

Suomen saaristo- ja vesistömatkailusta eurooppalainen vetovoimatekijä

Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 3/2017

Suomen saaristo- ja vesistömatkailusta eurooppalainen vetovoimatekijä

Saaristo- ja vesistömatkailun selvityshankkeen loppuraportti

Maa- ja metsätalousministeriö 2017

ISBN PDF: 978-952-453-947-0

Kannen kuva: Visit Finland kuvapankki, Mikko Nikkinen

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Tietotuki- ja julkaisuyksikkö, Anne-Marie Paakkari

Helsinki 2017

Kuvailulehti

Julkaisija	Maa- ja metsätalousministeriö	14.3.2017
Tekijät	Saaristoasiain neuvottelukunta, Onvisio Consulting, Caprice Consulting	
Julkaisun nimi	Suomen saaristo- ja vesistömatkailusta eurooppalainen vetovoimatekijä Saaristo- ja vesistömatkailun selvityshankkeen loppuraportti	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 3/2017	
Diaari/hankenumero	MMM/746/07.01.00	Teema Saaristopolitiikka
ISBN PDF	978-952-453-947-0	ISSN PDF 1797-397X
URN-osoite	URN:ISBN:978-952-453-947-0	
Sivumäärä	252	Kieli suomi
Asiasanat	saaristopolitiikka, saaristo- ja vesistömatkailu	
Tiivistelmä	<p>Saaristoasiain neuvottelukunta ja maa- ja metsätalousministeriö toteuttivat ja rahoittivat 2016-2017 Suomen saaristo-, rannikko- ja vesistömatkailun kehittämistä koskevan selvityshankkeen. Hankkeen tarkoituksena oli luoda kokonaiskuva Suomen saaristo-, rannikko- ja vesistömatkailun tarjonnasta, toimijoista, markkinoinnista ja kysynnästä, kehittämismahdollisuuksista ja tehdä näitä asioita koskevia kehittämissuhteita.</p> <p>Selvitys tehtiin yhteistyössä matkailualan toimijoiden kanssa. Konsultteina toimivat Hannu Komu Onvisio Consulting ja Sari Selkälä Caprice Consulting.</p> <p>Raportti luovutettiin 17.3.2017 maa- ja metsätalousministeri Kimmo Tiilikaiselle.</p> <p>Marraskuussa 2016 alueellisille ja maakunnallisille matkailutoimijoille tehtyyn kyselytutkimukseen (N 100) vastasi 83 alueellista toimijaa vastausprosentin ollessa hyvä 83 % . Raportti sisältää maakunnalliset osuudet.</p> <p>Selvityksen kohteena olivat vesistöihin ja saaristoihin tukeutuva majoitustoiminta, sisävesi- ja rannikkolaivaliikenne, matkailu- ja virkistyskalastus, kesäaktiiviteettilajit kuten veneily, melonta, soutu, uinti ja muu vesistöluonto-matkailu, talviaktiiviteettilajien tarkastelu, kansallispuistojen sekä luonnon-suojelu- ja retkeilyalueiden matkailu, kulttuurimatkailu kuten saaristokylä tai saaristokirkkoihin tutustuminen, matkailukäyttöön otetut majakat, linnakkeet ja luotsiasemat sekä vesistömatkailuun liittyvät tapahtumat.</p> <p>Selvitys sisältää kuusi kehittämissuhteita, joissa esitetään muun muassa, että saaristo- ja vesistömatkailu otetaan suomen ulkomaan matkailumarkkinoinnin päätteeksi.</p>	
Kustantaja	Maa- ja metsätalousministeriö	
Julkaisun myynti/ jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Jord- och skogsbruksministeriet	14 Mars 2017	
Författare	Skärgårdsdelegationen, Onvisio Consulting, Caprice Consulting		
Publikationens titel	Finlands skärgårds- och insjöturism utvecklas till europeisk attraktionsfaktor Slutrapport för studierapport om skärgårds- och insjöturismen		
Publikationsseriens namn och nummer	Jord- och skogsbruksministeriets publikationer 3/2017		
Diarie-/ projektnummer	MMM/746/07.01.00	Tema	Skärgårdspolitik
ISBN PDF	978-952-453-947-0	ISSN PDF	1797-397X
URN-adress	URN:ISBN:978-952-453-947-0		
Sidantal	252	Språk	finska
Nyckelord	skärgårdspolitik, skärgårds- och sjöturism		
Referat	<p>Skärgårdsdelegationen och jord- och skogsbruksministeriet genomförde och finansierade 2016–2017 ett projekt för utredning av utvecklingen av turismen i skärgårdarna, vid kusterna och på sjöar och vattendrag i Finland. Syftet med projektet var att skapa en helhetsbild av utbudet, aktörerna, marknadsföringen och efterfrågan inom Finlands skärgårds-, kust- och vattenturism, utvecklingsmöjligheterna samt att lämna utvecklingsförslag gällande dessa frågor.</p> <p>Utredningen gjordes i samarbete med aktörer inom turistbranschen. Konsulter i ärendet var Hannu Komu från Onvisio Consulting och Sari Selkälä från Caprice Consulting.</p> <p>Rapporten överlämnades den 17 mars 2017 till jord- och skogsbruksminister Kimmo Tiilikainen.</p> <p>Enkätundersökningen (N 100), som i november 2016 genomfördes bland aktörer inom turismen på såväl regional som landskapsnivå, besvarades av 83 regionala aktörer och svarsprocenten var hela 83 procent. Rapporten innehåller landskapsandelarna.</p> <p>Målet för utredningen var inkvarteringsverksamhet med sjöar och skärgårdar som attraktioner, fartygstrafik på insjöar och längs kusten, fiske för turister och som rekreation, sommaraktiviteter såsom båtliv, paddling, rodd, simning och annan naturturism på sjöar och till havs, analys av vinteraktiviteter, turism i nationalparker respektive naturskydds- och strövområden, kulturell turism såsom besök i skärgårdsbyar eller -kyrkor, och i de fyror, skansar och lotsstationer som tagits i turismbruk samt evenemang kring sjöturismen.</p> <p>Utredningen innehåller sex stycken utvecklingsförslag, i vilka man bland annat föreslår att turismen i skärgårdarna, på sjöar och kring vattendrag ska tas till huvudtema för den internationella marknadsföringen av turistattraktioner i Finland.</p>		
Förläggare	Jord- och skogsbruksministeriet		
Beställningar/distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Agriculture and Forestry	14 March 2017	
Authors	Island Committee, Onvisio Consulting, Caprice Consulting		
Title of publication	Making island and water-based tourism in Finland into a European attraction Final report of the Survey of Island and Water-based Tourism		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Agriculture and Forestry 3/2017		
Register number	MMM/746/07.01.00	Subject	Island policy
ISBN PDF	978-952-453-947-0	ISSN (PDF)	1797-397X
Website address (URN)	URN:ISBN:978-952-453-947-0		
Pages	252	Language	Finnish
Keywords	island policy, island tourism, water-based tourism		
<p>Abstract</p> <p>The Island Committee and Ministry of Agriculture and Forestry conducted and financed a study project on the development of island, coastal and water-based tourism in 2016-2017. The purpose of the project was to construct a comprehensive picture of the supply, actors, markets and demand in the Finnish island, coastal and water-based tourism sector and the opportunities to further develop these, and give development proposal concerning the sector.</p> <p>The study was conducted in cooperation with actors in the tourism sector, with Hannu Komu from Onvisio Consulting and Sari Selkälä from Caprice Consulting as the consultants. The report was submitted to Minister of Agriculture and the Environment Kimmo Tiilikainen on 17 March 2017.</p> <p>A total of 83 answers were received to the inquiry made among the regional and county-level tourism operators in November 2016 (N 100), which means that the response rate was good (83%). The report also presents a breakdown by counties.</p> <p>The study comprised accommodation services based waters and islands, water-borne traffic in inland waters and coastal regions, tourism and recreational fishing, summer-time activities such as boating, canoeing, rowing and swimming and other activities based on the aquatic natural environment, review of winter-time activities, tourism in national parks and nature conservation and hiking areas, culture tourism including visits to villages or churches in the archipelago, lighthouses, fortresses and pilot stations now used for tourism, and events relating to water-based tourism.</p> <p>The report presents six development proposals, including that island and water-based tourism would be adopted as the main theme of the foreign tourism marketing in Finland.</p>			
Publisher	Ministry of Agriculture and Forestry		
Publication sales/ Distributed by	Distribution by: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

Tiivistelmä	11
1 Saaristo- ja vesistömatkailuselvityksen tarkoitus ja organisointi.....	11
2 Työmenetelmät.....	12
3 Raportin sisällön rakenne.....	12
4 Suomi saaristo- ja vesistömaana Euroopassa ja maailmassa	13
5 Saaristo- ja vesistömatkailun kehitys viime vuosina.....	14
6 Kehittämisesitykset.....	15
Sammanfattning	21
1 Skärgårds- och insjöturismutredningens syfte och organisering.....	21
2 Arbetsmetoder.....	22
3 Rapportens uppbyggnad.....	22
4 Finland ett land med skärgård, sjöar och vattendrag i Europa och världen.....	23
5 Skärgårds- och insjöturismens utveckling under de senaste åren.....	24
6 Utvecklingsförslag.....	25
Summary	31
1 Purpose and organization of the Survey of Island and Water-based Tourism ...	31
2 Methods.....	32
3 Structure of the contents of the report.....	33
4 Finland as a land of islands and waters on a European and world scale.....	33
5 Development of island and water-based tourism in recent years.....	34
6 Development proposals.....	35
1 SUOMI SAARISTO- JA VESISTÖMAANA	42
1.1 Saaret.....	43
1.2 Merialueet.....	45
1.3 Järvet	46
1.4 Joet	47
1.5 Rantaviiva	48
2 SAARISTO- JA VESISTÖMATKAILU EUROOPASSA	50
3 SAARISTO- JA VESISTÖMATKAILU SEKTOREITTAIN	54
3.1 Vesistöihin tukeutuva majoitustoiminta.....	55
3.2 Risteilyliikenne	59
3.3 Maantielautat, lossit, yhteysalusliikenne, sillat ja kanavat.....	61
3.4 Veneily	63
3.5 Luontomatkailu	66
3.6 Liikunnallinen matkailu	71

3.7	Talviaktiviteetit jäällä	77
3.8	Matkailu- ja virkistyskalastus	80
3.9	Luonnon antimet ja lähiruoka	85
3.10	Suomalainen saunaelämys	86
3.11	Kulttuuria ja historiaa vesistöjen äärellä.....	88
4	Saaristo- ja vesistömatkailu maakunnittain.....	94
	ETELÄ-KARJALA.....	95
	ETELÄ-POHJANMAA.....	99
	ETELÄ-SAVO.....	104
	KAINUU	109
	KANTA-HÄME.....	114
	KESKI-POHJANMAA.....	120
	KESKI-SUOMI.....	124
	KYMENLAAKSO.....	129
	LAPPI	135
	PIRKANMAA.....	140
	POHJANMAA.....	146
	POHJOIS-KARJALA	151
	POHJOIS-POHJANMAA.....	156
	POHJOIS-SAVO.....	163
	PÄIJÄT-HÄME.....	167
	SATAKUNTA.....	172
	UUSIMAA	179
	AHVENANMAA.....	190
	VARSINAIS-SUOMI.....	196
6	Kehittämisesitykset.....	203
6.1	Markkinointi.....	203
6.2	Kansallispuistot, valtion retkeilyalueet ja muut luonnonsuojelu- ja virkistysalueet.....	203
6.3	Sisävesi- ja rannikkoristeilyt.....	204
6.4	Tuotteistaminen.....	205
6.5	Vesistöaktiviteettien palvelukeskittymät.....	205
6.6	Kalastusmatkailu.....	206
6.7	Ulkoisen ja sisäisen saavutettavuus.....	206
6.8	Saaristo- ja vesistömatkailun kehittäminen talvella.....	208
	LIITTEET	209
	LÄHDELUETTELO.....	245

Tiivistelmä

1 Saaristo- ja vesistömatkailuselvityksen tarkoitus ja organisointi

Saaristoasiain neuvottelukunta ja maa- ja metsätalousministeriö toteuttivat ja rahoittivat 2016–2017 Suomen saaristo-, rannikko- ja vesistömatkailun kehittämistä koskevan selvityshankkeen. Hankkeen tarkoituksena oli luoda kokonaiskuva Suomen saaristo-, rannikko- ja vesistömatkailun tarjonnasta, toimijoista, markkinoinnista ja kysynnästä, kehittämismahdollisuuksista ja tehdä näitä asioita koskevia kehittämisehdotuksia. Edellinen vastaava selvitys tehtiin vuonna 2005.

Selvitys tehtiin yhteistyössä matkailualan toimijoiden kanssa. Työn ohjausryhmään kuuluivat saaristoasiain neuvottelukunnan pääsihteeri, neuvotteleva virkamies Jorma Leppänen (pj), maa- ja metsätalousministeriö; matkailupäällikkö Niclas Gestranus, Paraisten kaupunki; ylitarkastaja Hanna-Mari Kuhmonen, työ- ja elinkeinoministeriö; puheenjohtaja, laivuri Juha Nyberg, Suomen Matkustajalaivayhdistys; matkailukoordinaattori Leena Pajala, Keski-Suomen liitto ja ohjelmapäällikkö Heli Saari, Visit Finland. Hankkeen toteuttivat MMM:n kilpailutuksen kautta valitsemat konsultit Hannu Komu, Onvisio Consulting ja Sari Selkälä, Caprice Consulting.

Loppuraportin alustava luonnos esiteltiin 14.12.2016 saaristoasiain neuvottelukunnalle. Sitä koskeva arviointiseminaari järjestettiin 20.1.2017 Matkamessuilla Helsingin Messukeskuksessa. Seminaariin osallistui 60 henkilöä. Raportti luovutettiin 3.3.2017 maa- ja metsätalousministeri Kimmo Tiilikaiselle ja saatettiin sähköpostitse tiedoksi matkailun toimijoille, kunnille, maakunnille ja muille asianosaisille. MMM:n viestintä julkisti raportin suomenkielisellä ja ruotsinkielisellä tiedotteellaan.

2 Työmenetelmät

Selvityksen työmenetelmänä käytettiin käytettävissä olevien tilastojen, tehtyjen tutkimusten, valtakunnallisten ja maakunnallisten ohjelmien ja päätösten analyysyjä sekä noin 130 matkailuorganisaatiolle suunnattua kyselyä ja haastatteluja. Laajalla nettihauulla kartoitettiin osaltaan saaristo- ja vesistömatkailutarjontaa ja osin potentiaalista kysyntää valtakunnallisesti ja maakunnallisesti, matkailutrendejä, vesistömatkailuteemoja ja kehitysnäkymiä. Työhön kuului myös Eurooppaan rajoitettu kansainvälinen vesistömatkailun tarkastelu osin benchmarking-näkökulmasta osin kilpailutilannenäkökulmasta. Vertailuaineistona käytettiin soveltuvin osin saaristoasiain neuvottelukunnan vuonna 2005 teettämää vastaavaa selvitystä.

Marraskuussa 2016 alueellisille ja maakunnallisille matkailutoimijoille tehtyyn kyselytutkimukseen (N 100) vastasi 83 alueellista toimijaa vastausprosentin ollessa hyvä 83 %. Lisäksi haastateltiin aihepiiriin liittyviä keskeisiä sidosryhmiä ja yhteenliittymien edustajia. Sähköisen kyselyn vapaamuotoisia kommentteja ja haastattelujen tuloksia käytettiin selvityksen kehitysehdotuksia laadittaessa, sekä teema- ja maakuntakuvauksissa.

Selvityksessä suuri huomio kohdistettiin uusien yhteistyörakenteiden, kasvumahdollisuuksien ja vesistömatkailun kehittämissesitysten laatimiseen. Selvityksen tavoitteena on myös lisätä omalta osaltaan saaristo- ja vesistömatkailupalveluiden tunnettuutta viestinnän ja tulosten raportoinnin kautta sekä hyödyttää vesistömatkailuun liittyvää hanke- ja tutkimustyötä tulevaisuudessa. Vaikka hankkeen loppuraportin tietoaineisto on ollut laajalti ja useaan kertaan tarkistettavana, voi tiedoissa olla epätarkkuuksia ja puutteita.

3 Raportin sisällön rakenne

Selvitys jakaantuu kolmeen kokonaisuuteen, jotka muodostuvat seuraavasti:

- a. Katsaus vesistömatkailuun yleisesti ja siihen liittyviin teemoihin
- b. Maakuntakohtaiset kuvaukset vesistöisyyden ja vesistömatkailun näkökulmasta
- c. Kehittämissesitykset

Teemojen sisällä selvityksen kohteena ovat vesistöihin ja saaristoihin tukeutuva majoitus-toiminta, sisävesi- ja rannikkolaivaliikenne, matkailu- ja virkistyskalastus, kesäaktiiviteettilajit kuten veneily, melonta, soutu, uinti ja muu vesistöluontomatkailu, talviaktiiviteettilajien tarkastelu, kansallispuistojen sekä luonnonsuojelu- ja retkeilyalueiden matkailu, kulttuurimatkailu kuten saaristokyltiin tai saaristokirkkoihin tutustuminen, matkailukäyt-

töön otetut majakat, linnakkeet ja luotsiasemat sekä vesistömatkailuun liittyvät tapahtumat maakunnissa.

Maakuntakuvauksissa kuvataan miten vesistö, ja erityisesti vesistömatkailu, on huomioitu maakunnan matkailustrategiassa, millaista kehitystä maakunnassa vesistömatkailun suhteen on tapahtunut tai näkyvillä, kuvataan maakunnan vesistölle tyypillisiä piirteitä, nostetaan esille vesistöön liittyviä palveluja ja tuotteistuksia sekä alueen matkailun toimijoita ja verkostoja.

Kehittämissesityksissä nostetaan esille matkailuorganisaatiokyselyn, haastatteluiden, tutkimustiedon ja kehitystrendien tarkastelun myötä syntyneitä näkemyksiä ja niistä tehtyjä päätelmiä.

4 Suomi saaristo- ja vesistömaana Euroopassa ja maailmassa

Saaristo-, rannikko- ja muu vesistömatkailu on kaikkialla maailmassa, myös Euroopassa, matkailun vetovoimaisimpia osia. Matkailu on puolestaan maailman nopeimmin kasvavia elinkeinoja. Suomessa matkailutoimialat työllistävät 140 000 henkilöä.

Suomi on suhteellisesti maailman suurin sisävesistömaa ja Euroopan suurimpia saaristomaita saarten määrällä mitattuna. Suomen saaret (76 000), järvet (56 000), joet (n. 700), merialueet (52 500 km²) ja pitkä matkailu- ja virkistyskäyttöön soveltuva rantaviiva (314 000 km) ovat matkailullisesti vahvoja vetovoimatekijöitä.

Tuotteistamista ja markkinointia kehittämällä Suomella on edellytykset ottaa paikkansa Euroopan saaristo- ja vesistömatkailun suurena maana. Jo nyt monet Suomen suurimmista matkailukohteista ja -tapahtumista tukeutuvat vesistöihin, mereen ja saaristoihin.

Suomi on ollut vuoden 2016 aikana paljon esillä kansainvälisessä mediassa merkittävien matkailullisten tunnustusten ansiosta. Tärkeänä syynä tähän on ollut Suomen upea luonto, jossa juuri vesistöisyydellä on keskeinen asema. Viime aikoina on myös turvallisuustilanteen heikkeneminen monissa Euroopan suosituissa matkailumaissa osaltaan tukenut matkailun kasvua turvallisessa Suomessa.

5 Saaristo- ja vesistömatkailun kehitys viime vuosina

Vuoden 2005 saaristomatkailevelvityksen jälkeen saaristo- ja vesistömatkailussa on otettu monia myönteisiä askeleita. Osin on koettu pettymyksiäkin odotuksiin nähden.

Myönteistä on ollut monien kaupunkien ja maaseutumaisten kuntien kasvanut mielenkiinto vesistö- ja ranta-alueidensa kehitystyöhön, monien entisten linnake-, majakka- ja merivartiosaarten sekä kansallispuistojen ja retkeilyalueiden onnistunut muuttuminen matkailullisiksi kohteiksi, mökkeilyn määrällinen ja laadullinen vahvistuminen, uusien vesiväylien eteenpäin meno sekä rannikko- ja sisävesimatkustajalaivaliikenteen, veneilyn ja kalastusmatkailun vetovoiman säilyminen.

Saaristoisuutta ja vesistöisyyttä on pidetty esillä valtakunnallisessa, maakunnallisessa ja paikallisessa aluepoliittisessa ja matkailullisessa ohjelmatyössä ja markkinoinnissa. Merellisen saariston ja Järvi-Suomen matkailun kehittäminen on valittu valtakunnallisessa matkailuohjelmassa maan matkailun keskeisiksi kehittämisalueiksi.

Saaristo- ja vesistömatkailun kehittämisessä on tarvittu valtion ja kuntien talousarviovaroja, yksityisten yritysten varoja sekä pankkien rahoitusta. EU-ohjelmien rahoitusvälineistä Maaseutuohjelman, Leader-ryhmien, Leader-kalatalousryhmien, rajat ylittävän Interreg-ohjelmityön ja muun rakennerahaston ja sosiaalirahaston rahoituksen varoja on ollut parhaimmillaan varsin hyvin käytettävissä myös saaristo- ja vesistömatkailun edistämiseen. Sekä yksityisen lainarahoituksen että julkisen rahoituksen saanti on viime aikoina kuitenkin vaikeutunut.

Saaristoasiain neuvottelukunta on omalta osaltaan tukenut saaristo- ja vesistömatkailun markkinointia muun muassa rahoittamalla saaristoa koskevaa yleismarkkinointia. SANK:n rahoittama Petteri Saarion ”Veden saartamat”-ohjelmasarja TV 1:llä, 6 x 30 minuuttia, sai 5,2 miljoonaa katsojaa. SANK on teettänyt myös lukuisia mökkeilyselektioita ja muun muassa ”Lumen ja jään hyödyntäminen matkailussa”-kansainvälisen selektion.

Niinikään on SANK organisoinut vuosien ajan suuren saaristo- ja vesistömatkailuosaston Helsingin VeneBåt-messuilla, ja vielä kauemmin osaston seminaareineen Oma Mökki -messuilla. Kymmeniä tuhansia kahdeksalle kielelle käännettyä ”Suomi - saarten ja vetten maa”-yleisesitettä on jaettu messuilla ja päättäjille. Petteri Saario toteutti lisäksi TV 1:llä yhteensä noin kymmenen miljoonan katsojaluvut saaneet moniosaiset ohjelmasarjat ”Järviemme helmet” ja ”Jokiemme helmet”, jotka tukivat vesistöalueiden yleismarkkinointia.

Pettymyksiin on laskettava se, ettei Järvi-Suomea koskevaa laajaa, kustannustehokasta ja vaikuttavaa matkailun markkinointiyhteistyötä ole saatu hyvästä yrityksestä huolimatta aikaan. EU-aika maakuntakohtaisine ohjelmineen on pikemminkin näyttänyt rakentaneen

liian korkeita muureja maakuntien välille yhteishankkeiden aikaan saamiselle. Meren rannikolla Interreg-saaristoyhteistyö on merkinnyt laajempaa yhteistyöaluetta. Sekään ei ole kuitenkaan koskenut kuin osaa rannikosta.

Merkittävä edistysaskel merialueen yhteistyössä otettiin vuonna 2015, kun yhdeksi Suomen matkailun kasvuohjelmaksi valittu ”Merellinen saaristo” -hanke käynnistyi Visit Finlandin johtamana. Se kattaa koko rannikkoalueen Virolahdelta Kemiin ja mahdollistaa myös laajan kansainvälisen markkinoinnin. Kaksi muuta kasvuohjelmaa, FinRelax ja StopOver, ovat puolestaan sitoneet valtakunnalliseen yhteistyöhön suuren joukon vesistöalueiden toimijoita koko maan alueella.

6 Kehittämissesitykset

6.1 Markkinointi

Esitetään, että vesistöt otetaan Suomen kansainvälisen markkinoinnin pitkäjänteiseksi pääteemaksi.

Perustelut:

Suomen vesistökokonaisuus on hyvin brändättyinä ainutlaatuinen ja pohjimmiltaan Suomen ehkä ainoa ylivoimainen kilpailuetu kansainvälisillä markkinoilla. Mitä kauemmaksi markkinoille mennään, sen suurempi tämä kilpailuetu on. Tähän brändättyyn kokonaisuuteen voivat tukeutua erilaiset alueelliset tai sektorikohtaiset palvelukokonaisuudet. Pitkälle viety digitalisointi palveluihin on toteutettava.

Markkinoinnissa on huomioitava päämatkailualueiden, järvialueen, meren saariston ja myös pinta-alaltaan suurimmat vesistöalueet omaavan Lapin maakunnan ominaispiirteet.

6.2 Kansallispuistot, valtion retkeilyalueet ja muut luonnonsuojelu- ja virkistysalueet

Esitetään, että kansallispuistojen, valtion retkeilyalueiden ja muiden luonnonsuojelu- ja virkistysalueiden matkailullista kehittämistä ja osuutta Suomen matkailumarkkinoinnissa vahvistetaan ja näiden alueiden ylläpitoresurssit turvataan.

Perustelut:

Peräti 70 % tämän selvityksen kyselyyn vastanneista matkailuorganisaatioista asetti vesistöiset kansallispuistot tärkeimmäksi asiaksi, jota pitäisi hyödyntää enemmän Suomen matkailumarkkinoinnissa. Suomen upea kansallispuisto- ja retkeilyalueverkosto on suurelta osin myös mitä upeinta vesistömaisemaa.

Kansallispuistot ovat Suomen näyteikkuna luontoon. Ne ovat vielä toistaiseksi kohtuullisen hyvin varustettuja, ja lähes kaikista Suomen matkailukohteista pääsee alle tunnissa lähimpään kansallispuistoon.

Metsähallituksen luontopalveluiden resurssien voimakas heikentäminen uhkaa kuitenkin tämän palveluverkoston laadun ylläpitoa ja samalla satojen kansallispuistoalueilla tai niiden vaikutuspiirissä olevien yrittäjien toimintaa. Rahoituksen kehityksen tulisi olla päinvastainen huomioiden myös viime vuosien aikana tapahtunut uusien kohteiden avaaminen. Pitkälle viety digitalisointi liikkumiseen on myös toteutettava.

6.3 Sisävesi- ja rannikkoristeilyt

Esitetään, että sisävesi- ja rannikkoristeilyjen toimintaedellytykset varmistetaan julkisella osarahoituksella uusien kalliiden turvallisuusmääräysten toteuttamiseen.

Perustelut:

Sisävesi- ja rannikkoristeilyjen tarjonta kattaa koko maan, ja risteily on matkailijalle helpoin tapa kokea elämys vesillä. Ilman näitä palveluja pääosa matkailijoista saisi Suomen tärkeimmistä vetovoimatekijästä vajavaisen kuvan.

Kiristyneet ja edelleen kiristyvät turvallisuusmääräykset voivat kuitenkin johtaa kymmenien laivojen liikennöinnin loppumiseen, ja myös varustamojen toiminnan loppumiseen. Turvallisuusasioita on kiristetty porrastetusti usean vuoden ajan. Myös kesällä 2016 voimaan tullut paloturvallisuussäännöksen kiristyminen toi huomattavia lisäkuluja. Lopullinen isku liikenteelle uhkaa olla tammikuussa 2017 voimaan tulevat pelastuslauttamääräykset. Taloudellisten kustannusten lisäksi myös niiden tekninen toteuttaminen on käytännössä mahdotonta useissa alustyypeissä.

Varustamot toimivat pienellä katteella. Uusien pelastuslauttojen rahoittaminen on osalle mahdotonta, ja suuremmille varustamoille on tiedossa erittäin suuri kertainvestointi, joka joudutaan useassa tapauksessa toteuttamaan vieraalla pääomalla. Kun kaikilta osin syntyviä kustannuksia ei voida enää estää, on selvitettävä vakavasti mahdollisuutta, että

varustamot saisivat valtiolta erillisen kertaluonteisen osarahoituksen näiden suurehkojen kulujen kattamiseen.

6.4 Tuotteistaminen

Esitetään, että saaristo-, vesistö- ja rannikkomatkailupalvelujen verkottumista ja tuotteistamista tehostetaan vähentämällä byrokratiaan kuluvaan rahaa ja muun muassa lisäämällä yhteiskunnan osarahoittamissa hankkeissa käytännönläheisiä yritysryhmähankkeita.

Perustelut:

Vesistömatkailuhankkeet, kuten muutkin matkailun kehittämishankkeet, ovat valitettavasti usein tuloksiltaan liian vaatimattomia. Valtaosa suurten hankkeiden rahasta kuluu hankeorganisaation kuluihin ja tuloksia tuottamattomaan tekemiseen. Rahoitus ei ulotu riittävästi ruohonjuuritasolle eikä kehitä yritystoimintaa.

Toiminnan tehostamiseksi kehittämishankkeiden painopistettä tulee siirtää lähemmäksi yrityksiä esimerkiksi Leader-rahoitteisten ”yritysryhmähankkeiden” ja Ely-keskusten ”yrityksen kehittämisavustuksen” käytön lisäämisellä. Hankkeiden pitää lähteä yrityksistä ja niiden pitää sitoutua työhön. Matkailuorganisaation mukanaolo on tärkeää, että tarjonta siirtyy alueen myyntiin ja markkinointiin. Matkailuorganisaation hallinnoimana voidaan hyödyntää myös ”yritysten toimintaympäristön kehittämisavustuksia”. Tekesin palvelusetelillä voidaan tehostaa yksittäisen yrityksen kehittämistä. Kouluttautumiseen digi-osaajiksi tulee myös panostaa.

6.5 Vesistöaktiiviteettien palvelukeskittymät

Esitetään, että saaristo- ja vesistöalueilla pyritään kehittämään riittävän suuria vesistöaktiiviteettien palvelukeskittymiä.

Perustelut:

Useimmilla vesistöalueilla on perusongelma, että pienehköt toimijat eivät pysty hoitamaan suurempia asiakasryhmiä eivätkä markkinoimaan itseään riittävästi tehokkaasti, koska tarvittava kalusto ja oppaat ovat fyysisesti liian hajallaan.

Palvelukyvyyn, sen luotettavuuden ja varattavuuden lisäämiseksi olisi mahdollisuuksien mukaan eri keinoin pyrittävä saamaan toimijoita yhteisiin palvelukeskittymiin ja yhdistämään voimavaroja varusteiden hankinnassa ja ylläpidossa, tuotteistuksessa ja markki-

noinnissa. Tätä suuntausta olisi tuettava taloudellisesti sekä fyysisten tilojen että varuste-hankintojen osalta. Verkoston tehokas toiminta ja ajoittainen riippumattomuus fyysisistä tiloista edellyttää pitkälle digitalisoitua toiminnan hallintaa.

Yhteenliittymiä voidaan perustaa myös osuuskuntapohjaisesti, ja siitä on toimivia esimerkkejä olemassa. Tämän kiinteän verkoston ja keskittymän on puolestaan verkostoiduttava mahdollisimman monen majoitusyrityksen kanssa ja palveltava näiden asiakkaita joustavasti.

6.6 Kalastusmatkailu

Esitetään, että Suomesta kehitetään Euroopan johtava kalastusmatkailumaa suunnitelmallisella toiminnalla, ja siirtämällä painopistettä määrällisestä kalastuksesta elämykselliseen suuntaan.

Perustelut:

Suomen vesistöominaisuudet täyttävät lähes täydellisesti ne vaatimukset, mitä menestykseen tarvitaan. Suomessa on kaikki vesiluonnon variaatiot. Laaja merialue ja sen pirstoutuminen suojaiseksi saaristoksi on lisäetu. Meillä on Euroopan suurin järvioluekokonaisuus, joka kattaa puoli Suomea. Meillä on hyvä joki- ja koskiverkosto pienipiirteisenä, ”brändijokina” Euroopan pisin lohijoki Tornion-Muonionjoki ja Euroopan tunnetuin lohijoki Teno. Molemmat ovat lisäksi rajajokia, mikä mahdollistaa kalastuksen kahden maan alueella.

Lisäksi Suomen valttina ovat puhtaat vedet, hyvät kalastussäännökset ja varsin kattava joukko hyviä kalastusoppaita, joilla on nykyisellään liian vähän asiakkaita. Itse kalastusfasiliteettien ja sisällön kehittämisen lisäksi on kalakantojen hoidossa siirrettävä painopistettä määrällisistä kalastustavoista elämykselliseen suuntaan, ja erityisesti turvattava luonnonkalakantojen riittävä vahvuus ja nousu kutujokiin.

Kuusamo on saanut järjestettäväkseen perhokalastuksen MM-kilpailut vuonna 2020, tämän tapahtuman julkisuusarvo on suurempi kuin minkään muun kalastuskilpailun. Suomen pitää pystyä hyödyntämään tämä ainutlaatuinen näkyvyys ennen kilpailuja ja niiden jälkeen. Yhtenä asiana on Fishing in Finland -portaalin toiminnan ja pikaisen kehittämisen resursointi. Sopivina kokonaisuuksina on laadittava kansainvälisesti kilpailukykyiset kehittämissuunnitelmat ja -strategiat.

6.7 Ulkoinen ja sisäinen saavutettavuus

Esitetään, että suurimpien saaristo- ja vesistöalueiden kasvavan matkailun tarpeet huomioidaan kaikkien yleisten liikennemuotojen valtakunnallisessa kehittämisessä ja alueen sisäiset yhteysalus-, lautta- ja yksityistieliikenneyhteydet turvataan yhteiskunnan rahoittamana maksuttomana infrastruktuurina, vanhentunut kalusto uudistetaan suunnitelmallisesti pitkäaikaisilla hankintasopimuksilla ja puhtaasti matkailullisille saarille luodaan markkinaperusteinen toimiva yksityisliikenne.

Saariston tiedollisen matkailullisen saavutettavuuden osalta esitetään toimivien tietoyhteyksien varmistamista julkisella osarahoituksella myös jatkossa.

Perustelut:

Saaristo- ja vesistöalueiden matkailun kehittymiselle ovat kaikki liikennemuodot tärkeitä. Tämä koskee yleistä maantieverkostoa, rautateitä, lentoyhteyksiä ja vesiteitä, ja tietoliikenteen osalta tietoliikenneinfrastruktuuria.

Lautta-, yhteysalus- ja yksityistieliikenne on keskeisessä roolissa suurimpien saaristo- ja vesistöalueiden sisäisessä liikenteessä ja matkailun kehittämisessä. Nykyisellään liikenne on eurooppalaisittain kohtuullisen hyvällä tasolla. Kaluston ikääntyminen edellyttää kuitenkin kaluston uusimista ja samalla modernisointia.

Suurimpien saaristo- ja vesistöalueiden matkailun kehittymiselle on tärkeää liikennepalvelujen hankinnan riittävän pitkä aikajänne, että matkailuinvestointeja majoitukseen ja muihin palveluihin uskalletaan tehdä luottaen liikenneyhteyksien säilymiseen ja kehittämiseen samalla periaatteella kuin mantereellakin.

Saariston yhteysalusliikenteeseen liikenne- ja viestintäministeriössä 2016 suunniteltu maksullisuus uhkaa kuitenkin heikentää ratkaisevasti saariston matkailuyritysten kilpailukykyä mantereen rannikon vastaaviin matkailuyrityksiin nähden. Saariston yhteysalukset ja lautat onkin syytä nähdä jatkossakin mantereen tieverkkoon verrattavaksi infrastruktuuriksi, jonka käytöstä ei peritä maksuja niin kauan kuin mantereen maantietkin ovat maksuttomia väyliä.

Muilla kuin suurimmilla saaristoalueilla on saaristoliikenne hoidettava ja sitä on kehitettävä markkinaperusteisesti valtion rahoituksen puutteen vuoksi. Tietoliikenteen osalta matkailuyritysten toiminnan digitalisoinnin ehto on toimivan tietoliikenneinfrastruktuurin aukkojen korjaaminen saaristossa.

6.8 Saaristo- ja vesistömatkailun kehittäminen talvella

Esitetään, että saaristo- ja vesistömatkailun monille ulkomaalaisille ja suomalaisillekin eksoottisia talvituotteita ja niiden markkinointia kehitetään hyödyntäen liikkumis-, liikunta-, kalastus- ja maiseman katselun mahdollisuuksia maan laajoilla jääkentillä ja avoimilla talvisilla vesillä.

Perustelut:

Useimmat matkailuorganisaatiot ilmaisivat kyselyssä, että talvessa on kehittämismahdollisuuksia jopa kesää enemmän, vaikka kesän asiakaskunta on määrällisesti moninkertainen. Talvessa on useimmille ulkomaalaisille ja myös monille suomalaisille vetoavaa eksotiikkaa. Tuotteistamista kuitenkin tarvitaan, koska ulkomaalaisten talvimatkailu on kesäkautta pienemmässä määrin omatoimista ja vaatii enemmän ohjattuja aktiviteetteja.

Vesistöalueiden talvi tarjoaa haasteita mutta myös mahdollisuuksia, ja olennaista on saada esille oikeat tuotteet, jotka toimivat talvella. Mökkilomaa talvisessa vesistömaisemassa ja jäällä kävelyä on maailman väestöstä kokeilut hyvin pieni osa, pilkkiongintaa vielä pienempi. Retkiluistelu halki vesistöisen kansallispuiston ja potkukelkkaretki jäällä ovat jännittäviä elämyksiä, kuten myös autoilu jäätiellä tai sukellus jään alla. Nuottakunnan nuottausnäytöksen jälkeen saadusta saaliista tehty kalasoppa jäälle pystytetyssä lämpimässä teltassa lämpimän glögin jälkeen saattaa olla monelle talvisen Suomen matkan kohokohta. Näiden hienojen elämysten esilletuominen markkinoinnissa on tehtävä huolella, ja yhtä huolella matkailijat on ohjattava kohtaamaan elämykset.

Sammanfattning

1 Skärgårds- och insjöturismutredningens syfte och organisering

Skärgårdsdelegationen och jord- och skogsbruksministeriet genomförde och finansierade 2016–2017 ett studieprojekt för utveckling av skärgårds-, kust- och insjöturismen i Finland. Syftet med projektet var att skapa en helhetsbild av utbud, aktörer, marknadsföring, efterfrågan och utvecklingsmöjligheter inom skärgårds-, kust- och insjöturismen och att komma med utvecklingsförslag. Föregående motsvarande utredning gjordes år 2005.

Utredningen gjordes i samarbete med aktörer inom turistbranschen. Till styrgruppen hörde skärgårdsdelegationens generalsekreterare, konsultative tjänstemannen Jorma Leppänen (ordf.), jord- och skogsbruksministeriet; turismchef Niclas Gestranus, Pargas stad; överinspektör Hanna-Mari Kuhmonen, arbets- och näringsministeriet; ordförande, skeppare Juha Nyberg, Passagerarfartygsföreningen i Finland; turismkoordinator Leena Pajala, Keski-Suomen liitto och programchef Heli Saari, Visit Finland. För genomförandet av projektet svarade konsulterna Hannu Komu, Onvisio Consulting och Sari Selkälä, Caprice Consulting, som valts av JSM genom anbudsförfarande.

Ett preliminärt utkast till slutrapporten presenterades för skärgårdsdelegationen 14.12.2016. Ett utvärderingsseminarium gällande slutrapporten arrangerades i samband med Resemässan i Helsingfors Mässcentrum 20.1.2017. På seminariet deltog 60 personer. Rapporten överläts 3.3.2017 till jord- och skogsbruksminister Kimmo Tiilikainen och delgavs också via e-post aktörer inom turismen, kommunerna, landskapen och andra berörda. JSM:s kommunikation offentliggjorde rapporten med ett meddelande på finska och svenska.

2 Arbetsmetoder

Som arbetsmetod för utredningen användes analyser av tillgänglig statistik, tidigare undersökningar, program och beslut på nationell nivå och landskapsnivå samt enkäter och intervjuer som riktade sig till cirka 130 turistorganisationer. Med en omfattande webbsökning kartlades dels utbudet inom skärgårds- och insjöturismen och dels den potentiella efterfrågan på riks- och landskapsnivå, turismtrender, turismteman i anknytning till vattendrag och utvecklingsutsikter. Arbetet omfattade också en till Europa begränsad internationell analys av vattenturismen ur dels benchmarking-perspektiv och dels konkurrenslägesperspektiv. Som jämförelsematerial användes i tillämpliga delar motsvarande utredning som skärgårdsdelegationen låtit göra år 2005.

På den enkät som i november 2016 gjordes bland aktörer inom turistbranschen i regionen och landskapen (N 100) svarade 83 regionala aktörer, vilket ger en god svarsprocent på 83 %. Dessutom intervjuades centrala intressegrupper i anslutning till ämnesområdet och representanter för olika sammanslutningar. De fritt formulerade kommentarerna i den elektroniska enkäten och resultaten av intervjuerna användes vid utformningen av utvecklingsförslagen i utredningen samt i tema- och landskapsbeskrivningarna.

I utredningen har stor uppmärksamhet fästs vid upprättandet av nya samarbetsstrukturer, tillväxtmöjligheter och förslag till utveckling av vattenturismen. Syftet med utredningen är också att genom kommunikation och resultatrapportering bidra till att öka kännedomen om skärgårds- och insjöturismtjänster samt att gagna framtida projekt- och forskningsarbete i anslutning till den vattenrelaterade turismen. Även om uppgiftsmaterialet i projektets slutrapport har granskats ingående och i flera omgångar, kan uppgifterna innehålla inexaktheter och brister.

3 Rapportens uppbyggnad

Utredningen är indelad i tre helheter enligt följande:

- a. Översikt över vattenturismen i allmänhet och teman i anslutning till den
- b. Landskapsvisa beskrivningar utifrån fokus på vattendrag och vattenturism
- c. Utvecklingsförslag

Inom respektive tema studeras inkvarteringsverksamhet baserad på vattendrag och skärgård, insjö- och kustbåtstrafik, sport- och turismfiske, olika former av sommaraktiviteter

såsom båtsport, paddling, rodd, simning och annan naturturism med anknytning till vattendrag, olika former av vinteraktiviteter, turism kring nationalparker samt naturskydds- och utflyktsområden, kulturturism såsom rundturer till skärgårdsbyar och skärgårdskyrkor, fyrar, fästningar och lotsstationer som tagits i bruk för turismen samt evenemang i landskapen i anslutning till vattenrelaterad turism.

I landskapsbeskrivningarna redogörs för hur anknytningen till vatten och i synnerhet vattenturismen har beaktats i landskapets turismstrategi och vilken utveckling som skett eller är i sikte i landskapet när det gäller vattenturismen. Därtill ges en beskrivning av typiska kännetecken för landskapets vattendrag och lyfts fram vattenrelaterade tjänster och produktifieringar samt aktörer och nätverk kring turismen i området.

I utvecklingsförslagen presenteras synpunkter som uppkommit i och med analysen av turistorganisationsenkäten, intervjuerna, forskningsdata och utvecklingstrenderna och slutsatserna av dem.

4 Finland ett land med skärgård, sjöar och vattendrag i Europa och världen

Skärgårds- och kustturismen samt annan vattenrelaterad turism hör överallt i världen, också i Europa, till de mest attraktiva formerna av turism. Turismen är i sin tur en av världens snabbast växande näringar. I Finland sysselsätter turistbranschen 140 000 personer.

Finland är relativt sett världens största insjöland och en av Europas största skärgårdsnationer mätt enligt antalet öar. Finlands öar (76 000), sjöar (56 000), älvar, åar och floder (cirka 700), havsområden (52 500 km²) och långa strandlinje som lämpar sig för turism och rekreation (314 000 km) är starka attraktionsfaktorer för turismen.

Genom att utveckla produktifiering och marknadsföring har Finland förutsättningar att ta sin plats som ett stort land inom skärgårds- och insjöturismen i Europa. Redan nu är många av de största turistmålen och -evenemangen i Finland baserade på vattendrag, hav och skärgård.

Finland har under år 2016 fått mycket synlighet i de internationella medierna tack vare betydande erkännanden inom turismen. En viktig orsak till detta är Finlands storslagna natur, där uttryckligen vattendragen har en central ställning. Under den senaste tiden har också den försämrade säkerhetssituationen i många populära turistländer i Europa bidragit till att stödja tillväxten av turismen i det trygga Finland.

5 Skärgårds- och insjöturismens utveckling under de senaste åren

Efter utredningen av skärgårdsturismen år 2005 har många positiva steg tagits inom skärgårds- och insjöturismen. I vissa avseenden har det också förekommit besvikelser jämfört med förväntningarna.

Positivt har varit det ökade intresset i många städer och landsbygdskommuner att utveckla sina vatten- och strandområden, den lyckade omvandlingen av flera öar med tidigare fästningar, fyrar och sjöbevakningsstationer samt nationalparker och rekreationsområden till turistmål, det ökade fritidsboendet såväl volym- som kvalitetsmässigt, utvecklingen av nya vattenaktiviteter och den bibehållna attraktionskraften hos passagerartrafiken med kust- och insjöfartyg samt hos fritidsbåtsturismen och fisketurismen.

Skärgården och vattendragen har förts fram i det regionpolitiska och turismrelaterade programarbetet och i marknadsföringen på såväl riksnivå, landskapsnivå som lokal nivå. Utvecklingen av turismen i den maritima skärgården och i Insjöfinland har i det nationella turismprogrammet valts till centrala utvecklingsområden för landets turism.

Utvecklingen av skärgårds- och insjöturismen har krävt finansiering med statens och kommunernas budgetmedel, tillgångar från privata företag och bankfinansiering. Av de finansieringsverktyg som EU-programmen erbjuder har det inom ramen för Landsbygdsprogrammet, Leader-grupper, Leader-fiskenäringsgrupper, gränsöverskridande EU-interreg-programarbete och övrig strukturfonds- och socialfondsfinansiering i bästa fall funnits rätt gott om medel också för främjande av skärgårds- och insjöturismen. Tillgången till både privat lånefinansiering och offentlig finansiering har under den senaste tiden emellertid försvårats.

Skärgårdsdelegationen har för egen del understött marknadsföringen av skärgårds- och insjöturismen bland annat genom att finansiera allmän marknadsföring med anknytning till skärgården. Den av skärgårdsdelegationen finansierade dokumentärserien "Omringade av vatten" av Petteri Saario på TV 1, 6 x 30 minuter, fick 5,2 miljoner tittare.

Skärgårdsdelegationen har också låtit göra talrika utredningar kring fritidsboende och bland annat den internationella utredningen "Hur snö och is utnyttjas inom vinterturismen i Finland och utomlands".

Skärgårdsdelegationen har även under flera år organiserat en stor skärgårds- och insjöturismavdelning på VeneBåt-mässan i Helsingfors, och ännu längre tid en avdelning jämte seminarier på Oma Mökki-mässan. Tiotusentals exemplar av broschyren "Finland – öarnas och sjöarnas land" som översatts till åtta språk har delats ut på mässor och till beslutsfat-

tare. Petteri Saario producerade därtill på TV 1 programserierna "Pärlorna bland våra sjöar och "Pärlorna bland våra åar och älvar" i flera delar, som fick cirka tio miljoner tittare och bidrog till att stödja den allmänna marknadsföringen av vattenområdena.

Till besvikelserna kan räknas att man trots goda föresatser inte lyckats uppnå ett omfattande, kostnadseffektivt och inflytelserikt marknadsföringssamarbete gällande Insjöfinland. EU-tiden med sina landskapsspecifika program verkar snarare ha byggt upp för höga murar mellan landskapen för gemensamma projekt. På havskusten har Interreg-skärgårdssamarbetet inneburit ett mer omfattande samarbetsområde. Inte heller det har emellertid berört mer än en del av kusten.

Ett betydande framsteg i samarbetet inom havsområdet togs år 2015 då projektet "Den maritima skärgården", som valts till ett tillväxtprogram för turismen i Finland, startade under ledning av Visit Finland. Det omfattar hela kustområdet från Vederlax till Kemi och möjliggör också omfattande internationell marknadsföring. Två andra tillväxtprogram, FinRelax och StopOver, har i sin tur engagerat en stor grupp aktörer med anknytning till vattenområden över hela landet i samarbetet på nationell nivå.

6 Utvecklingsförslag

6.1 Marknadsföring

Det föreslås att vattendragen lyfts fram som huvudtema för Finlands internationella marknadsföring på lång sikt.

Motivering:

Finlands skärgård, sjöar och vattendrag är som ett starkt varumärke unikt och i grunden kanske Finlands enda överlägsna konkurrensfördel på den internationella marknaden. Ju längre bort marknaden ligger, desto större är denna konkurrensfördel. Olika regionala eller sektorspecifika servicehelheter kan basera sig på denna varumärkeshelhet. En långtgående digitalisering av tjänsterna måste genomföras.

I marknadsföringen måste särdragen i de huvudsakliga turistområdena, insjöområdet, den maritima skärgården och också Lappland med de till sin areal största vattenområdena beaktas.

6.2 Nationalparker, statens friluftsområden och övriga naturskydds- och rekreationsområden

Det föreslås att utvecklingen av turismen med inriktning på nationalparker, statens friluftsområden och övriga naturskydds- och rekreationsområden och deras andel i turistmarknadsföringen i Finland stärks och att resurserna för driften av dessa områden tryggas.

Motivering:

Hela 70 % av de turistorganisationer som svarade på denna enkät lyfte fram nationalparkerna med vattenområden som det viktigaste som borde utnyttjas mer vid turistmarknadsföringen i Finland. Finlands imponerande nätverk av nationalparker och rekreationsområden är till stor del också ett anslående vattenlandskap. Nationalparkerna är Finlands skyltfönster till naturen. De är tills vidare relativt väl utrustade och från nästan alla turistmål i Finland kommer man på mindre än en timme till närmaste nationalpark.

En kraftig minskning av resurserna för Forststyrelsens naturtjänster äventyrar emellertid upprätthållandet av kvaliteten på detta servicenät och samtidigt verksamheten för hundratals företagare inom nationalparksområdena eller inom deras influensområde.

Finansieringsutvecklingen borde vara den motsatta med beaktande av också de nya objekt som öppnats under de senaste åren. En långtgående digitalisering av trafiken måste också genomföras.

6.3 Kryssningar på insjöarna och vid kusten

Det föreslås att verksamhetsförutsättningarna för kryssningar på insjöarna och vid kusten säkerställs genom offentlig medfinansiering för att uppfylla de nya kostsamma säkerhetsbestämmelserna.

Motivering:

Utbudet av kryssningar på insjöarna och vid kusten omfattar hela landet och en kryssning är för turister det lättaste sättet att kunna ta del av upplevelser till sjöss. Utan dessa tjänster skulle största delen av turisterna få en ofullständig bild av Finlands viktigaste attraktionsfaktor.

De skärpta och allt striktare säkerhetsbestämmelserna kan emellertid leda till att tiotals båtar är tvungna att upphöra med sin trafik och att också rederiernas verksamhet upphör. Säkerhetsfrågorna har skärpts stegvis under flera års tid. Också den skärpning av brandskyddsbestämmelserna som trädde i kraft sommaren 2016 medförde betydande tilläggskostnader. De livflottebestämmelser som träder i kraft i januari 2017 hotar att vara

den slutliga stöten för trafiken. Utöver de ekonomiska kostnaderna är det tekniska genomförandet av dem i flera fartygstyper i praktiken omöjligt.

Rederierna opererar med små marginaler. Finansieringen av nya livflottar är för en del en omöjlighet och för de större rederierna innebär det en mycket stor engångsinvestering, som i flera fall måste göras med främmande kapital. Då kostnaderna inte längre kan förhindras till alla delar, måste man på allvar utreda möjligheten att staten skulle bevilja rederierna separat delfinansiering av engångsnatur för att täcka dessa relativt stora kostnader.

6.4 Produktifiering

Det föreslås att nätverkandet och produktifieringen av servicen inom skärgårds-, insjö- och kustturismen effektiviseras genom lägre kostnader för byråkrati och bland annat fler praktiska företagsgrupprojeckt i sådana projekt som finansieras delvis med samhällsmedel.

Motivering:

Vattenturismprojekten, liksom också andra utvecklingsprojekt med anknytning till turism, ger tyvärr ofta alltför anspråkslösa resultat. Merparten av pengarna för stora projekt går åt till projektorganisationens kostnader och till improduktiv verksamhet. Finansieringen når inte i tillräcklig omfattning ända ut på gräsrotsnivå och utvecklar inte företagsverksamheten.

För att effektivisera verksamheten bör tyngdpunkten i utvecklingsprojekten förflyttas närmare företagen exempelvis genom en ökad användning av Leader-finansierade "företagsgrupprojeckt" och NTM-centralernas "understöd för utvecklande av företag". Projekten måste utgå från företagen och de måste förbinda sig till arbetet. Turistorganisationernas medverkan är viktig för att utbudet ska överföras till områdets försäljning och marknadsföring. "Understöd för utvecklande av företagets verksamhetsmiljö" kan också utnyttjas så att turistorganisationen sköter administreringen. Med Tekes servicesedlar kan man effektivisera utvecklandet av ett enskilt företag. Man bör också satsa på utbildning i digitala färdigheter.

6.5 Servicekoncentrationer av vattenaktiviteter

Det föreslås att man inom skärgårds- och insjöområdena strävar efter att utveckla tillräckligt stora servicekoncentrationer med inriktning på vattenaktiviteter.

Motivering:

Det grundläggande problemet för de flesta vattenområdena är att små aktörer inte kan ta emot större kundgrupper eller marknadsföra sig själva tillräckligt effektivt, eftersom behövlig utrustning och guider är fysiskt för spridda.

För att öka servicekapaciteten, förbättra tillförlitligheten och bokningspotentialen bör man i mån av möjlighet på olika sätt försöka sammanföra aktörerna i gemensamma servicekoncentrationer och förena resurser vid anskaffning och underhåll av utrustning, produktifiering och marknadsföring. Denna trend bör stödjas ekonomiskt både när det gäller fysiska lokaliteter och anskaffning av utrustning. En effektiv verksamhet inom ramen för nätverket och dess tidvisa oberoende av fysiska lokaler förutsätter en långt digitaliserad administration av verksamheten.

Sammanlutningar kan också grundas i form av andelslag, vilket det också finns fungerande exempel på. Detta fasta nätverk och koncentrationen måste i sin tur nätverka med så många inkvarteringsföretag som möjligt och flexibelt betjäna deras kunder.

6.6 Fisketurism

Det föreslås att Finland utvecklas till det ledande fisketurismlandet i Europa genom målmedveten verksamhet och genom att förflytta tyngdpunkten från kvantitativt fiske till turism kopplad till upplevelser.

Motivering:

Finlands vattendrag uppfyller nästan fullständigt de krav som behövs för framgång. I Finland finns alla variationer av vattennatur. Ett omfattande havsområde som övergår i en skyddad skärgård är en extra förmån. Vi har Europas största insjöområde som täcker halva Finland. Vi har ett fint nätverk av älvar och forsar i mindre skala, som "varumärkesälvar" Europas längsta laxälv Torne-Muonio älv och Europas kändaste laxälv Tana älv. Båda är dessutom gränsälvar, vilket möjliggör fiske i två länder.

Finlands fördelar är också rena vatten, bra fiskebestämmelser och en rätt så mångsidig skara goda fiskeguider, som i dagens läge har för få kunder. Utöver utvecklingen av själva fiskefaciliteterna och innehållet måste tyngdpunkten i skötseln av fiskbestånden flyttas från kvantitativa sätt att fiska till turism kopplad mer till upplevelser, och i synnerhet ett tillräckligt starkt vildfiskbestånd och fiskarnas stigning till lekälvarna tryggas.

Kuusamo har utsetts att arrangera VM i flugfiske år 2020 och publicitetsvärdet hos detta evenemang är större än hos någon annan fisketävling. Finland måste dra nytta av denna unika synlighet före tävlingarna och efter dem. En fråga är resurstilldelningen för en snabb

utveckling av portalen Fishing in Finland och dess verksamhet. Internationellt konkurrenskraftiga utvecklingsplaner och -strategier bör utformas i lämpliga helheter.

6.7 Extern och intern tillgänglighet

Det föreslås att behoven i anknytning till den växande turismen inom de största skärgårds- och insjöområdena beaktas i det nationella utvecklandet av alla allmänna trafikformer och att områdets interna förbindelsebåts- och färjetrafik och trafikförbindelserna på enskilda vägar tryggas som samhällsfinansierad avgiftsfri infrastruktur, föråldrad utrustning förnyas planmässigt genom långsiktiga upphandlingsavtal och till öar med relevans enbart för turismen skapas en marknadsbaserad fungerande privat trafik.

Vad beträffar skärgårdens datatillgänglighet för turister föreslås det att fungerande teleförbindelser också i fortsättningen säkerställs med offentlig medfinansiering.

Motivering:

Alla trafikformer är viktiga för utvecklandet av skärgårds- och insjöturismen. Detta gäller det allmänna landsvägsnätet, järnvägar, flygförbindelser och vattenvägar – och i fråga om datakommunikationen teleinfrastruktur.

Färje- och förbindelsebåttrafiken samt trafiken på enskilda vägar har en central roll för den interna trafiken i skärgårds- och insjöområdet och vid utvecklingen av turismen. I dagsläget är trafiken med europeiska mått mätt på en relativt god nivå. Materiel och utrustning föråldras och måste emellertid med tiden förnyas och samtidigt moderniseras.

För att turismen inom de största skärgårds- och insjöområdena ska kunna utvecklas är det viktigt att upphandlingen av trafik tjänsterna spänner över en tillräckligt lång tid och att turistinvesteringar i inkvartering och annan service kan göras i förlitan på att trafikförbindelserna bevaras och utvecklas med samma principer som på fastlandet.

De planer som trafik- och kommunikationsministeriet lade fram år 2016 på att avgiftsbelägga förbindelsebåttrafiken i skärgården riskerar emellertid att avsevärt försämra turistföretagens konkurrenskraft i skärgården jämfört med motsvarande turistföretag längs kusten på fastlandssidan. Skärgårdens förbindelsebåtar och färjor bör de facto även i fortsättningen betraktas som infrastruktur som kan jämföras med vägnätet på fastlandet och för vars användning inte uppbärs avgifter så länge som också landsvägarna på fastlandet är avgiftsfria leder.

På annat håll än inom de största skärgårdsområdena måste skärgårdstrafiken skötas och utvecklas marknadsbaserat på grund av bristande statsfinansiering.

När det gäller telekommunikationen är villkoret för en digitalisering av turistföretagens verksamhet att luckorna i den funktionella teleinfrastrukturen åtgärdas i skärgården.

6.8 Utveckling av skärgårds- och insjöturismen på vintern

Det föreslås att de för många utlänningar och även för finländare exotiska vinterprodukterna inom skärgårds- och insjöturismen och deras marknadsföring utvecklas med utnyttjande av möjligheterna att röra sig ute på vidsträckt isfält och öppna vintriga vatten och att vintertid motionera, fiska och beundra landskap.

Motivering:

De flesta turistorganisationer uppgav i enkäten att vintern rentav erbjuder mer utvecklingspotential än sommaren, även om kundunderlaget sommartid är det mångdubbla. För de flesta utlänningar och också för många finländare har vintern en exotisk dragningskraft. Det behövs emellertid produktifiering, eftersom vinterturismen från utlandet jämfört med turismen under sommarsäsongen sker mindre i egen regi och kräver mer handledda aktiviteter.

Vintern i vattenområdena erbjuder utmaningar men också möjligheter och det väsentliga är att ta fram rätt produkter som fungerar på vintern. En stugsemester i ett vintrigt vattenlandskap och en promenad på isen är något som en mycket liten del av världens befolkning har fått uppleva, pimpelfiske ännu färre. Långfärdsskridskoåkning längs nationalparkens vattendrag och en utfärd med sparkstöttning på isen är spännande upplevelser, liksom också att köra bil på isvägar eller att dyka under isen. En värmande glögg i ett varmt tält på isen och fisksoppa tillredd på notlagets byte efter en notuppvisning kan för många vara resans höjdpunkt i vinter-Finland. Dessa fina upplevelser måste lyftas fram i marknadsföringen med omsorg och med lika stor omsorg måste turisterna vägledas till dessa upplevelser.

Summary

1 Purpose and organization of the Survey of Island and Water-based Tourism

During 2016-2017, the Island Committee and the Ministry of Agriculture and Forestry conducted and funded a survey project concerning the development of tourism related to islands, coastal areas and inland waters in Finland. The purpose of the project was to provide an overall picture of the supply of and demand for tourism services, the tourism operators, and the marketing and development prospects of tourism in Finnish island, coastal and other water-based regions, and to make proposals for the development of these aspects. A similar survey was previously conducted in 2005.

The survey was conducted in cooperation with operators in the tourism industry. The project steering group comprised Jorma Leppänen (chairman), Island Committee Secretary General, Ministerial Adviser of the Ministry of Agriculture and Forestry; Niclas Gestranus, Head of Tourism, Town of Pargas; Hanna-Mari Kuhmonen, Senior Officer of the Ministry of Economic Affairs and Employment; Juha Nyberg, Shipmaster, Chairman of the Finnish Passenger Ships Association (Suomen Matkustajalaivayhdistys); Leena Pajala, Tourism Coordinator of the Regional Council of Central Finland; and Heli Saari, Programme Manager, Visit Finland. The project was carried out by the following consultants selected by the Ministry of Agriculture and Forestry through a competitive tendering process: Hannu Komu, Onvisio Consulting, and Sari Selkälä, Caprice Consulting.

The preliminary draft of the final report was presented to the Island Committee on 14 December 2016. A seminar concerning the review of the final report was held on 20 January 2017 at the Matka Nordic Travel Fair at Messukeskus, Helsinki. There were 60 participants in the seminar. The report was presented to Kimmo Tiilikainen, Minister of Agriculture and Forestry, on March 3 2017 and sent by email to tourism operators, local authorities, region-

al councils and other parties concerned. The Information Unit of the Ministry of Agriculture and Forestry published a press release about the report in Finnish and Swedish.

2 Methods

The methods of the survey included analyses of available statistics, previous studies, and national and regional programmes and resolutions, as well as of a questionnaire and interviews targeted at around 130 tourism organizations. Extensive Internet search was carried out to chart both the supply of island and water-based tourism and potential demand at the national and regional level, as well as to investigate tourism trends, themes of water-based tourism and the outlook for development. The work also included an international investigation of water-based tourism, which in this survey was limited to Europe, from a benchmarking perspective and from the perspective of the competitive environment. The corresponding survey, commissioned by the Island Committee in 2005, was used as comparison material when applicable.

The questionnaire carried out in November 2016 amongst areal and regional tourism operators (N 100) was answered by 83 operators, the response percentage thus being good (83%). In addition, interviews were conducted with relevant central interest groups and representatives of consortiums. The free-form comments given in the electronic questionnaire and the results of the interviews were made use of in this survey when drawing up the development proposals and descriptions of themes and regions.

The survey placed considerable focus on making proposals for the development of new cooperation structures, growth opportunities and water-based tourism. Moreover, the objective of the survey was to increase awareness of island and water-based tourism facilities and services through communication and through reporting about the results, as well as to benefit future projects and research related to water-based tourism.

Despite the fact that the data of the final report was subjected to extensive scrutiny on a number of occasions, inaccuracies and deficiencies may still be present in it.

3 Structure of the contents of the report

The survey is divided into the following three sections:

- a. An overview of water-based tourism and themes related to it
- b. Descriptions of the regions from the standpoint of the amount of water areas and of water-based tourism
- c. Development proposals

Regarding the themes, the survey focuses on accommodation business that makes use of waters and islands; on inland and coastal water transport services; on fishing tourism and recreational fishing; on summer activities, such as boating, canoeing, rowing and swimming as well as other water-based outdoor pursuits; on winter activities; on tourism in national parks, nature reserves and designated hiking areas; on cultural tourism, including visits to island villages or island churches; on lighthouses, fortresses and pilot stations converted for tourism use; and on events related to water-based tourism that are organized in the regions.

The regional descriptions explain how Finland's waters, and water-based tourism in particular, have been taken into account in the regional tourism strategy and what kind of development regarding water-based tourism has taken place or is anticipated in each region; the descriptions also shed light on the special features of the waters in each region, and introduce water-based services and products as well as tourism operators and networks in the region.

The development proposals present interpretations and consequent conclusions that were drawn from the analysis of the questionnaire responses of tourism organizations, the interviews, the research data and the development trends.

4 Finland as a land of islands and waters on a European and world scale

Tourism related to islands, coastal areas and inland waters is one of the most attractive segments of tourism in Europe and worldwide. Tourism on the whole is one of the fastest growing livelihoods in the world. In Finland, the tourism industry provides employment to 140 000 persons.

Finland is relatively the world's richest country in terms of inland waters, and one of the richest in Europe in terms of the number of islands. Finland's islands (76 000), lakes

(56 000), rivers (approx. 700), sea areas (52 500 km²) and long coastline (314 000 km), which is suited to tourism and recreational use, are outstanding tourism assets.

Through the development of productization and marketing, Finland has all the prerequisites for becoming one of the leading countries of island and water-based tourism in Europe. Already today, many of the major tourism destinations and events make good use of inland waters, the sea and islands.

During 2016, Finland was featured in international media on a number of occasions due to its achievements in the field of tourism. An important reason for such international recognition is Finland's magnificent natural environment where the abundance of water bodies plays a central role. The recent deterioration of the security situation in various popular European tourism destinations has also contributed to the growth of tourism in Finland, which is a safe country.

5 Development of island and water-based tourism in recent years

Since the 2005 survey of island tourism, many positive strides have been made in island and water-based tourism. However, not all expectations have been fulfilled.

Positive advances include the growing interest of various cities, towns and rural districts in the development of their water and shore areas; the successful transformation of many former fortress, lighthouse and coastguard islands, as well as many national parks and hiking areas, into tourism attractions; the increasing quantity and quality of holiday homes; the growing popularity of new water activities; and the continuing attraction of coastal and inland passenger boat services, boating and fishing tourism.

The abundance of islands and waters has been emphasized in national, regional and local level programmes and marketing focusing on regional policy and tourism. The development of tourism in the coastal island regions and the Finnish Lakeland is one of the central focus areas of the national tourism strategy.

The development of island and water-based tourism has required funding from government and local authority budgets, private businesses and banks. Financial resources of EU funds, such as the Rural Development Programme, LEADER groups including Fisheries Local Action Groups, and the cross-border Interreg programme, as well as funding through other EU Structural Funds and the Social Fund, have been quite readily available for the

promotion of island and water-based tourism. However, the availability of private loans and public funding has recently become limited.

The Island Committee has supported the marketing of island and water-based tourism by, for example, allocating funds for the joint marketing of the island regions. A documentary series by Petteri Saario, entitled “Enclosed by Water” (“Veden saartamat”; 6 x 30 minutes) and funded by the Island Committee, was broadcast on the Finnish TV 1 and attracted 5.2 million viewers. The Island Committee has also commissioned several holiday home surveys as well as an international survey on “The Utilization of Snow and Ice in Winter Tourism”.

Moreover, the Committee has for years had a large stand promoting island and water-based tourism at the Helsinki International Boat Show and has for even longer organized a similar stand and a seminar at the Oma Mökki Fair (Own Cabin Fair). Tens of thousands of copies of the “Finland – Land of Islands and Waters” brochure, available in eight languages, have been handed out to fair visitors and decision-makers. Petteri Saario also produced two six-episode series for the Finnish TV 1 – “The Finest Lakes of Finland” and “The Finest Rivers of Finland” – which attracted a total of around ten million viewers and supported the general marketing of the water-based environments.

One disappointment is that extensive, cost-effective and efficient cooperation in marketing tourism in the Finnish Lakeland has not been established, despite considerable effort. The EU era with its regional programmes seems to have given rise to excessively large barriers for joint projects to take place between the regional councils. However, Interreg cooperation between the coastal island regions has been more extensive but has still only concerned part of the coastal regions.

A significant step forward in the cooperation between the coastal regions was taken in 2015 when the “Finnish Maritime Archipelago” programme, one of the tourism growth programmes for Finland, was launched by Visit Finland. The programme covers the entire coast from Virolahti to Kemi, and also facilitates extensive international marketing. The other two growth programmes, FinRelax and StopOver, have engaged a large number of operators from water-based areas throughout the country in national-level cooperation.

6 Development proposals

6.1 Marketing

It is proposed that water-based environments be adopted as a long-term main theme in the international marketing of Finland.

Reasoning:

Finland's waters, if well branded, can provide Finland with a unique and outstanding competitive edge in the international market. The further afield the markets are, the greater this competitive edge is. Various regional or sector-specific service clusters can draw on this branded entity. Extensive digitalization of services must be implemented.

Marketing must take into account the special features of the main tourist regions, the Finnish Lakeland, the marine archipelago and the region of Lapland, which has the largest area of waters in the country.

6.2 National parks, state hiking areas, and other nature reserves and recreational areas

It is proposed that the development of tourism in national parks, state hiking areas, and other nature reserves and recreational areas, as well as the share of these areas in the marketing of tourism in Finland, be strengthened, and that the resources for maintaining these areas be safeguarded.

Reasoning:

As many as 70% of the tourism organizations responding to the questionnaire of this survey considered national parks with water environments as a resource that should be tapped more in the marketing of tourism in Finland. The network of wonderful Finnish national parks and hiking areas is to a large extent set in magnificent water-based landscapes.

National parks are showcases of Finland's natural environments. At present, they have relatively good facilities, and almost all Finnish tourism destinations are less than an hour away from the nearest national park.

However, the substantial cutbacks in the resources of the Parks and Wildlife Finland unit of Metsähallitus are a threat to the maintenance of the quality of the facilities and services in the national parks and, at the same time, to the operation of hundreds of businesses with-in or close to the parks. The trend of funding policy should be in the opposite direction, especially bearing in mind that new parks have been opened in recent years. Extensive digitalization of outdoor recreation facilities and services must be implemented.

6.3 Inland and coastal cruises

It is proposed that the prerequisites for the operation of inland and coastal cruises be ensured through partial public funding of the expensive measures required to comply with the new safety regulations.

Reasoning:

The supply of inland and coastal cruises covers the entire country, and cruises are the easiest way for visitors to enjoy water-based experiences. Without these services, the majority of visitors would be left with an incomplete impression of Finland's major attraction.

However, the increasingly stringent safety regulations can lead to the termination of the operation of dozens of boats and ships, as well as to the closing down of shipping companies. Safety regulations have been gradually tightened over several years. The tighter fire safety regulation, which came into force in summer 2016, meant considerable additional costs. The final blow hanging over cruise traffic is the new life-raft regulations that came into force in January 2107. Besides the financial cost, the technical implementation of the required measures is practically impossible in many vessel types.

Shipping companies operate on a low profit margin. Financing the new life rafts is impossible for some of the shipping companies, and bigger companies are faced with a very large one-off investment that in many cases needs to be financed with outside resources. Since extra costs cannot be totally avoided any longer, the possibility of shipping companies receiving a specific one-off government subsidy to cover part of the rather high expenses should be seriously looked into.

6.4 Productization

It is proposed that networking and productization of services related to island, coastal and other water-based tourism be enhanced by cutting down expenditure on bureaucracy and by increasing the proportion of practice-oriented enterprise group projects in partially publicly-funded projects.

Reasoning:

Regrettably, the outcome of projects related to water-based tourism, as well as tourism development projects in general, is often unsatisfactory. A major part of the money allocated for large projects is spent on covering the expenses of the project organization and on work that produces no results. Not enough funding is channelled to the grass-root level and to the development of business operations.

In order to make the activities more efficient, the focus of tourism development projects must be shifted towards enterprises by, for example, making more use of “enterprise group projects” funded by LEADER and “enterprise development grants” available through the ELY Centres (Centres of Economic Development, Transport and the Environment). Projects must be initiated by enterprises, and the enterprises must be committed to the work. The involvement of a tourism organization in the project is essential for the products to be included in the marketing of the region and to be made available for sale. Projects managed by a non-profit tourism organization can also make use of “grants for the development of the business environment”. The Tekes innovation voucher can be used to promote the development of a single enterprise. Training to enhance digital skills is also essential.

6.5 Service clusters for water-based activities

It is proposed that sufficiently big service clusters for water-based activities be developed in the island and other water-body regions.

Reasoning:

The fundamental problem in most water-based regions is that small operators are unable to cater for large groups of customers and to market themselves efficiently enough, because the required equipment and guides are too dispersed.

In order to improve service readiness and the reliability and bookability of services, various measures should be taken, where possible, to encourage operators to form service clusters and to pool their resources for the acquisition and maintenance of equipment, as well as for productization and marketing. Such efforts, whether for the purpose of acquiring premises or equipment, should be financially supported. Efficient operation of the network, which periodically takes place off premises, requires advanced digitalization of the management of operations.

Clusters can also be established as cooperatives, and there are successful examples of this. Clusters and networks should, in turn, be networking with as many accommodation businesses as possible and offer flexible service to the customers of these.

6.6 Fishing tourism

It is proposed that Finland be developed into a leading fishing tourism country in Europe through well-planned operations and through shifting the focus from volume-oriented fishing to an experience-oriented approach.

Reasoning:

Finland's water bodies possess almost all of the characteristics that are required for success. All the different types of water bodies can be found in Finland. The extensive sea area, interspersed with numerous sheltered islands, is an extra bonus. Finland has the most extensive lake district in Europe, covering a half of the country. The network of rivers and rapids, though small-scale, is good. The "flagship" river, the River Tornion-Muonionjoki, is the longest salmon river in Europe, and the River Teno is the best-known European salmon river. Both of these rivers are frontier rivers, one following the border between Finland and Sweden and the other following the border between Finland and Norway, and thus make it possible to fish in the territories of two countries at a time.

Moreover, Finland boasts clean waters, good fishing regulations and a relatively comprehensive network of skilled fishing guides who at present have too few customers. In addition to the development of fishing facilities and the content of fishing activities, the focus in the maintenance of fish stocks must be shifted from volume-oriented fishing methods to an experience-oriented approach, placing special emphasis on ensuring sufficient stocks of natural fish and their migration to the spawning rivers.

Kuusamo will host the World Fly Fishing Championships in 2020, and the publicity value of this event is higher than that of any other fishing competition. Finland must be prepared to make use of this unique opportunity for visibility before and after the Championships. One urgent task is to allocate funds for the development and operation of the Fishing in Finland portal. Development plans and strategies that are internationally competitive must be appropriately drawn up.

6.7 External and internal accessibility

It is proposed that the needs of the expanding tourist sector in the largest island and water-based regions be taken into account in the national development of public transport systems. It is also proposed that the commuter-ferry and vehicle-ferry services as well as private road systems within these regions be safeguarded as publicly funded, free infrastructure; that the outdated fleet be systematically updated through long-term delivery contracts; and that a market-based, well-functioning private transport system be developed on purely tourism-oriented islands.

Regarding accessibility of tourism information about and within island regions, it is proposed that well-functioning electronic communications continue to be secured through partial public funding in the future.

Reasoning:

All forms of transport and communications are important for the development of tourism in island and water-based regions, including the public road system, railways, and air and boat transport, as well as electronic communications infrastructure.

Vehicle ferries, commuter ferries and private roads play a central role in the internal transport and the development of tourism in island and water-based regions. At present, the transport systems are reasonably good by European standards. However, the ageing fleet needs to be replaced and updated.

Regarding the development of tourism in the largest island and water-based regions, it is essential that the provision of transport services is guaranteed for a long enough period of time, so that investments in tourism, such as in accommodation and other facilities, can be made in the belief that transport services will be maintained and developed in the same way as on the mainland.

Plans by the Ministry of Transport and Communications in 2016 to make commuter-ferry transport in island regions subject to a charge threatens to crucially weaken the competitiveness of tourism businesses operating on the islands, compared to their counterparts on the mainland coast. Commuter and vehicle ferries in island regions must continue to be regarded as infrastructure, comparable to the road network on the mainland, that is not subject to a charge as long as the roads on the mainland remain toll-free.

Outside the largest island regions, island transport services must be provided and developed by means of market-based schemes since no government funding is available for them.

As regards electronic communications, the digitalization of the operations of tourism businesses requires well-functioning communications infrastructure, and therefore the infrastructure gaps in island regions must be addressed.

6.8 Development of winter tourism in island and water-based regions

It is proposed that efforts be made to develop and market winter tourism products of island and water-based regions – regarded as exotic by many foreign and domestic visitors – by making use of opportunities for outdoor recreation, sports, fishing and scenery-viewing on the frozen-over sea or lakes.

Reasoning:

Most tourism organizations stated in the survey that there is even more scope for development in winter tourism than in summer tourism, despite the volume of customers being many times higher in summer. Most foreign visitors, and many Finns too, find the Finnish winter captivating and exotic. Productization is still necessary, because foreign visitors choose the option of independent travel to a lesser extent in winter than in summer and thus require a wider range of guided activities.

The winter season in water-based regions is challenging; yet it offers plenty of opportunities, and it is important to promote the right kind of products that are suitable for the winter. Only a small minority of the world population have stayed in a waterfront holiday cabin in winter, or walked on the frozen-over sea or a frozen lake. An even smaller minority have tried their hands at ice-fishing. Tour-skating across a lake in a national park and a kick-sled trip or driving a car on lake ice or sea ice provide exciting experiences, as does scuba-diving under ice. Many visitors may regard watching a seine-fishing demonstration with a cup of hot glögg and enjoying fish soup prepared from the seining crew's catch in a warm tent, pitched on the lake ice, the highlight of their winter holiday in Finland. Marketing of these wonderful experiences must be done properly and with care, and equal care must be taken when preparing visitors for these experiences.

1 SUOMI SAARISTO- JA VESISTÖMAANA

Suomella on erinomaiset edellytykset kehittää saaristo- ja vesistömatkailua. Suomi on maailman vesistöisin maa ja Euroopan suurimpia saaristomaita. Suuri osa maamme pintavesistä, järvistä 85 %, joista 65 % ja rannikkovesistä 25 %, on ekologiselta tilaltaan erinomaisia tai hyviä. Suomessa on runsaasti järviä, yhteensä yli 500 m² kokoisia järviä lasketaan olevan 187 888. Yli hehtaarin kokoisia järviä on 56 000. Merialueita Suomessa on 52 500 km² ja sisävesiä 34 325 km². Lisäksi Suomessa on 647 jokea ja yhteenlaskettua rantaviivaa 336 000 km. Euroopan mailla on yleensä murto-osa Suomen rantaviivasta. Lisäksi Suomen rantaviiva on monipuolisesti hyödynnettävissä verrattuna esimerkiksi Norjan vuonojen ja järvien jyrkkiin kalliorantoihin tai valtameren suurten vuorovesivaihteluiden rantoihin.

Saaristo, merialueet ja vesistöt ovat matkailun vetovoimaisimpia alueita kaikkialla maailmassa. Suomen tunnetuimpiin vetovoimatekijöihin kuuluvat luonto, järvet, puhtaat vedet, rauha, hiljaisuus ja pohjoinen eksotiikka. Vapaa-ajan asumisen (noin kaksi miljoonaa mökkiläistä), veneilyn (700 000 venettä), virkistyskalastuksen (1,8 miljoonaa kalamiestä ja -naista), luontoharrastuksen ja matkailun kautta saaristo- ja vesistöalueet koskettavat kaikki suomalaisia.

Pelkkä rauha ei kuitenkaan riitä, vastapainoksi kaivataan palveluja, aktiviteetteja, elämyksiä ja kokemuksia paikalliskulttuurista. Luonto voi jopa pelottaa ellei palvelukokonaisuutta ole tuotteistettu helposti ostettavaksi ja saavutettavaksi. Vesistömatkailun näkökulmasta tärkeitä asiakokonaisuuksia tuotteistamisessa ovat vesiretkeily, ulkoilu, veneily, vapaa-ajankalastus sekä luonto- ja muu matkailu, vesistöön liittyvät käyntikohteet sekä reitti- ja risteilylaivaliikenne sisävesillä ja rannikkoalueilla.

Keskeinen valtakunnallinen linjaus, joka ohjaa myös vesistömatkailua, on Suomen matkailun kasvun ja uudistumisen tiekartta 2015–2020, jossa määritellään merellinen saaristo yhdeksi keskeisimmäksi matkailun kehittämisen kohteeksi. Tavoitteena on muun muassa luoda koko rannikon kattava saaristo-brändi, jonka avulla on helpompaa houkuttaa Suomeen kansainvälisiä matkailijoita. Myös rannikon vesistömatkailua on tarkoitus kehittää siten, että monipuolisia elämyksiä ja aktiviteetteja olisi tarjolla matkailijoille ympäri vuoden.

Alueellisia ja paikallisia ohjauskeinoja ovat esimerkiksi maakuntien ja kuntien matkailustrategiat sekä myös Metsähallituksen luontomatkailusuunnitelmat.

Suomessa on 39 Metsähallituksen ylläpitämää kansallispuistoa, joissa jokaisessa on myös vesistöjä. Seitsemän suomalaista kansallispuistoa juhli 60-vuotispäiviään 2016. Suomen 40. kansallispuiston avajaisia vietetään kesällä 2017, kun Hossan retkeilyalueesta tulee Suomi 100 -juhlavuoden kansallispuisto. Osa puistoista on perustettu vaalimaan juuri saaristo- ja vesistöluontoa. Näitä ovat esimerkiksi Itäisen Suomenlahden kansallispuisto, Tammisaaren saariston kansallispuisto, Saaristomeren kansallispuisto, Selkämeren kansallispuisto, Perämeren kansallispuisto, Koloveden kansallispuisto, Linnansaaren kansallispuisto, Päijänteen kansallispuisto ja Repoveden kansallispuisto. Metsähallituksen koordinoima Merenkurkun maailmanperintöalue on oma ainutlaatuinen kokonaisuutensa. Näiden lisäksi Suomessa on suuri määrä kansallispuistoja ja retkeilyalueita, joissa vesistömaisemalla on huomattava painoarvo.

Kansainvälisesti harvinaiset jokamiehenoikeudet mahdollistavat suomalaisten luontokohteiden, vesistöjen ja saariston saavutettavuuden myös matkailijoille. Suomen puhdas luonto ja turvallinen ympäristö ovat kansainvälisesti tärkeitä vetovoimatekijöitä. Fyysisiin edellytyksiin kuuluvat myös luonnonolojen vakaus ja vaihtelevat vuodenaajat. Ympäristöystävällisyydestä on tulossa yhä suurempi trendi, matkailijat ja erityisesti luontomatkailijat ovat yhä valveutuneempia ympäristöasioista ja palvelujen ekologisista vaikutuksista. Tähän sisältyvät luontokokemusten rinnalla myös luontoon liittyvä kulttuuri ja vaikkapa lähiruoka. Paikallisuus ja perinteet ovat jatkuvasti kasvava trendi matkailijoiden kohdevalinnoissa.

1.1 Saaret

Suomi on Euroopan suurimpia saaristomaita Norjan ja Ruotsin kanssa. Ruotsissa saaria on yli 220 000, Suomessa lähes 180 000 (179 584) ja Norjassakin 117 116. Maapallolta tuskin löytyy toista vastaavan kokoista aluetta, jossa olisi yli puoli miljoonaa saarta. Suomessa on 75 029 yli puolen hehtaarin kokoista saarta. Yli puolet saarista sijaitsee järvissä. Maailman saaristoinen maa on Kanada, sen saarista huomattava osa sijaitsee kuitenkin hankalasti saavutettavilla arktisilla alueilla.

Suomen rannikot ovat rikkonaisia, ja lukuisat saaret pilkkovat laajalti merimaisemaa ja suurten sisävesien järvimaisemaa. Tämä mahdollistaa saarien monipuolisen hyödyntämisen matkailussa. Turun saaristo ja Ahvenanmaan saaristo muodostavat maailman suurimman tai toiseksi suurimman saariston saarten ja luotojen määrällä mitattuna. Laskutavasta ja julkaisusta riippuen sijoitus vaihtelee Ruotsin itärannikon saariston kanssa, johon Tuk-

holman saaristo kuuluu. Suurin saari on Saimaassa sijaitseva Sääminginsalo (1 069 km²) ja toiseksi suurin Ahvenanmaan pääsaari (685 km²). Suurimmaksi saareksi mainitaan usein Soisalo (1 638 km²), jota ei kuitenkaan maantieteellisesti lasketa saareksi, sillä sitä ympäröivä vedenpinta ei ole kauttaaltaan samassa tasossa.

Suomen laajin saaristo on lounaassa sijaitseva Saaristomeren alue. Sen alueella on nykyisin lähes 40 000 saarta. Kaikkiaan Suomen merialueilla on 80 897 yli aarin kokoista saarta, joilla on rantaviivaa 39 803 km. Eniten saaria ja vesistöjä on Ahvenanmaan, Varsinais-Suomen, Etelä-Savon ja Lapin maakunnissa. Valtaosa Suomen rannikkoalueiden saarista kuuluu maamme neljään pääsaaristoon; Kotkan saaristoon, Helsingin saaristoon, Saaristomereen ja Merenkurkun saaristoon, joka on Unescon maailmanperintökohde.

Myös muissa maakunnissa on runsaasti saaria ja vesistöjä verrattuna useimpiin Euroopan maihin. Etelä-Pohjanmaalla, Hämeessä ja Keski-Pohjanmaallakin on 500–600 saarta. Saaretonta kuntaa Suomesta on vaikea löytää. Sisävesien saaria Suomessa on 98 050. Lähes tuhat saarta on saarisaaria eli ne sijaitsevat järvissä, jotka itse ovat saarissa. Sisävesien saarten rantaviivan pituus on 43 496 km, josta jokisaarten osuus on noin 2 400 km. Sisävesien saarten ala on noin 7 200 km², meren saarten 5 800 km².

Koko- tai osa-aikaisesti asuttuja saaria Suomessa on noin 20 000. Valtaosa Suomen asutusta saarista on liitetty silloilla mantereeseen, mutta ilman kiinteää tieyhteyttä olevia ympärivuotisesti pysyvästi asuttuja saaria on Ahvenanmaan ulkopuolella noin 560 saarta. Niistä 150 on sisävesien saaria, ja ne sijaitsevat 113 kunnassa. Suomen eteläisin asuttu saari on Varsinais-Suomen maakunnassa sijaitseva Utö, joka kuuluu nykyisin Paraisten kaupunkiin. Saarella on noin 50 vakituista asukasta, oma koulu ja kauppa.

Sisävesialueiden suurimmat saaret sijaitsevat Etelä-Savossa, Pohjois-Karjalassa, Etelä-Karjalassa, Pohjois-Savossa, Kainuussa, Päijät-Hämeessä ja Keski-Suomessa. Suurimmat merialueiden saaret sijaitsevat Ahvenanmaalla, Varsinais-Suomessa, Pohjanmaalla, Pohjois-Pohjanmaalla ja Uudellamaalla. Saaristokunnissa asuu vuoden 2016 lopussa lähes 37 000 suomalaista. Osa-aikaisten asukkaiden määrä saaristossa on kasvanut viime vuosien aikana. Tämän on mahdollistanut kehittyvät tietoliikenneyhteydet sekä mahdollisuus tehdä etätöitä. Osa-aikaisesti asuttuja, ilman kiinteää tieyhteyttä olevia saaria on 250 kunnassa noin 19 600

Ahvenanmaa, Helsinki, Turun saaristo sekä Saimaan ja Päijänteen alueet ovat edenneet muita alueita pidemmälle vesistö- ja saaristomatkailun kehittämisessä. Erityisen suurta kiinnostusta ovat herättäneet viime vuosina puolustuvoimilta vapautuneet ja matkailukäyttöön avatut saaret. Esimerkiksi Vallisaarella kävi ensimmäisen kesän (2016) aikana noin 100 000 vierailijaa. Sata vuotta suljettuna ollut Örön linnakesaari avattiin yleisölle

kesällä 2015, saarella vieraili ensimmäisenä kesänä noin 35 000 matkailijaa, majoitusvuorokausia kertyi lähes 70 000.

Luontomatkailijat ja veneilijät kohderyhminä tukevat toisiaan. Alkukevällä ja myöhään syksyllä esimerkiksi Örön saarella kävijöistä suuri osa on lintu- ja luontoharrastajia. Kesäkaudella veneilijät täyttävät vierassatamat. Kehittyvien satamapalveluiden myötä viipymät saarilla ovat pidentyneet. Kävijämäärien kasvu matkailukäyttöön tarkoitetuissa saarissa on kuitenkin pitkälti riippuvainen ilman omaa venettä liikkuvien matkailijoiden mahdollisuudesta päästä kohteisiin. Tässä keskeisessä roolissa on tilaus- ja risteilyliikenteen varmistaminen saarille.

1.2 Merialueet

Suomeen kuuluu lähes 53 000 km² merialuetta. Suurimmat merialueet sijaitsevat Ahvenanmaan, Pohjanmaan ja Varsinais-Suomen maakunnissa. Siinä missä laajoilla järvi-alueilla on erityispiirteensä, myös eri merialueilla on omat erityispiirteensä. Suomessa omanlaisensa merialueet jakautuvat esimerkiksi avomereen, erityyppisiin saaristovyöhykeisiin sekä rannikoihin. Saarisuuden suhteen Suomen merialueet poikkeavat paljon toisistaan; ääripäänä toisaalta Lounais-Suomen erittäin laaja saaristoalue ja toisaalta Pohjanlahden saarettomat rannikon osat sekä maankohoamisrannikko. Lapissa ja Kymenlaaksossa on merialueita, joilla on sekä maa- että meriraja naapurivaltioiden kanssa, ja alueita joilla on vain meriraja.

Suomessa on merialueita Ahvenanmaan itsehallinnollisen maakunnan lisäksi kahdeksan maakunnan alueella. Uudellamaalla, Satakunnassa, Pohjanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla on pitkä rannikko, jonka edustalla on pääsääntöisesti suhteellisen kapea tai harva saaristovyöhyke. Paikoitellen läntisellä Uudellamaalla ja Merenkurkun alueella Pohjanmaalla, saaristoalueet ovat varsin laajoja. Varsinais-Suomi on varsinainen saaristomaakunta laajoine Saaristomeren ja muiden saaristojen alueineen. Kymenlaaksossa, Keski-Pohjanmaalla ja Lapissa on puolestaan suhteellisen lyhyt rannikko. Keski-Pohjanmaalla saaria on vähän. Kymenlaaksossa ja Lapissa harvako saaristovyöhyke ulottuu kauas avomerelle.

Matkailun ja virkistyskäytön kehittämisessä korostuvat useilla merialueilla se, miten tarpeet sovitetaan yhteen arvokkaiden maisemien sekä luonto- ja kulttuuriperinnön arvojen kanssa. Usean maakunnan alueella on matkailun vetovoima-alueita sekä matkailun ja virkistyskehittämisen kohdealueita. Esimerkiksi Lapissa koko maakunnan merialue on osoitettu tällaiseksi alueeksi. Varsinais-Suomessa on Saariston Rengastiehen tukeutuva kehittämisvyöhyke ja Saaristomeren yhteistoiminta-alueen kehittämisvyöhyke. Satakunnassa on erityisiä luontomatkailun kehittämisvyöhykkeitä sekä kulttuuriympäristö- ja maisema-

matkailun kehittämisvyöhykkeitä. Uudellamaalla pääkaupunkiseudun edustan merialueelle on osoitettu laaja rannikko- ja saaristovyöhyke, jolla pyritään erityisesti tukemaan virkistyskäyttöä. Pohjois-Pohjanmaalla luonnon monikäyttöalueilla on osoitettu virkistyskäytön kannalta kehitettäviä, arvokkaita luonnonkohteita sisältäviä alueita.

1.3 Järvet

Suomi on tuhansien puhtaiden järvien maan. Yli 80 % Suomen järvistä vedenlaatu on hyvä tai erinomainen. Eri syistä johtuva rehevöityminen uhkaa kuitenkin erityisesti monia matalia järviä ja niiden tilaa on parannettava. Tätä työtä tehdään monin paikoin yhteistyössä viranomaisten, kuntien, osakaskuntien ja ranta-asukkaiden toimesta. Erityisesti Keski-Suomessa vesistöjen tilaa heikentää monin paikoin huolestuttavasti soiden ojituksen myötä tuleva humuskuormitus.

Sisävesien ala on 34 325 km² ja niiden osuus Suomen pinta-alasta on 9 %. Suomessa on 56 000 yli hehtaarin kokoista järveä. Euroopan unionin alueella on 93 järveä, joiden ala on yli 100 km², niistä 47 on Suomessa.

Valtaosa suurista järvistä on jääkauden luomia ja maankohoamisen muotoilemia. Päijänne ja eräät muut suuret järvet ovat syntyneet satojen miljoonien vuosien ikäisiin peruskallion ruhjeisiin. Lappajärvi Etelä-Pohjanmaalla ja Paasivesi Etelä-Savossa ovat meteoriitin synnyttämiä.

Suomalaiset järvet poikkeavat Euroopan muista järvistä erityisesti muodoltaan. Järvemme ovat rikkonaisia, runsas saarisia, suurimmaksi osaksi matalia ja usein yhteydessä toisiinsa salmien ja kapeikkojen kautta. Monesta järvestä ei voi tarkasti sanoa, missä yksi järvi loppuu ja toinen alkaa. Erikoisin esimerkki on Suur-Saimaa, jonka voi tulkita yhdeksi tai vaikkapa sadaksi järveksi. Jää-, lämpö- ja virtausolojen kannalta Suur-Saimaan lukuisat altaat voidaan tulkita erillisiksi järviksi, vedenpinnan korkeuden perusteella taas yhdeksi järviolueeksi. Saimaan lisäksi monet muut Järvi-Suomen altaat muodostavat kymmenien ja jopa satojen kilometrien pituisia ketjuja. Niitä katkovat lyhyet joet ja kapeikot, joihin on rakennettu kanavia ja sulkuja vesiliikennettä varten. Vuoksen, Kymijoen ja Kokemäenjoen vesistöissä on lähes 40 sulkua ja 30 avokanavaa yhdistämässä vesistöalueita.

Saimaan tavoin voitaisiin seuraavat vedenpinnaltaan samalla korkeudella olevat monialtaiset vesialueet nimetä yhdeksi suureksi järveksi: 1) Iso-Kalla (Kallavesi, Suvasvesi, Juurusvesi, Riistavesi ja Muuruvesi), 2) Kitkajärvi (Yli-Kitka, Ala-Kitka ja Posiojärvi), 3) Längelmävesi, (Koljonselkä ja Roine-Mallasvesi) 4) Iivisvesi (Niinivesi, Rasvanki ja Virmasvesi).

SUOMEN 20 PINTA-ALALTAAN SUURINTA JÄRVEÄ

Saimaa, Päijänne, Inari, Pielinen, Oulujärvi, Pihlajavesi, Orivesi, Haukivesi, Keitele, Kallavesi, Puruvesi, Pyhäselkä, Puula, Lokan tekojärvi, Höytiäinen, Näsijärvi, Yli-Kitka, Suvasvesi, Kemijärvi ja Juojärvi.

Järvien lisäksi Suomessa on 100 000 alle hehtaarin kokoista lampea. Yli puolet Suomen lammista sijaitsee Lapin maakunnassa, Inarin ja Utsjoen kunnissa.

Sisävesialat kokonaispinta-aloista ovat suhteellisesti suurimmat Etelä-Savon, Etelä-Karjalan, Päijät-Hämeen, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon, Keski-Suomen ja Pirkanmaan maakunnissa. Suurjärvien määrässä Suomi on Euroopassa omaa luokkaansa, myös suurimpaan kilpailijaansa Ruotsiin nähden.

1.4 Joet

Suomessa on 647 jokea ja yli 36 000 km yli viiden metrin levyistä jokiuomaa. Suomen ympäristökeskuksen vuonna 2014 tekemän virtavesien inventoinnin mukaan Suomessa on kaikkiaan 72 500 kilometriä puroja ja jokia. Yli viiden metrin levyistä uomaa on tästä hieman yli puolet, 36 800 kilometriä.

Verrattuna Euroopan suuriin jokiin, Suomen joet ovat vesimäärältään melko pieniä ja pituudeltaan lyhyitä. Useimmat Suomen joet ovat järvien katkomia. Pisin yksittäinen täysin järvetön jokiosuus on vain 41 kilometriä, Temmesjoessa Pohjois-Pohjanmaalla.

Virtaamaltaan suurimmat joet ovat Vuoksi, Kemijoki, Tornionjoki, Kymijoki, Kokemäenjoki, Oulujoki, Pielisjoki, Paatsjoki, Iijoki, Muonionjoki, Ounasjoki, Tenojoki, Kiehimäki, Lieksanjoki, Kajaaninjoki, Kitinen, Koitajoki, Juutuanjoki ja Kyrönjoki.

Yli 100 kilometriä pitkiä jokia Suomessa on 35. Suurimmat joet sijoittuvat Lappiin, Pohjois-Karjalaan, Pohjois-Pohjanmaalle, Etelä-Karjalaan, Kymenlaaksoon, Pohjois-Pohjanmaalle, Kainuuseen, Satakuntaan ja Keski-Pohjanmaalle.

SUOMEN PISIMMÄT JOET

Kemijoki (550 km), **Iijoki** (330 km), **Ounasjoki** (298 km), **Kitinen** (278 km), **Muoniojoki** (koko pituudeltaan rajajokena 230 km), **Luiro** (227 km), **Kymijoki** (180 km), **Tornionjoki** (rajajokena 180 km, yläjuoksu Ruotsin puolella kokonaispituus 522 km), **Simojoki** (172 km), **Ivalonjoki** (170 km), **Pyhäjoki** (162 km), **Perhonjoki** (155 km), **Tenojoki** (rajajokena 152 km, kokonaispituus 344 km, josta muu osa Norjan puolella), **Siikajoki** (152 km), **Kokemäenjoki** (150 km) ja **Raudanjoki** (150 km).

Suomessa on 35 yli 100 kilometriä pitkää jokea.

Saimaan kanava yhdistää Vuoksen laajan vesistöalueen Venäjän alueen kautta mereen. Toinen tärkeä kanava on Keitele-Päijänne-kanava. Lukuisat vanhat kanava-alueet ovat tärkeitä matkailun vetovoimatekijöitä.

Luontotyyppiltään suuria savimaiden jokia ovat esimerkiksi Porvoonjoki, Vantaanjoki, Aura-joki ja Loimijoki. Moni havumetsävyöhykkeen joki muuttuu alajuoksultaan savimaiden joeksi, kuten Kyrönjoki ja Lapuanjoki. Suuria tunturijokia on vain Käsivarren Lapissa. Lähes puolet (45 %) suomalaisista joista luokitellaan veden laadultaan hyväksi. Viidennes on erinomaisessa kunnossa, 24 % tyydyttävässä ja 10 % välttävässä kunnossa. Vain runsas prosentti joista on heikossa kunnossa.

Useimmissa Suomen joissa on runsaasti koskia tai ne ovat padottuja. Tämän takia matkustajaliikenne niissä on jäänyt vähäiseksi. Koskien runsas määrä on sitä vastoin taannut jokien virkistyskäytön erityisesti kalastuksen ja melonnan harrastajille.

1.5 Rantaviiva

Matkailun ja virkistyskannalta arvokasta rantaviivaa Suomessa on 316 797 km, kun jokien osalta huomioidaan yli viiden metrin levyiset uomat. Näin laskettuna rantaviiva ulottuisi reilusti yli kahdeksan kierrosta maapallon ympäri. Euroopan mailla on yleensä vain murto-osa Suomen rantaviivasta.

Suomen rantaviiva on rikkonainen ja saarten sokkeloiden reunustama. Järvien muodoille ovat tyypillisiä niemet ja lahdet. Suomalaiset joet ovat mutkittelevia, joten rantaviivaa syntyy runsaammin suhteessa vesistön määrään. Suurin osa (43 %) suomalaisesta rantaviivasta on moreenirantaa, erityisesti Pohjanlahden rannikolla ja saarilla. Kalliorantoja on lähes yhtä paljon, 42 %. Niitä on eniten Saaristomerellä ja Suomenlahdella. Loput rannoista on savi- ja pehmeikköarantoja. Ahvenanmaan kalliorannat ovat suurelta osin punaisia graniittikallioita.

Rantaviivan osalta maakuntien kärjessä ovat Lappi, Etelä-Savo, Pohjois-Pohjanmaa, Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala, Kainuu, Uusimaa, Varsinais-Suomi ja Keski-Suomi.

Suomen rannat soveltuvat pääosin erinomaisesti virkistyskäyttöön. Suurin rantarakentamisen muoto, mökkeily, vie rantaviivasta 10 %. Nykyisellä rakentamisen vauhdillakin vain 13 % rantaviivasta vuonna 2030, joten vapaata rantaa on myös tulevaisuudessa runsaasti matkailun tarpeisiin.

Taulukko 1. Rantaviivan jakauma meren rannikolle ja vesistöihin sekä mannerrantaan ja saariin. Lähde: MMM (2016). Suomi – Saarten ja vetten maa 2015.

	km	%
Meren rannikko yhteensä	46 198	14
mannerranta	6 299	
saaret	32 675	
saarissa olevat järvet	96	
saarten järvien saaret	128	
Järvet yhteensä	214 896	63
mannerranta	171 506	
saaret	39 443	
saarissa olevat järvet	2 242	
saarten järvien saaret	1 705	
Joet yhteensä*	76 000	23
mannerranta	73 600	
saaret	2 400	
Rantaviiva yhteensä	336 000	100

* Tämä sisältää yli 5 metrin levyiset uomat.

2 SAARISTO- JA VESISTÖMATKAILU EUROOPASSA

Euroopassa noin 15 maalla on merkittäviä saaristoisia vesistöalueita. Niiden vertailu keskenään samanlaisilla mittareilla on vaikeaa, ja myös saaristoalueiden luonne poikkeaa voimakkaasti toisistaan. Erityisen suuria erot ovat Etelä-Euroopan lämpimien maiden ja muun Euroopan viileämpien, osin arktisten olosuhteiden välillä.

Matkailullisesti tunnetuimpia ovat **Kreikan saaristoalueet** Egeian merellä ja Joonian merellä. Niiden suosittuja matkailusaaria ovat muun muassa Rhodos, Kreetta ja Kos. Kreikan saaristo on Välimeren alueen laajin saarten lukumäärällä mitattuna.

Kroatia on nopeasti noussut yhdeksi Välimeren suosituimmista lomakohteista. Matkailijavirrat ulottuvat entistä enemmän sen saaristoon lumoavan sinisellä Adrianmerellä. Saaria siellä on noin 700, luodoiksi laskettavia noin 400 ja lisäksi lähes 80 riuttaa. Saarista alle 50 on asuttuja.

Välimeren maat ovat suosittuja purjehdusmatkakohteina, ja valtaosa purjehduslomista tapahtuu täyden palvelun periaatteella paikallisen miehistön kuljettamassa veneessä. Purjehdusveneen vuokraaminen myös ilman kipparia onnistuu, ja kokeneet purjehtijat valitsevatkin sen vaihtoehdon.

Naapurimme **Ruotsin** valttina on laaja Tukholman saaristo, joka ulottuu noin 60 km Tukholmasta itään ja rajoittuu Ahvenanmereen. Tukholman saaristo käsittää lähes 30 000 saarta, ja alueella on noin 50 000 loma-asuntoa. Saaristoliikenteen matkailukäyttöön on tuoteistettu runsaasti erilaisia risteilyjä. Tarjolla on myös "island hopping" -paketteja, jotka mahdollistavat kätevän liikkumisen saarelta toiselle. Vesiliikenteen pääoperaattori on Waxholmbolaget, joka tuottaa Tukholman kaupungin ylläpitämää julkista liikennettä Tukholman saaristossa ja hoitaa lisäksi osin siihen pohjautuen matkailullista liikennettä. Yhtiö liikennöi myös kahdella höyrylaivalla. Visit Finlandin Merellinen saaristo -kasvuohjelma on

tuottanut Tukholman saaristosta bechmarking-raportin, joka on ladattavissa Visit Finlandin sivuilta.¹

Vaikka Tukholman saaristo onkin tunnettuudessa omaa luokkaansa, on Ruotsin rikkonaisella rannikolla laajoja saaristoalueita myös Tukholmasta etelään, maailmanperintökohde Korkearannikko (Höggusten) Sundsvallista pohjoiseen ja Haaparannan saariston kansallisuisto Perämeren pohjoisosassa. Vetovoimaisia suurempia saarikohteita ovat keskellä eteläistä Itämeren sijaitseva Gotlanti, ja sen lounaispuolella mantereen lähellä sijaitseva Öölanti.

Erilaisen ilmastollisen ympäristön muodostavat **Norjan Lofootit**, joiden kalastajakylämäinen idylli on tehnyt saariryhmästä erittäin suositun kansainvälisen matkakohteen. Lofootit ovat suosittu risteilykohde, ja myös Hurtigruten laivareitti ulottuu sinne. Vielä arktisempaa eksotiikkaa tarjoaa Norjan kuningaskuntaan kuuluva Huippuvuoret, jonka pinta-ala on noin 62 000 km². Saarista vain kolmella on asutusta, ja asukkaita on alle 2 700. Vaikka valtaosa Huippuvuorten maapinta-alasta on jäätiköiden peittämänä, niin ympäröivä merialue pysyy suurimman osan vuodesta sulana, ja erilaisten vene- ja laivasafarien järjestäminen onnistuu hyvin.

Kosteahkoa merellistä ilmastoa edustavat **Skotlantiin** kuuluvat **Shetlanninsaaret**, **Orkneysaaret** sekä **Hebridit**. Skotlannissa ”saarihyppely” on tuotteistettu erittäin hyvin, ja tarjolla on esimerkiksi lautoilla tehtäviä viikon mittaisia kierroksia saarelta toiselle. Paikalliset tuotteet kuten viski, villa, tweed, kalatuotteet ja eksoottiset nähtävyydet on tuotu hienosti esille. Skotlannin saaristomatkailun tuotteistetut palvelut olisivat yksi varteenotettavimmista bechmarking-kohteista Suomen saaristomatkailutoimijoille. Skotlannin yhtenä vetovoimatekijänä on myös lohen ja meritaimenen jokikalastus. Lohi- ja meritaimenjokia on yli 70, ja Skotlannilla onkin epävirallinen asema Euroopan arvostetuimpana lohijoki-maana.

Lähin Suomen kilpailija vesistömatkailussa Pohjoismaiden ulkopuolella on **Masurian järvi**alue Puolassa. Järvialueella ilmoitetaan olevan noin 2 000 järveä. Alueen pituus on lähes 300 km ja pinta-alaa sillä on yli 50 000 km². Järvien ketjua yhdistävät joet ja kanavat ja alueelta on yhteys Itämereen. Masurian alueella on historialliset siteet Saksaan. Alue on voimakkaasti saksalaisten matkanjärjestäjien tarjonnassa sekä kesällä että talvella. Kesällä alueella harrastetaan melontaa, veneilyä ja kalastusta, talvella moottorikelkkailua, pilkki-ongintaa ja erityisesti jääpurjehdusta ja jääsurffausta. Masuria on saksalaisille matkailijoille lähin ja hintatasoltaan erittäin edullinen järvialue.

¹ <http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2015/10/Merellinen-Saaristo-Tukholman-saaristo-Benchmark.pdf?dl>.

Joki- ja kanavamatkailu on **Keski-Euroopassa** erityisen suosittu ja suuria volyymeja liikutteleva matkailumuoto. Tunnetut pitkät joet kuten Rein, Mosel, Tonava, Seine ja Loire, tarjoavat risteilyelämyksiä kulttuurihistoriallisissa maisemissa, jotka usein kulkevat myös parhaiden viininviljelyseutujen läpi. Monet joet yhdistävät useita maita, ja esimerkiksi Reiniä pitkin voidaan risteillä Amsterdamista Baseliin saakka. Pohjoismaissa on hyvin vähän tämän tyyppistä tarjontaa johtuen jokien koskien määrästä ja valjastamisesta voimalaitoskäyttöön.

Pohjoismaiden tunnetuin kanavamatkailukohde on **Ruotsin Göta-kanal**, joka on osa Pohjanmeren Itämereen yhdistävää yli 600 km pituista vesireittiä. Varsinainen kanavaosuus yhdistää Vänernin ja Vetternin järvet ja on pituudeltaan 190 kilometriä.

Irlanti markkinoi vuokraveneillä tehtäviä kanava- ja jokimatkoja Shannon-Erne-jokialueella. Keskeinen idea on markkinoida niitä aloittelijoille, joilla ei ole aikaisempaa kokemusta veneilystä. Suosituimpia veneitä ovat niin kutsutut ”narrow boats” -veneet, jotka ulkoasultaan edustavat historiallista venetyyppiä, mutta niiden sisätilat on varustettu kaikin mukavuuksin. Veneillä liikutaan pääasiassa kävelyvauhtia, joten tämä veneilymuoto on turvallista vaikka aikaisempaa veneilykokemusta ei olisikaan. Vastaavan tyyppisiä kanavaveneitä on tarjolla matkailijoille paljon myös Englannissa ja Hollannissa. Visit Finlandin Merellinen saaristo -kasvuohjelmassa on tuotettu laaja benchmarking-raportti Irlannista, joka on ladattavissa Visit Finlandin sivuilta.²

Kansainvälistä kilpailua käydään myös **kalastusmatkailussa**. Vannoutuneet kalastusharrastajat ovat valmiita sijoittamaan hyvien kalastuskohteiden palveluihin moninkertaisesti tavanomaisen lomamatkailijan budjettia suuremman summan. Euroopassa Pohjoismaiden lisäksi Irlanti on vahva toimija lohen ja meritaimenen jokikalastuksessa, ja siihen soveltuvia jokia onkin peräti 90. Skotlanti kilpailee lähes yhtä suurella jokimäärällä ja erittäin laadukkailla palveluilla. Eikä meidän peruskalamme haukikaan ole ”rauhoitettu”, vaan esimerkiksi Irlanti markkinoi suurhauen kalastusta nykyisin jopa näyttävämmin kuin lohen kalastusta. Maailman parhaana suurhaukien kalastusalueena pidetään kuitenkin melko tuntematonta **Rügenin** saarta ympäröivää merialuetta Pohjois-Saksassa Rostockin ja Puolan rajan välimaastossa, Mecklenburg-Etu-Pommerin osavaltiossa. Sillalla mantereeseen yhdistetty Rügenin saari on muutoinkin suosittu matkailukohde, ja pääsaaren lisäksi sen lähistöllä on suuri määrä pienempiä saaria. Rügen kuului aiemmin DDR:n alueeseen. Hitlerin toimesta sinne rakennettiin jättiläismäistä terveyskylpylää peräti 4,5 km pituiseen rakennukseen, joka valmistui vuonna 1938. Sitä ei koskaan otettu suunniteltuun käyttöön, ja DDR:n aikakaudella se oli käytännössä tyhjillään. Nykyisin rakennuksessa on pienimuotoista majoitustoimintaa ja myymälöitä.

² http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2015/10/Merellinen-Saaristo-Benchmarking-Irlanti-150915_Finland.pdf?dl.

Pohjoismaista Norja on kalastusmatkailussa johtava maa. Kansainvälisesti tunnetuin ja parhaiten brändätty kohde on kuitenkin Ruotsin Mörrum, jonne jokainen lohenkalastaja haluaa tehdä matkan ainakin kerran elämässään. Tornion-Muonionjoki edustaa parhaimmillaan valtakunnan rajat ylittävää yhteistyötä kalastusmatkailussa. Sen pohjana on tietävästi maailman laajin yhteislupa-alue, jossa samalla luvalla voidaan kalastaa kahden maan alueella. Tällä alueella kilpailu on onnistuttu muuttamaan yhteistyöksi, mikä mahdollistaa statuksen saamisen yhtenä Euroopan johtavista kalastusmatkailualueista.

Kansallispuistoilla on tärkeä rooli Suomen vesistömielikuvien luomisessa ja monenlaisien matkailuaktiiviteettien ympäristönä. Suomen 39:stä kansallispuistosta ja kahdeksasta retkeilyalueesta voidaan 28 sanoa olevan maisemiltaan vesistöpainotteisia, ja osa näistä on puhtaasti järvi- tai merialuekansallispuistoja. Myös naapurimaissamme vesistöt leimaavat osaa kansallispuistoista ja suojelualueista. Ruotsissa on 29 kansallispuistoa, ja niistä vesistöisiä ovat esimerkiksi Djurö Vänernin saaristossa, merisäätiedotuksista tuttu Gotska Sandön ja Haaparannan saariston kansallispuisto. Norjassa on 44 kansallispuistoa, joista vesistöisiä ovat esimerkiksi merelliset Faerder ja Ytre Havler sekä jäätiköistä ja jäätikköjärivistä tunnettu Folgefonna. Virossa on viisi varsinaista kansallispuistoa, mutta niiden lisäksi on yli 150 suojelualuetta. Monin paikoin Viron suojelualueet ovat jokialueita ja jokien kosteikkoisia suistoalueita. Viron suurin kansallispuisto on Lahemaa ja sen pinta-alasta yli 30 % on vesialuetta. Venäjällä on 48 kansallispuistoa, joista vesistöinen Paanajärvi (noin 1 000 km²) sijaitsee välittömästi Suomen rajan tuntumassa ja vastapäätä Oulangan kansallispuistoa. Myös monissa muissa Euroopan maissa on kansallispuistoja perustettu vesistöalueille. Mielenkiintoisia ovat esimerkiksi jokien halkoma Ujście Warty (Warta river national park) Puolassa ja Kroatian suurin kansallispuisto Plitvice Lakes, joka on myös Unescon maailmanperintökohde.

Varsinaisten saaristoalueiden kansainvälisessä vertailussa Suomen Turun saaristo, saaristomeri ja Ahvenanmaa muodostavat yhdessä ylivoimaisen, kymmenien tuhansien saarten ja luotojen pirstoman laajan kokonaisuuden, jolle tuskin löytyy vertailukohtaa mistään muualta. Se on hyvin tuotteistettuna kilpailukykyinen millä tahansa kansainvälisillä markkinoilla.

Suomen itäinen ja läntinen järvialue muodostavat yhdessä Euroopan suurimman sisävesien vesistöaluekokonaisuuden, joka on lisäksi monin paikoin saarten pieniksi pilkkoma ja jokien yhdistämä. Ruotsin suuret järvet ovat vesipinta-alaltaan suuria, mutta Suomen valttina on laaja, lähes yhtenäinen vesistöalue.

3 SAARISTO- JA VESISTÖMATKAILU SEKTOREITTAIN

Merellinen saaristomatkatilun on nimetty Suomen matkatilun kehittämisen yhdeksi kärkihankkeeksi, jonka on tarkoitus koota edistyneimmät saaristomatkatiluyritykset kehittämisen sekä ulkomaan markkinoihin piiriin. Visit Finlandin toteuttama Merellinen saaristokasvuohjelma on yksi kolmesta työ- ja elinkeinoministeriön erillisrahoituksella käynnistyneistä matkatilun kasvuohjelmista. Kasvuohjelma keskittyy nimenomaan meren saariston palveluiden viemiseen kansainvälisille markkinoille. Muut kasvuohjelmat FinRelax ja StopOver ovat valtakunnallisia, ja monilta osin nekin kytkeytyvät osaan vesistö- ja saaristoalueita.

Merellinen saaristokasvuohjelma kattaa koko Suomen rannikkoalueen Vironlahdelta Kemiin ja myös Ahvenanmaa on mukana. Kasvuohjelma käynnistyi syksyllä 2015 ja se jatkuu nykyrahoituksella vuoden 2017 loppuun. Erillisrahoituksen päätyttyäkin hyvin käynnistynyt laajaa yhteistyötä pyritään jatkamaan eri muodoissa.

Jotta matkatilun saaristoon voi kehittyä, on Suomen saariston tunnettuutta maailmalla nostettava. Tätä eivät yritykset voi yksin tehdä. Valtakunnallista projektia tarvitaan yhteisen saaristobrändin kehittämiseksi sekä alueista ja yrityksistä koostuvan verkoston rakentamiseksi. Merellinen saaristokasvuohjelman avulla tunnistetaan ne yritykset, joilla on halua ja mahdollisuuksia kehittyä kansainvälisille matkatilumarkkinoille.

Kasvuohjelman toimenpiteet kohdistuvat Keski-Euroopan markkinoille. Markkina-alueiksi on valittu Saksa, Sveitsi, Italia ja Ranska. Hankkeen aikana on tehty tarkkoja kohderyhmäselvityksiä, benchmarking-tutkimuksia ja solmittu konkreettisia sopimuksia kohdemaiden matkanjärjestäjien kanssa. Kasvuohjelma on yksi askel siihen suuntaan, että saaristo- ja vesistömatkatilusta voidaan tehdä kansainvälinen vetovoimatekijä hyvällä yhteistyöllä ja pitkäjänteisellä toiminnalla.

Saavutettavuus on noussut yhdeksi keskeisimmästä saaristomatkatilun kehittämisen haasteista. Saavutettavuutta on parannettava myös varmistamalla palveluiden löydettävyys ja

sähköinen varattavuus. Erityisesti saaristoalueilla tähän sähköiseen palvelukokonaisuuteen on nivottava myös alueelliset ja paikalliset kulkuyhteydet. Huolehtimalla kulkuyhteyksien toimivuudesta ja aluskannan modernisoinnista voidaan kohteiden saavutettavuutta parantaa.³

Matkailumaana Suomesta ovat kiinnostuneet erityisesti modernit humanistit. Visit Finland on toteuttanut modernit humanistit segmentointitutkimuksen vuonna 2012. Sen pohjalta valikoidut Suomen matkailun kannalta optimaalisimmat segmentit ovat Suomen matkailumarkkinoinnin strategisena kohderyhmänä. Nämä matkailijat ovat kiinnostuneita oppimaan uusia asioita. Heille on tärkeä tutustua paikallisuuteen, oli kysymys sitten tapahtumista, ruoasta, kulttuurista tai alueen historiasta. Myös luonto, hyvinvointi ja terveydestä huolehtiminen kiinnostavat tätä kohderyhmää. Kansainvälisen matkailun kohdemaana Suomen tunnustetut valtiot ovat luonnonrauha, turvallisuus ja palvelujen toimivuus.

Visit Finland on asettanut **FinRelax -kasvuohjelman** tavoitteeksi tehdä Suomesta hyvinvointimatkailun kärkimaa. Ohjelmassa on kehitetty yritysten ja matkailuorganisaatioiden tueksi muun muassa tuotesuosituksia, jotka toimivat työkaluna ja apuvälineenä kansainvälisillä markkinoilla. FinRelax -konseptin mukainen hyvinvointiloma Suomessa koostuu muun muassa saunasta, mökkilomasta, puhtaasta vedestä, luontoaktiiviteeteista, lähiruoasta ja hiljaisuudesta. Vesistöihin liittyvillä palveluilla on kasvuohjelmassa merkittävä rooli.⁴

Kolme meneillään olevaa matkailun kasvuohjelmaa vaikuttavat huomattavassa määrin lähes kaikkiin vesistömatkailun sektoreihin. Ne antavat uudenlaisen sysäyksen tuotteistukseen ja tarjoavat matkailualueille, yritysverkostoille ja yksittäisille yrityksille entistä paremmat mahdollisuudet päästä kansainvälisille markkinoille. Kansainvälistyminen nähdään monilla sektoreilla välttämättömänä kasvun tuojana.

3.1 Vesistöihin tukeutuva majoitustoiminta

Omistusmökkit

Uusimman mökkibarometrin (2016) mukaan Suomessa on yli 600 000 vapaa-ajan asuntoa. Luku perustuu Tilastokeskuksen tilastoimaan 500 400 kesämökkien määrään, johon on lisätty arvio (100 000) tilastoimattomista vapaa-ajan asunnoista. Näiksi lasketaan lähinnä vakituiseen asumiseen rakennettuja asuinrakennuksia. Tarkasta vapaa-ajan asuntojen määrästä ei Suomessa ole kattavia tilastotietoja. Kesämökkikäyttöön on otettu myös raken-

3 Lähde ja lisätietoja: <http://www.visitfinland.fi/tuoteteemat/merellinen-saaristo/>

4 Lähde ja lisätietoja: <http://www.visitfinland.fi/tuoteteemat/hyvinvointimatkailu/finrelax-konsepti/>

nuksia, jotka ovat rekisteröity muuhun käyttötarkoitukseen kuin vapaa-ajan asumiseen, esimerkiksi mummonmökkit tai entiset vanhojen tilojen päärakennukset.

Vapaa-ajan asumisen ja vakituisen asumisen välinen raja on hälvenemässä. Mökkien koko kasvaa ja varustetaso nousee vakituisten asuntojen tasolle. Mökillä asuminen muuttuu intensiivisemmäksi, osin jopa ykkösasumiseksi. Suurten ikäluokkien eläköityminen sekä informaatioteknologian ja liikenneyhteyksien kehittyminen lisäävät viipymää vapaa-ajan asunnoilla. Entistä useammalla on myös mahdollisuus tehdä etätöitä mökkipaikkakunnalla. Tämä käy ilmi mökkibarometrin tuloksista, joiden mukaan halukkuus mökillä tehtävään etätöihin on kasvanut. Joka kymmenennellä eli noin 60 000 mökillä tehtiin vuoden 2015 aikana ansiotyötä. Etätöihin mökillä myönteisesti suhtautuvien määrä oli noussut edellisestä kyselystä 30 prosentista 34 prosenttiin.

Lähes kaikki vapaa-ajan asunnot sijaitsevat haja-asutusalueilla ja 85 prosenttisesti rannoilla. Haja-asutusalueilla asuu noin 800 000 vakituista asukasta, joten vapaa-ajan asutuksen merkitys maaseudun kehitykselle on merkittävä. Riittävän laajojen vapaiden rantojen, luonnon monimuotoisuuden ja ennen kaikkea saavutettavuuden varmistaminen lisää saariston ja vesistöalueiden vetovoimaa. Vapaa-ajan asumiseen kohdistuva kiinnostus tuo hyvinvointia saaristoalueille koko maassa, keskimääräistä enemmän Itä-Suomessa. 2000-luvulla mökkien määrä on kasvanut absoluuttisesti eniten Etelä-Savossa ja suhteellisesti Lapissa. Tilastokeskuksen mukaan maakunnista eniten mökkejä oli Varsinais-Suomessa, yli 49 000 mökkiä, Etelä-Savossa ja Pirkanmaalla molemmissa yli 45 000 mökkiä. Vähiten mökkejä oli Etelä-Pohjanmaalla ja Ahvenanmaalla.

Kunnista vuonna 2014 eniten mökkejä oli Mikkelissä, yli 10 000 mökkiä. Seuraavaksi eniten mökkejä oli Kuopiossa, Paraisilla, Lohjalla ja Savonlinnassa. Kaikkiaan 62 kunnassa oli enemmän mökkejä kuin vakinaisesti asuttuja asuntoja. Suhteellisesti suurimmat mökkikunnat ovat Parainen, Mäntyharju, Kemiönsaari, Pälkäne, Asikkala, Sysmä, Kangasniemi ja Puumala. Suurin mökkitiheys/km² on Kustavissa ja Kaskisissa. Uusin mökkibarometri on luettavissa verkkosivulla.⁵

Vuokramökkit

Suomessa on noin 12 000–15 000 ammattimaisesti vuokrattua loma-asuntoa. Satunnaisesti vuokralla olevien mökkien määrästä ei ole tietoa. Suomen vanhin ja suurin loma-asuntojen vuokraaja Lomarengas arvioi 2014 teettämässään tutkimuksessa, että suomalaisista erityisesti nuoremmat, kaksi–kolmekymppiset perheet ja kaveriporukat ovat löytämässä vuokramökkeilystä arvoiltaan kestävän vapaa-ajan viettomuodon.

5 <http://mmm.fi/documents/1410837/1880296/Mokkibarometri+2016/7b69ab48-5859-4b55-8dc2-5514cdfa6000>

Ulkomaalaiselle matkailijalle mökin vuokraaminen on useimmiten helpoin, ellei ainoa mahdollisuus nauttia mökkielämästä. Venäläisten into mökkeillä Suomessa alkaa palautua ruplan kurssin kohenemisen myötä. Talvikaudella 2015 venäläisasiakkaiden määrä laski lähes kolmanneksen edellisvuoteen verrattuna, mutta kesä 2015 näytti jo elpymisen merkkejä. Positiivinen kehitys on vahvistunut vuoden 2016 aikana erityisesti sen jälkeen kun öljytuottajamaat sopivat tuotannon rajoittamisesta. Kokonaistilannetta on korjannut kotimaisten ja keskieurooppalaisten asiakkaiden vuokramökkeilyn lisääntyminen. Esimerkiksi Lomarenkaan mökinvuokraajista keskieurooppalaisia asiakkaita oli kesällä 2015 noin 14 % enemmän kuin edellisenä vuonna, suomalaisissa asiakkaissa oli noin kolmen prosentin kasvu.

Mökkibarometrin 2016 mukaan kysytyin vuokramökki on keskimäärin 60–90 m², 6–8 vuodepaikan mökki. Eniten kysyntää on mökeille, joiden varustelutaso vastaa normaalia asuntoa ja joiden sijainti on hyvä sekä kesä- että talvikäyttöä ajatellen. Myös lomanviettoon liittyvien lisäpalveluiden merkitys on kasvanut. Matkailukeskusten läheisyydessä sijaitsevien vuokrattavien lomamökkien määrä on viime vuosina kasvanut nopeasti. Lomakeskusten tuntumassa, lähellä toisiaan sijaitsevat vuokramökit muodostavat kylämäisen yhteisön, jossa majoituksen ohella asukkaille on tarjolla muitakin palveluja.

Matkailukeskusten ulkopuolella kiinnostusta herättävät entistä enemmän erilaisiin aktiviteetteihin liittyvät mökit. Nouseva trendi vuokramökkien kysynnässä onkin erilaiset käyttötarpeet. Kysyntää on luksushuviloista eräkämppeihin. Tarjolla on myös yhden mökin saaria. Esimerkiksi kalastuskäyttöön vuokrattavissa mökeissä on huolehdittu, että kalastukseen liittyvät palvelut ovat kunnossa; kalastuslupia ja -välineitä on saatavilla, vene on kalastukseen sopiva ja hyväksytty, kohteessa on matokomposti tai matoja muuten helposti saatavilla, saaliin käsittely on tehty helpoksi, lupa-alueesta on kartta, saaliskirjanpito on hoidettu ja ottipaikkoja on tiedossa eri vuodenajoille.

Lomarenkaan valikoimassa on lähes 4 000 yksityisen omistamaa mökkiä eri puolilla Suomea. Lisäksi Suomessa toimii runsaasti alueellisia vuokramökkien välittäjiä. Esimerkiksi matkailukeskusten ja -alueiden keskusvaraamot välittävät vuokramökkejä. Verkossa toimii useita mökkejä välittäviä yrityksiä kuten Nettimökki, Lomaovi, Mökit.fi, Mökkiavain (Pirkanmaa), GoFinland, Imökki ja Huvilat.net. Myös Airbnb:ssä ja Tori.fi:ssä on vuokramökkejä tarjolla. Uusi, kansainvälinen välittäjäorganisaatio aloitti toimintansa Suomessa 2015. Euroopan suurin lomamökkien välittäjä, amerikkalaisomisteinen Novasol, etsii Suomesta yksityisten henkilöiden loma-asuntoja vuokrattavaksi eurooppalaisille matkailijoille. Yrityksellä on rekisterissä 40 000 loma-asuntoa 29 maassa ympäri Eurooppaa. Suomessa toiminta käynnistyi Järvi-Suomesta, muutamia mökkejä on vuokrattavana myös Länsi-Suomessa, saaristossa ja Ahvenanmaalla.

Mökkiloma kytkeytyy luonto- ja hyvinvointimatkailuun, joka on maailmanlaajuisesti kasvava turismin muoto. Mökkiloma vesistön äärellä tukee Visit Finlandin koordinoimaa FinRelax -kasvuohjelmaa, jonka tavoitteena on vastata hyvinvoinnin trendiin ja tehdä Suomesta hyvinvointimatkailun kärkimaa. Luonto, hiljaisuus, mökkielämä, luontokokemukset, sauna ja puhtaat vedet ovat saavutettavissa Suomessa etelästä pohjoiseen.

Lomakylät ja leirintäalueet

Suomalaiset lomakylät ja leirintäalueet on rakennettu tunturialueita lukuun ottamatta lähes poikkeuksetta järvien, jokien ja vesistöjen ympärille. Niissä toiminta perustuu pitkälti lomailuun veden äärellä ja erilaisten vesiaktiiviteettien harrastamiseen. Suomen Leirintäalueyhdistys (SLY) ylläpitää laajaa **camping.fi** leirintäalueiden ja lomakyläien sähköistä varauspalvelua. Yhdistys on leirintäalueiden ja lomakyläien markkinointi- ja edunvalvontaorganisaatio. Yhdistykseen kuuluvien alueiden markkinaosuus kaikista Suomen leirintäalueyöpymisistä on 75 %. Yhdistykseen kuuluvia jäsenalueita on noin 140 eri puolella Suomea. Eteläisin löytyy Hangosta, Camping Silversand, ja pohjoisin on Utsjoen Tenorinne. SLY:n jäsenalueilla on noin 28 000 caravan- ja telttapaikkaa, 15 300 vuodepaikkaa ja 3 500 mökkiä.

Suomalaiset leirintäalueet luokitellaan 5-portaisen järjestelmän mukaan 1–5 tähdellä. Suomessa on tällä hetkellä 64 laatuluokiteltua lomakylää ja leirintäaluetta.

Hotellit ja kylpylät

Lähes kaikissa Järvi-Suomen ja rannikon kaupungeissa hotelleja on rakennettu veden äärelle ja vesistöjen ympärille. Suuntaus näyttää voimistuvan. Helsingin uusista hotellihankkeista suurin ja näkyvin on 16-kerroksinen tornihotelli Clarion Hotel Helsinki, joka avattiin lokakuussa 2016 Helsingin Jätkäsaareen. Hotellin ikkunat ulottuvat lattiasta kattoon, ja merinäkyvät hotellihuoneesta ovat huikeat. Hotellin ylimmästä, 16. kerroksessa sijaitsevasta Sky-baarista on näkymät yli merellisen Helsingin. Järvi- ja merinäköalat näkyvät myös useimmiten hotellihuoneen hinnoittelussa, ja siitä ollaan valmiita maksamaan.

Eri puolilla Suomea on vanhoja kartanoita, jotka ovat avautuneet matkailijoille. Monet kartanot ovat kokous- ja tilauskäytössä, kartanoissa on ravintoloita, museoita, myymälöitä ja monet myös palvelevat yksittäisiä matkailijoita. Useimmat kartanohotellit sijaitsevat vesistöjen äärellä, moniin kohteisiin pääsee myös vesiteitä pitkin.

Noin kolmannes suomalaisista kylpylöistä sijaitsee saaristoalueisiin kuuluvissa kunnissa, puhtaan luonnon helmassa, meren tai järven rannalla. Suomalainen kylpyläkulttuuri juontaa kauas, jo 1830-luvulle. Pitkäaikaisin yhtämittaisesti toiminut kylpylä on vuonna 1836 avattu ja nykyisinkin toimiva Lappeenrannan kylpylä. Uusimpia kylpylähankkeita on

kevällä 2017 Saimaan rannalle Etelä-Savoon valmistuva **Hotel ja Spa Resort Järvisydän**, jonka keskuksena tulee olemaan ”järven sydän” eli luonnon lammen kaltainen kiertovesiallas. Kolin kansallispuistossa Pielisen länsirannalla sijaitseva Koli Relax Spa edustaa tämän päivän kylpylätarjontaa tyypillisimmillään. Kansallispuisto tarjoaa aktiviteetteja ja kylpylärentouttavia hoitoja. Suomen tunnetuimpia ja kansainvälisimpiä kylpylöitä ovat Naantalin kylpylä ja Haikon kylpylä. Viime vuosien suurin yksittäinen matkailuinvestointi Helsingin ulkopuolella oli Lappeenrannan Rauhan alueelle rakennettu Holiday Club Saimaa.

Aikaisemmin kylpylöiden sesonki rajoittui kesään, nykyisin sesonki ajoittuu talvilomien aikaan, mutta toiminta on vahvasti ympärivuotista. Kylpylöiden tarjontaan kuuluvat hoitojen ja kylpyläpalvelujen lisäksi monipuoliset liikunta- ja luontoaktiviteetit. Vesistöön liittyvät ohjelmapalvelut ovat tärkeitä.

Kotimajoitus

Kotimajoituspalveluiden suosio kasvaa myös Suomessa. Vahvan jalansijan Suomessa on saanut jakamistalouteen perustuva, majoituspalveluita tarjoava amerikkalainen Airbnb. Vuonna 2008 perustetun yrityksen kautta on majoittunut maailmanlaajuisesti yli 50 miljoonaa matkailijaa. Paljon keskustelua käydään siitä, vääristävätkö Airbnb:n kaltaiset toimijat kilpailua. Jakamistalouteen perustuvat liiketoimintamallit kuitenkin yleistyvät ja majoituspalveluja tarjoavien yrittäjien on huomioitava tämä kehitys omassa tarjonnassaan.

Kotimajoitustarjonta on alun perin vastannut lähinnä kaupunki- ja budjettimatkoilijoiden tarpeisiin, mutta tarjonnan monipuolistuessa myös asiakaskunta on laajentunut. Airbnb:n Pohjoismaiden ja Hollannin maajohtaja Aja Guldhammer kertoi keväällä 2015 Helsingin Sanomien haastattelussa uskovansa, että Suomessa aletaan pian vuokrata mökkejä Airbnb:n kautta. Nämä arviot ovatkin osin toteutuneet, ja monet maaseutumatkailuyritykset, pienet hotellit ja lomakylät ovat menneet mukaan Airbnb-myyntikanavaan.

Luontomatkailun näkökulmasta Airbnb:n kaltaiset toimijat ovat kiinnostavia ja avaavat uudenlaisia mahdollisuuksia matkailutarjonnan kasvattamiseen pienillä paikkakunnilla ja alueilla, joissa on niukasti vuokramökkejä tai hotellimajoitusta tarjolla.

3.2 Risteilyliikenne

Rannikkoalueiden, sisävesien ja jokialueiden matkailijoita kuljettaa erilaisilla risteilyillä yli 150 alusta, joiden toiminnasta vastaavat 60 varustamo eri puolilla Suomea.

Risteilymuotoja on runsaasti alkaen reilun tunnin mittaisista sightseeing-risteilyistä yli 12 tunnin reittimatkoihin. Tarjolla on myös teema- ja kohderisteilyjä, ja entistä enemmän räätälöityjä tilausristeilyjä. Helsinki on ylivoimaisesti Suomen vilkkain sightseeing-risteily paikkakunta, ja merellinen Helsinki avautuukin parhaiten risteilylaivalta käsin. Monet risteilyt ovat saaneet virikkeitä historiasta. Espoon saaristossa on esimerkiksi jo 15 vuoden ajan järjestetty risteilyjä kieltolain pirtusalakuljettajien reittejä pitkin. Suomen pisin ja yksi perinteisimmistä reiteistä on Savonlinnasta Kuopioon kulkeva Heinäveden reitti. Aikaa maisemien ihailuun kertyy yhteen suuntaan 12 tuntia. Vaikka risteilykauden sanotaankin olevan lyhyt, monet varustamot ovat jatkaneet matkailukauden päätyttyä risteilyjä myöhäiseen syksyyn ja jopa talveen. Esimerkiksi tamperelainen Hopealinjat markkinoi itsenäisyyspäivän ja uuden vuoden risteilyjä.

Myös alustyyppien kirjo ulottuu pienestä vesibussista perinnepurjeneeseen ja jäämurtajaan. Perinteisimpiä aluksia edustavia höyrylaivoja on matkustajaliikenteessä puolenkymmentä; Turun saaristossa Ukko-Pekka, Helsingissa Norrkulla, Päijänteellä Suomi, Savonlinnassa Punkaharju, Paul Wahl ja Savonlinna. Siipiraslaivoista liikenteessä ovat ainakin Elias Lönnrot Keuruun ja Mäntän vesillä, Wellamo Lahdessa ja Vispilä Helsingissä. Oman tyyppinsä muodostavat matalat jokilaivat, joita liikennöi muun muassa Kyrönjoella, Lapuanjoella ja Seinäjoella. Purjealuksilla järjestetään yleensä tilausristeilyjä, mutta esimerkiksi Perinnelaivayhdistys Ihana järjestää Luvia käsin aikataulun mukaisia risteilyjä.

Autolauttoja sisävesien matkailuliikenteessä on vain autolautta Pielinen, joka liikennöi Kolon ja Lieksan väliä. Samalla reitillä liikennöi myös toinen kahdesta matkailukäytössä liikennöivistä kantosiipialuksista, Suviexpress. Toinen on Päijänteellä ja Vesijärvellä risteilevä Rosetta.

Suomen kansainvälisin rannikkoristeilijä on Kemistä käsin operoiva jäämurtaja Sampo. Alus on saavuttanut mittavaa julkisuutta kansainvälisillä markkinoilla ja on matkailujäämurtajien sarjassa ylivoimainen markkinajohtaja koko maailmassa.

Sisävesien ja rannikkoalueiden risteilyt ovat äärettömän tärkeitä vetovoimatekijöitä myös kansainvälisillä markkinoilla. Suomen risteilyliikenteen ongelmana on markkinoinnillinen hajanaisuus ja monen yhtiön kohdalla pienet resurssit markkinointi- ja myyntityöhön. Myöskään Norjan Hurtigruten tapaista pitkää rannikko- tai saaristoreittiä ei ole Suomessa syntynyt. Siihen on kuitenkin hyvät mahdollisuudet yhdistämällä Ahvenanmaan ja Turun saaristo etelä- ja itärannikon kautta Saimaalle. Tällainen kokeilu oli Kristiina Cruises -varustamolla 2000-luvun alkupuolella.

Turvallisuusmääräysten jatkuva kiristyminen tuo kuitenkin rannikko- ja sisävesiristeilyliikenteen kannattavuuden ylle synkkiä pilviä. EU-pohjaiset määräykset ovat kiristyneet asteittain vuodesta 2013 lähtien. Heinäkuussa 2016 kiristyneet paloturvallisuusmääräyk-

set aiheuttivat merkittäviä kuluja varustamoille, ja vuoden 2017 alussa voimaan astuvat pelastuslaitemääräykset tuovat monille varustamoille kymmenien tuhansien eurojen lisäkulut mikäli ne toteutetaan esitetyn mukaisina. Varustamot ovat laskeneet, että kiristyneiden määräysten kokonaishinta voi olla joissain tapauksissa suurempi kuin uusien määräysten mukaisen aluksen hankkiminen. Lisäks moniin perinteisiin sisävesi- ja rannikkoaluksiin ns. paukkulauttojen asentaminen on teknisesti lähes mahdotonta. Useilla varustamoilla on uhkana risteilytoiminnan lopettaminen, ja alusten muuttaminen esimerkiksi ravintolalaivoiksi.

Laivaliikenteen harjoittajien yhteistyöjärjestönä on Suomen Matkakustajalaivayhdistys, jonka jäseniä lähes kaikki varustamot ovat. Yhdistys pitää yllä internetsivuja.⁶

3.3 Maantielautat, lossit, yhteysalusliikenne, sillat ja kanavat

Matkailun kannalta saavutettavuus on saaristoalueilla keskeinen kysymys. Sen saumattomalla pitkäjänteisellä toiminnalla on suuri merkitys matkailuyritysten toimintaan, ja myös uusien matkailuyritysten perustamiseen. Lisäksi lautta- ja lossimatkat ovat etenkin ulkomaisille matkailijoille mieluisia ”hidasteita”, jolloin pääsee kuvaamaan kauniita meri- tai järvimaisemia.

Manner-Suomen puolella saaristoliikenteeseen liittyvät asiat on keskitetty Varsinais-Suomen Ely-keskukseen. Yhteysalusliikenteessä on 10 palveluntuottajaa. Lauttaliikennettä hoitaa kahta poikkeusta lukuun ottamatta Suomen Lauttaliikenne Oy, joka tunnetaan paremmin viestintänimellä Finnferries. Puumalan Kietävälässä ja Iniön Skagenissa liikennöinnistä vastaa Nordic Coast Line Liikenneviraston omistamalla losseilla. Ahvenanmaan lauttaliikenteestä vastaa Ålandstrafiken. Saaristoliikenteen sähköinen palvelu on keskitetty hyvin toimivalle sivustolle⁷.

Maantielauttoja, joihin lasketaan myös vaijeriohjatut lossit, on Manner-Suomen puolella 41. Niistä suurin osa on Varsinais-Suomessa (19) ja Itä-Suomessa (14). Näiden lisäksi Etelä-Suomessa on kolme lauttaa, Länsi-Suomessa kaksi, Pohjois-Pohjanmaalla kaksi ja Lapissa yksi. Ely-keskus avustaa lisäksi 20 yksityistielossia, joiden avustusasiat on keskitetty Pirkanmaan Ely-keskukseen. Maantielautat kuljettavat vuosittain yli 10 miljoonaa matkustajaa ja lähes viisi miljoonaa ajoneuvoa.

⁶ <http://www.kesatieonvesitie.fi>.

⁷ <http://lautta.net/asiakaspalvelu>

Yhteysalusliikenne on ensisijaisesti tarkoitettu turvaamaan saariston vakituisten asukkaiden liikkuminen ja kuljetukset. Käytännössä etenkin kesäkaudella pääosa matkustajista on saarten loma-asujia tai muita matkailijoita. Yhteysalusliikenne on matkailullisesti tärkeää etenkin Saariston Rengastien käyttäjille ja se yhdistää myös Ahvenanmaan Manner-Suomeen. Saaristoreitti Ahvenanmaalle on kasvattanut suosiotaan sekä autoilijoiden, motoristien että pyöräilijöiden piirissä. Yhteysalusliikenteessä kuljetetaan vuosittain noin 2,1 miljoonaa matkustajaa ja reilut 53 000 henkilöautoa. Sisävesien saaristossa ei valtion hoitamaa tai tukemaa yhteysalusliikennettä ole. Merialueiden yhteysalusliikenne muuttui maksuttomaksi kaikille käyttäjille vuonna 2009. Yhteysalusliikennettä käyttää lähes 500 saariston vakituista asukasta. Saariston yhteysalusliikenne aiheuttaa valtiolle vuosittain noin 17,5 miljoonan euron kustannukset.

Lausuntokierroksella marraskuussa 2016 olleen suunnitelman mukaan saariston yhteysalusliikenne olisi muuttumassa palvelusopimuksin liikennöitävän 12 reitin sekä kuuden avustettavan liikenteen osalta maksulliseksi kaikille asiakkaille 1. huhtikuuta 2017 alkaen. Kyseessä olisi kokeilu, joka jatkuisi vuoden 2018 loppuun saakka. Kokeilua valmistelee liikenne- ja viestintäministeriö yhdessä Liikenneviraston, Trafín ja Varsinais-Suomen Ely-keskuksen kanssa. Maksujen myötä valtion kustannusten arvioidaan laskevan vuosittain noin neljä miljoonaa euroa. Valtion tukemaa yhteysalusliikennettä hoidetaan useiden yksityisten yritysten toimesta. Valtaosa nykyisistä liikennesopimuksista päättyy vuonna 2019. Saariston vakituisten asukkaiden määrä vähenee jatkuvasti, ja vastaavasti matkailuliikenteen tarpeet kasvavat. Tällöin maksuperusteisuus kohdistuu matkailijoihin, jotka ovat tottuneet maksamaan muistakin kuljetuspalveluista.

Ely-keskuksen julkaisema raportti "Liikennepalvelut Saaristomerellä ja Suomenlahdella, tilannekuva 2016" antaa selkeän kokonaiskuvan saaristoliikenteen kehityksestä ja sen tulevaisuuden näkymistä. Julkaisu on ladattavissa verkkosivustolla.⁸

Ahvenanmaan saaristossa yhteysalusliikenne on jaettu neljään linjaan. Linjat yhdistävät Ahvenanmaan kuusi saaristokuntaa Manner-Ahvenanmaahan ja Manner-Suomeen.

Pohjoisen linjan lähtösatamat sijaitsevat Hummelvikissä, Vårdössä ja Manner-Suomen puolella Kustavin Vuosnaisissa. **Eteläisen linjan** lähtösatamat sijaitsevat Långnäsissä, Lumparlandissa ja Galtbyssä, Manner-Suomen puolella Korppoossa. **Poikittainen linja** liikennöi Långnäsín, Lumparland ja Snäckö–Kumlingen välillä. Poikittaisella linjalla voi matkustaa pohjoisen ja eteläisen linjan välillä kiertämättä Manner-Ahvenanmaan kautta. **Föglön linja** liikennöi Svinön, Lumparlandin, Degerbyn ja Föglö välillä. Liikennettä hoitaa Ahvenanmaan maakuntahallituksen yksikkö Ålandstrafiken.

8 <http://www.doria.fi/handle/10024/125876>

Valtion tukeman liikenteen lisäksi eräillä Manner-Suomen alueilla saaristoliikennettä harjoitetaan kaupallisesti, osin kaupungin tai kunnan tukemana. Espoon aikataulun mukainen saaristoliikenne on esimerkki varsin mittavasta maksullisesta liikenteestä. Sen keskeisinä kohteina ovat Iso Vasikkasaari, Stora Herrö ja viisi muuta saarta. Espoon kaupunki järjestää liikennettä sillä periaatteella, että yrittäjille maksetaan tuntikorvaus ajosta, ja kaupunki saa lipputulot. Kaupungin nettokulu on matkustajamäärästä riippuen noin 130 000–160 000 euroa vuodessa.

Liikennevirasto ylläpitää 31 sulkukanavaa ja Saimaan kanavaa, jossa on kahdeksan sulkua. Kanavat sijaitsevat Vuoksen, Kymijoen ja Kokemäenjoen vesistöissä. Suurin osa sulkukanavista on automatisoitu itsepalvelukäytölle. Liikennevirasto ylläpitää myös viittä alueellista kanavamuseota, jotka sijaitsevat historiallisesti ja matkailullisesti arvokkaissa kanavakiinteistöissä.

Suomi on vesistöjen pirstomana maana myös siltojen maa. Suuntauksena on pidempään ollut myös useiden lossivälien korvaaminen silloilla. Saimaan kanavan kautta tulevan syväväyläliikenteen ulottuessa pitkälle sisämaahan Vuoksen vesistöalueella joudutaan silloista laivaliikenteen takia tekemään korkeita ja samalla pitkiä. Ainakin ulkomaisille matkailijoille ne ovat kiinnostavia näköalapaikkoja vesistöiseen maisemaan. Siltoja on kaikkiaan noin 14 000, joista avattavia on lähes 30. Yli 500 metriä pitkiä siltoja on seitsemän, pisin niistä on 1 045 metriä pitkä Raippaluodon silta Mustasaarella, ja toiseksi pisin on 925 metriä pitkä Tähtiniemen silta Heinolassa.

3.4 Veneily

Vene ja veneellä liikkuminen on Suomen kaltaisessa maassa ilmiö, joka pysyy, vaikka muuttaa muotoaan ajan kanssa. Monista perinteisistä tarveveneistä on kehittynyt matkailu- tai kilpailukäyttöön sopivia versioita. Tästä ovat hyvänä esimerkkinä kirkkoveneet, jotka ovat suosittuja ryhmien käytössä, ja niillä myös kilpaillaan. Toinen esimerkki on perinteisen savolaismallisen soutuveneiden kehityskaari kilpaveneeksi. Näiden veneiden näyttävien esiintymien yhdessä kirkkoveneiden kanssa on Sulkavan soudut, joihin osallistuu vuosittain eri sarjoissa noin 5 000 soutajaa.

Vuokraveneiden määrä Suomessa on varsin pieni, noin 800 venettä. Todellisuudessa vuokrattavia veneitä on huomattavasti enemmän, jos mukaan lasketaan matkailukohteiden vuokrattavat soutuveneet tai pienellä perämöötörillä varustetut veneet.

Vuokrauksen kehittymistä on jarruttanut lyhyt veneilykausi, suuret pääomakulut ja toimintaa vaikeuttavat ja kuluja aiheuttavat säädökset. Trafain toimesta on hiljattain tehty vuokra-

veneitä koskevien erityissäädösten kumoamiseen liittyvä vaikuttavuusarviointi. Arvioinnin perusteella harkitaan esimerkiksi hankalan ja kilpailua vääristävän CE-säädöksen poistamista. Samalla tarkastellaan muita vuokratilustoon liittyviä rajoitteita, ja kiinnitetään

SUOMEN VENEET

Suomessa on reilut **200 000 rekisteröityä venettä**, ja noin **600 000 venettä**, joita **ei ole rekisteröity**. Näistä **soutuveneitä on noin 260 000**. Seuraavaksi suurimman joukon muodostavat pienet, enintään **20 hevostoiman moottoriveneet**, joita on **noin 240 000**.

erityistä huomiota digitaalisten palvelukonseptien rooliin, siis eräänlaiseen vuokraveneilyn Uber-ilmiöön. Kyseessä on kuitenkin vasta vaikutusten arviointi ja nähtäväksi jää, mihin uudistuksiin päädytään. Parhaimmillaan tämä voi johtaa vuokraveneilyn kasvusysäykseen.

Veneilyyn liittyvä yritystoiminta on taloudellisesti merkittävää sekä veneiden valmistuksen että niillä tapahtuvan matkailun ja lukuisten oheispalveluiden osalta. Suomessa toimii veneiden valmistukseen, korjaukseen ja huoltoon liittyen reilut 600 yritystä. Finnboatin jäsenyritysten viennin arvo oli yli 200 miljoonaa euroa. Lisäksi suuri joukko teknisen kaupan yrityksiä osallistuu veneilytarvikkeiden ja varaosien myyntiin. Myös veneiden säilytyspalvelut ovat synnyttäneet uudenlaista liiketoimintaa. Erityisesti Saimaan järviolueella ja itäisellä merialueella venäläiset suurten veneiden omistajat ovat merkittävä asiakasryhmä.

Matkaveneilijöiden arvioidaan viettävän noin 100 000 yötä maksullisissa satamissa. Suora tulovaikutus on noin viisi miljoonaa euroa. Suomessa on noin 1 100 käyntisatamaa, joista noin 400 sijaitsee merialueilla ja 700 sisävesillä. Näistä runsas 100 on täyden palvelun vierassatamia. Käyntisatamien lisäksi veneilijät pystyvät hyödyntämään satojen retki- ja luonnonsatamien verkostoa. Tätä verkostoa ylläpitävät esimerkiksi alueelliset virkistysalueyhdistykset. Huomattavaa osaa satamista huoltaa sekä merialueilla että sisävesillä Pidä Saaristo Siistinä ry. Veneilijöiden jättämät tulot ovat ratkaisevan tärkeitä monen pienen saaristopaikkakunnan taloudelle. Veneilymahdollisuuksien kaikinpuolinen kehittäminen onkin tärkeää, jotta tämä kesäinen tulovirta edelleen vahvistuisi.

Venealalla on pohdittu ja myös tutkittu tulevaisuuden veneilijän profiilia. Erityisesti nuorten innostaminen veneilyyn on herättänyt keskustelua. Tämä tuntuu haasteelliselta ainakin nykymuotoisen matkaveneilyn jatkumona. Aikaa jaetaan entistä useamman harrastuksen kesken. Yhä harvempi haluaa kiinnittää pääomaa veneeseen, jota käyttää vain muuta-

man kerran kuukaudessa, ja johon liittyy lisäksi huolto- ja säilytysvastuu. Vastaus saattaa osittain löytyä vuokraveneiden sääntelyn poistumisesta, vuokraamisen helpottumisesta ja erilaisista venepoolista. Veneilykohteen voi valita, siirtyä sinne autolla ja saada vuokraveneen näppärästi käyttöönsä esimerkiksi viikonlopuksi. Kansainväliset autopoolit ovat yleisiä monissa kaupungeissa, ja esimerkkejä löytyy myös veneilyyn sovellettuna. Uudella veneilymuotoa edustaa jyvaskyläläinen **Houseboat.fi**, jossa kohtuuhinnalla saa vuokrattua veneen ja kesämökkimäisen tilan yhdistelmän. Houseboat-konsepti saattaa hyvinkin olla matkailullinen veneilymuoto, joka tulee yleistymään sisävesillä.

Suurimpia veneilytapahtumia ovat muun muassa Hangon regatta, Slam Suursaari regatta ja Helsinki–Tallinna race. Näiden lisäksi useimmat pурсiseurat järjestävät omia pienimuotoisempia tapahtumia. Höyrypурсiseuran järjestämät regatat ovat todellisia yleisömagneetteja eri puolilla Suomea. Rennompaa veneilytunnelmaa tuskin löytyy kuin kauden päättävästä karvahatturegatasta.

Veneilyjärjestö Suomen purjehdus ja veneily (SPV) perustettiin vuonna 2011, kun 1900-luvun alussa perustetut Suomen Purjehdusliitto ja Suomen Veneilyliitto yhdistyivät yhdeksi liitoksi. SVL:llä on 330 jäseneseuraa ja noin 45 luokkaliittoa. Harrastajia seuroissa on noin 60 000. Soutuun kytkeytyvä liitto on Suomen melonta ja soutu liitto. Veneilyn rekisteröinti- ja lupatoimintaa hoitaa Trafi.

Pidä Saaristo Siistinä

Pidä Saaristo Siistinä ry (PSS ry) on valtakunnallinen vuonna 1969 perustettu veneilijöiden ja vesillä liikkujien ympäristöjärjestö. Yhdistys toimii saaristo- ja rannikkoalueilla sekä Järvi-Suomessa. Toiminta-alueet ovat Saaristomeri, Pohjanlahti, Saimaa (Vuoksen vesistö), Päijänne, Pirkanmaa ja Itäinen Suomenlahti. Veneilyn lisäksi PSS:n huoltamien retki- ja luonnonsatamien verkosto palvelee myös melojien taukopaikkoina.

PSS ry on jäsenperusteinen organisaatio. Jäseniä oli 2015 lokakuussa 12 463. Jäsenet tunnustaa veneeseen kiinnitettävästä Roope-tarrasta. Rahoituksen yhdistys saa jäsenmaksujen lisäksi ympäristöministeriöltä ja yritys yhteistyökumppaneilta saatavasta tuesta. Yhdistys saa myös pieniä avustuksia kunnilta.

Yhdistys rakentaa ja huoltaa jäteposteitä, kuivakäymälöitä ja imutyhjennuslaitteita sekä järjestää erilliskeräyksiä. PSS ry huoltaa myös luonnon- ja retkisatamia. Palvelut tuotetaan yhdessä muun muassa kuntien ja virkistysalueyhdistysten kanssa. Yhdistyksen tarjoamat Roope-palvelut ovat aina mahdollisimman ympäristöä säästäviä.

PSS ry:llä on eniten jäseniä **Saaristomeren toiminta-alueella**, ja siellä myös jätemäärät ovat suurimmat. Alueella on välitön tarve huoltoaluksen uusimiseen sekä jätetuhoon

kehittämiseen kasvavia tarpeita vastaavaksi. M/S Roope on nykyisiin tehtäviinsä ja kasvaaviin jätemääriin nähden aivan liian pieni. **Järvi-Suomen toiminta-alueella** PSS ry huoltaa pääasiassa kuntien tai virkistysalueyhdistysten ja -säätiön omistamia retkisatamia. PSS ry vastaa retkisatamien jätehuollosta, kuivakäymälöistä, saunojen huollosta, yleisvalvonnasta ja osassa satamia myös polttopuuhuollosta. Alueella on kaksi huoltoalusta, M/S Roope-Saimaa ja M/S Roopetar.

Pohjanlahden toiminta-alueella on 32 Roope-pistettä. Saarten jäteposteissä otetaan vastaan sekä mökkiläisten että veneilijöiden jätteitä. Alueella operoi huoltoalus M/S Roope-Botnia ja yksi pienempi huoltoalus. **Itä-Uudenmaan toiminta-alueella** yhdistyksellä on kolme imutyhjennyslaitetta, joiden huollosta ja kunnossapidosta vastaa alueen huoltomies. Vuonna 2016 yhdistys otti huoltoonsa myös Kotkan kaupungin omistamat septilaitteet.

Pirkanmaalla yhdistys ei ylläpidä jäteposteitä, vaan alueen Roope-palveluihin kuuluu kuivakäymälöitä ja kaksi imutyhjennyslaitetta. Yhdistyksen aluevastaava tekee alueella monenlaisia ympäristötyötä, kuten siivoaa saaria, järjestää metalliromun keräyksiä ja järjestää talkoita.⁹

3.5 Luontomatkailu

Suomi on ollut vuoden 2016 aikana paljon esillä kansainvälisessä mediassa merkittävien tunnustusten ansiosta. Yhtenä, ellei tärkeimpänä, syynä tähän on ollut Suomen upea luonto. Maailman arvostetuimpia matkailuoppaita julkaiseva Lonely Planet valitsi Suomen ainoana maana Euroopassa kolmanneksi parhaaksi matkakohteeksi 2017. Valinnan yhtenä perusteena oli suomalainen luonto, sen monipuolisuus sekä luontokokemusten ympärille rakentuva hyvinvointimatkailu. Tunnustus lisää varmasti Suomen vetovoimaa erityisesti yksilöllisyyttä ja ainutlaatuisia luontoelämyksiä hakevissa kansainvälisissä matkailijoissa. Yhtenä perusteluna Suomen valinnalle Lonely Planet nosti Suomussalmen Hossan uuden kansallispuiston, joka avautuu Suomi 100 -vuoden kunniaksi kesällä 2017.

Maailman suurin matkailulehti National Geographic Traveler valitsi Suomen 21 parhaan matkailumaan joukkoon vuodelle 2017. Lehden 8,5 miljoonan lukijan joukossa on aktiivisia matkailijoita, jotka nauttivat erityisesti luonnossa liikkumisesta ja arvostavat Suomen kaltaisia kohteita ja ympärivuotisia luontokokemuksia. Suomen rauhallinen ja suojeltu luonto, etenkin Hossan uusi kansallispuisto ja 100-vuotiaan Suomen luonnon kunniaksi pidettävät neljä Luonnon juhlapäivää olivat National Geographicin valinnan perusteluina. Maininnan sai myös hiljaisuus, jota löytyy National Geographicin mukaan muun muassa

⁹ Lähde: <http://www.pidasaaristosiiistina.fi/>

SUOMEN KANSALLISPUISTOT

Vuoden 2017 alussa Suomessa on **39 kansallispuistoa**, kesällä 2017 avautuva **Hossan kansallispuisto tulee olemaan 40**. Kansallispuistot ovat suosittuja luonnonnähtävyyksiä ja retkeilykohteita.

Pallas-Yllästunturin kansallispuistossa sijaitsevalta Torassiepin porotilalta. Tilalla on puhe-
linkielto ja wifi-vapaus, jotka kannustavat keskittymään luontoelämyksiin.

Matkailijat odottavat Suomelta nimenomaan luontoon liittyviä kokemuksia ja rauhaa. Tä-
hän kansallispuistot, ainutlaatuinen saaristo ja monet upeat luontokohteet antavat hyvät
mahdollisuudet. Suomessa luonto on aina lähellä, vaikka kaupunkien keskustasta käsin.
Luontopalvelut on kuitenkin pystyttävä tuotteistamaan ympärivuotiseksi ja helposti saavu-
tettaviksi.

Suomessa on lukuisia suhteellisen helposti saavutettavia reitistöjä luonnon ja vesistöjen
äärellä. Valtion alueet kattavat kolmasosan Suomen pinta-alasta, mukaan lukien vesi-
alueet, ja neljäsosan maa-alasta. Metsähallituksen luontopalvelut hoitaa kaikkia Metsähal-
lituksen julkisia hallintotehtäviä kuten kaikkia Suomen kansallispuistoja ja muita suoje-
lualueita, retkeilyalueita, strategisesti arvokkaita kulttuuriperintökohteita sekä metsästys-,
kalastus- ja maastoliikenneasioita. Luontopalvelut hoitaa tehtäviä valtion budjettirahoituk-
sella, toiminnasta saatavilla tuloilla sekä julkisella hankerahoituksella. Uuden kalastuslain
myötä myös kalastonhoitomaksun kerääminen kuuluu Metsähallituksen luontopalvelujen
tehtäviin.

Monet luontopalvelujen hoitamat alueet ovat vesistömatkailun kannalta merkittäviä.
Merialueilla kansallispuistot muodostavat pienempien suojelualueiden ja kulttuuriperintö-
kohteiden kanssa ketjun Itäiseltä Suomenlahdelta Saristomeren kautta Perämerelle. Tähän
sisältyvät muun muassa Itäisen Suomenlahden, Tammisaaren saariston, Teijon, Saaristo-
meren, Selkämeren ja Perämeren kansallispuistot, Merenkurkun maailmanperintöalue,
Porkkalan edustan saaria ja Perämeren yleisvesien saaria. Myös sisämaan kansallispuistot,
retkeilyalueet, kulttuuriperintökohteet ja muut suojelualueet muodostavat merkittävän
matkailun vetovoimatekijän.

Vuonna 2015 Metsähallituksen ylläpitämissä kansallispuistoissa vieraili 2 634 600 kävijää, joka on peräti 15 % enemmän kuin edellisenä vuotena. Kansallispuistot ovat luonnonsuojelualueita, jotka ovat samalla kaikille avoimia nähtävyyksiä ja niiden ensisijaisena tarkoituksena on turvata luonnon monimuotoisuus. Kansallispuistot ovat tyypillistä suomalaista luontoa, mutta ne ovat myös kansallisesti ja kansainvälisesti arvokkainta osaa luonnostamme. Niihin kuuluu kansallismaisemia ja muita luonnonnähtävyyksiä, vesistöt ovat tärkeä osa kansallispuistojen maisemaa. Kansallispuistot palvelevat luonnonsuojelun ehdoilla myös virkistystä. Kaikkia Suomen kansallispuistoja hoitaa Metsähallituksen luontopalvelut.

Kansallispuistojen lisäksi Suomessa on 28 Metsähallituksen luontokeskusta ja -taloa sekä asiakaspalvelupistettä. Niissä kirjattiin vuonna 2015 yhteensä 1 032 700 käyntikertaa. Metsähallitus ylläpitää myös kymmeniä esteettömiä ja helppokulkuisia retkikohteita, jotka soveltuvat apuvälineillä liikkuville tai helppoja reittejä hakeville. Luontokeskukset ja muut asiakaspalvelupisteet ovat lähes poikkeuksetta esteettömiä rakennuksia.

Suomessa on kuusi ulkoilulailla perustettua valtion retkeilyaluetta; Evo, Hossa, Iso-Syöte, Kylmäluoma, Oulujärvi, Ruunaa. Niissä vierailtiin 275 400 kertaa vuonna 2015. Teijon retkeilyalue liitettiin Teijon kansallispuistoon vuonna 2015. Lisäksi Metsähallitus on omalla päätöksellään perustanut Rovaniemellä sijaitsevan Napapiirin retkeilyalueen ja Inarin kirkonkylän liepeille Inarin retkeilyalueen. Retkeilyalueilla on merkittyjä kävely- ja hiihtoreittejä, luontopolkuja, laavuja ja telttailualueita. Useimmilla retkeilyalueilla toimii myös luonto- tai retkeilykeskus, joka tarjoaa tietoa alueesta, sen luonnosta ja retkeilymahdollisuuksista.

Monilla retkeilyalueilla voi vuokrata kämppiä majoitusta varten. Vaellus- ja patikointireitien haastavuus vaihtelee retkeilyalueittain; muun muassa Evon retkeilyalueella Etelä-Suomessa ja Teijon kansallispuistossa Länsi-Suomessa on tarjolla lyhyempiä reittejä, kun taas Iso-Syötteen retkeilyalueella Oulun läänissä voi nauttia pitkistä patikointiretkistä tunturi- ja maastossa. Metsähallitus ylläpitää myös kymmeniä esteettömiä ja helppokulkuisia retkikohteita, jotka soveltuvat apuvälineillä liikkuville tai helppoja reittejä hakeville. Luontokeskukset ja muut asiakaspalvelupisteet ovat lähes poikkeuksetta esteettömiä rakennuksia.

Myös uusia kohteita on suunnitteilla, esimerkiksi Etelä-Karjalaan Taipalsaaren Sarviniemen kehitetään retkeilykohdetta. Kuntalaisten on ollut mahdollisuus esittää toiveita ja ideoita kohteen palveluista Taipalsaaren kunnan ja Etelä-Karjalan liiton järjestämässä verkkokyselyssä kesän 2016 aikana. Kyselyn tuloksia hyödynnetään, kun mietitään Sarviniemen alueen kaavoitusta, rakenteita ja toimintoja. Tarkoituksena on kehittää Sarviniemen lyhytkeisoinen retkeilyn helppo kohde. Sarviniemen alueen omistaa Metsähallitus, ja se siirtyi puolustusvoimien hallintaan syksyllä 2015. Saarta kehittävät Taipalsaaren kunta, Etelä-Karjalan liitto ja Etelä-Karjalan virkistysaluesäätiö yhdessä puolustusvoimien ja Metsä-

hallituksen kanssa. Sarviniemen virkistyskäyttö linkittyy suunnitteilla olevaan Saimaa Geoparkiin.

Luonnonpuistot ovat pääosin yleisöltä suljettuja, eikä niissä yleensä saa liikkua ilman kirjallista lupaa. Eräissä luonnonpuistoissa, esimerkiksi Kevolla, saa kuitenkin kulkea merkityillä poluilla. Muilla valtion luonnonsuojelualueilla on vaihtelevasti palveluja retkeilijöille.

Haastena kansallispuistojen, retkeilyalueiden ja luontokeskusten ylläpidossa on niukentunut rahoitus suhteessa hoidettavien alueiden ja kohteiden määrään sekä kasvavaan käyttöön.

Kun uusia kansallispuistoja on perustettu, niiden ylläpitoon ei ole osoitettu pysyvää rahoitusta valtion talousarviossa. Myöskään Museovirastolta siirtyneiden kulttuuriperintökohteiden hoitoon ei ole osoitettu pysyvää rahoitusta. Hankerahoituksella ei voida kattaa syntynyttä rahoitusvajetta. Luontopalvelut joutuukin vähentämään hoidossa olevaa matkailua ja retkeilyä palvelevaa infrastruktuuria kuten reittejä ja taukopaikkoja taatakseen suosituimpien kohteiden ylläpidon.

Retkikohteet on esitelty kattavasti Metsähallituksen ylläpitämässä **Luontoon.fi**-verkkopalvelussa. Metsähallitus ylläpitää myös **Retkikartta.fi**-karttapalvelua, josta löytyvät kaikki valtion alueiden suojelu- ja retkeilyalueet, reitit taukopaikkoineen ja muun muassa kalastuslupa-alueet. Palvelussa on yhä enemmän myös kuntien ja virkistysalueyhdistysten ylläpitämiä reittejä, uimapaikkoja ja muita luontoliikuntapaikkoja.

Outdoorsfinland.fi-retkeilyportaaliin on koottu pyöräily-, retkeily- ja melontareitit sekä erilaiset matkailupalvelut. Pilottivaiheen jälkeen (Outdoors Finland Etelä: Uusimaa, Häme, Kymenlaakso ja Etelä-Karjala) portaali laajeni vuonna 2015 valtakunnalliseksi. Outdoors Finland kuuluu osana Visit Finlandin hallinnoimaa Outdoors Finland -kehittämishjelmaa. Portaaliin on koottu tarkat kuvaukset retkeilyreiteistä sekä niiden varrella sijaitsevista matkailupalveluista. Portaalia tukee monikanavainen viestintäkokonaisuus, joka sisältää tulostettavat ja painetut reittiopaat, reittitietojen latausmahdollisuuden GPS-laitteisiin sekä älypuheliin ladattavan mobiilisovelluksen. Luontomatkoilijoille suunnatun tiedon lisäksi on tuoteistettu yrittäjien ja alueiden hyödynnettäväksi luontomatkoilukohteiden kokonaisvaltaisen suunnittelun malli, joka kattaa pyöräily-, vaellus- ja melontareittien lisäksi myös muiden luontomatkoilukohteiden suunnittelun perusteet. Mallissa on kiinnitetty entistä enemmän huomiota siihen, että reitit ovat helposti matkoilijoiden käytettävissä ja niiden varrella on kattavasti palveluja.

Retkipaikka.fi on vajaassa viidessä vuodessa vakiinnuttanut paikkansa Suomen suosituimpana matkoilublogina sekä suosituimpana luontomatkoamediana. Kesäkuussa 2016 TV1:llä pyöri 10-osainen sarja, Metsien kätkemä, jonka jokainen jakso tavoitti keskimäärin 640 000 katsojaa. Jokaisessa jaksossa liikuttiin hienoissa vesistöympäristöissä muun muas-

sa Kalajoella, Lemmenjoella, Pielisellä ja Ahvenanmaalla. Retkipaikassa on esitelty kuvin ja sanoin tähän mennessä yli 1 500 suomalaista retkikohdetta, ja joka päivä julkaistaan uusi artikkeli. Retkipaikan mobiilisovellus kerää tuhat uutta käyttäjää viikossa ja on sovelluslietoilla samoissa lukemissa Finnairin, Airbn'n ja Tripadvisorin kanssa. Retkipaikan kansainvälinen sovellus **Finland Naturally** esittelee luontomatkailua ja Suomen matkailun helmiä kansainvälisille matkailijoille.

Suomen Latu on liikuttamiseen ja ulkoilijoiden edunvalvontaan keskittynyt ulkoilujärjestö, johon kuuluu yli 80 000 jäsentä 199 yhdistyksessä. Tavoitteena on edistää kaikenikäisten ulkoilua ja liikunnallista elämäntapaa, kaikkina vuodenaikoina. Suomen Latu järjestää valtakunnallisia liikunnan ja ulkoilun teemapäiviä, kuten Nuku yö ulkona -päivä, Luonnon päivä 2017, Midnigt Sun geocaching 2017, ja toimii muun muassa avantouinnin SM-kilpailujen järjestäjänä yhdessä alueellisen seuran kanssa. Suomenlatu.fi-verkkosivuilla on muun muassa harrastamiseen liittyvää lajitietoutta, tapahtumia sekä eri lajien koulutusteemoja.

Geopark

Geologisen luonnonperinnön mahdollisuuksiin matkailussa on viime vuosina kiinnitetty yhä enemmän huomiota. Suomen kesäluontomatkailun kehittämisstrategiassa 2015–2018 Geoparkit nähdään yhtenä Suomen luontomatkailun vahvuuksista. Vuonna 2013 Suomeen perustettiin valtakunnallinen Geopark-toimikunta koordinoimaan alueiden Geopark-toimintaa. Toimikunnassa on edustajat ympäristöministeriöstä, Metsähallituksesta, Suomen UNESCO-toimikunnasta, Geologisesta tutkimuskeskuksesta, Visit Finlandista sekä Rokua Geoparkista. Toimikunnan linjauksen mukaan Suomeen mahtuu kolmesta neljään Geoparkia, joista kukin erikoistuu omaan geologiseen pääteemaansa. Suomessa näitä teemoja ovat kallio- tai maaperän, suoluonnon ja järvi- tai merimaiseman kehitys.

Suomessa on tällä hetkellä yksi Geopark-statusen saanut kohde, Rokua UNESCO Global Geopark. Se perustettiin Muhoksen, Utajärven ja Vaalan kuntien sekä Rokuan terveys- ja kuntoutumissäätiön ja Metsähallituksen toimesta ja hyväksyttiin Euroopan ja Maailman Geopark-verkostoon 2010. Suunnitteilla olevia kohteita ovat suoluontoon keskittyvä Lauhavuoren Geopark-hanke Länsi-Suomessa, kaivoshistoriaan keskittyvä Karelia-Geopark-hanke Pohjois-Karjalassa, Salpausselkiin keskittyvä Geopark-hanke Lahdessa sekä järvi-luonnon kehitykseen keskittyvä Saimaa Geopark -hanke Saimaan alueella Etelä-Karjalassa ja Etelä-Savossa. Näistä Saimaa Geopark -hanke on pisimmällä. Vuoden 2017 alussa perustettu Saimaa Geopark -yhdistys hallinnoi ja koordinoi Saimaa Geoparkin toimintaa, mukana on yrityksiä sekä alueellisia toimijoita.

Geologia kertoo alueen synnystä ja historiasta. Vuonna 2000 perustettu maailmanlaajuisen Geopark-verkosto tekee tiivistä yhteistyötä alueiden geologisen luonnonperinnön vahvistamisessa. Geopark on alue, jossa on kansainvälisesti merkittävää geologista perin-

töä, kohteita tai merkittäviä kauniita maisemia. Alueella on oltava selkeät rajat ja sen täytyy olla myös taloudellisesta näkökulmasta riittävän suuri. Geopark kehittää aluetta aina geologinen luontomatkailu edellä. Paikallisten yrittäjien tuotteet ja palvelut ovat keskeinen osa toimintaa. Kehitystyön ja tuotteistamisen ytimessä on alueellinen yrittäjäverkosto, jolle tarjotaan koulutusta alueen matkailutarjonnan kehittämiseen. Geopark ei vaadi alueilta lisäsuojelua, sillä Geopark ei ole suojelualue.

Geoparkit ovat Unescon maailmanperintökohteiden ja biosfäärialueiden kanssa osana maailmanjärjestöä. Geoparkit eroavat niistä kuitenkin toimintakonseptiltaan, ne eivät ole valtio- tai viranomaislähtöistä toimintaa. Toiminta lähtee aina paikallistasolta ja sen tavoitteena on lisätä paikallisten toimijoiden elinvoimaa kehittämällä taloutta geologia- ja luontomatkailun avulla.

3.6 Liikunnallinen matkailu

Melonta

Luontomatkailu trendinä kasvattaa myös melonnan suosiota. Kaikkiaan harrastajia arvioidaan olevan Suomessa noin 80 000. Suomen monipuoliset vesistöt ovat ihanteellinen ympäristö melonnalle. Vesistöjen järvi-, joki-, koski- ja kanavareitit aina merenrantojen saaristoon ja avomerelle asti ovat vapaasti melottavissa, ja rantautuminen on mahdollista jokamiehenoikeuksien rajoissa. Suomessa voi suunnitella satoja kilometrejä pitkiä yhtämittaisia melontareittejä, ja järvireittien vesivarmuus on taattu kuivinakin vuosina.

Viimeisin valtakunnallinen melontamatkailustrategia on tehty vuosille 2009–2013 Visit Finlandin toimesta. Vuonna 2014 Visit Finland on tehnyt kattavan Kesän luontoaktiviteettien kehittämisstrategian vuosille 2015–2018, jossa melonta on mukana soft adventure-tarjonnassa. Melontamatkailu on Suomen matkailustrategiassa vuoteen 2020 määritelty yhdeksi kehitettäväksi tuoteteemaksi. Melontamatkailun tärkeimpiä kehittämiskohteita on edistää yritysten verkostoitumista, tuotteistaa kysyntään perustuvia, helposti ostettavia ja saavutettavia palveluja sekä hyödyntää luontoa ja vesistöalueita markkinoinnissa. Edellytyksenä on infrastruktuurin toimivuus sekä retkeilyalueiden ja reitistöjen saavutettavuus. Tavoitteeksi strategiassa on mainittu Suomen tunnettuuden lisääminen meri- ja sisävesimelontamaana, melontapalveluita tuottavien yritysten henkilöstömäärän kaksinkertaistaminen, yritysten osaamisen ja verkostomaisen toimintamallin kehittäminen sekä melontamatkailutuotteiden ja -pakettien myynnin kasvu.

Melontapalveluja ja -välineitä tarjoavien yrittäjien pienuuden ja hajanaisen sijainnin takia verkostoituminen on ehdoton edellytys melonnan kehittymiselle. Palvelujen rakentaminen toiminnalliseksi vaatii yhteistyötä erityisesti oman alueen muiden matkailuyrittäjien

ja palveluntarjoajien kanssa. Kuten majoituspuolella Airbnb:n kaltaiset vertaistalouden kanavat, myös retkeilyn ympärille on syntynyt vastaavia yhteisöjä. Esimerkiksi **RetkiRent.fi** on retkeilyn harrastajien ja ammattilaisten verkossa toimiva yhteisöpalvelu, jossa voi vuokrata, myydä tai vaihtaa retkeilyvarusteita toisten retkeilijöiden kanssa. Palvelun kautta voi laittaa oman kanootin vuokralle tai etsiä itselleen sopivaa siltä paikkakunnalta, jonne retki suuntautuu. Taustalla on myös ajatus kestävästä luontomatkailusta, vuokraamalla säästää sekä luontoa että rahaa.

Monin paikoin melontamatkailuun soveltuva infrastruktuuri on Suomessa toimiva ja hyvässä kunnossa, erityisesti kansallispuistoissa ja retkeilyalueilla. Monilla alueilla on viime vuosina kunnostettu rantautumis- ja leiriytymispaikkoja sekä opasteita, mutta parannettavaa on vielä paljon. Erityisesti huomiota on kiinnitettävä olemassa olevan reitistön kunnon ylläpitoon. Digitaalisia reitti- ja karttapalveluja tulisi hyödyntää nykyistä paremmin.

Outdoorsfinland.fi-retkeilyportaaliin on koottu eri alueilta tarkat melontareittien kuvaukset sekä tiedot niiden varrella sijaitsevista matkailupalveluista, kuten majoituspaikat, nähtävyydet sekä melontapalveluja ja -välineitä tarjoavat yritykset. Reittikuvaukset sisältävät tulostettavat ja painetut reittiopaat, reittitietojen latausmahdollisuuden GPS-laitteisiin sekä älypuheliiniin ladattavan mobiilisovelluksen. Palvelussa on tällä hetkellä hyvin Etelä-Karjalan, Kymenlaakson, Päijät-Hämeen ja Uudenmaan melontareitit. Portaalissa mukana olevat reitit sisältävät tuotekortin ja -ohjeiden mukaiset tiedot, joten retkeilijän on helppo vertailla kohteita, tulostaa kartat tai ladata opastus omaan puhelimeen.

Suomen Melonta- ja soutuliitto ry on koonnut eri lähteistä ja harrastajien kokemusten perusteella tietoa melontareiteistä omille verkkosivuilleen. Monien maakuntien, kuntien ja matkailukeskittymien sivuilta löytyy myös alueen melontareittejä. Näissä reittikuvausten tarkkuus vaihtelee, ja digitaalisia karttapalveluja on hyödynnetty vaihtelevasti.

Suomen Latu ry järjestää vuosittain melontakurssien lisäksi useamman päivän mittaisia melontaretkiä. Suomen Latu on myös vuosittain mukana Erämelonnan SM-kisoissa sekä Suomen suurimmassa melontatapahtumassa, Suomi Meloo -kanoottiviestissä.

Viikon kestävä **Suomi meloo** järjestetään kesällä 2017 jo 33. kerran, ja reittinä on Kuusamo–Ii. Tapahtuman vuosittaisesta järjestämisestä vastaa Suomi Meloo ry. Yhdistyksen tehtävänä on edistää retkimelontaa, tehdä tunnetuksi uusia melontareittejä sekä tavoittaa uusia lajin harrastajia. Yötä päivää etenevä melontaviikko koostuu osuuksista, joiden pituus vaihtelee muutamasta kilometristä jopa noin 40:een kilometriin. Valtaosa osallistujista meloo joukkueena koko viikon matkan. Viestiin on mahdollista osallistua myös yksittäisenä melojana sekä vain haluamalleen osalle viikkoa. Osallistumisajasta riippuen jokainen meloja lunastaa osallistumiseen oikeuttavan päivä- tai viikkorannekkeen. Tapaht-

tuman reitti vaihtelee vuosittain. Viestin saapuminen on monelle reitin varrella olevalle paikkakunnalle kesän tärkeitä kohokohtia.

Soutu

Soutu kuuluu suomalaiseen kulttuuriin samalla tavoin kuin saunamökki järven rannalla. Suomalaiset ovat liikkuneet vesillä jo vuosisatojen ajan, käsinveistetyt puuveneet ja yli satapaikkaiset kirkkoveeneet ovat todisteita suomalaisesta soutu-kulttuurista. Soutumatkailuksi luokitellaan soutu-tapahtumat, soutuun liittyvät ohjelmapalvelut ja välinevuokraus, omatoimiset soutu-retket sekä muuhun matkailuun liittyvät soudun oheistuotteet, kuten esimerkiksi kalastus soutuveneellä. Retkisoutu on saanut hyvän jalansijan järjestettyjen tapahtumien yhteydessä. Monet ohjelmatoimistot ja matkailuyritykset ovat ottaneet kirkkovesesoudun ohjelmistoonsa.

Monilla soutu-tapahtumilla on pitkät perinteet, joka kesä järjestetään lähes sata soutu-tapahtumaa ympäri Suomea. Yksi maailman suurimmista soutu-tapahtumista, **Sulkavan Suursoudut**, soudetaan Saimaan suurimman saaren, Partalansaaren ympäri. Perinteinen soutu-tapahtuma soudetaan jo 50. kerran kesällä 2017. Tapahtumaan osallistuu arviolta

5 000–10 000 soutajaa. Ensimmäisissä Sulkavan souduissa osallistujia oli 32. **Oulujoen Tervasoutu** soudetaan historiallisella tervareitillä, jota myöten terva on tuotu Ouluun myytäväksi. Kaksi päivää kestävä Tervasoutu ei ole kilpasoutua, vaan reitillä pysähdytään useasti, ruokaillaan ja kahvitellaan sekä tutustutaan toisiin saman henkisiin porukoihin. Suomen pohjoisin retkisoutu- ja melontatapahtuma **Yöttömän yön soutu** järjestetään Itä-Lapissa, Kemijoen osuudella Savukoski – Pelkosenniemi – Kemijärvi. Kahden vuorokauden mittainen soutu-tapahtuma on tärkeä matkailutapahtuma, johon yhdistetään Itä-Lapin perinneruokaa ja luonnon antimia. **Heinäveden Kanavasoutu** soudetaan Suomen kauneimman sisävesireitin, Heinäveden reitin, maisemissa. Matkalle sijoittuu seitsemän luonnonkaunista kanavaa. Kapeat, mutkaiset vesistöt, saaristoiset järvenselät ja vanhat kanavat tekevät tästä yli satavuotiaasta reitistä ainutlaatuisen. Tapahtuma kestää kolme päivää, reitti Valamosta Säynämöön on pituudeltaan noin 83 km, mutta tapahtumaan on mahdollisuus osallistua myös päiväosuuksille.

Pyhäjärvellä soudetaan heinäkuun lopussa perinteikäs, lähes 40-vuotias **Pirkanmaan soutu**, jossa kirkkoveeneet kulkevat 35 kilometrin matkan Nokian Luodon saarelle ja takaisin. Pienveneet ja kajakit kisaavat lyhyemmillä, 12,5 ja 25 km reiteillä. Tapahtuman yhteydessä järjestetään pienveneiden keskipitkän matkan SM-kilpailut. Pirkan Retkisoutu järjestetään viikkoa myöhemmin, ja siinä ei oteta aikaa. Pirkanmaan soutu -tapahtuma on osa Pirkan kierrosta, jossa Pirkankiertäjä suorittaa neljä osatapahtumaa saman kalenterivuoden aikana; hiihto, pyöräily ja hölkkä. **Kahden sillan soutu** Paimiossa on leikkimielinen soutu-kilpailu, jossa alunperin soudettiin Paimiontien sillan ja Vanhan Turuntien sillan välinen

matka. Kesällä 2017 tapahtuma on osa Kuninkaantie-reitin tapahtumaketjua. **Kareliasoutu** järjestetään jo 33. kerran kesällä 2017 Pohjois-Karjalan järvi- ja jokimaisemissa. Soutu tapahtuu retkisoutuvauhtia joko pienveneillä tai kirkkoveneillä. Taukopaikoissa nautitaan paikallisten ihmisten vieraanvaraisuudesta ja tarjoilusta. Illalla väsyneet lihakset kuntoutetaan tanssien ja hauskaa pitäen eli kovin vakavamielisestä kilpailusta ei ole kyse. Vuoden viimeisimpiä soutu tapahtumia lienee 5. kerran syksyllä 2017 Itämeren hyväksi soudettava **Silakkasoutu**, joka järjestetään Suomen vanhimman yleisötapahtuman, Helsingin Silakka-markkinoiden, avauspäivänä.

Suomen melonta- ja soutu liittoon kuuluu noin 150 seuraa, jotka ovat erikoistuneet soudun ja melonnan eri lajeihin. Osa seuroista toimii vain tapahtumajärjestäjinä. Jäsenseurat kattavat maantieteellisesti koko Suomen. Liitto toimii soutu- ja melontaseurojen kattojärjestönä Suomessa.

Uinti

Suomen luonnon vesissä riittää uitavaa alaa lähes loputtomasti. Yli 187 000 järveä, joiden pinta-ala ylittää 500 m², 42 000 km jokien rantoja, 39 000 km merenrantaa ja yli 450 000 kesämökkiä veden rannalla. Sisävesien uimarannoista 98,8 % täyttävät EU:n uimaveden puhtaudelle asettamat vaatimukset, rannikkovesien uimarannoista vastaavat kriteerit täyttävät 98,2 %. Kunnan terveysviranomaiset valvovat veden laatua Valviran ohjeiden mukaan. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos raportoi uimavesien kunnosta vuosittain Euroopan ympäristökeskukselle.

Suomen kesäuintikausi, jolloin vesien lämpötilat todennäköisesti ylittävät 18 asteen lämpötilan, ajoittuu Etelä-Suomessa toukokuusta syyskuuhun, pohjoisempana se on lyhyempi. 50–66 % suomalaisista harrastaa uintia kesällä ja 15–20 % talvella.

Suomalainen Vesiliikuntainstituutti Oy järjestää luontouintikoulutusta yhteistyössä Suomen Latu ry:n kanssa. Lajina luontouinti on melko uusi. Suomen Ladun laji se on ollut vuodesta 2001 lähtien. Luontouinti-idean kehittäjä, Eevaliisa Anttila, on luontouintikursien vastaava kouluttaja. Luontouinninkoulutuksen lisäksi koulutetaan myös järvihölkän kouluttajia.

Avantouinti

Suomessa on arviolta noin 120 000 avantouinnin harrastajaa ja noin 200 avantoa. Tyylensä on tunnetusti kaksi: saunan kanssa ja ilman. Harrastajat uskovat vakaasti lajin terveysvaikutuksiin. Avantouinnin uskotaan laskevan verenpainetta ja parantavan ääreisverenkiertoa. Kylmänsietokyvyn parantuessa monet kertovat pysyvänsä myös terveempänä.

Kansainvälisille matkailijoille avantouinti tarjoaa suomalaista eksotiikkaa. Sosiaalisessa mediassa avantouinti videoiden suosio on taattu. Läpi talven sulana pidettäviä avantouinti-paikkoja on lähes jokaisessa kunnassa, useiden vesistön äärellä sijaitsevien matkailuyritysten yhteydessä ja myös monen mökin rannassa.

Vuodesta 1989 järjestetyt avantouinnin SM-kilpailut ovat yksi eriskummallisimmista osoituksista luovasta suomalaisesta hulluudesta. Lähes 1 000 uimaria kilpailee karnevalistisessa tapahtumassa 25 metrin matkalla jääkylmässä vedessä. Matka on mahdollista uida kilpaa, ilman aikaa tai viestijoukkueena. Kuuttisarjalaiset vain pulahtavat vedessä. Vuoden 2016 kilpailut järjestettiin Lohjalla Kisakallion Urheiluopistolla. Vuonna 2017 kisavastuun ottaa Tanhuvaaran urheiluopisto Savonlinnassa. Kilpailun nimi vaihtuu Talviuinnin SM-kilpailuksi, ja myös matkoja tulee lisää; 25 metrin vapaauinti sekä 50 metrin rintauinti. Kilpailun järjestelyistä vastaa paikallinen seura yhdessä Suomen Ladun kanssa.

Talviuintikauden avajaisia järjestetään vuosittain lokakuun toisena viikonloppuna. Avantouintimainen kasvattaminen on osa Suomen arktista eksotiikkaa ja sopii hyvin suomalaisen saunatuotteen talvisiksi osaksi.

Sukellus

Lähes kaikissa Suomen vesistöissä voi harrastaa sukeltamista. Itämeri tarjoaa hylyistä kiinnostuneelle valtavasti kohteita, ja myös kaunista vesiluontoa ihailtavaksi. Suomen järvissä on runsaasti kaloja, rapuja ja muita eläimiä, jyrkänteitä ja kasvillisuutta tutkittavaksi. Tosin monien järvien näkösyvyys on usein vaatimaton, mutta kristallin kirkkaita vesiäkin on eri puolella Suomea. Myös tietyissä louhoksissa ja kaivoksissa pääsee sukeltamaan.

Suomessa sukeltajille parasta aikaa ovat aikainen kevät ja myöhäinen syksy, sillä silloin vedet ovat kirkkaimmillaan. Sukellus jään alla on pidemmälle ehtineiden harrastajien keskuudessa suosittua ja tarjoaa ulkomaalaiselle sukelluksen harrastajalle varmasti uudenlaisen eksoottisen kokemuksen. Järjestetyillä sukelluspalveluilla onkin mahdollista laajentaa matkailusesonkia sekä tuotteistaa aivan uudenlaisia kohteita kansainvälisille markkinoille.

Suomessa toimii lähes 200 aktiivista sukellusseuraa. Urheilusukeltajat ry käynnisti vuonna 2014 uudenlaisen koulutuksen, Sukella Suomessa -kurssin, jonka tarkoituksena on käydä läpi eteläisten ja pohjoisten vesien eroja sukeltajan näkökulmasta, ja käytännön kautta tutustuttaa sukeltajia suomalaisiin vesistöolosuhteisiin.

Sukeltaminen on jokamiehenoikeuden nojalla vapaata sellaisissa paikoissa, missä uimienkin, muutamia poikkeuksia lukuunottamatta. Tietyillä suoja-alueilla vaaditaan sukeltamiseen puolustusvoimien lupa, vaikka muu liikkuminen ja veneily ovatkin sallittua. Hylkeiden suojelualueilla liikkuminen on kielletty puolen merimailin säteellä suojelualuekarttaan

merkitystä luodosta tai luutoryhmästä ilman Metsähallituksen lupaa. Virallisilla vesikulkuväylillä voi liikkua hylkeiden suojelualueillakin ilman Metsähallituksen lupaa. Ahvenanmaalla sukeltamiseen tarvitaan lupa, jonka myöntää Ahvenanmaan maakuntahallitus. Lisäksi kaivokset ja louhokset voivat vaatia sukeltajilta erikoisluvan.

Sukellus.fi-sivusto on listannut palveluunsa runsaat 60 sukelluskohdetta. Kohteita on ympäri Suomen, ja paikalliset sukellusseurat ylläpitävät omia sivustojaan ja tuottavat kohdekuvauskuvaus. Merialueet ovat suosittuja sukelluspaikkoja koko rannikon pituudelta. Itä-Suomessa Vuoksi tarjoaa erilaisia haasteita virtasukelluspaikoissa ympäri vuoden. Suositettu hylkysukelluspaikka on Ouran saaristo Selkämerellä. Hylyt.net-sivustolla on listattu mielenkiintoisia hylkysukelluskohteita ympäri Suomen.

Luolasukellukseen Suomessa löytyy useita kohteita, esimerkiksi Ojamon kaivos Lohjalla, Kiskon louhos Salossa, Taivassalossa Ahaisten louhos ja Kaatialan avolouhos Kuortaneella. Sukeltaminen kaivoksissa on luvanvaraista.

Pohjois-Savossa Tuusniemellä sijaitsevan Paakkilan sukellusalueetta on kehitetty vuosien 2013–2015 aikana. Alueella huomioidaan paitsi sukeltajat, myös ryhmän muut jäsenet. Sukelluksen lisäksi järjestetään ohjattua aktiivitoimintaa alueen luontopoluilla, kalastusafareja ja risteilyjä m/s Aallottarella Juojärvellä. Tarvittaessa lapsille järjestyy hoitaja sukelluksen ajaksi. Alue ja yhdistyksen toiminta on hyvä esimerkki yhden teeman ympärille tuotteistetusta monipuolisesta tarjonnasta, jonka avulla voidaan houkutella suhteellisen pienenkin lajin harrastajia laajemmin alueen matkailupalveluiden käyttäjiksi.

Suomen vedenalaiseen maailmaan voi tutustua myös maanpinnalla. Marko Röhrin tuottama Järven tarina elokuva esittää Suomen järviluonnon upeimmat näkymät ammattimaisesti kuvattuna. Elokuva on mitä parhainta Suomen vesistömatkailun markkinointimateriaalia.

Sup-lautailu

Sup-lautailu on yksi uusimmista vesilajeista, joka on muutamassa vuodessa kasvattanut suosiotaan ja harrastajamääriä huomasti. Stand Up Paddling eli suomeksi suppailu, on Hawajilta alkunsa saanut surffauksen kantamuoto. Väline muistuttaa pitkälti surf-lautaa, jota melotaan seisten pitkällä melalla. Laudoilla voi suppaila niin meri-, järvi- kuin jokiolosuhteissa. Koska laudalla seistään, melontalenkistä tekee mielenkiintoisen tavallista kajakki- ja kanoottimelontaa parempi näkyvyys.

Suomen Purjelautaliiton mukaan suppailu sopii himourheilijan kesätreenauksen tueksi, leppoisaan iltamelontaan mökillä tai koko perheen hauskaksi leikkivälineeksi. Tämän ovat todenneet myös lukuisat matkailukohteet, välinevuokraamot ja ohjelmalveluyritykset.

Sup-lautaretket, -kurssit ja -välinevuokraus ovat runsaan kolmen vuoden sisällä saavuttaneet vakiintuneen aseman vesistömatkailutarjonnassa ympäri Suomen.

3.7 Talviaktiviteetit jäällä

Retkiluistelu

Retkiluistelu on kasvattanut viime vuosina suosiotaan, ja harrastajamäärä on lähes nelinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Alueesta ja sääolosuhteista riippuen retkiluisteluseisonki kestää loka–marraskuusta pitkälle huhtikuulle. Lumi ei ole välttämättä este, jos jää sen alla on hyvässä kunnossa, eikä lumipeite ole liian paksu tai kova. Parasta pintaa retkiluistelijalle on uusi jää, joten kauden alku on usein luistelijoiden suosikkiaikaa. Merellä uutta jäätä voi syntyä kauden loppuun saakka.

Retkiluistelun systemaattinen kaupallistaminen alkoi Kuopiosta vuonna 1984, jolloin käynnistettiin erityisesti hollantilaisille suunnattu Kuopion Luistelu-marathon -tapahtuma. Sen päämatka oli 200 km luistelu 50 km pitkällä luonnonjäällä. Tapahtuma on jatkunut käytännössä yhtäjaksoisesti siitä asti, ja se toimii nimellä Finland Ice Marathon. Pitempikestoisen retkiluisteluväylästä on uranuurtaja on Saimaa Holiday -verkosto Rantasalmella ja Oravissa. Kohteiden välissä sijaitsee Linnansaaren kansallispuisto, jonka läpi joka talvi auki pidettävä luonnonkaunis luistelureitit kulkee. Saimaan retkiluisteluverkostoon kuuluu myös Punkaharjun retkiluistelureitistö Pihlajavedellä.

Lajin suosion kasvaessa uusia reitistöjä avataan eri puolilla Suomea eteläisintä Suomea myöten. Esimerkiksi Tuusulan- ja Lohjanjärvellä Uudellamaalla pidetään reitistöjä yllä jäätilanteen mukaan. Hoidetut luonnonjääradat, matkailukohteissa tapahtuva välinevuokraus, opastukset, ohjatut retket ja monipuoliset olosuhteet pienistä järvi-alueista aina laajoihin merenselkiin Perämeren alueella ovat Suomessa matkailuvaltteja, jotka tulisi tuottaa ja markkinoida paitsi paikallisesti, myös laajemmin osaksi koko Suomen matkailun talvitarjontaa. Retkiluistelu palvelee matkailijoiden lisäksi paikallisia asukkaita ja lähiliikunnan tavoitteita. Retkiluistelun pariin samoihin olosuhteisiin sopii monelle tutumpi ja helpommin omaksuttava laji, potkukelkkailu.

Lumikenkäily

Suomen Ladun ulkoilubarometrin mukaan vuonna 2012 ulkoilevista suomalaisista 18 % harrastaa lumikenkäilyä. Laji oli samoissa lukemissa avantouinnin kanssa. Lumikenkäilyssä yhdistyvät fyysinen ponnistelu ja talviluonnon hiljaisuus. Laji sopii eri kuntoisille, sillä vauhdin ja maaston voi valita oman kuntosensa mukaan. Lumikengillä pääsee maastoon, metsään ja luonnonrauhaan, ja se on luontoystävällinen laji liikkua talvisissa maisemissa.

Lumikengät pitävät myös jäällä, eli talvinen järvenjää tai meri on hyvä paikka lumikenkäilyyn. Vesistöisellä Punkaharjulla on Suomen laajin merkitty lumikenkäilyympäristö, kahdeksan reittiä käsittävä Lumikenkäpuisto.

Ohjattujen lumikenkäretkien tuottajia on matkailualueilla runsaasti. Välineiden vuokrauspisteitä omatoimiliikkujiille on myös lukuisia sekä matkailukeskusten että yksittäisten vuokrauspisteiden yhteydestä. Suosituttuja tuotteistettuja lumikenkäpalveluita ovat paitsi lumikenkäsafarit, myös retket luontokohteeseen tai luonnontarkkailu.

Suomen Lumikenkäilijät ry:n mukaan lumikenkäily on Ranskassa toiseksi suosituin talviliikuntalaji, USA:ssa laji on nopeimmin kasvava talviulkoiluharrastus. Suomeen lajiin on tuonut Inarissa asunut ranskalainen seikkailija ja eräopas Dominick Arduin 1990-luvulla. Lumikenkäilyn harraste- ja ohjaajakursseja järjestetään eri puolilla Suomea. Ohjelmapalveluyritykset, hiihto- ja matkailukeskukset sekä eri oppilaitokset voivat myös tilata lumikenkäilykursseja Suomen Lumikenkäilijät ry:lta.

Potkukelkkailu

Luonteva liikkumisympäristö potkukelkoille on järven tai meren jää. Tätä tarkoitusta varten onkin paikkoja eri puolilta maata pääkaupunkiseutua ja länsirannikkoa myöten. Parhaimmillaan potkukelkka on pitkillä matkoilla, joilla kelkkailija etenee helposti nopeammin kuin pystyisi vastaavia matkoja juoksemaan. Potkukelkka kulkee hyvin melko rosoisellakin luonnonjäällä. Potkukelkka kulkee myös lumella, mutta silloin paras alusta on koneellisesti tampattu pohja.

Pohjois-Suomen matkailukeskuksissa löytyy potkukelkkailun tuotteistuksesta hyviä esimerkkejä. Onnistuneen kokonaisuuden on kehittänyt Lapin Luontoelämys, jolla on potkukelkkaohjelmia Levin kaupunkisafarista aina Haltin vaellukseen saakka. Potkukelkkailun MM-kilpailut on pidetty vuosittain Multialla, ja Ylläksellä on järjestetty alamäkipotkukelkkailun SM-kilpailut.

Potkukelkkailu on perinteinen talvilaji Suomessa ja se on tuotu mukaan erilaisten tapahtumien yhteyteen ja osaksi matkailupalvelujen tarjontaa. Useimmilla retkiluisteluradoilla ja -tapahtumien yhteydessä on myös potkukelkkoja vuokralla. Kansainväliselle matkailijalle potkukelkka tarjoaa varmasti ripauksen kaivattua paikallisuutta.

Tuulilajit jäällä

Leijalajit kasvattavat suosiotaan vauhdilla, ja näyttävän lajin harrastaminen on Suomen olosuhteissa helppoa. Kesällä liikutaan vedessä laudan päällä, talvella taas suksilla, lumi- laudalla tai luistimilla. Suomeen leijalautailu eli kiteboarding rantautui 2000-luvun alussa

ja tuli jäädäkseen. Lajissa yhdistyvät surffausta, vesi- ja lumilautailu sekä purjehdus, sillä tuuli on leijalautailijan moottori. Talvella jäätyneet järvet ja meri, peltoaukeat sekä Lapin tunturit tarjoavat mainiot harrastusmahdollisuudet.

Talvinen **leijahiihto** (snowkiting) on helppo harrastus Suomessa. Lähes joka kylän tai kaupungin lähetyillä avautuu lumisia järvenjäitä ja laajoja peltoaukeita, joilla on riittävästi tilaa lajin harrastamiseen. Käytännössä jokaisen lähin harrastuspaikka on lähempänä kuin hiihtokeskus. Tuulilajeista leijahiihto onkin viime vuosien nopeimmin kasvava laji ja sen kasvu näyttää jatkuvan. Harrastuspaikkojen runsaus ja lajin edullisuus ovat varmasti yhtenä syynä tähän. Harrastusvälineeksi käyvät hyvin reppuun mahtuva leija naruineen ja ohjauspuomeineen, surffastrapetsi sekä lasketteluvälineet. Lajin perusasiat oppii helposti, mutta kurssija on saatavilla laajasti ympäri maata, ja lajiin perehtyminen on hyvä tehdä kokeneen harrastajan opastuksella.

Suomessa on eniten jäätyvää merialuetta Euroopassa ja suuria järviolueita, joissa laji on helppo harrastaa. Hyvinä talvina suuret järvet ja meren jää tarjoavat tasaista tuulta ja vaellusmahdollisuuden leijalla. Saman lajin kesäversiota voi helposti harrastaa Suomen vesialueilla. Leijahiihdolla on potentiaalia kasvaa suurlajiksi Suomessa myös kansainvälisiä matkailijoita ajatellen.

Jääsurffausta siipipurjeella tai leijalla voidaan harrastaa käyttämällä suksia, lumilautaa, luistimia tai kelkkaa. Jääsurffausta on Suomessa harrastettu jo 1970-luvulta lähtien. Viime vuosina laji on ottanut tuulta purjeisiin ja harrastajamäärät ovat kasvaneet.

Koko Suomen pitkä rannikko sopii hyvin lajin harrastamiseen. Myös avarat järvien selät ovat hyviä harrastuspaikkoja, sillä sisävedet jäätyvät aikaisemmin kuin meri, ja jäät pysyvät kohtalaisen pitkään. Alkutilven mahdolliset lumettomat ajat voidaan parhaiten hyödyntää luistimilla ja lumisempi aika suksilla tai lumilautoilla. Lajissa yleisesti käytetty SkimBatsiipipurje on suomalainen keksintö, joka on hyväksytty kansainväliseksi kilpailuvälineeksi. Lajin EM- ja MM-kisoja on pidetty Suomessa muun muassa Säkylän Pyhäjärvellä, Savonlinnan Oravissa ja viimeksi Kalajoella vuosina 2012 ja 2013.

Kitewing-siipipurjehdus on puhtaasti suomalainen keksintö. Siiven keksijät Sami Tuurna ja Tapio Manner saivat keksinnöstään Suomen innovaatiopalkinnon 2000-luvun alussa. Jääpurjehdus (iceboating, icesailing) sekoittuu käsitteenä usein edellä mainittuihin, mutta on selkeästi oma lajinsa. Purjelautakelkkailu suksi- tai luistinkelkalla on lähes täysin kesäisen surffauksen talvinen vastine. Vedessä liikkuva lauta korvataan suksi- tai luistinkelkalla.

Jääkiipeily

Jääkiipeilyssä matkailullisia hyödyntämistapoja on kaksi: omakohtainen kiipeilykokemus tai lajin huippuharrastajien suoritusten seuranta. Lajin mahtialueita ovat USA (Alaska), Kanada, Islanti, Grönlanti ja Alppimaat. Pohjoismaissa edelläkävijä on Norja.

Jääkiipeilypaikat voivat olla lähes täysin luonnon muovaamia tai osin ihmisen ylläpitämiä ja viimeistelemiä. Myös keinotekoisia seiniä tai torneja käytetään harrastus- ja kilpakiipeilyssä. Suomessa parhaat jääkiipeilypaikat ovat Posion Korouoman rotkolaaksossa. Useita kilometrejä pitkään rotkolaaksoon muodostuu talvisin toistakymmentä jääputousta. Suurin niistä on Ruskea virta, jolla on korkeutta lähes 50 metriä. Eritasoisia luonnon kohteita on Suomessa useita, pohjoisimmasta Lapista aina Helsinkiin asti. Suosittuja kohteita ovat muun muassa Repoveden kansallispuisto Kouvolassa, Kuusamon Oulanka, Pyhätunturi, Kuopion ja Tahkon luonnonkosket, Espoon Nuukio sekä Kirkkonummen Kauhala. Helsingissä Veräjämäellä Pikkukosken Pirunkallion jääputous on paikka, jossa myös monet Helsinkiin tulevat matkailijat voivat kokea kiipeilyelämyksen.

Useimmissa Suomen hiihtokeskuksissa on sopiva paikka kiipeilyseinälle, ja seinämien toteutus ja ylläpito on kohtuullisen helppoa. Oulun vanhan nosturin runkoon tehty torni on koko Suomen mittakaavassa ainutlaatuinen erikoisuus, joka tarjoaa 20 metriä jäistä kiivetävää. Myös sisätiloihin rakennetut jääkiipeilyseinät yleistyvät, ja esimerkiksi hiihtohallien jäähdystekniikka mahdollistaisi kiipeilyseinien toteuttamisen kohtuullisin kustannuksin. Matalamman kynnyksen paikkoja jääkiipeilyn kokeilemiseen ovat seikkailupalveluyritysten jäädyttämät kalliot. Sellaisia on muun muassa Helsingin Pirunkallio, Rukatunturin Kuru-rinne ja Pyhätunturin Tajukangas.

Lajin harrastajamääriä ei ole tilastoitu, mutta tuntuma on, että laji on yleistymässä ja myös naisharrastajien määrä on kasvussa. Aiemmin luonnon kiipeilypaikat ovat olleet kuin parhaimmat kala- ja marjapaikat, niistä ei muille kerrottu. Nykyään kuvia ja kertomuksia kiipeilyreissuista jaetaan harrastajien blogeissa ja eri sosiaalisen median kanavissa, esimerkiksi retkipaikka.fi- ja relaa.com-sivustoilla.

3.8 Matkailu- ja virkistyskalastus

Luonnonvarakeskuksen tutkimuksen (2014) mukaan Suomessa on noin 1,6 miljoonaa kalastuksen harrastajaa. Suomalaisista miehistä kalastusta harrastaa 40 % ja naisista 20 %. Harrastajien määrä on ollut laskusuunnassa koko 2000-luvun, mutta nyt suunta näyttää kääntyneen kasvuun. Vuosituhannen vaihteessa harrastajien määrän laskettiin olevan yli kaksi miljoonaa. Verkkokalastuksen määrä on laskusuunnassa, ja entistä enemmän on siirtynyt aktiivikalastukseen erilaisin vapavälinein. Heittovapa- ja vetouisteluvälineillä saatu

saalis muodostaa 30 % koko saalismäärästä. Suuntaus kuvastaa siirtymistä perinteisestä kotitarvekalastuksesta entistä enemmän elämykselliseen vapaa-ajan harrastukseen.

Vuonna 2016 astui voimaan uusi kalastuslaki, joka toi merkittävän muutoksen lupamaksuihin ja -käytäntöön. Aikaisempi valtion kalastuksenhoitomaksu ja läänikohtainen viehেলуpa poistuivat käytöstä, ja tilalle tuli yksi lupa, **kalastonhoitomaksu**, jolla eräin poikkeuksin voi kalastaa kaikilla maassa Ahvenanmaata lukuunottamatta. Uusi käytäntö selkeytti merkittävästi lupakäytäntöä, ja myös kalastuksen matkailullista hyödyntämistä. Kalastuksen harrastajan valittavana on 39 € vuosilupa, 12 € maksava seitsemän vuorokauden lupa tai 5 € vuorokausilupa. On oletettavaa, että uusi käytäntö aktivoi luvan ostoon etenkin satunnaisesti kalastavia. Kalastonhoitomaksun voi suorittaa eräluvut.fi-palvelussa tai R-kioskeilla. Eräluvut.fi-palvelusta voi ostaa luvat myös kaikille Metsähallituksen kalastusalueille, jotka eivät ole kalastonhoitomaksun piirissä.

Nykyinen laki huomioi myös kalastusmatkailuyritykset entistä paremmin. Ely-keskus voi myöntää toimialueelleen luvan ohjattuun kalastustoimintaan, joka mahdollistaa opastettujen kalastusretkien järjestämisen enintään kuuden hengen ryhmille kerrallaan.

Kalastuksen ympärillä on vuosittain suuri määrä erilaisia tapahtumia, jotka keräävät tuhansia osallistujia, jopa kymmenien tuhansien kävijämääriä. Talvikaudella jokaisessa maakunnassa on jokaisena viikonloppuna useammat pilkkikisat, kesällä vetouistelukisoja ja rannalta onkimiskisoja. Monen paikkakunnan tärkeä kesätapahtuma on kalamarkkinat, joita järjestetään Suomessa vuosittain lähes 50.

Suomen suuri ja monimuotoinen vesipinta-ala, puhtaat vedet, saarten pirstomat suojaosat vesistöalueet sekä yksinkertainen lupakäytäntö tarjoavat Euroopan parhaat mahdollisuudet kalastuksen matkailulliseen hyödyntämiseen sekä matkailukalastuksen että varsinaisen kalastusmatkailun muodossa.

Matkailukalastus, mahdollisuus kalastaa osana lomanviettoa, on ollut vuosikymmeniä tärkeä houkute vuokramökkeilyyn. Venäläisten matkailijoiden houkuttelussa sitä voidaan pitää jopa tärkeimpänä vetovoimatekijänä. Kalastus kiinnostaa myös keski-eurooppalaisia mökkilomailijoita, joiden on kotimaassaan erittäin vaikeaa päästä kosketuksiin kalastuksen kanssa. Valtaosalla näistä matkailijoista ei ole Suomeen tullessaan mitään kokemusta meille tutuista kalastumuodoista, esimerkiksi mato-onginnasta. Siksi onkin tärkeää, että heille annetaan opastusta kalastustavoista ja välineistä kohteen omistajan tai sen huoltajan toimesta. Kalastuksen alkeisiin voidaan opastaa myös ryhmissä esimerkiksi matkailukeskuksissa, jolloin eri majoituspaikkojen asiakkaat saadaan parhaiten opetuksen ja kalastuskokeilun piiriin. Pienikin ahvensaalis erityisesti perheen lapsille on ainutlaatuinen kokemus, joka jaetaan välittömästi sosiaalisen median verkostoissa. Pienellä huolenpidolla saamme kalastuselämyksen kautta uusia ja toistuvia asiakkuuksia. Ainutlaatuiset elämyk-

set ovatkin usein tärkeämpiä kuin mökin luksustaso, tasokkaita mökkejä ja huviloita on kaikkialla maailmassa.

E erityisen eksoottinen elämys on talvinen pilkkionginta, yksi kevättalven suosituimmista jokamiehen harrastuksista. Pilkkiongintaan liittyy myös suuri määrä kilpailutapahtumia. Valtakunnallisia eri pilkkimuotojen ja kalalajien SM-tason kilpailuja on kymmenkunta, mutta paikallisia ja alueellisia tapahtumia useita satoja. Vaikka pilkkiongintaan on erinomaiset edellytykset kaikkialla Suomessa, sitä ei ole kunnolla onnistuttu tuotteistamaan matkailijoille. Ohjelmapalvelutoimintana se on hyvä, koska oppaan sijoitukset välineisiin eivät ole suuria, ja useimmissa kohteissa kalapaikoille päästään helposti ilman moottorisoitua kulkuneuvoa. Pilkkiretkeen voidaan yhdistää retkiruokailu ja kahvittelu nuotiolla, ja parhaimmassa tapauksessa myös saaliin valmistus tulilla. Pilkkiretken yhtenä osana voi olla tutustuminen ammattikalastajan talvikalastukseen rysä-, verkko- tai nuotta-apajalla, jolloin syntyy varmasti eksoottinen elämyspäivä etenkin ulkomaisille matkailijoille, mutta myös useimmille suomalaisille.

Kalastusmatkailu on haasteellinen laji, koska useilla matkailijoilla on vertailutaustaa monien maiden kalastuskohteista, saalisvarmuudesta, hinnoittelusta ja opaspalveluista. Varsinaiseen kalastusmatkailuun liittyy lähes poikkeuksetta ainakin osan aikaa oppaan mukanaoloa, kalastetaanpa rannalta tai veneestä. Venäläisissä matkailijoissa on jonkin verran pelkästään kalastusmotiivilla Suomeen tulevia matkailijoita, joille on järjestetty kalastusohjelmia veneillä vetouistellen tai viime vuosina entistä enemmän jigikalastukseen painottuen. Suuri joukko venäläisiä matkailukalastajiaakin on käyttänyt opaspalveluita, vaikka lomavieton päämotiivi ei ole ollut kalastus.

Suomi ei kuitenkaan ole laajemmin kansainvälisesti menestynyt kalastusmatkailun kansainvälisillä markkinoilla. Kilpailua tällä sektorilla on sekä Suomen lähialueella että kauempana. Ruotsi ja Norja, osin myös Tanska kilpailevat Suomen kanssa etenkin lohen jokikalastajista ja Ruotsi myös järvikalastajista. Norjan vetovoimatekijänä on lisäksi hyvin tuotteistettu vuonokalastus. Hyvistä vesistöolosuhteista huolimatta olemme pohjoismaisessa sarjassa valitettavasti altavastaajia sekä kalastusmatkailun tuotteistuksen että markkinoinnin osalta. Muista Euroopan maista esimerkiksi Irlanti kilpailee lähes 90 lohi- ja meritaimenjoen voimalla ja markkinoi erittäin voimakkaasti myös suomalaisten "leipälajia" hauen kalastusta. Skotlanti ja Islanti ovat suosittuja kohteita, samoin kuin Pohjois-Amerikan kalaisat lohijoet.

Kansainvälinen kalastusmatkailu painottuu Euroopassa jokialueille. Vaikka Suomi ei pysty vapaiden lohijokien määrällä kilpailemaan, on meillä kuitenkin kärkeinä Euroopan arvostetuimpana pidetty Tenojoki sekä yli 500 km pitkä Tornion-Muonionjoki, yksi maailman suurimmista Atlantin lohen poikastuotantoalueista. Tornion-Muoniojoelle on vuonna 2015 laadittu kalastusmatkailustrategia, joka tähtää nimenomaan kansainvälisen kalastusmat-

kailun kehittämiseen. Keinoina ovat muun muassa laaja yhteistyö eri toimijoiden kesken ja Ylläksen matkailualueen majoituskapasiteetin hyödyntäminen.

Sekä Tenon että Tornionjoen perinteinen lohensoutu on useimmille kansainvälisille kalastusmatkailijoille uusi kokemus ja hyvää vaihtelua rannalta tapahtuvan perhokalastuksen lomassa. Lapista löytyy näiden suurjokien lisäksi kymmeniä pienempiä jokia, joiden keskeinen saaliskala harjus kiinnostaa urheilukalastajia. Järvialueilla ja merialueiden saaristossa kalastusmatkailun tärkeitä saaliskaloja ovat hauki, kuha ja suurahven. Erityisesti kuha-kannat ovat monin paikoin erittäin hyvässä kunnossa. Myös ahvenkannat ovat vahvoja, toki vaihdellen eri puolilla maata. Sisämaan, erityisesti Keski-Suomen, reittivesien runsaat koskialueet tarjoavat kalastusmatkailuun hyvän ympäristön, ja saaliiksi taimenta, kirjolohota tai urheilukalastajille mieluista luonnonkalaa, säynettä.

Osaavia kalastusoppaita ja hyvää kalustoa on eri puolilla maata, mutta keskimäärin toimijoiden pieni koko, voimavarat sekä puutteellinen verkostoituminen majoitusyritysten kanssa ovat jarruna kansainvälistymiselle. Kalastusopaspalveluita tarjoavia toimijoita on Manner-Suomessa yli 50, näistä löytyy kattavat tiedot Fishing in Finland -portaalissa. Useimmat ovat 1-2 henkilön yrityksiä. Verkostoituminen majoitusliikkeiden kanssa on yleistymässä, ja joillakin alueilla oppaat ovat verkostoituneet myös keskenään, jolloin pystytään hoitamaan kerralla suurempia asiakasryhmiä.

Suomessa on muutamia yksittäisiä kalastusmatkailuyrityksiä, jotka ovat laadukkaan ja pitkäjänteisen toiminnan kautta päässeet kansainvälisille markkinoille. Laajempi menestys vaatii kuitenkin näkyvämpää markkinointia ja brändäämistä. Yksi kansainvälisen kalastusmatkailun julkisuuden merkkipaalu on vuonna 2020, jolloin Kuusamossa pidetään **perhokalastuksen MM-kilpailut**. Tapahtuman julkisuusarvo on suuri jo vuosia ennen kisoja ja vielä niiden jälkeenkin. Tätä julkisuutta Suomen tulisi hyödyntää kalastusmatkailun kansainvälisessä markkinoinnissa laajemminkin. Erityisen tärkeää on turvata vuonna 2013 avatun Fishing in Finland -portaalin ylläpito ja sen kehittämisrahoitus. Portaalia ylläpitää Kalatalouden keskusliitto.

Suomessa on hyvin vähän kalastusmatkailuun erikoistuneita täyden palvelun kohteita, joissa kalastuksen lisäksi on majoitus-, ravintola- ja muita ohjelmapalveluja. Tunnetuin tällaisista kohteista lienee Pohjois-Savossa sijaitseva **Tervon Lohimaa**, Tornion-Muoniojoella suurimpana toimijana **Lappeen Loma** ja Tenolla **Lomakylä Valle**. Verkostomaisesta toiminnasta hyvänä esimerkkinä on **Kotkan Lohikeskus**. Sisävesien johtava kalastusopasryitys **Kalastuspalvelu Happonen on** tuotteistanut erityisesti venäläisille kalastusmatkailijoille täyden palvelun kalastuspaketin yhdessä majoitus- ja kuljetusyritysten ja venäläisen erikoismatkatoimiston kanssa. Juha Happonen toimii myös Tampereen ammattikoulun vuonna 2016 käynnistämän Iktyocare-pilottiprojektin projektipäällikkönä. Projektissa tuotteistetaan erityisryhmille kalastukseen ja veteen liittyviä elämyksellisiä hoiva- ja

kuntoutuspalveluja. Erityisryhmien huomioimiseen kiinnitetäänkin entistä enemmän huomiota. Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö on listannut sivuillaan yli 40 esteettömän kalastuksen kohdetta eri puolilta Suomea.

Kalastukseen liittyviä suuria järjestöjä ovat **Kalatalouden keskusliitto** ja **Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö**, joilla molemmilla on merkittävä rooli kalastusharrastuksen olosuhteiden kehittämisessä ja edunvalvonnassa. **Luonnonvarakeskus** (Luke) tekee tärkeää työtä vesistöjen tutkimuksessa sekä kalatalouteen ja kalakantojen seurantaan liittyvissä asioissa. Sininen biotalous on yksi Luken tämän hetken tutkimusalueista.

Kalamarkkinatapahtumat

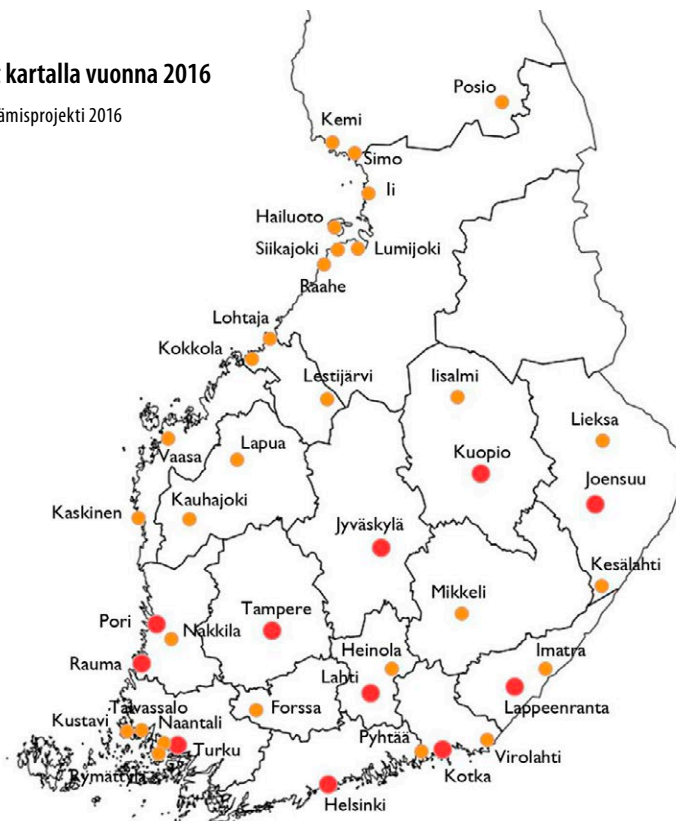
Pohjoisinta Lappia lukuunottamatta Suomessa järjestetään vuosittain noin 50 kalamarkkinatapahtumaa. Tapahtumien kävijämäärät vaihtelevat alle tuhannesta jopa yli 200 000 kävijään. Suurin tapahtuma on perinteet omaava Stadin Silakkamarkkinat lokakuun alussa. Toiseksi suurimmassa tapahtumassa, Turun Silakkamarkkinoilla, käy vuosittain noin 80 000 kävijää. Keskikokoisten kaupunkien kalamarkkinatapahtumissa käy vuosittain noin 20 000–30 000 kävijää.

Vuonna 2016 Saaristoasian neuvottelukunnan tilaamassa selvityksessä tarkasteltiin myös kalamarkkinatapahtumien matkailullista merkitystä matkailuorganisaatioille tehdyn kyselyn avulla. Kalamarkkinoilla arvioitiin olevan matkailullista merkitystä, mutta se vaihtelee huomattavasti paikkakunnittain. Pääosa kalamarkkinoiden kävijöistä on lähialueelta, mutta esimerkiksi Stadin Silakkamarkkinat Helsingissä kerää myös suuren määrän matkailijoita. Monissa paikoissa todettiin, että tapahtumien tiedot saadaan liian myöhään, että niitä ehdittäisiin hyödyntää riittävästi matkailumarkkinoinnissa.

Matkailuorganisaatiot pitivät tärkeänä, että kalamarkkinatapahtumat brändättäisiin valtakunnallisesti ja niiden tiedot löytyisivät helposti yhdestä osoitteesta. Nyt tiedot ovat Kalatalouden Keskusliiton ylläpitämässä kalenterissa, mutta näkyvyys on vaatimatonta. Pohjimmiltaan on kyse vesistöiseen Suomeen erittäin hyvin sopivasta tapahtumaketjusta, jonka tarjonta kiinnostaa myös matkailijoita.

Taulukko 2. Kalamarkkinatapahtumat kartalla vuonna 2016

Lähde: MMM (2016). Kalamarkkinatapahtumien kehittämisprojekti 2016

3.9 Luonnon antimet ja lähiruoka

Suomen luonnossa ja vesistöjen äärellä voi nauttia myös luonnon antimista. Marjojen, sienten ja yrttien keruu kuuluu Suomessa jokamiehenoikeuksiin, mikä monelle ulkomalaiselle matkailijalle on harvinaista luksusta. Matkailuyritysten järjestämät luontoateriat laavulla tai kodalla ovat erittäin suosittuja ympäri vuoden.

Ruoan alkuperä, laatu ja puhtaus kiinnostavat maailmalla yhä enemmän. Puhdas ja lähellä tuotettu ruoka on yksi suurista trendeistä, joka tukee Suomen luontomatkailun tavoitteita. Suomen ensimmäinen ruokamatkailustrategia julkaistiin 1.3.2015. Sen tavoitteena on tehdä ruoasta tärkeä, elämysellinen ja ostettava osa Suomen matkailua, parantaa alan kilpailukykyä ja lisätä toimialan ja toimijoiden yhteistyötä.

Kasvava kiinnostus villi- ja lähiruokaan tarjoaa mahdollisuuksia sekä matkailuun että ruokavientiin. Ravintolakoulu Perho ja ELO-säätiö pilotoivat vuonna 2015 villiruokakoulutuksen, jonka tavoitteena on kouluttaa Suomeen vähintään 100 uutta villiruokaosaajaa vuoden 2017 loppuun mennessä. Koulutuksessa perehdytään muun muassa villiyrtteihin, kaloihin, marjoihin ja riistaan, niiden valmistukseen sekä kestävän gastronomian perus-

teisiin. Myös tarinallistaminen on tärkeää; asiakkaille on osattava kertoa mistä ruoka tulee, miten se kuuluu suomalaiseen ruokaperinteeseen ja miksi se on valittu tarjolle.

Tuoteturvallisuuden ja -saatavuuden on myös panostettava. Villiruoan saatavuuden takaamiseksi on kehitteillä valtakunnallinen rekisteri, jossa ostajat ja myyjät tavoittavat toisensa. Toisaalta rajoituksia olisi kevennettävä. Toimialakohtaisiin rajoituksiin ja lupaprosesseihin onkin tulossa helpotusta. Vaikka monet suomalaiset tuntevat sienet ja marjat, on villiruoan ympärille syntynyt paljon erilaista tuotteistusta; kurseja, reseptiikkaa ja moni matkailuyritys on ottanut villiruoan paitsi lautaselleen, myös osaksi ohjelmapalvelutarjontaa.

Suomen Luonto julkaisi keväällä 2015 Villivihannekset-mobiilisovelluksen, joka esittelee lähes 40 ravinnoksi hyödynnettävää villivihannesta Suomen luonnosta. Sovellus kertoo jokaisesta kasvista muun muassa tuntomerkit, kasvupaikan sekä käyttötapoja ja vinkkejä villivihannesten hyödyntämiseen keittiössä.

Monella matkailualueella rahoitetaan hankkeita, jotka liittyvät lähiruokaan, luonnontuotteiden tuotantoon ja niiden käyttöön matkailupalveluissa. Lähiruoka myös nostetaan yhä useammin yhdeksi alueen matkailun kehittämisen kärjistä. Puhtaista vesistä pyydetty kala on ruokatarjonnan keskeinen ja monimuotoinen raaka-aine.

Kahdeksan eteläsavolaista ruoantuottajaa sai marraskuussa 2016 päätöksen D.O. Saimaa-merkin käytöstä. Merkintä kertoo, että tuote on peräisin Saimaan alueelta, se on laadukas ja tuotettu ympäristöstävällisellä ja eettisesti kestäväällä tavalla. Ruoantuottajat voivat hyödyntää merkkiä markkinoinnissaan. Merkinnän saaneesta tuotteesta aterian valmistava ravintoloitsija voi käyttää D.O.Saimaa-merkkiä annoksen yhteydessä. Merkintä koskee Saimaan aluetta, kunta- ja maakuntarajoja ei vedetä tiukasti. Tarkoitus on, että merkintä mukailisi Saimaan rantoja. Etelä-Savon maakuntaliitossa toivotaan, että innostus merkin käyttöön viriää muuallakin Suomessa. Maakuntaliitto on hakenut tavamerkkisuojan sekä D.O.Saimaa- että D.O.Finland-merkille.

3.10 Suomalainen saunaelämys

Suomessa on eniten saunoja maailmassa, virallisia saunoja noin 2 miljoonaa, ja sen lisäksi epävirallisia saunoja miljoona. Sauna kuuluu jokaiseen suomalaiseen lomamökkiin ja käytännössä myös jokaiseen omakotitaloon, usein myös rivitalo- ja kerrostaloasuntoihin. Sauna veden äärellä on ilman muuta se aidoin versio niin kauniina kesäiltana kuin talvipakkasella. Talviseen saunaelämykseen kuuluu entistä useammin myös ulkomaisille asiakkaille tarjottava eksoottinen pulahdus avantoon.

Suomalaisen saunan kansainvälistymisen ja matkailullisen tuotteistamisen tie on ollut hidas ja siihen on vuosien ajan liittynyt katkeruutta ruotsalaisia kohtaan, jotka ovat jotenkin omineet saunan kansainvälisillä markkinoilla. Kyse on kuitenkin ollut vain paremmasta markkinoinnista, joilla ruotsalaiset kiukaat ovat valloittaneet erityisesti hotellisaunojen markkinat eri maissa.

Muutos on kuitenkin alkanut jo vuosia sitten, kun eri puolilla maata syntyi saunamaailmoja, suuria savusaunoja kokouskohteiden rannoille, ja ensimmäiset saunalautat saatiin vesille. Tervatoppila Oulussa, Ukkohallan saunamaailma Hyrynsalmella, Jätkänkämpä Kuopion Rauhalahdessa ja Herrankukkaro Rymättylässä ovat esimerkkejä pitkään toimineista saunakohteista. Saunalautoista on viime vuosina tullut suorastaan ilmiö, ja niitä seilaa kymmeniä eri puolilla maata. Matkailullisesti saunalautta on hyvä tuote, palvelu ajetaan sille rannalle, missä asiakkaita on.

Saunaboomin räjähdys on kuitenkin vasta parin viime vuoden ilmiö, ja sen ytimenä on citysaunojen uusi ja uudenmuotoinen tuleminen. Näkyvyyttä on kasvatettu julkisuuden henkilöillä, ja uudet kohteet ovat nousseet vauhdilla markkinoille. **Löyly** Helsingin Herneasaarella nousi nopeasti ”must”-paikaksi ja on myös upea design-nähtävyys. Toinen näytävä ja paljon julkisuutta saanut kokonaisuus on Kauppatorin kupeeseen rakennettu **Allas merikylpylä**. Nämä kohteet ovat helposti myös Helsingissä vierailevien matkailijoiden ulottuvilla ja nostavat saunan tunnettuuden sosiaalisen median avulla uudelle tasolle. **Saunasaari** Suomenlinnan ja Laajasalon välissä tarjoaa elämyksiä kolmen savusaunan löylyissä ja todella kauniissa meriympäristössä. Helsingin saunajulkisuuden kruunasi keväällä 2016 ensimmäistä kertaa järjestetty **Sauna Day** -tapahtuma, jolla houkuteltiin kaikkia saunan omistajia avaamaan saunansa vieraille. Tapahtuma onnistui loistavasti ja saa jatkoa maaliskuussa 2017.

Matkailulliset city-saunat ovat yleistymässä myös muualle Suomeen. Lumo Nordic Oy on ilmoittanut rakentavansa uuden konseptin mukaisia saunaravintoloita seuraavaksi Tampereelle ja Kuopioon. Myös vientisuunnitelmia on olemassa. Projektissa on mukana Sara La Fountain ruokapuolen asiantuntijana.

Savuntuoksuinen muistutus saunakulttuurin esilletuomisen tärkeydestä saatiin, kun Viron **Vörumaan savusaunaperinne** lisättiin Unescon maailmanperintölistalle vuonna 2014. Vaikka titteli menikin naapurimaahan, niin toki se lisää savusaunakulttuurin kansainvälistä tunnettavuutta, ja siitä Suomikin hyötyy.

Suomalaisen saunan kansainvälistymistä johtaa suurelle yleisölle melko tuntematon **Sauna from Finland** -vientiyhteisö. Se on toiminut jo suhteellisen pitkään Jyväskylä keskuspaikkana, mutta osana saunaboomia sekin on saanut toimintaansa uuden sysäyksen. Nyt Sauna from Finlandin verkostoon kuuluu yli 150 toimijaa. Mukana on saunayrityksiä, sau-

navalmistajia, kiuasvalmistajia ja hyvinvointiyrityksiä. Verkoston toiminta tähtää kansainväliseen menestykseen puhtailla suomalaisilla saunaelämys keinoilla. Uusi, entistä tehokkaampi toiminta näkyy jo muun muassa kansainvälisillä messuilla ja laajassa mediatyössä. Yhteinen esiintyminen antaa erilaisille saunapalveluiden ja -rakenteiden tuottajille aikaisempaa paremman näkyvyyden, ja vahvistaa mielikuvaa Suomesta saunamaana.

Suomessa on käynnistetty matkailijoille tarjottavien saunojen sertifiointi ja laatukäsikirjätkäytäntö. Sertifiointista ovat kiinnostuneet myös hotelliketjut, joiden suhteellisen elämykselliset saunapalvelut saavat tätä kautta uutta ilmettä ja sisältöä. Suomalaisesta saunasta ollaan rakentamassa myös hyvinvointituotetta, saaristo- ja vesistöalueet sopivat erittäin hyvin toiminnan tyyssijoiksi.

Nyt on nähtävissä, että suomalainen saunakulttuuri on vihdoinkin saamassa kansainvälistä mainetta, sitä osataan käyttää Suomen markkinointivalttina, kytkeä siihen design ja saunavalmistuksen osaaminen sekä tuotteistaa siitä hyvinvointipalveluita. Saunan jalostamista wellness-tuotteeksi onkin jo pitkään tehty muun muassa turvesaunan muodossa. Mukaan ovat tulleet myös erilaiset suomalaiset yrtit ja esimerkiksi saunajooga on nopeasti lisännyt suosiotaan. Suomalaisen liikunta-alan kouluttajan Tiina Vainion kehittämä laji on erinomainen tuote FinRelax-teemaan.

3.11 Kulttuuria ja historiaa vesistöjen äärellä

Monet Suomen suosituimmista historiallisista matkailukohteista sijaitsevat saarissa ja vesistöjen äärellä. Ahvenanmaalla käy vuosittain yli kaksi miljoonaa matkailijaa. **Suomenlinnan** merilinnoitukseen, Unescon maailmanperintökohteeseen, tutustui 2015 noin 800 000 kävijää. Sotilassaaresta matkailukäyttöön kesällä 2016 avautunut **Vallisaari** Helsingin edustalla innosti ensimmäisen kesän aikana 100 000 vierailijaa tutustumaan saaren luontoon ja historiaan. **Seurasaaren** eri tapahtumiin osallistui vuoden 2016 aikana lähes 20 000 vierailijaa, saarella kävijöitä ei tilastoida. Savonlinnan edustalla sijaitseva 1400-luvulla rakennettu **Olavinlinnan** suosio jatkuu vuodesta toiseen, noin 150 000 kävijää vieraillee siellä vuosittain, heistä lähes puolet heinäkuussa Oopperajuhlien aikaan.

Useiden saaristoisten kuntien tärkeitä matkailukohteita ovat entiset majakat. Kemiön saaren **Bengstkärin majakassa** vieraillee vuosittain noin 15 000 kävijää. Käytöstä poistetut luotsiasemat, merivartioasemat ja linnakkeet ovat myös suosittuja. Metsähallituksen kävijäseurannan mukaan linnakesaarissa viipymät ovat pidempiä kuin muissa Metsähallituksen ylläpitämissä kulttuuriperintökohteissa. Suomenlinna ja Loviisan Svartholm edustavat vanhaa sotilaslinnakekulttuuria. Tammisaaren kansallispuistossa sijaitseva Jussarön saari on yhdistelmä Suomenlahden kalastuksen, merenkulun, puolustuksen ja kaivostoi-

minnan historiaa. Pitkään puolustusvoimien hallussa ollut saari siirtyi vuonna 2005 Metsähallitukselle, jonka jälkeen se on ollut avoinna yleisölle. Useampia puolustusvoimilta vapautuneita sotilaskäytössä olleita saaria on viime vuosina avattu matkailukäyttöön. Uusissa käyntikohteissa sotahistoria on vahvasti läsnä ja se tuntuu kiinnostavan matkailijoita.

Lonnan vanha sotilassaari Helsingin edustalla, Kauppatorin ja Suomenlinnan välissä, avautui yleisölle keväällä 2014. Saarta hallinnoi Suomenlinnan hoitokunta. Lonnan rakennukset ovat pääosin 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta. Saari on kooltaan vain 1,6 hehtaaria. Lonnan historiaan kuuluvat merimiinat, joita siellä on koottu ja säilytetty. Vuodesta 1944 aina 60-luvulle asti saarella toimi magneettisuuden poistoasema. Laitteisto on edelleen saarella, ja ravintolan yhteydessä toimii kaikille avoin demagnetisointimuseo, jossa vanhat laitteet ovat entisöitynä. Kesäksi 2017 saarelle valmistuu sauna, saaren ainoa uudisrakennus. Lonnaan on lauttaliikenneyhteys Helsingin kauppatorilta, matka kestää seitsemän minuuttia. Saareen voi rantautua myös omalla veneellä. Saari on avoinna kesäkauden, toukokuusta syyskuuhun. Saarella ei ole majoitustiloja, ja yöpyminen saarella on kielletty.

Vallisaari sijaitsee myös Helsingin edustalla. Saari toimi vuosisatojen ajan sotilassaarena, mutta avattiin yleisölle keväällä 2016. Saarta hallinnoi Metsähallitus. Vallisaaren ensimmäinen matkailukesä oli menestys. Toukokuun puolivälistä syyskuun puoliväliin kestäneen vesibussiliikennekauden aikana saarella vieraili noin 100 000 ihmistä. Kesällä 2017 saareen rakennetaan uusia reittejä, vesibussiliikennettä aiotaan lisätä vastaamaan paremmin kysyntää. Kesällä 2016 saareen liikennöi vesibussiyhteys Helsingin kauppatorilta, Hakaniemien torilta sekä Espoon Haukilahdesta. Myös kahvila- ja ravintolapalveluista on kysyntää ja kesällä 2017 palvelutarjonta toivottavasti kasvaa. Tulevaisuudessa saaresta on tarkoitus tehdä palveluiltaan monipuolinen matkailukohde luontoa kunnioittaen. Reittiliikenne saareen päättyy syyskuussa, mutta omalla veneellä Vallisaarella voi käydä myös talvikaudella. Saarella yöpyminen on toistaiseksi kielletty.

Metsähallituksen mukaan Helsingin seudun saarista olisi mahdollista kehittää retkeilykokonaisuus. Tähän tarvittaisiin kuitenkin vesibussiliikennettä harjoittavia yrittäjiä luomaan reittejä, joilla pääsisi saaresta toiseen.

Kemiönsaaren uusin matkailuvaltti on **Örön** entinen linnakesaari, joka avattiin matkailukäyttöön kesällä 2015. Saarta hallinnoi Metsähallitus. Saari on paitsi mielenkiintoinen sotilassaari, myös arvokas luontokohde. Öro liitettiin Saaristomeren kansallispuistoon, mutta puolustusvoimilla on edelleen saarella valvontatoimintaa sekä ajoittain harjoituksia merialueella. Saaren luontoon pääsee tutustumaan teitä ja retkeilyreittejä pitkin. Merkittäviä ja helppokulkuisia reittejä on noin 16,5 kilometriä. Kasarmilla oleva näyttely kertoo Örön historiasta ja luonnosta. Saarella on hyvät puitteet melonnalle, veneilylle, sukellukselle, lintujen tarkkailulle sekä kalastukselle. Saarella on hyvät kahvila- ja ravintolapalvelut sekä erilaisia tiloja majoituskäyttöön, esimerkiksi uusi 18 kahden hengen huonetta tarjoava

hotelli, retkeilymaja sekä runsaasti huoneistoja. Örö on avoinna ympäri vuoden. Reitti- ja tilausliikennettä on kesäisin Kasnäsin satamasta. Kesällä 2016 saarella vieraili noin 35 000 kävijää.

Russarö on edelleen puolustusvoimien käytössä, mutta vuodesta 2009 alkaen saari on ollut rajoitetusti avoinna yleisölle ennalta määrättyinä päivinä. Kesäisin sinne järjestetään kymmenkunta opastettua matkaa Hangon Itäsatamasta. Saarella on vuonna 1863 valmistunut 5-kerroksinen kaunis kivimajakka, jota kutsutaan nimellä Hangon silmä. Majakka on kunnostettu ja avattu yleisölle. Vierailumahdollisuus saarelle on toistaiseksi ainoastaan Suomen kansalaisilla.

Katanpään linnoitussaari on heinäkuussa 2011 perustetun Selkämeren kansallispuiston eteläisin käyntikohde. Saarta hallinnoi Metsähallitus. Vuodesta 2003 alkaen saaren matkailupalvelujen kehittämistä on vastannut yksityiset yritykset. Paikka on entinen vankien ja varusmiesten saari. Vaikka saarella ei enää ole sotilaallista merkitystä, on se edelleen kulttuurihistoriallisesti arvokas nähtävyys. Saaren infrastruktuuria ja palveluja on kehitetty perinteisellä tavalla, eli ylläpidolla ja vuosittaisella huollolla. Saarella käy noin 3 000 venekuntaa ja yli 15 000 vierailijaa vuodessa. Metsähallitus on viime vuosina kunnostanut saaren rakennuksia. Myös majoitus- ja ravintolatiloihin on kunnostettu, ja saarella on hyvät palvelut veneilijöille. Kesällä saarelle pääsee vesibussilla sekä tilausristeilyaluksilla Kustavista ja Uudestakaupungista.

Rauman edustan uloimmassa saareissa **Kylmäpihlajassa** on vuonna 1952 rakennettu majakka ja luotsiasema. Nykyisin majakka ja saari ovat matkailukäytössä. Omistus on Rauman kaupungilla, mutta saarella toimii itsenäinen yrittäjä. Majakan tornissa on 13 upealla merinäköalalla varustettua majoitushuonetta. Lisäksi saarella on ravintola, vierasvenesatama sekä satamakahvila. Kylmäpihlaja on avoinna vain kesäkaudella. Laivamatka Raumalta Kylmäpihlajalle kestää 50 minuuttia. Sesonkina on useita lähtöjä päivässä, lisäksi saareen pääsee omalla veneellä tai tilausristeilyillä.

Puolustusvoimien käytössä olleet entiset sotilassaaret **Kirkonmaa** ja **Rankki** Itäisellä Suomenlahdella avautuivat matkailijoille toukokuussa 2016. Puolustusvoimien jäljiltä saarilla on yhteensä noin 100 rakennusta, joista osa otettiin matkailukäyttöön majoitus- ja kokous-tiloiksi sekä ravintola- ja kahvilatiloiksi. Saarella toimii myös kauppa. Saaria hallinnoi yksityinen matkailuyrittäjä. Molemmissa saarissa on vierasvenesatama. Saarille on tilausliikennettä Kotkasta. Rankki on avoinna ympäri vuoden, Kirkonmaa vain kesäkaudella.

Historialtaan tunnetuimmat kohteet ovat kulttuurimatkailun kannalta vetovoimaisia mutta voivat olla sijainniltaan tai muilta ominaisuuksiltaan hankalia. Osa saarista on käyttöhistoriansa (sotilassaaret), herkän luonnon tai joissakin tapauksissa rakennusmuistojen (jätulintarhat) takia niin arkoja, että saarella liikkumista täytyy rajoittaa. Osalle edelleen

puolustusvoimien käytössä oleville saarille järjestetään opastettuja ryhmämatkoja, mutta vierailut vaativat erikoisluvan. Esimerkiksi ulkosaaristossa sijaitsevaan Kuivasaareen pääsee tutustumaan Suomenlinnan Rannikkotyöstökylän järjestämällä matkoilla. RT-kilta toimii isäntänä saarella ja neuvoo vierailusta sopimisessa.

Vuonna 2016 käynnistynyt **Pyhän Olavin merireitti** on kansainvälinen hanke, jonka tavoitteena on luoda pyhiinvaellusreitti Turusta Suomen ja Ahvenanmaan saariston kautta Ruotsin Hudiksvalliin. Sieltä reitti yhtyy olemassa olevaan Pyhän Olavin reittiin (St. Olavsleden). Reittiä pitkin voi kulkea Norjan Trondheimiin asti, yhteensä 1 185 km. Merireitti on pituudeltaan noin 625 km, ja jo olemassa olevan Pyhän Olavin reitin pituus on 560 km. Reitin lähtöpiste on Turku, reitti kulkee Turun ja Kaarinan kautta Saariston rengastietä pitkin Paraisille, sieltä pyöräilyreittejä, pikkuteitä ja lauttayhteyksiä pitkin Nauvon ja Korppoon yli Ahvenanmaan saaristoon. Saaristoalueiden kivi- ja puukirkot ovat kesäisin auki yleisölle. Historiallisesti merkittäviä ovat muun muassa Pyhänmaan puinen uhrikirkko 1600-luvulta, Västanfjärdin ja Nötön kirkot 1700-luvulta sekä Haapasaaren, Jurmon, Kalajoen Kallaharin, Luhangan ja Kokkolan Tankarin kirkot 1800-luvulta. Hanke saa rahoitusta Central Baltic -ohjelmasta.

Pyhän Olavin merireitti risteää **Kuninkaantie**-reitin kanssa, joka on vanha postireitti Norjan Bergenistä Oslon ja Tukholman kautta Maarianhaminaan, sieltä edelleen Saaristomeren kautta Turkuun ja Etelä-Suomen halki aina Pietariin asti. Kuninkaantie on halkonut Etelä-Suomea 1300-luvulta lähtien, ensin nimellä Suuri Rantatie ja 1700-luvulta lähtien Kuninkaantienä. Tietä kehitettiin matkailutiekäyttöön 1980- ja 1990-luvuilla pääasiassa maakuntaliittojen toimesta. Kuninkaantie sai ensimmäisenä suomalaisena matkailutienä virallisen matkailutiestatuksen. Kuninkaantie kulkee yli 20 kunnan halki kolmen maakunnan alueella. Kuninkaantie on ollut Uudenmaan liiton hallinnoima tavaramerkki vuoteen 2016 asti, jolloin liitto luopui sekä tavaramerkistä että matkailutiestatuksesta. Seitsemän Leader-ryhmän yhteisesti rahoittamassa ja Ykkösakseli ry:n hallinnoimassa Kuninkaantie uuteen kukoistukseen -hankkeessa selvitetään Kuninkaantien virallisen toiminnan jatkoa ja etsitään tavaramerkille uusi hallinnoija. Kuninkaantie toimii syöttöreittinä saaristoon ja yhdistää eri matkailuteitä ja kulttuurireittejä toisiinsa. Kuninkaantien kanssa risteävät Pyhän Olavin reitin lisäksi rannikkoa pitkin kulkeva Saariston rengastie ja Kasitie.

Paitsi kirkot, myös muut kirkolliset kohteet ovat suosittuja vesistömatkailukohteita. Sisä-Suomen hautausmaista ehkä vaikuttavin on Kouvolassa Repoveden kansallispuistossa sijaitseva **Mäntysaari**, yli 700-vuotta vanha saarihautausmaa. Virallisen hautausmaa-statusen Mäntysaari sai 1800-luvulla, jonka jälkeen sinne on haudattu jokainen kyläläinen. Saarella on myös pieni kappeli, johon pääsee tutustumaan. Kesäisin saarelle järjestetään Orilammen Lomakeskuksesta vesibussiristeilyjä. Suomen ainoa **luterilainen luostari** sijaitsee Enonkosken saaristo-osassa Ihamaniemellä ja **ortodoksiset luostarit** Valamo ja Lintula Etelä-Savon maakunnassa Heinävedellä kauniissa vesistömaisemassa.

Turun **Forum Marinum** on valtakunnallinen merenkulun erikoismuseo sekä myös merivoimien museo. Vuonna 2013 aloitettu näyttelyn uudistamisprosessi valmistui kesällä 2016. Uudistus toteutettiin osallistavana kehittämistyönä yhdessä yleisön kanssa niin, että yleisö on päässyt vaikuttamaan näyttelyn suunnitteluun ja toteutukseen. Merikulttuurista kiinnostuneille suunniteltiin uusi digitaalinen kanava, jossa voi taltioida ja jakaa tarinoita. Palvelu on suunniteltu ja toteutettu yhteistyössä Forum Marinumin, Suomen merimuseon, Rauman merimuseon, Ålands Sjöfartsmuseumin ja John Nurmisen säätiön kanssa. Uusi, virtuaalinen **Loki-verkkopalvelu** julkaistiin toukokuussa 2016 uudistuneen Forum Marinumin avajaisissa. Loki on verkkopalvelu, jonka tavoitteena on tuoda merellinen kulttuuriperintö kaikkien ulottuville entistä helpommin ja monipuolisemmin ajasta ja paikasta riippumatta. Sitä voi kutsua Forum Marinumin ja muiden merimuseoiden virtuaaliseksi laajennukseksi. Palvelu taltioi ja esittää mereen liittyviä tarinoita sekä merellisiä retkikohteita ja nähtävyyksiä. Tarinoita Lokiin voivat lisätä niin merimuseot, merelliset yhdistykset, pursiseurat kuin yksittäiset merenkulkijatkin. Tarinat sijoitetaan Lokin kartalle. Karttapaikkaa klikkaamalla saa esille kohteeseen liittyviä tekstejä, arkistokuvia ja videoita sekä tietysti niitä merenkulkijoiden suolalla maustettuja tarinoita.

Saaristolais-, kalastus- tai venemuseoita ovat muun muassa Pyhtään Kaunissaari, Haminan Tammio, Kustavin Vartsala, Pernajan Rönns, Houtskarın Näsby, Savonlinnan Riihisaari, Kerimäki, Maalahden Åminne, Mustasaaren Granösund, Kalajoki, Merikarvia, Luodon Bosund, Vöyrin Maksamaa, Kaskinen, Närpiön Märingsgrund ja Kokkolan Öja. Lieksassa toimii Pieliisen Museo, jossa on näyttävä uitto-osasto. Kotkan kantasatamassa, **Merikeskus Vellamon** kanssa samoissa tiloissa sijaitsee Suomen merimuseo, joka on osa Suomen kansallismuseota. Myös Kymenlaakson museo sekä rajavartiolaitoksen kanssa toteutettu Merivartiomuseo ovat saman katon alla. Merikeskus Vellamossa vieraillee vuosittain runsas 100 000 kävijää.

Liikennevirasto ylläpitää viittä alueellista **kanavamuseota**, jotka sijaitsevat historiallisesti ja matkailullisesti arvokkaissa kanavakiinteistöissä; Taipaleen kanavamuseo Varkaudessa, Saimaan kanavan museo Lappeenrannassa, Varistaipaleen kanavamuseo Heinäveden laivareitin varrella, Lintulan ja Valamon luostareiden läheisyydessä, Herraskosken kanavamuseo Virroilla ja Jakokosken kanavamuseo Pielisjoella. Kanavamuseoverkosto perustettiin vuonna 1980, ja jokainen museo esittelee laajasti alueensa kanavien ja vesiliikenteen historiaa.

Kalliomaalaukset ovat merkittäviä muinaismuistoja, joilla on tärkeä merkitys sekä kulttuuri- että luontomatkailun kannalta. Keski-Suomessa sijaitsevat Saraakallion kalliomaalaukset ovat Pohjoismaiden suurimmat kalliomaalaukset: varhaisimpia kuvia on maalattu kallioon jo noin 500 ekr. Lähes yhtä vanhat Astuvansalmen kalliomaalaukset sijaitsevat Etelä-Savossa Saimaan rannalla. Näkyvimpiä aiheita ovat saaliseläimet, veneet ja sarvipäiset shamaanit.

Perämerellä sijaitsevat **jätinkirkot** ovat suuria kivirakennelmia, jotka periytyvät neoliittiselta kivikaudelta noin 3000–2000 eaa. Jätinkirkkojen alkuperästä ei ole varmuutta, niillä

arvellaan olleen erilaisia käyttötarkoituksia kuten muinaisia uhripaikkoja, hylkeenlihan kylmävarastoja, asuinrakennusten perustuksia, linnoituksia tai tähtitieteellisiä observatorioita. Suomen suurin jätinkirkko on Raahan lähellä sijaitseva Kastellin jätinkirkko, joka on ehdolla Unescon maailmanperintökohteeksi.

Suomen saaristo kätkee kenties esihistoriamme kiinnostavimman mysteerin; **jatulintarhat**. Saaristossa ja rannikolla on lähes 150 spiraalimaista, kivistä koottua labyrinttimuodostelmaa. Niiden alkuperää ei ole onnistuttu selvittämään. Suomalaisessa kansanperinteessä jatulintarhojen tekijöinä on pidetty jatuli-jättiläisiä. Tarhojen läpikulkemista on pidetty vertauskuvallisena matkana jättiläisten tarunomaiseen maahan. Suomen vanhimpien jatulintarhojen eli jättiläisen tarhojen arvioidaan olevan pronssikaudelta, mutta suurin osa on tehty ilmeisesti keskiajalla. Uusimmat ovat 1800-luvulta. Jatulintarhoja on myös Ruotsissa ja Norjassa, Viron rannikolta, Kuolan niemimaalla ja Vienanmeren saarilla. Näyttävien jatulintarha on Nauvossa, **Finbyn jatulintarha**. Valtaosa Suomen jatulintarhoista sijaitsee kaukana ulkosaaristossa tai muuten vaikeasti saavutettavissa paikoissa. Finbyn jatulintarha on poikkeus, sinne pääsee Nauvon vierasvenesatamasta viitoitettua luontopolkua pitkin.

Suomen saariston rakennusperintöön ovat olennaisena osana kuuluneet arkkitehtonisesti tasapainoiset veden ääreen rakentuneet tiiviit saaristokylät. **Saariston rengastie** kulkee monien saaristokyläiden poikki aina Ahvenanmaalle asti. **Porvoon rannikon suurilla saarilla** Emäsälössä, Vessölandetissa ja Pellingissä on vanhoihin kyläraitteihin tukeutuen runsaasti hyvin säilynyttä kyläasutusta muun muassa Bengtsbyssä, Sondbyssä ja Londbölessä sekä Pellingin Söderbyssä ja Österbyssä. Kyläasutus liittyy luotsilahistoriansa puolesta Suomenlahden merenkulun historiaan. Saaristokyläiden rakennuskanta koostuu 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennustyypeistä, maalaistaloista, mäkituvista ja huviloista sekä kouluista ja yhdistystaloista.

Herrankukkaro on 41 000 saaren sylissä, **Naantalin Rymättylässä** sijaitseva persoonallinen ja kiehtova kalastajatilakokonaisuus. **Kotkan Haapasaari** on **Haminan Tammion** ja **Kuorsalon** sekä **Pyhtään Kaunissaaren** tavoin sekä rakenteeltaan että rakennuskannaltaan esimerkki kalastuksen ja merenkulun ympärille rakentuneesta ympäristöstä itäisellä Suomenlahdella. Ulkosaaristossa sijaitsevan Haapasaaren suojaisassa sisälahdessa sijaitsevan sataman ja kaupparannan ympärillä on säilynyt mittakaavaltaan yhtenäinen ja tiivis luotsikylämiljö, jossa on runsaasti vanhaa rakennuskantaa. Vanhimmat talot ovat rungoltaan 1700-luvulta, pääosa on 1800-luvun puolivälin ja 1920-luvun väliseltä ajalta, jolloin myös saaren koulu (1891) on rakennettu.

Haapasaaren merivartioasema toimii vanhassa 1863 rakennetussa tulliasemassa. Saaren merimerkkinä on 1862 intendentinkonttorissa suunniteltu harmaakivestä rakennettu tunnusmajakka, jonka huipulla on moderni merivartiotorni. Majakkaan on tehty monia muutoksia, mutta torni on säilyttänyt asemansa maisemassa. Haapasaari on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue.

4 Saaristo- ja vesistömatkailu maakunnittain

Matkailun tiekartassa 2015–2025 linjataan Suomen matkailun visio seuraavasti: Vuonna 2025 omaperäinen ja uteliaisuutta herättävä Suomi on Pohjois-Euroopan ykkösmatkailukohde, asiakkaiden ensimmäinen valinta.

Matkailun kehittämisessä maakunnilla on merkittävä rooli. Vesistömatkailun ja sen ympärille tuotettavien ympärivuotisten palvelujen kehittäminen on kunnille ja maakunnille tärkeä vetovoimatekijä. Kesämökit, kalastus ja vesillä liikkuminen ovat osa suomalaista maisemaa. Vesistöillä on merkityksensä myös talvella - jääteinä, retkeilyreitinä, luonnonmuodostelmina ja harrastamisen areenoina.

Laajoja vesistö- ja luontomatkailualueita ei ole mielekästä erotella maakunta- tai kuntarajojen mukaan. Esimerkiksi laaja Saimaan järviolue ja Vuoksen vesistö ulottuvat neljän maakunnan alueelle. Yli 500 km pitkän Tornion-Muonionjoen vaikutuspiirissä ovat kaikki läntisen Lapin kunnat. Tornion-Muonionjoki on esimerkki myös valtakunnan rajat ylittävistä alueista.

Matkailustrategioita, maakunnan matkailuohjelmia tai vastaavia selvityksiä on tehty monessa maakunnassa ja kunnassa. Lisäksi maakunnissa koordinoidaan seudullista matkailua ja tuetaan hankerahoituksella matkailuhankkeita, joista monet ovat useiden toimijoiden laajoja verkostohankkeita. Alueilla on myös tehty kunta- ja maakuntarajat ylittäviä reitistöselvityksiä ja rahoitettu reitistöjä. Matkailustrategian lisäksi maakunnissa on tehty erillisiä luonto- ja maaseutumatkailuselvityksiä.

Maakuntatason matkailun strateginen kehittäminen on alueen kehittämistä ohjaava linjaus, varsinaisen kehitystyö ja toteutus ovat yritysten, elinkeino-yhtiöiden ja kuntien vastuulla. Lisäksi tärkeitä kehittämisen keinoja ovat hankkeiden tukeminen, aktiivinen vuorovaikutus toimijoiden kesken ja muut, esimerkiksi maankäyttöön liittyvät erillisselvitykset. Usean kunnan tai maakuntien risteäviä yhteisiä retkeilyreittejä tai virkistysalueita on

vaikea, ellei mahdotonta edistää, ellei niitä huomioida maakuntakaavoituksessa riittävän ajoissa.

Maakuntakuvauksissa tarkasteltiin maakuntien matkailustrategioita. Kaupunkien ja kuntien matkailustrategioita peilattiin tarvittaessa maakunnan strategiaan. Selvityksessä hyödynnettiin myös matkailutoimijoiden asiantuntijuutta muun muassa haastattelujen ja kyselytutkimuksen avulla. Maakuntien kuvauksissa luodaan katsaus siihen, miten vesistö, ja erityisesti vesistömatkailu, huomioidaan maakunnan matkailustrategiassa. Lisäksi kuvataan maakunnan vesistölle tyypillisiä piirteitä, nostetaan esille vesistöön liittyviä kohteita ja palveluja sekä tarkastellaan millaista verkostoitumista ja vesistömatkailuun liittyviä hankkeita maakunnissa on. Omaperäisiä ja uteliaisuutta herättäviä vesistömatkailukohteita ja -palveluja on Suomen 18 maakunnassa runsaasti. Seuraavassa maakuntakohtainen tarkastelu tähän tarjontaan.

ETELÄ-KARJALA

*“Kun on ilta Saimaalla, unhoitan muun, kaisloihin tuulikin jää haaveiluun.
Rintaani rauhan niin tyynen mä saan, Saimaa on illalla kauneimmillaan.”*

Sauvo Puhtila

Yleistä

Etelä-Karjala on maakunta, jossa suuret vesialueet Saimaa ja Vuoksi, sekä alueen pienemmät järvet ja joet on hyödynnetty aktiivisesti virkistys- ja matkailukäyttöön. Etelä-Karjalan matkailustrategiassa vuosille 2015–2020 on linjattu, että maakunnan vetovoima perustuu vesialueiden monipuoliseen käyttöön. Etelä-Karjalan visiona on, että vuonna 2020 Saimaan alue on Suomen kolmen tärkeimmän matkailualueen joukossa. Linjaus asettaa tavoitteita ja vaatimuksia pitkäjänteiselle kehittämiselle. Alueen vesistöön liittyviä palveluja ja tuotteita halutaan kehittää ympärivuotisesti sekä suomalaisille että kansainvälisille kohderyhmille. Viimeisen kymmenen vuoden aikana alueella on tapahtunut merkittävää tuote- ja palvelukehitystä, jossa vesialueet ovat olleet tärkeässä roolissa.

Rauhan–Ukonniemen, Imatrankosken sekä Lappeenrannan linnoituksen ja sataman aluetta on kehitetty voimakkaasti. Alueellista markkinointia tehdään goSaimaa-brändillä. Wall Street Journal listasi kesällä 2014 Saimaan maailman viiden vaikuttavimman järvikohteen joukkoon ja totesi, että se on oma maailmansa ja kaunis ympäri vuoden. Saimaa onkin Etelä-Karjalan matkailun sateenvarjo, jonka alle muu tarjonta rakentuu. Matkailullisena käsitteenä Saimaan järvialue ulottuu useiden järvien ketjuna Etelä-Karjalasta aina Pohjois-Savoon ja Pohjois-Karjalaan saakka.

Saimaan tuotteistaminen on Etelä-Karjalan matkailun tärkein linjaus. Saimaa luo positiivista imagoa koko maakunnan matkailulle.

Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Etelä-Karjalassa alueen kokonaispinta-alasta järviolaa on hiukan vajaa neljännes eli 22 %. Maakunnassa on yli 10 000 kilometriä rantaviivaa. Alueen suurimmat järvet ovat Saimaa, Simpeleenjärvi, Kivijärvi ja Kuolimo, joka tunnetaan erittäin uhanalaiseksi luokitellun saimaannierian ainoana lisääntymisalueena. Suuria jokialueita ovat Laatokkaan laskevat Vuoksi ja Hiitolanjoki. Etelä-Karjalassa on yli 2 000 yli puolen hehtaarin kokoista saarta. Eniten saaria on Taipalsaaren, Ruokolahden, Savitaipaleen, Joutsenon ja Lappeenrannan kunnissa. Saaristo-osakuntia ovat Parikkala, Ruokolahti ja Taipalsaari.

Etelä-Karjalalle ovat tyypillisiä runsaat ja vaihtelevan muotoiset vesialueet. Suur-Saimaan laajat alueet ovat olosuhteiltaan verrattavissa meren selkiin. Välkehtiviä järvenselkiä ympäröivät harjut tai kalliosaaret. Vuoksi, Saimaan kanava sekä Imatrankoski ovat paitsi tärkeitä maisemallisia merkkejä, myös suosittuja nähtävyyksiä. Perinteikästä Imatrankoskea on ihailtu 1800-luvun lopulta asti. Nykyään koskinäytöstä voi seurata maksutta tai tilata oman maksullisen koskinäytöksen. Kuohuvan kosken voi ylittää vajjerilla tai ihaila pimeässä eri väreissä hehkuvaa koskea. Vuonna 2017 Imatrankosken kuohunta taukoaa patoremontin takia.

Mielenkiintoisia saaristo- ja vesistömatkailukohteita

Maakunnan keskus on Saimaan etelärannalla sijaitseva **Lappeenranta**, jonka lisäksi maakuntaan kuuluu kahdeksan muuta kuntaa: **Imatra, Lemi, Luumäki, Parikkala, Rautjärvi, Ruokolahti, Savitaipale** ja **Taipalsaari**. goSaimaa brändin alla markkinoidaan yhteisesti

alueen matkailutarjontaa. Vesistömatkailun kannalta merkittäviä kohteita ovat Saimaan kanava ja saaristoristeilyt, Imatrankoski, Vuoksen kalastuspuisto sekä vesien ääreen tukeutuvat tapahtumat. Monet matkailupalvelut liittyvät luontoon ja veteen. Perinteisten lajien, kuten melonnan ja kalastuksen, rinnalle on tuotteistettu paljon uusia palveluja: jokikelluntaa, liito- ja nousuvarjolajeja, vesihiihtoa ja -lautailua, vesi-zorbia, banaaniveneilyä ja veto-rengasaktiviteetteja.

Lähekkäin sijaitsevat **Lappeenrannan Rauha** ja **Imatran Ukonniemi** ovat maakunnan nopeimmin kehittyviä matkailualueita. Saimaan rannalla sijoittuvat kohteet tarjoavat monipuolisesti vesistöön liittyviä virkistyspalveluja. Alueen suurin matkailuinvestointi tehtiin vuonna 2011, kun Holiday Club sijoitti Lappeenrannan kaupunkiin kuuluvan Rauhan alueen matkailukeskuksen rakentamiseen yli 200 miljoonaa euroa. Sijainti Saimaan rannalla oli ratkaiseva tekijä kohteen sijoittumiselle Rauhan alueelle.

Suurten vesialueiden maakuntana Etelä-Karjala tarjoaa monipuolisia ja vaihtelevia melonta- ja veneilyreittejä. Saimaan melontareitit ovat osittain tuulialttiita järvenselkiä ja voivat aloittelevalle melojalla olla haastavia. Lähes kaikille sopiva ja hyvin tuotteistettu reitti on Lappeenrannasta Lemminkäisen kautta Luumäelle ja sieltä edelleen Kymenlaaksoon jatkuva **Väliväylä**. Reitin varrella on sekä palveluja että nähtävyyksiä ja järvimelontareitiksi Väliväylä poikkeuksellisen suojainen. Reitti tuotteistettiin 2015 Outdoorsfinland.fi-portaalin sivuille. Reitistä on tehty selkeä kartta sekä reittiesite, johon on koottu myös reitin varrella olevia historiallisia kohteita. Koko reitti on ladattavissa Google-maps -palvelusta. Väliväylän varrella sijaitsevat asutuskeskittymät tarjoavat hyviä pysähdys- ja tankkauspaikkoja.

Luontoa ja retkeilyä harrastaville Etelä-Karjalan alueella on merkittäviä lintukosteikkoja, kuten Kuokkalampi Ruokolahdella ja **Siikalahti** Simpelejärvellä, joka on ainoa Metsähallituksen ylläpitämä retkikohde Etelä-Karjalassa. Ilkonselän vesialue on norpansuojelun perusteella Natura-alueita. Virkistysalueäätiön ylläpitämä Ilkonsaari on mielenkiintoinen retkikohde Ilkonselän eteläosassa.

Maakunnassa on otettu iso askel vesialueisiin liittyvässä tuote- ja palvelukehityksessä, kun eteläiselle Saimaalle suunnitteilla oleva **Saimaa Geopark** on selvitysvaiheen jälkeen siirtymässä toteutukseen. Kansainvälisen mallin avulla alueelle halutaan luoda pysyvät puitteet pitkäjänteisen luontomatkailun kehittämiseen. Geologia on yksi luontomatkailun nousuvista trendeistä. Geopark-verkostoon kuuluu Euroopassa yli 60 aluetta, joista tällä hetkellä yksi, Rokua Geopark, on Suomessa. Saimaa geomatkailukohteeksi -hankkeessa kartoitettiin eteläisen Saimaan geologiset kohteet ja järvioltaan geologista historiaa. Selvitystyö on pohjana uudenlaisen luonto- ja elämysmatkailun kehittämisessä, jossa on mukana yhdeksän kuntaa Etelä-Karjalan ja Etelä-Savon maakunnasta.

**ESIMERKKEJÄ MAAKUNNAN VESISTÖISYYTEEN
TUKEUTUVISTA TAPAHTUMISTA:**

Vuoksen kalamarkkinat Lappeenrannan kalamarkkinat,
Sataman valot Lappeenranta **Höyrylaivojen tapaaminen** Lappeenranta

Lappeenrannasta Saimaalle suuntautuva **risteily**tarjonta on runsasta. Saimaalle pääsee erilaisilla kanavaristeilyillä sekä lyhyemmillä teemaristeilyillä. Lappeenrannasta liikennöidään myös Viipuriin ja Pietariin. **Viisumivapaus** on voimassa silloin, kun matka tehdään laivalla kumpaankin suuntaan. Viisumivapaus koskee kaikkien maiden kansalaisia, joten myös ulkomaalaisten on helppo piipahtaa Venäjällä.

Vuoksea pitkin tehdään kesäisin jokiristeilyjä. Talven ja ympärivuotisuuden ympärille tuotteistetaan uusia palveluja, yhtenä esimerkkinä on **jääkellunta** pelastautumispuvussa Vuoksessa ja Saimaassa. Saimaalla kelluntaa järjestää Saimaa Adventures ja Water-SkiZoo. Vuoksella vesiaktiiviteetteihin erikoistunut Water-SkiZoo järjestää lisäksi Vuoksi-kelluntaa, jossa kellutaan virran mukana noin kilometrin verran.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

goSaimaa Oy on Etelä-Karjalan kuntien ja matkailuyritysten perustama yhtiö, jonka tehtävänä on edistää Etelä-Karjalan matkailua. Yritys toteuttaa Etelä-Karjalan yhteismarkkinointia ja vastaa goSaimaa.com-portaalin päivittämisestä. Markkinointi- ja palvelukehitystä tehdään yhteistyössä goSaimaan, kuntien, maakuntaliiton, yhdistysten ja yritysten kanssa.

Konkreettisia kehittämistoimenpiteitä tehdään erityisesti yrityksissä, mutta myös meillä olevissa kehittämishankkeissa osana kuntien, elinkeinoyhtiöiden, yhdistysten ja muiden toimijoiden omaa toimintaa. Etelä-Karjalassa tavoitteiden toteutumista seuraavat teemoittaiset työryhmät. Työryhmien tavoitteena on lisätä eri toimijoiden yhteistyötä ja sitouttaa strategian toteuttamiseen.

Saimaa on Etelä-Karjalan matkailunähtävyyksistä imagollisesti tärkein. Maakunnassa tiedostetaan, että matkailijoiden mahdollisuuksia kokea Saimaa ja ostaa Saimaaseen liittyviä palveluja on kehitettävä. Saimaan tunnettuuden ja saavutettavuuden helpottamiseen

tähtää myös Saimaa Geopark -hanke, joka tulee tarjoamaan verkostoalustan yhteistyölle ja tuotteistukselle.

Elinkeinoyhtiöt Imatran Seudun Kehitysyhtiö Oy ja Wirma Lappeenranta Oy tukevat matkailuyritysten kehittymistä. Samaa tekevät Parikkalan, Savitaipaleen, Lemin ja Luumäen kunnat, joilla on matkailun kehittämiseen liittyvää hanketoimintaa. Vesistömatkailua kehitetään erityisesti seuraavissa meneillään olevissa hankkeissa: Kasvua kansainvälisestä matkailusta -hanke, jossa tehdään maakuntien rajat ylittävää yhteistyötä Etelä-Savon kanssa. Toteuttaja on goSaimaa Oy ja toteutusaika 2014–2017. Saimaa Geomatkailukohteeksi -hankkeen toteuttaja on Imatran Seudun Kehitysyhtiö Oy. Saimaan alueen digitaalinen ja erikoistunut luontomatkailu -hankkeessa luodaan uusia sisältöjä ja edistetään matkailua erityisesti kansainvälisillä markkinoilla. Toteuttajia ovat Wirma Lappeenranta Oy, Saimaan ammattikorkeakoulu Oy, Imatran kaupunki ja Imatran Seudun Kehitysyhtiö Oy.

Etelä-Karjala, Etelä-Savo sekä maakuntien kaupungit sitoutuvat yhteisessä Saimaa- sopimuksessa tekemään yhteistyötä kansainvälisessä matkailumarkkinoinnissa. Kolmivuotinen sopimuskausi alkoi vuoden 2017 alussa.

ETELÄ-POHJANMAA

Välkkyile täällä ei järvien veet, pellot on meillä ja kenttämme aavat.

Nouse ei kukkulat, harjanteet, esteettä vihurit viuhua saavat.

Niittäjä kastaa virtaimme juoksu, ilmoja soutaa kytösavun tuoksu

uljasta, suurta ja aukeaa, on meidän Etelä-Pohjanmaa.

Etelä-Pohjanmaan laulu

Yleistä

Etelä-Pohjanmaan vesialan osuus on vain 4 % kokonaispinta-alasta, mutta vesistöjä on pyritty hyödyntämään matkailullissa monipuolisesti. Matkailukeskittymät sijaitsevat eri puolilla maakuntaa; Ähtärissä, Alavudella, Kauhavalla, Lappajärvellä, Kuortaneella ja Seinäjoella. Näistä neljä ensin mainittua kuntaa ovat nostaneet matkailun yhdeksi painopistealueeksi. Maakunnassa matkailu painottuu kesäaikaan. Varsinaisia vesistöisyydestä veto-voimaa ammentavia kärkimatkailukohteita ovat Härmän ja Kivitiipun kylpylöiden lisäksi Lappajärven sekä Kalajärven matkailukeskittymät. Myös Kyrönjoen hyödyntämiseksi on virinnyt uutta toimeliaisuutta.

Etelä-Pohjanmaan matkailustrategia on laadittu vuosille 2013–2017. Strategia on maakunnan matkailuyritysten ja palveluntarjoajien yhteinen toimintasuunnitelma, joka työstet-

tiin MATKO3-hankkeen johdolla syksyn 2012 ja talven 2013 aikana. Prosessin työvaiheisiin osallistui kaikkiaan 380 maakunnan matkailutoimijaa. Strategian tavoitteena on teemoitella kehittämällä kasvattaa erityisesti hiljaisten kausien kysyntää. Kehittämisessä huomioidaan valtakunnalliset laatukriteerit; hyvinvointimatkailun tuotesuosituksot, aktiviteettien ja matkailureittien Outdoors Finland (OF) -tuotekriteerit sekä kulttuurimatkailun Culture Finland (CF) -tuotekriteerit.

Kestävä kehitys on nostettu Etelä-Pohjanmaan maakuntastrategiassa yhdeksi viidestä avainkohdasta. Ekologinen kestävä kehitys korostaa erityisesti ympäristön merkitystä ihmisille ja luonnon sekä luonnonvarojen aiempaa parempaa huomioimista ja hyödyntämistä. Tässä myös maakunnan herkällä vesistöisyydellä on tärkeä rooli. Ympäri vuoden matkailun kehittämiseen on alueella panostettava, samoin tuotteistukseen. Myös yli kuntarajojen ulottuvaa yhteistyötä kehitetään.

Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Etelä-Pohjanmaalle on tyypillistä maaston tasaisuus ja lakeuksia halkovat joet. Poikkeuksen muodostaa Ähtärin alue, joka metsä-, järvi- ja mäkimaailmistaan muistuttaa Keski-Suomea.

Maakunnan suurimmat jokilaaksot ovat Kyrönjoen ja Lapuanjoen laaksot. Voidaan sanoa, että Etelä-Pohjanmaan maakunta on rakentunut Kyrönjoen ja jokilaaksojen varaan. Kyrönjoki on Etelä-Pohjanmaan pisin joki, se on 204 km pitkä ja sen korkeus merenpinnasta on 144 metriä. Joki saa alkunsa Kauhajoen Kauhajärveltä ja sillä on kolme suurta latva- haaraa: Seinäjoki, Jalasjoki ja Kauhajoki sekä lukuisia pienempiä sivujokia.

Lapuanjoki on entinen lohijoki, ja lohikaloja on noussut merestä ainakin Lapualle joen keskiosaan saakka. Lapuanjokeen on suunnitella kaksi uutta kalatietä, jotka valmistuessaan palauttaisivat vuodesta 1926 poikki olleen vaellusyhteyden Lapuanjoen ja meren välille. Lakaluoman kalatie parantaisi vaelluskalojen elinmahdollisuuksia joen keskiosassa.

Järviaalaa maakunnassa on noin 500 km² ja rantaviivaa 5 536 km. Yli puolen hehtaarin kokoisia saaria Etelä-Pohjanmaalla on 481. Eniten saaria on Evijärven, Ähtärin, Alavuden, Lappajärven ja Peräseinäjoen kunnissa. Järvet ovat sijoittuneet maakunnan itäosiin. Suurin järvi on Lappajärvi, joka on muodostunut yli 70 miljoonaa vuotta sitten maahan osuneen meteoriitin aiheuttamaan kraateriin.

Mielenkiintoisia saaristo- ja vesistömatkailukohteita

Maakunnan keskus on **Seinäjoki**, joka sijaitsee samannimisen joen molemmin puolin. **Lakeuden kutsu** -jokilaivalla pääsee kesäaikaan tutustumaan Seinäjoen nähtävyyksiin ja lakeusmaisemiin joko 45 minuutin Seinäjoki-risteilyllä tai pidemmällä 1,5 tunnin Lakeus-risteilyllä. **Kalajärven** matkailukeskus on Seinäjoen merkittävin, ja kävijämäärillä mitattuna myös suurin, matkailukohde. Alue on tunnettu erityisesti karavaanareiden keskuudessa. Järvi on nimensä veroinen kalaisa järvi, jossa kesäaktiviteettien ja kalastuksen lisäksi on tekemistä myös talvella. Järvellä on talvisin valaistu retkiluistelurata, ja järven jäälle sekä esteettömälle luontopolulle tehdään lumikenkäreittejä. Talvikalastuksen lisäksi järvellä on tilaa myös kelkkailijoille.

Etelä-Pohjanmaan järwiseutua on Alajärven, Evijärven, Lappajärven, Soinin ja Vimpe-lin seutu. Maakunnan vesistömatkailun merkittävin kohde on **Lappajärven matkailukeskittymä**. Sen ydinalue sijaitsee Nykäläniemi-Halkosaari alueella. Lappajärveen pääsee tutustumaan kesäsesonkina Veannetar-järvilaivalla. Alus toimii sekä reitti- että tilausristeilyjänä. Lappajärven lisäksi risteilyjä järjestetään myös Lapuanjoella. Järven hyödyntäminen matkailussa on alueella vielä käyttämätön mahdollisuus, johon on viime vuosina ryhdytty panostamaan.

Ähtäri on tunnettu paitsi Ähtärin eläinpuistosta, myös rehevästä luonnosta. Ähtärin vesistöt ovat puhtaita ja kalaisia. Alueella on 169 yli hehtaarin suuruista järveä. Ähtärinreitin kalastusalue kattaa Lehtimäen, Soinin ja Ähtärin vesialueet. Yhteispinta-ala on noin 14 100 hehtaaria. Kalakannat Ähtärinreitin vesistöissä ovat pitkällisen työn tuloksena erittäin hyvät. Ähtärissä on myös kuluttajille tarkoitettu Buster- ja Silver-moottoriveneiden koeajokeskus Retkeilijöille Ähtäristä löytyy useita merkittäviä reittejä. Yksi kauneimmista reiteistä on **Arpaisten vaellusreitti**, joka kulkee osittain harju- ja järvimaisemien halki.

Evijärvi tarjoaa luontokokemuksia erityisesti kalastajille ja retkeilijöille. Järnessä on 132 saarta ja se on tunnettu erityisesti hyvästä haukikannasta. Rungas kalasto houkuttelee lintuja, ja Evijärvi onkin sekä kalastajien että lintuharrastajien suosiossa. Alueella on myös suojeltu Valmosannevan keidassuo.

Kyrönjoen maisemallisesta arvosta kertoo se, että joki on viljelylakeuksineen valittu yhdeksi maamme kansallismaisemista. Kalataloudellisesti Kyrönjoki on laaja kokonaisuus, joka käsittää pääuoman lisäksi sivujoet, purot, tekojärvet ja suistoalueen. Joessa sekä sen edustan merialueella esiintyy peräti 60 eri kalalajia. Kalastuksen lisäksi Kyrönjoki tarjoaa hyvät puitteet melojille. Joessa on rauhallisia suvanto-osuuksia sekä eritasoisia koskia aina pienistä nivoista III+ luokan koskiin. Tiet kulkevat joen molemmin puolin lähes koko melontareitin matkalla, joten palvelut ovat lähellä ja niihin on myös panostettu. Reitin varrella on hyvätaasoisia laavuja, taukopaikkoja ja laitureita.

Vaikka vesistöjen osuus Etelä-Pohjanmaalla ei ole suuri, niiden ympärille on tuoteistettu suhteellisen paljon matkailu- ja luontopalveluja. Erityisesti jokien hyödyntäminen laajemmalla mittakaavassa on maakunnalle mahdollisuus. Yhtenä esimerkkinä on hiljattain kartoitettu Tervareitti. **Tervareitti** on melontareitti, joka kulkee yhdeksän joen ja seitsemän järven poikki. Reitin kartoituksen perusteella syntyi Tervareitin melontaopas. Koko reitin melominen vaatii sinnikkyyttä ja sopivaa ajoitusta, yhtenäiseksi melottavaksi reitiksi sitä ei voi vielä kutsua. Reitti tarjoaa kuitenkin houkuttelevia osareittejä. Alueen kiinnostavuutta lisäävät runsas linnusto ja erikoiset kraaterijärvet.

Maakunnan matkailullinen erikoisuus on Kuortaneen kunnassa sijaitseva **Kaatialan louhos**, joka on suosittu urheilusukelluspaikka. Alueen laajempi kehittäminen sukelluskohteenä on ollut suunnitteilla. Toiminnasta poistetut avolouhokset ovat täyttyneet vedellä, ja pienempää Kaatialan louhoksista käytetään paikkakunnan uimalana.

Mielenkiintoinen matkailukohde on suoteemaan keskittyvä **Lauhavuoren geopark-hanke**. Luontomatkailualueeseen kuuluvat Lauhanvuoren ja Kauhannevan–Pohjankankaan kansallispuistot, Haapakeidas, Hämeen kangas, Alkkianvuori ja Susiluola. Alueen selvityshanke on parhaillaan käynnissä. Alueelle aiotaan hakea geopark-statusta syksyllä 2018. Lauhanvuoren–Hämeenkankaan luontomatkailualueetta kehitettiin vuonna 2014 päättyneessä hankkeessa. Siinä luotiin pohja geopark-selvitykselle sekä toteutettiin alueen opastukset hyödyntäen Outdoors Finland -työkaluja. **Lakeuden Elämysliikunta** ry:n ylläpitäältä sivustolta löytyy kattavasti luontoreittejä. Sivustolta löytyvät sekä reittikuvaukset että ladattavat reittikartat.

**ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA
TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA:**

Word Predator Classic -kalastuskilpailut Kuortane
Lokakuun loiskeet Urheiluopistolla Kuortane

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Kuntien ja kaupunkien omistama Etelä-Pohjanmaan Matkailu Oy on alueen myynti- ja markkinointiorganisaatio ja matkailun alueorganisaatio, jonka tehtävänä on edistää maakunnan matkailua. Etelä-Pohjanmaan Matkailu Oy tekee tiivistä yhteistyötä laajemman matkailualueen, Visit Pohjanmaan, kanssa.

Matkailun alueellisen kehittämisen maakuntaliitolle määriteltyjä tehtäviä Etelä-Pohjanmaalla on liiton lisäksi hoitanut vuodesta 2004 alkaen Seinäjoen ammattikorkeakoulun hallinnoima Matkailun koordinointi Etelä-Pohjanmaalla – MATKO (1,2,3) -hanke. Hankkeen aikana päivitettiin Etelä-Pohjanmaan matkailustrategia vuosille 2013–2017.

Lisäksi matkailun kehittämisessä toimii Matkailun kehitystiimi (KETI), joka koostuu maakunnassa kulloinkin käynnissä olevien matkailun tai matkailualaa läheisesti sivuavien kehittämishankkeiden vetäjistä. Kehitystiimiä vetää maakunnallinen matkailukoordinaattori. Tiimi kokoontuu tarpeen mukaan muutamia kertoja vuodessa. Kehitystiimin tehtävänä on lisätä kehittämishankkeiden välistä yhteistyötä, karsia päällekkäisyyksiä ja edistää verkostoitumista.

Maakunnan sisällä toimii aktiivisesti kolme alueellista matkailuyhdistystä: Seinäjoen matkailuyrittäjät ry, Härmän matkailuyhdistys ry ja Kurikan Kropsukievari ry. Matkailuyhdistykset ovat paikallisten matkailuyrittäjien perustamia yhteistyöverkostoja. Verkostojen tehtävänä on keskinäisen yhteistyön syventäminen, yhteiset markkinointitoimenpiteet ja edunvalvonta. Toiminta perustuu pääosin talkootyöhön ja on siksi epäsäännöllistä. Etelä-Pohjanmaalla toimivista matkailuyrityksistä valtaosa on pieniä tai keskisuuria perheyriityksiä.

ETELÄ-SAVO

“Varmaa vain on, että olkoonpa ilta tahi aamu, kesäyö tai auringonpaiste, maassamme ei ole kauniimpaa huvipuistoa. Ja tämä sanoo Punkaharjusta paljon. Se tietää rikkaana olemista kaikkien rikkaitten joukossa.”

Zacharias Topelius

Yleistä

Etelä-Savo on Suomen järvisin maakunta ja kansainvälisestikin tarkasteltuna ainutlaatuisen järviluontoalue. Maakunnan matkailustrategian keskiössä onkin vesialueiden ja erityisesti Saimaan ympärivuotinen hyödyntäminen.

Etelä-Savosta on vuosien mittaan muodostunut merkittävä mökkimaakunta. Alueella on yli 40 000 mökkiä ja lisäksi maatilakohteita, lomakyliä ja -mökkejä sekä leirintäalueiden vuokramökkejä. Suomen mökkivaltaisimmassa kunnassa Mikkelissä oli vuonna 2015 yli 10 000 vapaa-ajan asuntoa. Maakunnan matkailustrategiassa mökkimatkailu nimetään yhdeksi kehittämisen kärjiksi. Ympärivuotisen mökkilomailun tuotteistukseen yhdistetään monipuolisesti kulttuuria, lähiruokaa ja hyvinvointia. Omarantainen mökki on luksusta, jota ei maailmalla monessa paikassa ole tarjolla.

Suunnitelma Saimaan luonto- ja kulttuurikeskuksen perustamisesta Olavinlinnan läheisyyteen ja Geopark Saimaa -yhteishanke Etelä-Karjalan kuntien kanssa ovat mielenkiintoisia kehityssuuntia. Tärkeässä roolissa ovat myös vesistöiset Linnansaaren, Koloveden ja Repoveden kansallispuistot sekä Punkaharjun luonnonsuojelualue, joka on Etelä-Savon laajin matkailukeskittymä. Saimaannorppa tuo omaperäisen lisän maakunnan matkailulliseen imagoon.

Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Saimaa on Suomen suurin ja laajin järvi sekä neljänneksi suurin makeavesinen luonnontjärvi Euroopassa. Maailman järvistä juuri Saimaassa on eniten rantaviivaa. Saimaan järvi-alue koostuu 120 järvestä ja lähes 14 000 saaresta. Vesistöalue on tunnettu paitsi runsaasta kalakannasta, myös uhanalaisesta saimaannorpasta. Etelä-Savon pinta-alasta neljännes on vettä. Maakunnan järvistä yli 7 000 on kirkkaita ja lähes kauttaaltaan puhdasvetisiä. Etelä-Savossa rantaviivaa on 30 000 km² eli jokaista eteläsavolaista kohden noin 200 metriä.

Saimaa jakautuu suuriin selkävesiin, joista Haukivedelle ja Kolovedelle on perustettu kansallispuistot. Suuria selkävesiä ovat Savonlinnan eteläpuolinen Pihlajavesi ja pohjoispuolinen Haukivesi. Erämaajärvet Puula ja Kyyvesi ovat erityisesti kalastajien, melojien ja erä-

retkeilijöiden suosiossa. Kirkkaudestaan ja muikuistaan tunnettu Puruvesi ulottuu Etelä-Savon lisäksi Pohjois-Karjalaan Kesälahden kunnan alueelle.

Koko Etelä-Savon alueella on kattava veneily- ja retkisatamien verkosto, runsaasti opastettuja melontareittejä ja luonnonsuojelualueita. Vastaavasti Heinäveden vesistömaisema on yhdistelmä pienipiirteistä ja vaihtelevaa itä-suomalaista järviluontoa sekä vesireitin varren kulttuurimaisemia.

Maakunnassa on kolme saaristo-osakuntaa; Hirvensalmi, Mikkeli ja Savonlinna.

Mielenkiintoisia saaristo- ja vesistömatkailukohteita

Saimaan luoteisrannalla sijaitseva **Mikkeli** on maakunnan pääkaupunki. Mikkeli sijaitsee Vuoksen vesistön ja Kymijoen vesistön välisellä vedenjakajalla. Vesistöjen ympäröimässä kaupungissa on noin 700 järveä ja lampea, joista monet ovat virkistys- ja matkailukäytössä. Kaupungin keskusta on Saimaan Savilahden rannalla, josta asutus aikoinaan rantautui Savoan. Alueen historiasta kertovat Pohjois-Euroopan suurimmat esihistorialliset **Astuvansalmen kalliomaalaukset**.

Valtaosa Etelä-Savon matkailukohteista liittyy luontevasti vesistöön. Runsaan risteilytarjonnan ansiosta vesille pääsy on helppoa, tarjolla on useita erilaisia teemaristeilyjä Saimaan saaristoon. Vilkkainta laivaliikenne on Savonlinnassa ja Mikkelissä. Risteilyliikennettä on yli maakunnan rajojen Lappeenrantaan sekä pohjoisessa Kuopioon asti. **Heinäveden vesireitti** Savonlinnasta Kuopioon on nimetty Suomen kauneimmaksi reitiksi. Reitin varrella ovat korkeuseroiltaan Suomen suurimmat sulkukanavat, ja alueen suurimmat kosket Karvionkoski ja Kermankoski.

Mikkeliin kuuluva **Anttola** ja sen naapuri **Puumala** ovat vesistöisyydestä ammentavia matkailukohteita parhaimmillaan. Saimaan rannalle sijoittuvat Anttolanhovi ja Puumalan Sahanlahti tarjoavat matkailijalle maakunnan strategian mukaisia palveluja liittyen luontoon, metsään, vesistöön ja lähiruokaan.

Maakunnan melontaan, kalastukseen ja retkiluisteluun pohjautuvaa tuotteistamista ja reittejä kehitettiin Outdoors Finland Etelä-Savo -hankkeessa vuosina 2009–2011. Hanke oli osa valtakunnallista Outdoors Finland -hanketta. **Norppareitti**[®] (Seal Trail) on 541 kilometriä pitkä melontareittien verkosto. Se on Suomen pisimpiä vesiretkelyreittejä ja se yhdistää toisiinsa Heinäveden, Enonkosken, Savonrannan ja Kerimäen kunnat. Norppareitti muodostuu vaatavuudeltaan, maisemiltaan ja palveluiltaan erilaisista paikallisreiteistä. Reitti kulkee muun muassa Koloveden kansallispuiston vesillä. Heinävedeltä Enonkoskelle ulottuu noin 70 kilometrin mittainen Heinäveden reitti, joka on erityisesti kansainvälisten melojien suosiossa. Heinäveden reitti yhdistää toisiinsa kaksi merkittävää suojeltua kohdetta, Kermajärven luonnonsuojelualueen ja Koloveden kansallispuiston. Reitti on nimetty yhdeksi Suomen 27:stä kansallismaisemasta. Sulkavan ja Juvan välillä kulkeva **Oravareitti** on Suomen ensimmäinen biologisesti tutkittu, maastoon merkitty vesiluontopolku. Kansainvälisestikin tunnetun reitin laajennushankkeen tuloksena syntyi uusia reittiosuuksia, jotka otetaan käyttöön keväällä 2017.

Suomen ortodoksisen kirkon luostari **Valamo** sijaitsee Juojärven rannalla Heinäveden Papinniemessä. Luostarissa on Suomen suurin viskitislaamo, jonka vuosikapasiteetti on noin 40 000 litraa.

Rantasalmen järvimaisemiin valmistuu keväällä 2017 järvikylpylä, jonka keskuksena tulee olemaan ”järven sydän” eli luonnon lammen kaltainen kiertovesiallas. **Hotel ja Spa Resort Järvisydämen** palvelutarjonta on ympärivuotista. Erityisesti hoidetut retkiluistelureitit Linnansaaren kansallispuiston läpi Järvisydän-Oravi reiteillä ovat lisänneet kansainvälisten matkailijoiden määrää myös talvikaudella.

Jääkauden aikana muodostunut seitsemän kilometriä pitkä **ja** vesistöjen ympäröimä **Punkaharju** on osa suomalaista kansallismaisemaa. Lähes kaikki alueen palvelut sijaitsevat veden äärellä. Alueelle on ”**Sauvakävelypuiston**” -nimikkeellä tuotteistettu kahdeksan

ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA:

Sulkavan Suursoudut Sulkavan soutu-uistelukilpailu Sulkavan syysuistelukilpailu
Alanteen soutu Virtasalmen Majavamelonta Saaristopäivä Niinisaassa
Siltakemmakat Saimaa Swimrun Saimaan höyrylaivaregatta
Puulan iltasoitto: esiintyjät luodolla ja yleisö omissa veneissä luodon ympärillä
Suuri Puula Suunnistus: koko perheen venesuunnistus, jossa ohjataan ihmisiä käyttämään
Puulan retkisaatamia Puula Uistelu Mikkelin kalamarkkinat
Savonlinnan kalamarkkinat ja Itä-Savon kalamarkkinat Luonteri-pyöräily

vaatimustasoltaan ja pituudeltaan erilaista sauvakävelyreittiä. Opasteita ja varusteita on saatavilla useista alueen majoituspalveluista. Punkaharjulla sijaitsee myös Suomen vanhin toimiva majoitusliike, kesällä 2016 täysin uudistettuna avattu Punkaharjun Valtionhotelli, nyt **Hotelli Punkaharju** nimellä. Nostalginen **sisävesihöyrylaiva S/S Punkaharju** risteilee Punkaharjun ja Savonlinnan välillä.

Maakunnan tunnetuin maamerkki ja yksi Suomen tunnetuimmista matkailukohteista lie-
nee **Savonlinnassa**, veden ympäröimässä Kyrönsalmessa sijaitseva **Olavinlinna**. Ympäri
vuoden auki oleva linna on suosittu turistikohte, jossa vierailee vuosittain lähes 100 000
vierasta. Olavinlinna on tunnettu vuosittain järjestettävistä reilun kuukauden kestävästä
Savonlinnan **oopperajuhlilla**. Savonlinna on vesistöjen ympäröimä kaupunki, vesistön
osuus koko kaupungin pinta-alasta on 38 %. Kesäisin risteilyliikenne on vilkasta, maisema-
ja reittiristeilyjen lisäksi Savonlinnan ympäristössä liikennöi lukuisia tilausristeilyaluksia.
Maakunnan suur tapahtuma on Sulkavan Suursoudut, jotka järjestetään vuonna 2017 jo
50. kerran.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Etelä-Savon matkailustrategian mukaisesti alueen tavoitteena on kehittää kansainvälisesti
kilpailukykyisiä, helposti ostettavia ja sisällöltään ylivoimaisia vesistö- ja järvimatkailutuot-
teita. Uudenlainen esimerkki tuotteistuksesta ja yritysten verkostomaisesta yhteistyöstä
on Active Savonlinna – Elä täysillä 365 päivää vuodessa. Se on usean eri toimijan muodos-
tama verkosto, joka tarjoaa luonto- ja matkailupalveluja laajalla kirjolla, mutta yhteisten
laatukriteereiden mukaan. Kaikki verkostossa olevat yritykset suosivat paikallisia ruoan
toimittajia, jokaisessa kohteessa on suomalainen puulämmitteinen sauna ja kohteet sijait-
sevat järven rannalla.

Mikkelin ja Savonlinnan alueen pienet persoonalliset matkailuyritykset ovat verkostoituneet **Saimaan Charmantit** ketjuksi. Ketjuun kuuluu 16 yritystä, muun muassa majoituskohteita, höyrylaivavarustamo, viinitila, pienpanimo ja erilaisia käyntikohteita.

Eteläiselle Saimaalle suunnitteilla oleva Saimaa Geopark mahdollistaa uudenlaista tuoteistusta Saimaan ympärille ja ennen kaikkea se parantaa vesistökohteiden saavutettavuutta.

Kansainvälisen mallin avulla alueelle halutaan luoda pysyvät puitteet pitkäjänteiselle luontomatkailun kehittämiseksi. Saimaan geologinen historia toimii tässä innoittajana.

Sosiaalisen median kanavat tarjoavat tärkeän kanavan matkailijoiden tavoittamiseen. Maailman Luonnon Säätiö (WWF) asensi toukokuussa 2016 videokameran paikkaan, jossa saimaannorpan tiedettiin usein lepäilevän. Suora lähetys kalliolta pyöri WWF:n verkkosivuilla vuorokauden ympäri. Norppalive sai innostuneen vastaanoton ja oli kymmenen suosituimman google-hakusanan joukossa vuonna 2016. Koska saimaannorpan kanta keskittyy keskiselle Saimaalle, Savonlinnan etelä- ja pohjoispuolelle, on norppa nimenomaan Etelä-Savon vesistömatkailun omaperäinen erikoisuus.

Alueellisen kehittämisen rinnalle Etelä-Savon matkailustrategiassa nostetaan ylimaakunnallinen yhteistyö ja kansainvälisyys Saimaa-Laatokka-Helsinki-Pietari akselilla. Yhtenä konkreettisen toiveena on Parikkalan rajanylitysaseman avaaminen. Maakunnalla on pitkä historia matkailun kehittämisessä, ja aluerakenne sekä toimintaympäristöt ovat hyvässä kunnossa.

Vesistömatkailuun liittyvää kehitystyötä on toteutettu muun muassa 2016 päättyneessä VisitSaimaa & Mikkeliregion -hankkeessa, jonka tavoitteena oli kestävä matkailun periaatteita noudattaen kasvattaa kansainvälisten matkailijoiden määrää ja siitä saatavaa matkailutuloa. Lisäksi kehitettiin yritysverkostoja ja kotimaan yhteismarkkinointia. Hanketta koordinoi Mikkelin kehitysyritys Miksei Oy/Miset Oy.

KAINUU

*Mä vuorell' seisoin Vuokatin, ihailin maisemaa, ihastuin sekä huudahdin:
"Oi kaunis Kainuunmaa" Tunturihuiput korkeat kaukaa nyt sinersi,
ja kalliokuilut huimaavat mun alla ammotti. Ja vaaranrinteet metsäiset kyllineen,
peltoineen, ja järvet heleet siniset kauneine saarineen. Sen kaiken säteillä
näin mä aamuauringon, ja riemun tunsin syömessäin: "Tää Suomenmaata on!"*

Eino Leino

Yleistä

Matkailullisesti Kainuun suurimpia vahvuuksia ovat lähes koskematon, villi ja puhdas luonto ja sen ympärille tuotetut turvalliset ja elämykselliset matkailupalvelut. Kainuussa tämä tarkoittaa sekä monimuotoista metsäluontoa että puhtaita vesistöjä. Kainuulaiseen erä-kulttuuriin kuuluvat erityisesti metsästys ja kalastus. Hyvinvointi-, liikunta- ja ruokapalvelut sekä alueen historiasta ja elämäntavasta kertovat ympäristöt kasvattavat luontomatkailun vetovoimaa.

Kainuun matkailun vahvuus on ympärivuotisuus, jonka kehittämisessä on onnistuttu varsin hyvin. Kainuun matkailustrategian 2020 tavoitteiden mukaisesti kasvua haetaan kansainvälisiltä markkinoilta. Digitalisaation rooli palveluissa korostuu, ja uudet tekniset sovellukset, kuten pelit, simulaattorit ja verkkopohjaiset online-palvelut, tuovat uudenlaisia mahdollisuuksia tuotteistamiseen ja palveluiden saavutettavuuteen. Maakunnan strategiassa arvioidaan, että aktiviteetti- ja luontomatkailun sekä kestävän kehityksen palvelujen kysyntä matkailussa kasvaa. Peliteknologian sovelluksia tullaan jatkossa hyödyntämään entistä enemmän matkailun kehittämisessä.

Merkittävä osa maakunnan matkailutuloista tulee suurista tapahtumista. Esimerkiksi Kuhmon Kamarimusiikki on Suomen vanhin ja kävijämäärältään suurin kamarimusiikin tapahtuma. Tapahtuman vaikutukset leviävät laajalti aluetalouteen ja eri toimialoille.

Matkailu synnyttää erityisesti maaseudulle uusia yrityksiä ja työpaikkoja. Luontoon liittyvät aineettomat ekosysteemipalvelut tuovat työtä ja toimeentuloa, näistä esimerkkinä maakuntaan on syntynyt viime vuosikymmenen aikana ainutlaatuisia petoeläinten katse- ja kuvauskohteita. Myös luontoon liittyvät liikunta- ja hyvinvointipalvelut ovat tärkeitä. Yhteistyötä Kainuun matkailukeskusten ja maaseudulla toimivien matkailuyritysten välillä voidaan edelleen aktiivisesti kehittää.

Kainuun matkailun maankäyttöstrategian selvityksessä 2015 vesistömatkailun kehittämisessä nousivat esille erityisesti Oulujoen kalastus- ja veneilymahdollisuuksien sekä uusien melontareittien kehittäminen.

Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Kainuulle ominaista ovat puhtaat reittivesistöt ja erämaa-alueet. Suurten järvien ja reittivesistöjen ohella Kainuussa on runsas määrä pienempiä järviä sekä lyhyitä, vuolaita jokia. Lähes koko Kainuun maakunta kuuluu Oulujoen laajaan vesistöalueeseen. Oulujoki yhdistää toisiinsa kaksi maakuntaa, Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan. Joki laskee mereen Oulussa, mutta vetensä se saa pääosin Kainuusta. Varsinainen Oulujoki lähtee Oulujärvestä, jota myös Kainuun mereksi kutsutaan. Oulujoen vesireitille on tyypillistä Kainuun korkeiden vaarojen keskellä kimmeltävät puhtasvetiset ja laajat järvenselät sekä reittivesistöt. Oulujoen vesistö on virkistyskäytössä arvokas, vaikka se on tiettävästi Suomen rakennetuin vaaluma-alue, jopa 99 % rakennettavissa olevasta koskivoimasta on valjastettu.

Kainuussa järviaalaa on 12 % kokonaispinta-alasta eli yhteensä 2 490 km². Maakunnan suurimman vesistön muodostaa Kajaanin ja Paltamon alueella sijaitsevan Oulujärven eteläinen ja itäinen osa. Oulujärvi on pinta-alaltaan Suomen neljänneksi suurin järvi. Oulujärven alueella on Suomen suurimmat avoimet järvenselät, Ärjän- ja Niskanselkä. Länsiosa järvestä sijaitsee Pohjois-Pohjanmaahan kuuluvan Vaalan kunnan alueella. Osa Vaalassa sijaitsevasta Oulujärvestä, Niskanselkä, kuuluu Unescon suojeluksessa toimivaan Rokua Geopark-alueeseen.

Mielenkiintoisia saaristo- ja vesistömatkailukohteita

Kainuun matkailukeskukset muodostavat Hossan aluetta lukuun ottamatta melko tiiviin ja yhtenäisen matkailualueen. Kainuun maakuntakeskus **Kajaani** sijaitsee kahden merkittävän matkailualueen, Vuokatin ja Oulunjärven välissä. Kajaanista on helppo laskeutua vesille monien vierasvenesatamien ja laitureiden kautta. Risteily- ja vesiliikenteessä on useita erikokoisia toimijoita, höyrylaivoista sup-lautavuokraukseen. Kaupungin keskustassa on **Linnanvirran** ilmainen kalastusalue, josta saa myös välineitä vuokralle. Kaupungin ja Kainuun historiaan pääsee tutustumaan jokivartta kiertävällä runsaan yhdeksän kilometrin mittaisella **Renforsin lenkillä**. Reitin varrella on useita levähdyspaikkoja ja opastustauluja kiinnostavista nähtävyyksistä ja henkilöistä kuten Eino Leinosta, Elias Lönnrotista, Pietari Brahesta, Kajaanin **linnanraunioista** ja **tervakanavista**. Reitti ja kohteet ovat ladattavissa Kajaanin mobiilioppaasta.

Tervan poltto ja soutu sekä kalastus ovat olleet tärkeitä elinkeinoja Kainuussa. Kajaanissa on maailman ainoa käytössä oleva tervakanava, joka rakennettiin 1840-luvulla. Se jäi pois käytöstä 1915, mutta otettiin uudelleen käyttöön vuonna 1984. Kajaanissa järjestetään keksäisin **tervansoutunäytöksiä** Kajaaninjoella. Tervaperinne on tärkeä osa kainuulaista ruokakulttuuria. ”Minkä teet, tee se tervan kanssa” kuuluu vanha kainuulainen sanonta. Tervalla maustetaan erilaisia elintarvikkeita kuten tervaleipää, konvehteja, siirappia ja jäätelöä.

Kainuun vetovoimaisin ja tunnetuin matkailukohde on **Vuokatti**, ja siellä sijaitseva **Katinkulta**. Vuokatti tunnetaan vaaramaisemista, mutta tosiasiaa sen vetovoimaan kuuluvat keskeisesti ympäröivät järvet ja lukuisat pienehköt joet. Alue on retkeilijöiden, melojien ja kalastajien suosiossa ja talvella laajat järvenselät on valjastettu hiihtäjien, retkiluistelijoiden ja moottorikelkkailijoiden käyttöön. Kainuun Phukettina tunnettu Hiukan hienohiekkainen uimaranta on aivan Sotkamon keskustan tuntumassa. Hiukka kuuluu osana laajaan Kainuun harjualueeseen, joka ulottuu Rokualle saakka.

Vuonna 1979 perustetulla **Hossalla** (kansallispuistoksi vuonna 2017) on yli 30 vuoden perinteet retkeilyalueena. Alueen pinta-ala on noin 9 000 hehtaaria, josta vettä on lähes 2 000 hehtaaria. Puisto valittiin valtakunnalliseksi retkikohteeksi vuonna 2011. Yhtenä perusteluna valintaan olivat alueen erinomaiset vesiretkeilymahdollisuudet. Sopivia melontareittejä on niin aloittelijalle kuin kokeneelle harrastajalle. Hossan järvet ovat kapeita ja ne sopivat hyvin melomisen lisäksi myös veneilyyn. Hossa on helposti saavutettava ja arvostettu kalastuskohde. Pienelle alueelle sijoittuvat vesistöt mahdollistavat kalastuksen lammissa, järvissä, joissa ja koskissa. Luontainen kalakanta on hyvä, ja jalokalojen istutusten ansiosta saalisvarmuus on erinomainen. Hossan kalavedet sopivat hyvin myös aloittelijoille ja perhematkailijoille.

Hossan alueella on neljä vaativuudeltaan eritasoista vaellusreittiä; Peranka-Hossa, Julma-Ölkky-Somer-Hossa, Iijärvi-Hossa ja Hossa-Juntusranta. Hossan valtakunnallisesti merkittävimmät nähtävyydet ovat noin 4 000 vuotta vanhat **Värikallio** kalliomaalaukset.

ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA
TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA:

Suopotkupallon MM-kisat Hyrynsalmi Lost in Kajaani Adventure
Kalahässäkki Hankikorviikko Kuhakunkku Predator Challenge
Manamasalon Saaripäivät Kirkkovenesoututapahtuma

Hossa on nimetty Suomi 100 -juhlavuoden kansallispuistoksi. Parhaillaan käynnissä olevien kunnostustöiden jälkeen kansallispuiston virallisia avajaisia vietetään kesäkuussa 2017. Hossa mainittiin myös Lonely Planetin valintakriteereissä lokakuussa 2016, kun Suomi valittiin kolmanneksi parhaaksi matkakohteeksi vuodelle 2017. Suomi valittiin myös National Geographic Traveler -lehden ”21 parasta matkailumaata vuonna 2017” -listalle. Yhtenä perusteluna oli rauhallinen luonto ja Hossan uusi kansallispuisto.

Kainuun viltin luonto löytyy **Kuhmosta**. Kainuun itärajan Kuhmon-Suomussalmen alueelle on muodostunut merkittävä suurpetojen katselualue. Kuhmon luontokeskus **Petola** kertoo kattavasti Suomen suurpedoista. **Lentuan erämaajärven** maisemat ovat tuttuja Gallen-Kallelan Kalevala-maalauksista ja Veikko Huovisen klassikkoteoksesta Havukka-ahon ajattelijana. Lentuan lukuisten nuotiopaikkojen ja laavujen ylläpidosta huolehtii Metsähallitus. Taukopaikkojen kruununjalokivi on **Lehtosaaren autiotupa**, joka sijaitsee historiallisia tervasoutureittejä seurailevien melontareittien varrella. Tupa on kalastajien, melojien ja hiihtäjien suosima taukopaikka.

Korpikirjailija Ilmari Kiannon taitelijakoti Turjanlinna sijaitsi **Kiantajärven** rantamaisemissa. Turjanlinnaan pääsee kesäisin opastetuilla järviristeilyillä Suomussalmen kuntakeskuksesta.

Oulujärven alueelle ominaista on kulttuurimatkailun lisäksi vesistömatkailuun liittyvät palvelut. Euroopan pohjoisin sisävesihöyrylaiva Kouta risteilee Kajaanista Oulujärvelle, Paltaniemen kulttuurikohteisiin ja Ärjänsaareen. Eri puolella järveä on yhteensä parikymmentä satamaa, joiden yhteydessä on veneenlaskupaikat.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Maakunnassa matkailutoimijoiden alueelliset yhteenliittymät vastaavat kotimaan markkinointitoimenpiteistä omilla alueillaan. Alueellinen kehitysyhtiö on Kainuun Etu Oy. Yritys koordinoi alueen maakunnallisia kehittämistoimia ja muun muassa kansainvälistä yhteismarkkinointia.

Kehittämishankkeissa on tuoteistettu palveluja ja kunnostettu kohteita jo vuosia. Vesistökohteissa on esimerkiksi kunnostettu laituripaikkoja ja tehty laajempia koskien kunnostusprosesseja. Kainuun Etu Oy:llä on käynnissä alueellinen Matkailukalastus digiaikaan -hanke. Lisäksi tehdään tiivistä yhteistyötä Visit Finlandin kanssa luonto- ja kulttuurimatkailun kasvuohjelmissa sekä erityisesti Wild Taigan alueella Outdoors Finland portaalin tuotteistamis- ja reitistöyhteistyötä.

Vesistökohteiden tuotteistamisen lisäksi matkailustrategiassa on nostettu tärkeäksi aktiivinen yhteistyö suuralueiden kanssa (Lakeland). Verkostoituminen ja laajamittainen yhteistyö onkin lisääntynyt viime vuosina. Esimerkkinä tästä on Neliapila, joka on matkailukeskusten ympärille palveluja kehittävä yhteistyökonsepti.

Kainuussa pidettävät matkailufoorumit ovat kaikille avoimia tilaisuuksia. Niihin osallistutaan laajalla edustuksella läpi toimijakentän; yritykset, tutkimus- ja koulutustahot, rahoittajat sekä alueen kehittäjäorganisaatiot.

Vuonna 2004 perustettu Idän Taiga ry on noin 60:n matkailualalla toimivan yrityksen yhdistys. Yhdistyksessä on mukana toimijoita lähinnä Kuhmon ja Suomussalmen alueelta, mutta myös muualta Kainuusta ja Pohjois-Karjalasta. Yhdistyksen tehtävänä on valvoa toimialan yleisiä ja yhteisiä etuja, edistää jäsentensä välistä yhteistoimintaa ja parantaa alan yleisiä toimintaedellytyksiä. Idän Taiga ry:n yrittäjät edustavat hyvin kattavasti alueen matkailutarjontaa. Mukana yhdistyksen toiminnassa on luonto- ja kulttuuritoimijoita, hotelleja, mökkiyrittäjiä, ravintoloita ja ohjelmapalveluyrityksiäkin. Yhteismarkkinointia ja tuotekehitystä tehdään erilaisissa hankkeissa. Kainuussa on käynnistetty vuonna 2015 kolmivuotinen hanke, jonka avulla kehitetään yhteyksiä Aasiaan ja Itä-Eurooppaan.

Kainuun kunnat ylläpitävät verkossa toimivaa Kainuun ulkoilukarttapalvelua, johon on koottu opastukset alueen erilaisille luonto- ja retkeilykohteille sekä ulkoilureiteille. Palvelussa on kohde- ja reittitietojen lisäksi myös muuta matkailijaa ja retkeilijää palvelevaa tietoa tarinoiden ja kuvien kera.

KANTA-HÄME

*Lempeitä laaksoin lehtoja ja lintuin laulupuistoja
ja marjaisia kankaitaan en unhottaa voi milloinkaan -
oi Hämeen kallis maa!*

Hämäläisten laulu-

Yleistä

Kanta-Hämeen maakuntaan kuuluu 11 kuntaa; Hämeenlinna, Forssa, Hattula, Hausjärvi, Humppila, Janakkala, Jokioinen, Loppi, Riihimäki, Tammela ja Ypäjä. Kunnat muodostavat kolme seutukuntaa; Hämeenlinnan, Forssan ja Riihimäen seudun.

Hämeen sijainti ja saavutettavuus ovat matkailun kehittämisen näkökulmasta erinomaiset. Hyvien liikenneyhteyksien ulottuvilla on monipuolinen ja rikas luonto sekä runsaita vesialueita. Lähellä on pääkaupunkiseudun suuri asiakaspotentiaali. Maakunnassa onkin hyvät mahdollisuudet hyötyä kasvavasta Green Care -palveluiden kysynnästä. Luontoon, maaseutuympäristöön ja vesistöön liittyviä hyvinvointipalveluiden tarjoajia on Kanta-Hämeen alueella runsaasti. Vesistöjä hyödynnetään alueella nykyisin kuitenkin melko vähän. Elämyksellisten luontomatkailupalveluiden kehittämispotentiaalia on paljon erityisesti melonta- ja kalastusmatkailussa, Vanajaveden risteily- ja satamapalveluissa sekä talviaktiiviteettien kehittämisessä.

Kanta-Hämeen maisemaa värittävät erilaiset metsätyypit, järvet, suot ja harjut. Harjujonot hallitsevat kulttuurimaisemaa, jota hiekkanutmet, vehreät lehdot ja pienet vesistöt elävöittävät. Hämeessä on yli 4 000 hehtaaria rauhoitettuja luonnonsuojelualueita.

Kanta-Hämeen matkailustrategia on laadittu vuosille 2009–2015 vuonna 2008. Yhtenä tavoitteena oli erä- ja luontomatkailun kehittäminen ja uusien palvelukokonaisuuksien tuoteistaminen erityisesti lapsille, perheille ja ryhmille. Vesistöteemoja halutaan liittää laajemmin myös esimerkiksi pyöräilyyn, golfiin, ratsastukseen ja hyvinvointipalveluihin. Usean kunnan yhteiset viherkäytävät ja luontomatkailuun osoitetut laajat virkistysalueet mainitaan koko maakunnan kattavassa maakuntakaavassa.

Kanta-Hämeen strategiassa eli Häme-ohjelmassa määritellään pitkän tähtäimen suunnat ja tavoitteet, jotka linjaavat myös matkailun toimenpiteitä. Yhdessä maakunnan eri toimijoiden kanssa aloitettiin vuonna 2016 maakunnallisen GoHäme matkailun kehittämisen toimintatavan valmistelu.

Kanta-Hämeessä useat eri matkailun kehittämishankkeet kokoavat yhteen matkailualan toimijoita edistämään palveluiden saavutettavuutta ja ostamisen helppoutta. Hämeen

rikas historia, viikinkiaikaiset vesireitit, keskiaikaiset kivikirkot järvien rannoilla, kauniit maaseudun joet ja tiet sekä pienet hämäläiset kylät tarjoavat mahdollisuuden yhdistää matkailupalveluissa luontoa ja kulttuurihistoriaa, aitoja ja elävöitettyjä tarinoita. Historia ja kulttuuritarjonta antavat aineksia rikastetun digitaalisen sisällön tuottamiseen matkailukohteille ja matkareittien varrelle.

Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Kanta-Hämeen maakunta kuuluu lähes kokonaisuudessaan Kokemäenjoen vesistöalueeseen. Maakunnassa on 784 järveä, sisävesien vesialaa 503 km² eli yhteensä 9 % kokonaispinta-alasta. Joenrantaa on 635 km eli rantaviivaa on kaikkiaan 3 858 km. Maakunnan rantavyöhykkeet ovat voimakkaasti rakennettuja. Kesämökkejä on yli 20 000, ja vuokramökkejä on tarjolla runsaasti.

Suurimmat järvet ovat Iso-Roine, Hauhonselkä, Lammin Hämeenkosken Pääjärvi, Kaartjärvi, Kuohijärvi, Loppijärvi, Punelia, Tammelan Pyhäjärvi ja Vanajavesi, joka on myös Kanta-Hämeen maakuntajärvi. Suurimmat joet ovat Loimijoki ja Hiidenjoki. Kanta-Hämeen vedet ovat sekä kalaisia että ennen kaikkea tunnettuja runsaasta rapukannasta. Kanta-Hämettä voidaankin kutsua Suomen rapumaakunnaksi, sillä yli 60 % maamme vuosittaisesta rapusaaliista saadaan Hämeen vesiltä.

Maakunnassa on 513 yli puolen hehtaarin kokoista saarta. Eniten saaria on Hämeenlinnan Hauholla sekä Lammin, Lopen, Tammelan ja Hattulan kunnissa. Hämeelle ominaista on järviylängön lisäksi rikas suoluonto. Etelä-Suomen suurin ja syvin suo on Torronsuo Tammelassa. Torronsuon kansallispuistossa, keskiajalta peräisin olevan Hämeen Härkätien varrella, sijaitsee myös Hämeen luontokeskus. Maakunnassa on Torronsuon kansallispuiston lisäksi Liesjärven kansallispuisto ja Evon retkeilyalue. Lisäksi Kanta-Hämeessä on kaksi kansallista kaupunkipuistoa, toinen Hämeenlinnassa Vanajaveden kansallismaisemissa ja toinen Forssassa Loimijoen rannalla. Linnustollisesti arvokkaat alueet vesien ja soiden äärellä tarjoavat elämyksellisiä luontokohteita muun muassa Kojjärvellä, Suursuolla, Katumajärvellä ja Torronsuolla.

Mielenkiintoisia vesistömatkailukohteita

Maakunnan keskus on Vanajaveden rannalla sijaitseva **Hämeenlinna**. Kaupungin ja koko maakunnan kuuluisimpia nähtävyyksiä on ainutlaatuinen kulttuuri- ja rakennushistoriallinen **Hämeen linna**. Kaupungin useat kävelyreitit myötäilevät Vanajaveden rantoja ja Linnanniemestä voi jatkaa Kaupunginpuiston kautta **Aulangolle** asti. Aulangon puistometsän alue kokonaisuutena on yksi maakunnan vetovoimaisimmista matkailukohteista. Aulangon näkötorresta aukeaa huikea näköala **Vanajaveden** laaksoon, yhteen kansallismaisemistamme.

Veneilyllä on Kanta-Hämeessä pitkät historialliset perinteet aina viikinkiaikaisista turkisreiteistä vuosisadan vaihteen reittiliikenteeseen. Hämeenlinnasta pääsee Vanajavettä pitkin risteilemään pohjoiseen Tampereelle saakka. Tilausristeilyjä järjestetään Hämeenlinnasta ja Hauholta. Reittiliikenteen lisäksi Hämeenlinnasta liikennöivä **Suomen Hopealinja** on pidentänyt risteilykautta erilaisilla teemallisilla risteilytuotteilla; merirosvoristeilyjä lapsille, iltaristeilyjä myöhäiseen syksyyn, halloween-risteilyjä, pikkujouluristeilyjä ja uuden vuoden risteilyjä.

Kokemäen vesistöön kuuluvan Iso-Roineen rannalla Hauholla on **Ilorannan lomakeskus**, jossa tarjoillaan perinteisempien luonto-ohjelmien lisäksi tuotteistettuja "metsäkylpyjä" Mäyränkallion mutkittilevällä luontopolulla ja lähialueen laajoissa metsä- ja järvimaisemisissa. Ison-Roineen toisella rannalla ovat **Leppäniemen Härkälän** ja **Woolteen kartano**.

Kanta-Hämeen alue on Suomen vanhimpia kartanovyöhykkeitä. Kartanokulttuurin juuret juontavat jo keskiajalle, vaikka useimmat kartanot perustettiin Hämeeseen 1600- ja 1700-luvuilla. Suurin osa kartanoista on yksityisomistuksessa mutta osa on avoinna kokous-, ryhmä- tai yksityismatkailijoille.

Katumajärven rannalla sijaitseva Vanajan kartano eli Äikäälä tunnetaan nykyisin nimellä **Vanajanlinna**. Laadukas kokous- ja vapaa-ajankohde on vuokrattavissa erilaisiin tapahtumiin. Hattulassa, Alajärven rantamaisemissa, toimii **Inkalan kartano**, joka on tunnettu paitsi hyvästä keittiöstään, myös savusaunastaan. Huonommaksi saunan suhteen ei jää **Hahkialan Kartano** Kirrisenjärven rannalla Hauholla. Kartanon rantasauna on tarkka kopio tasavallan presidentin kesäasunnon, Kultarannan, saunasta. **Lepaan kartano** ja puisto-alue Lepaan virran rannalla tarjoavat hienot puitteet puutarhamatkailusta kiinnostuneille. **Urpolan Kartanon** pihapiirin lähellä Humppilassa on puolestaan elämyksellinen viikinkisauna. Kanta-Hämeen kulttuurihistoriallisesti merkittävillä ja sijainniltaan upeilla kartanoilla on kaikki mahdollisuudet profiloitua entistä voimakkaammin hyvinvointimatkailun teemoihin ja kansainvälisillä markkinoilla osaksi Visit Finlandin FinRelax-kasvuohjelmaa.

Kylpyläpalveluja tarjoavat **Aulangon Kylpylä** Hämeenlinnassa ja **Kylpylä Vesihelmi** Forssassa. Hämeenlinnan keskustaan on suunnitteilla **Vanajavesi Spa** järvikylpylä, johon tulee ravintolatoimintaa, saunoja ja liikunnallisia aktiviteetteja kutenkanootivuokrausta, sup-lautailua ja pienimuotoinen järviuimala. Talviaktiviteeteiksi tuoteistettaisiin esimerkiksi avantouintia ja retkiluistelua. Perinteiseen saunakulttuuriin pääsee tutustumaan **Hevossillan museo- ja perinnetilalla** Forssassa, jossa järjestetään myös **Saunojen Yö**-yleisötapahtuma. Ypäjän **Saunaralli** tutustuttaa matkailijan kahdeksan erilaisen saunan lölyihin.

Vanajaveden laakson vesistöpalvelut ovat kehittymässä palvelemaan paremmin matkailijoita. **Turenkiin** on rakentumassa Turengin aseman ja satama-alueen läheisyyteen uusi hotelli. **Kantolan tapahtumapuiston** läheisyydessä on kehitetty aktiivisesti Sotkanrannan satama-alueen palveluja. Hämeenlinnan keskustan satama-alueen palveluja kehitetään, ja rautatieaseman läheisyyteen Vaakunanrantaan suunnitellaan uusia palveluja veneilijöille. Hämeen linnan rantaan on kaavoitettu risteilyaluksille sopiva laituri. Hattulassa Mierolan, Lepaan ja Petäyksen satamapalvelut veneilijöille ja matkailijoille ovat monipuolistuneet. Alueella on useita yrittäjiä, jotka ovat kiinnostuneet aktiivisesti kehittämään vesistömatkailua Vanajaveden laaksossa ja lähiseuduilla.

Ahveniston harjualueen monipuoliset virkistys- ja harrastusmahdollisuudet tarjoavat tilaisuuden liikkua monipuolisesti olympiahistorian hengessä. Ulkouimalan olympia-allas ja syvä Ahveniston järvi soveltuvat myös sukeltamiseen. Toinen kirkasvetinen sukelluskohde on Melkutin järvi Lopella.

Hämeen Järviylänkö on erämainen luontoalue keskellä maakuntaa, Hämeenlinnan, Riihimäen ja Forssan välisellä alueella. **Loppi** on lähtöpiste lukuisille retkeilypoluille. Poronpolun reitti on osa Hämeen Järviylängöllä kulkevaa, noin 250 km mittaista, Ilves-reitistöä. Poronpolulla on lähes 30 km vaellus- ja maastopyöräilyreittejä. Kaartjärvi–Kaartjoen sekä Punelia-järven melontareitit sopivat sekä vasta-alkajille että melontaa kauemmin harrastaneille. Räyskälän alueella sijaitseva **Lopen Erähuvi** toimii tukikohtana eräretkille. Reitistöjen varrella on myös monipuolinen matkailuyritysten valikoima, josta voi varata ruokailun, majoituksen tai erilaisia ohjelmapalveluja. **JaloLautta** tarjoaa elämyksellisiä hyvinvointipalveluita oman erämaajärven rauhassa, ja **Marskin Majalla** yhdistetään laadukkaasti kulttuurihistoriaa luontoon ja herkulliseen lähiruokaan.

Hämeen Järviylängön alue on muodostunut jääkauden jälkeen vedenpinnan yläpuolelle jääneistä, lähes savettomista moreenialueista. Metsäisessä maisemassa on runsaasti soita, lampia ja järviä. Alueen merkittävimpiin luontokohteisiin kuuluvat Torrnsuon ja Liesjärven kansallispuistojen lisäksi **Saaren Kansanpuisto**. Kansanpuisto sijoittuu Kaukolan harjulle Pyhäjärven ja Kuivajärven väliselle kannakselle. Harjujen lisäksi suuret järvenselät ja pienet kirkkaat luonnonlammet tuovat alueelle oman viehätyksensä. Saaren kansanpuisto on suosittu uimakohde, jossa järjestetään vuosittain **Järvisählyn MM-kisat**. Tammelassa Ruostejärven virkistysalueella sijaitsevan Hämeen Luontokeskuksen läheisyydessä on **Eerikkilän urheilupuisto**, jossa koulutetaan muun muassa eräoppaita.

Hämeen järviylängöllä on erinomaiset mahdollisuudet retkeilyyn, kalastukseen, pyöräilyyn sekä melontaan. Alueesta on julkaistu painettu ulkoilukartta, johon on merkittynä ulkoilureittejä yli 200 kilometriä, hevosvaellusreittejä 180 km, polkupyöräreittejä 350 km ja melontareitistöä 80 km. Kartta sisältää reittien tauko-, tuli-, ja laavupaikat, tukikohdat, palvelut, ratsastustallit, mairinnousupaikat, uimarannat sekä ison joukon matkailupalveluja ja nähtävyyksiä. Liesjärven rannalla sijaitsee Korteniemien museotila, jossa on luonnon hiekkaranta ja Hämeen vanhin savusauna. Eräopas- ja luontoelämyspalveluja alueella tarjoavat **Erärenki** ja **Vihreät Tassut**. Hämeen Virkistysalueyhdistys ylläpitää Hämeen virkistysalueista ja palveluista luontoonhame.fi-karttapalvelua.

Evon retkeilyalue on noin 4 500 hehtaarin metsäalue, jossa on runsaasti pieniä järviä ja lampia. Alueella on mainiot kalavedet sekä aloittelijoille että kokeneille kalastajille. Kalaa voi narrata rannalta tai veneestä, jonka voi tarvittaessa vuokrata Niemisjärveltä. Kalastusalueen järviin ja lampiin on istutettu lohta. **Vähä-Koukkujärvi** on 12-vuotiaiden ja sitä nuorempien oma kalastuskohde. Kuuden hehtaarin kokoisen erämaisen **Syväjärven** voi vuokrata kokonaan omaan käyttöön. Alueella on **Evon Luonnon** korkeatasoiset majoitus-, kokous- ja saunatilat. Evolla on järjestetty partiolaisten suur- ja piirileirejä kymmenien vuosien ajan. Kesällä 2016 Roihu-leirille osallistui yli 17 000 partiolaista, joista 3 000 oli kansainvälisiä osallistujia 45 eri maasta. Vesilaaksoissa osallistujat pääsivät nauttimaan monipuolisesti alueen järvistä ja erilaisista aktiviteeteista veden äärellä. Partiolaiset

**ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA
TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA:**

Myötävuirran viesti Lammi, Janakkala **Kaartjokikellunta** Loppi
Teuranjokimelonta Lammi, Hämeenkoski, Kärkölä
Venetsialainen melonta Loimijoella Forssa
Kalamarkkinat Forssa, Hämeenlinna, Riihimäki
Järvisählyn MM-kisat Tammela **Mommilanjärven soutelu** Hausjärvi
Ahveniston Venetsialaiset Hämeenlinna

tarjosivat hienoja esimerkkejä siitä, miten monipuolisesti Suomen luonnosta ja vesistöistä voi nauttia.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Linnan Kehitys Oy on Hämeenlinnan kaupungin omistama kehitysyritys. Yhtiö auttaa matkailutoimijoita ja toimii myös alueen tapahtumanjärjestäjien tukena. Linnan Kehitys Oy:llä on ollut Hämeenlinnan seudulla myös matkailuun liittyviä selvityshankkeita. Lisäksi matkailunkehityshankkeita ovat koordinoineet Hämeen Ammattikorkeakoulu HAMK, Koulutuskeskus Tavastia ja Matkailukilta, Lasten Liikunnan tuki ry, Kulttuuriyhdistys Kuvio ry, Metsähallitus ja Vanajavesikeskus.

Maakunnassa vesistömatkailua kehitetään muun muassa FRESHABIT LIFE IP -hankkeessa, jossa on mukana 30 kumppania ja kahdeksan aluetta eri puolilta Suomea. Vanajaveden alueella hankkeessa toteutetaan muun muassa lintuvesi- ja valuma-alueiden kunnostuksia, tutkimuksia, virkistys- ja ulkoilumahdollisuuksien kehittämistä, alueen asukkaiden aktiivointia ja elinympäristökunnostuksia laajassa yhteistyössä Natura 2000 -alueilla ja niiden lähiympäristössä. Vanajavesikeskus tähtää alueen järvien ja jokien kunnostamiseen ja koko Hämeenlinnan seudun vetovoimaisuuden vahvistamiseen.

Hämeen liiton yhteydessä toimii Hämeen virkistysalueyhdistys ry. Yhdistykseen kuuluvat kaikki maakunnan kunnat.

Lopen kunta koordinoi Ilvesreitien kehitystyötä. HAMK:n koordinoima DigiTrail -hanke on juuri alkamassa. Hankkeessa kehitetään pyöräily- ja vaellusreitistöjä, niiden rakenteita, saavutettavuutta ja monikanavaista näkyvyyttä kansainvälisen matkailun vaatimat laatu-kriteerit huomioiden.

Aulangon ja Ahveniston luontopalveluita kehitetään Luonnollisesti ulkona -hankkeessa. Tammelan suunnalle valmistellaan luontomatkailun ja -palvelujen kehityshankkeita Metsähallituksen, Eerikkilän urheiluopiston ja Tammelan kunnan kanssa yhdessä.

Yritykset ovat tuotteistaneet uusia elämyksellisiä palveluja kuten sup-joogaa, kuutamomelontaa, avovesiuintia, lähi- ja villiruokaretkiä sekä hyvinvointiretriittejä yhdistettynä saunomiseen ja uintiin. Vanajanlinnassa on kehitetty Sportness-konseptia ja liikunta- ja hyvinvointipalveluja TEKESin tuella. Lisäinvestointeja maakunnassa kaivataan retkeilyreitien taukopaikkojen, opasteiden, melontareittien, satamapalvelujen ja palveluopastuksien kehittämiseen. Erityisesti kyltitykset ja verkkopalvelut vaativat kehittämistä. Vanajavesikeskuksella, Hämeen virkistysalueyhdistyksellä ja HAMK:lla on valmisteilla maakunnallinen vesistömatkailun kehityshanke, jossa kehitettäisiin muun muassa melontareittejä ja kokeiltaisiiin uusia toimintamalleja.

KESKI-POHJANMAA

“Näät, kuinka rannat viljavat on virtain kahta puolta ja kylät suuret kansoineen, mi maasta pitää huolta, mi tuttu meren myrskyisen ja hallan hyisen, katehen. Kas siitä soinnun saa tää Keski-Pohjanmaa”.

-Keski-Pohjanmaan laulu-

Yleistä

Keski-Pohjanmaa sijaitsee läntisessä Suomessa Perämeren rannalla. Maakunta jakautuu jokiseutuun, rannikkoon ja Suomenselän alueeseen. Maakunnan matkailustrategiassa erämaa ja luonto sekä meri- ja saaristomatkailun kehittäminen ovat kärkiteemoja. Matkailustrategia on osa laajempaa maakunnan vetovoimastrategiaa. Keski-Pohjanmaan matkailun 2020 tavoitteeksi on asetettu, että “alueen tunnettuus ja saavutettavuus matkailualueena on parantunut. Matkailun elinkeinölähtöinen kehittäminen on edennyt ja alueelle on rakennettu kiinteä yhteismarkkinoinnin verkosto ja toimivat sähköiset palvelut. Alueella on yhteinen kansainvälinen matkailustrategia ja matkailutoimijat ovat tiedostaneet monipaikkaisuuden mahdollisuudet. Matkailualalle on syntynyt uusia luontomatkailutuotteita sekä hyvinvointi- ja Green Care -yrityksiä. Nämä toimivat vahvassa yhteistyössä mm. lähiruoan tuottajien ja muiden palveluntarjoajien kanssa”.

Keski-Pohjanmaan liiton maakuntastrategiassa matkailun kehityspotentialiksi on nimetty esimerkiksi hyvinvointi- ja luontomatkailu. Hyvinvointiin liittyvät terveys-, matkailu-, luonto- ja kulttuuripalvelut ovatkin maakunnassa merkittäviä työllistäjiä. Maaseutustrategias-

sa 2020 on myös esitetty matkailuun liittyviä kehittämistoimia, jotka tukevat maakunta- ja matkailustrategian linjauksia.

Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Keski-Pohjanmaalla on hyvin lyhyt rannikko, jonka edustalla on vähän saaria. Maakunnassa on reheviä jokivarsia, merenranta-alueita sekä soita, joita pinta-alasta on lähes puolet. Maakuntaa halkoo useita suuria luode–kaakko-suuntaisia jokia. Suurimmat niistä ovat Perhonjoki ja Lestijoki, joka ulottuu alajuoksultaan myös Pohjois-Pohjanmaan maakuntaan. Joet ovat kautta aikojen toimineet Keski-Pohjanmaalla rannikkoa ja sisämaata yhdistävinä kulkuväylinä ja niitä on hyödynnetty myös kuljetusreitteinä, kalastuspaikkoina ja voimanlähteinä.

Kunnista vain Kokkolalla on merialuetta, ja Lestijärvellä on eniten sisävesialuetta. Järvi-alaa maakunnassa on 199 km², merialaa sitä vastoin on 1 244 km². Maakunnan vesistön kokonaispinta-ala on 1 848 km² eli 29 % kokonaispinta-alasta. Rantaviivaa maakunnassa on 3 244 km.

Keski-Pohjanmaan suurimmat järvet ovat Lestijärvi, Ullavanjärvi ja Venetjoen tekojärvi. Eniten saaria on Kokkolan, Perhon ja Lestijärven kunnissa. Kaikkiaan maakunnassa on 626 yli puolen hehtaarin kokoista saarta. Merialueen tunnettuja saaria ovat Öja, Tankarin majakkasaari ja Poroluoto.

Keski-Pohjanmaalla maankohoaminen on erittäin nopeaa, noin 8,5 cm kymmenessä vuodessa. Tästä syystä uutta rantaa syntyy jatkuvasti lisää.

Mielenkiintoisia saaristo- ja vesistömatkailukohteita

saaristo kosket
 Bryggan Cafe Sailing
 Salmelanharju Matkailu Mustakari
 West Fishing Meripuisto
 kalastusmuseo Köpmanholmen
 Salamajärvi Petäjän Peuranpolku
 Vesiveijari Halsuanjoki Tankar
 Kokkolan mylly Ohtakar
 meri 7sillan CoastLeader

Keski-Pohjanmaan saaristo- ja vesistömatkailukohteita leimaavat historialliset majakkasaaret, kalastuskulttuuri ja kalaiset erämaajärvet. Matkailullisesti omiksi ryhmikseen erottuvat Kokkolan, Kaustisen ja Lestijärven alueet. Maakunnan pääkaupungin Kokkolan panostukset **merellisen Kokkolan** markkinointiin ovat lisänneet matkailijoiden määrää. Kokkola on vanha satamakaupunki, jossa vuosisatojen kuluessa on rakennettu purjelaivoja ja käyty tervakauppaa. Kokkolan Lohtajalla, noin 40 km keskusta pohjoiseen, sijaitsee Ohtakarin saaren vieressä **Vattajanniemi**. Vattajanniemellä hiekkaa on silmäkantamattomiin. Alue on suosittu sekä uimareiden että tuulilajien harrastajien keskuudessa. Vattajan alue toimii myös puolustusvoimien harjoitusalueena ja on tästä syystä ajoittain suljettu. Vattajanniemi ja **Ohtakari** muodostavat Pohjoismaiden laajimman yhtenäisen hiekkadyynien alueen. **Öjan Kalastajakylä** ja pieni **Kalastajamuseo** sijaitsevat noin 15 km päässä Kokkolan keskustasta, Öjassa, Långön kalastajakylän vieressä.

Kesäisin matkustajalaivaliikenne Kokkolasta on vilkasta. Risteilyjä tehdään muun muassa Tankarin majakkasaarelle, Öjan kalastajakylään, Bosundin kalasatamaan sekä Köpmanholmen ja Lohtaja-Himanka saaristoon. Kesällä 2016 Kokkolasta liikennöivä m/s Jenny kuljetti yli 5 500 reitti- ja tilausliikenteen matkustajaa.

Tankarin majakkasaari sijaitsee Kokkolan satamasta 15 km luoteeseen. Majakan valo syttyi ensimmäisen kerran 15.10.1889. Vaikka Tankar toimii edelleen majakkana, saari on myös monipuolinen matkailukohde, joka tarjoaa luontokokemuksia ja tunnelmia vanhasta saaristolaiselämästä. Majakkasaareen on mantereelta sujuvat liikenneyhteydet (m/s Jenny) ja palveluja on tuoteistettu erilaisten teemojen ympärille esimerkiksi ”Päivä kalassa Räyringinjärvellä” ja ”Yö Tankarin majakkasaarella”.

Keski-Pohjanmaan suurimman järven, **Lestijärven**, erämaa-alue on merkittävä luonto- ja vesistömatkailukohde. Alue tunnetaan perinteisenä muikkupitäjänä. Erämaajärvet Lehtosenjärvi, Vähä-Valvatti, Kivestönjärvi ja Iso-Lemmistö houkuttavat perinteisen kalastuksen lisäksi urheilukalastajia. Ainutlaatuinen linnusto, kasvisto ja arvokalat tekevät alueesta tärkeän luonto- ja kalastusmatkailukohteen. Moniin kalavesiin istutetaan vuosittain arvokaloja. Kalastuksen lisäksi **Lestijoki** on tunnettu melontareitti. 102 kilometriä pitkä reitti alkaa Lestijärveltä ja sen putouskorkeus on 120 metriä. Reitti päättyy Pohjanlahteen. Reitillä on 50 koskea, ja se sopii melontaan parhaiten alkukesästä. Alueen matkailuyrittäjät järjestävät myös lyhyempiä melontaretkiä.

Perhonjoen ja Halsuanjoen laaksossa sijaitseva Veteli on tunnettu moottoriurheilukeskuksesta ja upeista koskimaisemista. **Halsuan-, Vetelin- eli Perhon- ja Porasjoen kosket** ovat sekä melojien että kalastajien suosiossa. Kunnan suurin järvi, Patanan tekojärvi, on suosittu retkikohde.

ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA
TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA:

Kokkolan nahkiais- ja kalamarkkinat Muikkumarkkinat Lestijärvi
Venetsilaiset Kokkola Ohtakaran Kalajuhlat Kokkola

Esimerkki maakuntien rajat ylittävästä eräretkeilyalueesta on **Salamajärvi**, jonka ytimen muodostavat Salamajärven kansallispuisto ja lähes sata kilometriä pitkä **Peuran polun vaellusreitti**. Peuranpolku on osa E6-kaukovaellusreitistöä. Salamajärven kansallispuisto ulottuu sekä Keski-Pohjanmaan että Keski-Suomen maakuntiin. Peuran polku lähtee Pohjois-Pohjanmaalta Reisjärveltä ja kulkee Keski-Pohjanmaalta Lestijärven ja Perhon kautta Keski-Suomen Kivijärvelle. Seutu sopii erämaiseen retkeilyyn, vaellukseen, kalastukseen, metsästykseseen, pyöräilyyn sekä melontaan. Retkeilyreitti on hyvin merkitty ja sen varrella on useita autiotupia yöpymistä varten. Kansallispuiston kupeessa on myös Sammakkolammen kämpäkartano kirkasvetisen lammen rannalla. Kalaisa lampi tarjoaa saaliiksi siikaa, taimenta ja harjusta.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Kokkolan seudulla toimii Kokkolanseudun Kehitys Oy (KOSEK), joka hoitaa alueen matkailutoimintaa, kehittää yritysten ja yhteisöjen toimintaedellytyksiä, vastaa alueellisesta markkinoinnista, matkailupalvelujen tuottamisesta sekä myöntää kuntarahoitusta elinkeinoelämää kehittäviin hankkeisiin.

7 Sillan Saariston markkinointiyhteistyö päättyi 2014, ja matkailun kehittämisestä vastannut yhdistys lopetettiin. Kehittämissyhtiö Concordia teki alueelle vuonna 2015 meri- ja saaristomatkailun selvityksen. Selvityksen pohjalta syntyi alueen kehittämisohjelma, jonka tarkoituksena on nostaa alue yhdeksi merkittävimmistä meri- ja saaristomatkailukohteista sekä Suomessa että kansainvälisesti.

KESKI-SUOMI

Keski-Suomen säästä on tehtävä matkailuvaltti. Palveluhenkilöstö, yrittäjät ja kaikki muut toimijat lopettavat säästä voivottelun ja lähemme positiivisella asenteella siitä, että sadekelikin on upea kokemus. Selvät 4 vuodenaikaa täytyy kokea mahdollisuutena, niin tuotteistuksessa kuin palvelussakin.”

Markus Kallio, Varjola

Yleistä

Keski-Suomi on suurten vesien maakunta. Puitteet matkailulle luovat vehmas luonto, rikkaat kalavedet ja runsaat kosket. Tuotteistus ja palvelujen kehittäminen tarkoittavat maakunnassa ennen kaikkea ympärivuotisuutta ja määrätietoista panostusta off season -aikoihin. Maakunnan matkailustrategiassa yhtenä matkailuun vaikuttavana tekijänä mainitaan ilmastonmuutos ja talvisesongin mahdollinen lyhentymisen. Ympärivuotisen matkailutarjontaan otetaan vahva kanta toteamalla, että ”yritykset kehittävät ympärivuotisia säänkestäviä palveluinnovaatioita”. Tämä tarkoittaa usein luontoympäristöjen hyödyntämistä.

Ympärivuotisuus Keski-Suomessa on myös asiakkaiden varustamista oikeanlaisilla varusteilla säästä ja olosuhteista riippumatta. Kesä- ja talviaktiviteeteissa hyödynnetään erityisesti maaseudun ja vesistöjen tarjoamia mahdollisuuksia. Kaavoituksessa on panostettu muun muassa satama-alueiden kehittämiseen ja uusien rakentamiseen.

Vesistön merkitys on alueen matkailun kannalta todella tärkeä. Vesistöä hyödynnetään selkeästi enemmän kesällä kuin talvella. Matkailupalveluiden osalta kehittämisen varaa on, tulevaisuudessa on tärkeä saada enemmän, monipuolisempia ja ympärivuotisia vesistöön liittyviä tuotteita, joiden avulla alue saa enemmän jalansijaa myös kansainvälisillä markkinoilla. Tämä kuuluu myös maakunnan matkailun visiossa: ”Keski-Suomi tunnetaan osana Järvi-Suomea vetovoimaisista kärkituotteista ja menestyvistä matkailukeskusverkostoista, jotka asiakaslähtöisesti tuottavat, markkinoivat ja myyvät laadukkaita ja kannattavia matkailupalveluita kotimaisille ja ulkomaisille asiakkaille.”

Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Maakunnan laajan vesitieverkoston muodostavat Keitele ja Päijänne sekä niitä yhdistävä kanava. Laajimmat vesialueet sijaitsevat Päijänteen ja Keiteleen rannoilla. Keski-Suomessa on yli hehtaarin kokoisia järviä 3 618 ja yli 15 metriä leveitä jokia virtaa 700 kilometriä. Keiteleen ja Päijänteen lisäksi pinta-alaltaan suurimpia järviä ovat Konnevesi, Kivijärvi ja Suontee. Kaikkiaan järviolaa on 3 244 km² eli noin 16 % kokonaispinta-alasta.

Keski-Suomen vesialueista suurin osa kuuluu Kymijoen vesistöalueeseen. Rantaviivaa on 18 216 km. Monia maakunnan järviä yhdistävät virtavesireitit ja yksittäiset kosket, jotka ovat usein vain muutamia satoja metrejä pitkiä. Keski-Suomelle on ominaista juuri reitti-vesien runsaus.

Maakunnassa on yli puolen hehtaarin kokoisia saaria 4 010. Eniten saaria on Viitasaaren, Kuhmoisen, Joutsan, Pihtiputaan ja Kinnulan kunnissa. Saaristo-osuuskuntia ovat Joutsa, Jyväskylä, Kivijärvi, Kuhmoinen ja Luhanka.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen mukaan Pohjois-Päijänne on Suomen suosituin järvikalastusalue. Eteläisen Suomen parhaat ja määrältään ylivoimaisesti runsaimmat sisämaan koskikalastuskohteet sijaitsevat Keski-Suomessa. Tunnetuimpia niistä ovat Huopana ja Keihärinkoski, mutta useiden kymmenien koskien listalta kannattaa mainita myös Kolima-Keitele vesireitiltä Kärnän-, Kellan- ja Kymönkosken. Lisäksi kalastajien hyvin tuntemia koskia ovat Kapeenkoski, Keskinen ja Heijoistenkoski. Monissa kalastuskohteissa on myös majoitus- ja muita palveluita. Yksi Keski-Suomen tunnetuimmista koskimatkailukohteista on Varjolan tila Kuusaankosken rantamaisemassa. Järvitaimenen kalastukseen soveltuvia koskialueita on Keski-Suomessa poikkeuksellisen paljon. Kalastusmahdollisuuksia ei ole vielä täysipainoisesti hyödynnetty maakunnan vetovoimatekijänä.

Keski-Suomessa on viisi kansallispuistoa, joista uusin on vuonna 2014 perustettu Etelä-Konneveden kansallispuisto. Muita kansallispuistoja ovat Isojärven kansallispuisto Kuhmoisissa, Leivonmäen kansallispuisto Joutsassa, Pyhä-Häkin kansallispuisto Saarijärvellä ja Salamajärven kansallispuisto, josta osa on Keski-Pohjanmaan maakunnan alueella. Lisäksi maakunnassa on useita Natura-alueita.

Mielenkiintoisia saaristo- ja vesistömatkailukohteita

Maakunnan pääkaupunki on kauttaaltaan vesialueiden ympäröimä **Jyväskylä**. Kaupunki sijoittuu Päijänteen **Jyväsjärven** sekä Palokkajärven ja Tuomiojärven väliselle kannakselle, jonka läpi virtaa Tourujoki Palokkajärvestä Jyväsjärveen. Kaupungin ydin on **Lutakon satama**, jolla on tärkeä paikka paitsi kaupunkilaisten ja matkailijoiden kesäolohuoneena, myös koko Jyväsjärven kiertävän kevyen liikenteen väylän (13 km) eli **Rantaraitin** sydämenä. **Tavinsulka melontaretket** on hyvä esimerkki tuotteistetusta melonnan kausikortista, johon sisältyy mahdollisuus valita kajakki, kanootti tai sup-lauta päiväretkiä varten Tuomiojärven ja Jyväsjärven vesistössä. Melontareiteistä parhaimmassa kunnossa on Wanhon Witosen melontareitti, joka alkaa Petäjaveden kirkolta ja päättyy Jämsänjoen kautta Päijänteeseen. Talvella Jyväsjärvellä on merkityt luistelu- ja hiihtoreitit sekä useita avanto-uintipaikkoja.

Satamasta lähtevät reitti- ja risteilyalukset, sieltä voi myös vuokrata oman charter-aluksen tai saunalautan. Perinteisten risteilyalusten rinnalle on tuotteistettu moottorilla varustettu- ja asuntoveneitä eli **House Boat** -aluksia. Messu- ja kongressikeskus Jyväskylän Paviljonki sijaitsee Lutakon sataman välittömässä läheisyydessä, joten usein kongressien ja tapahtumien ohjelmaksi onkin risteily Päijänteellä. Myös kansainvälisen Neste Rally Finlandin kilpailukeskus sijaitsee Paviljongin alueella.

Jyväskylästä on hyvät yhteydet Päijänteen kanavareittejä pitkin **Vääksyn kanavan** kautta Lahteen ja **Kalkkisten kanavan** kautta Heinolaan. Reitti Päijänteen päästä päähän kestää noin 10 tuntia, mutta matkalla on useita poikkeamispaikkoja, ja mahdollisuus tehdä osamatkoja reitin varrella. **Keitele-kanava** yhdistää viidellä sululla Päijänteen ja Keiteleen järvet. Matkalla on kuuluisat kivikautiset **Saraakallion kalliomaalaukset**. Matkan yhden-suuntainen kesto on viisi tuntia, mutta laivayhtiön järjestämällä bussiyhteydellä matkan voi tehdä yhteen suuntaan laivalla, ja palata takaisin bussilla. Siipirataslaiva Elias Lönnrot risteilee Keuruuselällä välillä Keuruu–Mänttä.

Päijänteen rannalla Korpilahden Oravivuorella sijaitsee Unescon maailmanperintökohde; Struven ketjun mittauspiste näkötorneineen. Toinen Keski-Suomen Unescon maailmanperintökohde on Petäjaveden vanha puukirkko. Jyväskylän seudulla on maailmankuulun arkkitehdin Alvar Aallon töitä aivan hänen uransa alkuvaiheen tuotannosta loppuvaiheen aikaansaannoksiin. Eri kohteisiin järjestetään opastettuja retkiä, ja monet kohteista sijaitsevat aivan Päijänteen rannalla kuten esimerkiksi Säynätsalon kunnantalo ja Aallon oma kesäasunto Muuratsalon saarella.

Tunnettuja vesistöisyyttä hyödyntäviä matkailuyrityksiä ovat muun muassa Kylpylähotelli Peurunka, Keuruuselän hotelli ja lomakylä Keuruulla, Lomakeskus Revontuli Hankasalmella, Varjolan tila Laukaassa, Savutuvan Apaja Vaajakoskella, Holiday Club Hannunkivi Kivijärvellä ja Kylpylähotelli Summassaari Saarijärvellä. Liikunta- ja luontomatkailukeskus Piispala upean Kivijärven rannalla on Suomen suosituimpia nuorisomatkailu- ja leirikoulukohteita.

Keskuksella on käytössä 52 hehtaarin virkistysalue, jonne on tuoteistettu useita erilaisia maasto- ja luontoseikkailuohjelmia.

Keski-Suomessa on runsaasti kalastuspalveluja tarjoavia yrityksiä. Maakunnassa riittää kohteita kalastajien kierrellä; Kapeen koskikalastus, Varjolan tila, Saarijärven eräpalvelu, Erävaris, Kalastuselämys, Kännikota, Palsankoski, majoitus ja kalastus Vonkale sekä Fishing Leader, jolla on toimintoja Kivijärvellä yhteistyössä Holiday club Hannunkiven kanssa, Pihtiputaalla uuden Niemenharjun matkailukeskuksen yhteydessä ja Salamajärven kansallispuiston kupeessa. Kalastuspalvelu Juha Happonen järjestää kalaretkiä Keurusselkä järvellä muun muassa Keurusselän lomakylän asiakkaille. Keurusselkä on 50 km pitkä järvi Keuruun ja Pirkanmaan maakunnan puolella sijaitsevan Mäntän välissä.

Salamajärvi on esimerkki maakuntien rajat ylittävästä eräretkeilyalueesta. Alueen ydin on Salamajärven kansallispuisto ja lähes sata kilometriä pitkä **Peuran polun vaellusreitti**. Peuranpolku on osa E6-kaukovaellusreitistöä. Salamajärvi ulottuu sekä Keski-Suomen että Keski-Pohjanmaan maakuntiin. Keski-Suomessa retkeilyalue kattaa Kivijärven ja Kinnulan kunnat, sivuten Pihtiputaan kuntaa. Alueen opastuspiste on Keski-Suomen puolella Koira-salmessa. Seutu sopii erämaiseen retkeilyyn, vaellukseen, kalastukseen, metsästyksen, pyöräilyyn sekä melontaan. Retkeilyreitit ovat hyvin merkittyjä ja reitin varrella on useita autiotupia yöpymistä varten. Alueen erikoisuutena ovat kookkaat metsäpeurat, joita saat-
taa tiettyinä aikoina nähdä jopa useiden kymmenien eläinten laumoina.

Keski-Suomi julistautui saunamaakunnaksi 1.9.2015. **Sauna** onkin yksi maakunnan matkailun kärkituotteista. Joukko keski-suomalaisia matkailuyrityksiä ja saunan parissa toimivia yrityksiä ovat yhdessä muodostaneet saunatuotteita ja -palveluja kehittävän verkoston. Maakunnassa toimii maailman suurin kiukaiden ja saunatuotteiden valmistaja Harvia. Karstulalainen Honkarakenne Oy valmistaa saunoja ja hirsimökkejä koti- ja vientimarkkinoille. Saunojen sisustukseen keskittyneitä yrityksiä ovat muun muassa jyvaskyläläinen Sun Sauna Oy ja laukaalainen Saunasydän Oy. Kelosaunoja rakentaa Huliswood Oy, ja karstulalainen Finn-Savotta on maailman suurin telttasaunojen valmistaja. Sauna from Finland -verkostossa on yli 150 saunaan liittyviä innovaatioita kehittävää yritystä.

Saunamaakunnan yksi tärkeimpiä tapahtumia on heinäkuun alussa järjestettävä saunamaakuntaviikko. Keski-Suomen erikoisuus on Laukaassa sijaitseva **Tupaswillan Mahtisavusauna**, jonka lauteille mahtuu yhtä aikaa noin 150 kylpijää. Suomen ainoa toimiva saunamuseo, saunakylä ja sen 25 saunaa, saavat vuoden 2017 aikana uuden sijaintipaikan Jämsän Juokslahdelta Päijänteen rannalta.

Matkailuyritysten lisäksi Päijänteen virkistysalueyhdistys ry ylläpitää useita saunoja, joihin pääsee nimellismaksua vastaan. Jyvaskylän satamasta voi kesällä vuokrata oman saunaveneen tai saunalla varustetun asuntoveneen (House Boat).

ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA

WaterXfest Jyväskylä **Ween Maan Wiljaa** Jyväskylä **Päijänne Purjehdus Saunaviikko**
Päijänteen Palvipäivät & Katiskalastuksen MM-kisat Korpilahti
Keski-Suomen kalamarkkinat Jyväskylä **Sataman Yö** **Wanhan tonnin uinti** Jämsä
 Lisäksi useita kalastuskilpailuja, juoksu- ja moottoriurheilutapahtumia vesistöjen ympäri
MM-potkukelkkakisat Multia

Vaihtuvien vuodenaikojen maakunnassa vesistöjen ympärille on tuoteistettu monipuolista ohjelmaa myös talvella; jää- ja avantouintia, talvikalastusta, retkiluistelua, liitolajeja, lumikenkäsafareita ja hiihtolajeja. Maakunnan tunnetuin matkailukeskus on **Himos**, jonka ympärivuotinen toiminta kasvaa jatkuvasti. Himos on vahvasti mukana Päijänteen alueen matkailullisessa kehittämisessä. Himoskylän laajentuminen Päijänteen alueelle on osa Himos–Päijänne Master Plania. Päijänranta-alueelle on suunnitteilla tasokas asuinalue, jonne rakennetaan asuntoja sekä vakituiseen että vapaa-ajan asumiseen. Myös alueen satamaa ja siihen liittyviä kaupallisia toimintoja kehitetään.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Keski-Suomen liitolla on tärkeä rooli matkailun kehittämisessä sekä maakunnallisena alueorganisaationa että yhtenä matkailun rahoittajana. Seutukunnat vastaavat oman alueensa matkailun kehittämisestä ja markkinoinnista yhdessä yritysten kanssa. Keski-Suomen liitto/ Keski-Suomi Loma-Suomi koordinoi yhteisesti päätettyjä, suurempia maakunnallisia markkinointitoimenpiteitä, toimii välittäjänä valtakunnalliselta tasolta paikalliselle tasolle sekä koordinoi matkailun strategiatyötä.

Keski-Suomen kauppakamarin matkailuvaliokunta on viime vuosina aktiivisesti kehittänyt matkailua. Kauppakamarin StopOver Keski-Suomi 2016–2018 -hankkeessa kehitetään saunateemaa sekä tuoteistetaan maakunnan matkailupalveluja kansainvälisille markkinoille. Matkailua kehitetään myös Jyväskylän ammattikorkeakoulun (JAMK) hallinnoimissa hankkeissa. Virtaa vientiin ja verkostoihin 2016–2018 -hankkeen tavoitteena on käynnistää matkailuyritysten yritysryhmähankkeita.

Toteutuessaan Himos–Päijänne Master Plan laajentaa Himoksen matkailualueen Päijänteen tuntumaan. Päijänteen haku Unescon biosfäärialueeksi on vuosikautia herättänyt

keskustelua sekä Keski-Suomessa että Päijät-Hämeessä. Yhteistä näkemystä asiaan ei kuitenkaan vielä ole löydetty.

Keski-Suomen liitto on yhteistyössä Päijät-Hämeen liiton kanssa käynnistänyt Päijänteesen liittyvän kehittämisprosessin, jossa on mukana alueen matkailutoimijoita. Ylimaakunnallisen yhteistyön tavoitteena on löytää yhteiset kehityssuunnat siihen, miten Päijännettä hyödynnettäisiin paremmin muun muassa matkailussa. Keski-Suomen maakuntastrategiaan 2017–2018 on kirjattu erityistoimenpide, jonka tavoitteena on kehittää Päijänteen, Keurusselän ja Etelä-Konneveden järvalueita yli maakunnan rajojen. Tavoitteena on, että maakuntia yhdistävät järvisuudet mahdollistavat tulevaisuudessa laajasti erilaista yritystoimintaa. Tässä myös matkailulla on tärkeä rooli. Laajempi yhteistyö on kuitenkin vasta aluillaan.

Muita vesistöön liittyviä hankkeita ovat muun muassa Jämsän alueella vesistöjen syväluotaus ja pohjakartoitus, melontareittien ylläpito, kunnostus ja digikartoitus sekä uuden melontareitin laatiminen. Konneveden ja Rautalammin kunnilla on käynnissä Etelä-Konneveden kansallispuiston kehittämiseen liittyvä hanke.

Keski-Suomi on mukana Outdoors Finland -hankkeessa, joka ylläpitää aktiviteettien ympärillä toimivaa valtakunnallista verkostoa, koordinoi ja ohjaa alueellista elinkeinojen kehittämistä ja myös kasvattaa aktiviteettituotteiden näkymistä kansainvälisissä jakelu- ja markkinointikanavissa.

KYMENLAAKSO

*“Kymenlaakson maakuntakukka on kurjenmieikka.
Komeakukkaisen keltakurjenmieken tyypillisin kasvupaikka
on mietovartisilla jokivarsilla ja suojaisissa lahdissa.”*

Yleistä

Kymenlaakson nimi viittaa maakunnan keskeiseen elementtiin, Kymijokeen. Valuma-alueeltaan Kymijoen vesistö on Suomen kolmanneksi suurin Kemijoen ja Vuoksen jälkeen. Kymijoen alueen vesistöjen kehittäminen virkistys- ja matkailukäyttöön on maakunnan matkailulle valtava mahdollisuus.

Vesistömatkailun näkökulmasta Kymenlaakso on kiinnostavaa aluetta. Maakunnasta löytyy Kymijoen alueen lisäksi eteläisen alueen saaristoinen merialue ja pohjoisen erämaaluonto järvineen.

Etelässä Kymenlaakson rajana on Suomenlahti. Alue markkinoi itseään hyvän tuulen rannikkona Kaakko135° brändillä. Alue muodostuu Kotkan ja Haminan kaupungeista sekä Pyhtään, Miehikkälän ja Virolahden kunnista. Kotkan–Haminan seudun matkailustrategiasa on keväällä 2016 linjattu, että ”alue on Suomessa ja valituilla kohdemarkkinoilla merellisesti kulttuuristaan tunnettu ympärivuotinen matkailukohde”.

Matkailun erityisalueiksi on nostettu muun muassa luonto-, liikunta- ja hyvinvointipalvelut sisältäen saaristoliikenteen, kansainvälisen risteilymatkailun sekä tapahtumat, jotka alueella kytkeytyvät vahvasti vesistöisyyteen. Merellisten kohteiden saavutettavuus on matkailun kannalta tärkeää. Ilmainen yhteysalusliikenne palvelee paikallisia hyvin, mutta matkailijalle täytyy olla tarjolla myös risteilyliikennöintiä. Myös puolustusvoimilta vapautuvien meren saarien hyödyntäminen matkailukäyttöön on maakunnalle mahdollisuus.

Maakunnan pohjoisosan järvialue on jo osa Järvi-Suomea. Alueen keskus on Kouvola, jonka Salpausselkä jakaa vähäjärviseen, tasaiseen eteläosaan ja runsasjärviseen, metsäiseen pohjoisosaan. Kymijoen ja Repoveden vesistöt sekä erityisesti Repoveden kansallispuisto ovat pohjoisen Kymenlaakson matkailuvaltteja. Maakunnan strategiassa ja maaseudun ja luonnon kehittämisohjelmassa tuodaan esiin Kymijoen rooli lohimatkailujokena sekä ylimaakunnallisten reittien kehittäminen muun muassa patikointiin, melontaan, pyöräilyyn ja moottorikelkkailuun. Alueen infra on paikoin hyvätasoista mutta rajoittuu tietyille alueille. Vesistömatkailun kehittämisessä on huomioitava tulevaisuuden rajalliset kunnossapitoresurssit. Erityisesti kansainvälisillä markkinoilla puhdas vesi on markkinointiarvo, jota maakunnassa voidaan hyödyntää huomattavasti nykyistä enemmän.

Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Kymenlaaksolla on lyhyehkö rannikko, jonka edustalla on suhteellisen harva mutta kauas merelle ulottuva saaristovyöhyke. Yli puolen hehtaarin kokoisia saaria maakunnassa on 1 634. Eniten saaria on Haminan, Kotkan, Pyhtään ja Virolahden kunnissa sekä Kouvolassa entisen Valkealan kunnan alueella. Maakunnan suurimpia saaria ovat Munapirtti, Mussalo, Kirkonmaa, Kuutsalo ja Hovinsaari. Tunnettuja saaria ovat myös Haapasaari, Tynnyrkari, Karhusaari, Rankki ja Kukouri Kotkassa, Kaunissaari ja Koukkusaaret Pyhtäällä sekä Vimpassaari, Pakinluoto, Tammio ja Ulkotammio Haminassa. Kymenlaaksossa on kaksi saaristo-osakuntaa; Kotka ja Pyhtää.

Maakunnan saarista 14 on pysyvästi asuttuja, ilman kiinteää tieyhteyttä olevia saaria. Suomenlahdella on puhtaita kalliosaaria, joiden vastapainona on harjusaaria kuten kahden kilometrin pituinen Pitkäviiri ja Kaunissaari. Saaret ovat merestä kohonneita matalia pitkitäisharjuja, joissa on laaja rantamatalikko ja pitkät hiekkarannat. Itäinen Suomenlahti saarineen on merkittävä saaristolinnuston pesimäalue.

Vaikka järviolaa Kymenlaaksossa on vain 485 km², merialaa on 1 821 km² eli vesialueita on yhteensä 41 % maakunnan kokonaispinta-alasta. Rantaviivaa merenrannalle sijoittuvassa Kymenlaaksossa on 5 802 km. Suurimmat järvet ovat Pyhäjärvi ja Konnivesi sekä maakunnan suurin järvi, ja samalla maakuntajärvi, Vuohijärvi, joka sijaitsee Repoveden kansallispuistossa.

Mielenkiintoisia saaristo- ja vesistömatkailukohteita

Suomenlahden rannikolla Kymijoen suistossa sijaitseva **Kotka** on historiallinen merikaupunki ja maakunnan toiseksi suurin kaupunki. Kotka tunnetaan muun muassa satamasta, merestä sekä **Meripäivistä**, **Merikeskus Wellamosta**, **Sapokan vesipuistosta**, Suomen vesiluontoa esittelevästä akvaariotalo **Maretariumista** ja kaupungin edustalla sijaitsevasta upeasta saaristosta. Merellisyyttä ja kaupungin upeita puistoalueita yhdistetään luovasti tuotteistamisessa, esimerkiksi "Puistosta puistoon" -meri- ja jokiristeilyillä.

Noin 400 saaresta koostuvan Kotkan saariston uloimmalla alueella sijaitsee sotahistoriasta tunnettu **Itäisen Suomenlahden kansallispuisto**. Noin 60 km leveä, ja osittain Venäjään rajautuva, kansallispuisto sisältää lähes 100 saarta ja luotoa. Alue on erinomainen kohde kalastukseen ja lintujen tarkkailuun. Kotkan saariston sisempiin osiin on helppoa matkustaa ilman omaakin venettä, sillä suurimmalle osalle saarista on Sapokan saaristoliikennelaiturista säännöllistä liikennettä. Vain tunnin matkan päässä Kotkasta sijaitseva Pyhtään

Kaunissaari on yksi Kotkan saariston upeimmista nähtävyyksistä. Kaupan, kahvilan ja pienen saaristolaimuseon lisäksi saarella palvelee myös kaksi ravintolaa. Uutta matkailutoimintaa kehitetään entisiin linnakesaariin Kirkonmaahan ja Rankkiin, joista jälkimmäinen on monelle tuttu radion merisäätiedotuksesta ”Kotka Rankki, ohutta yläpilveä”.

Opastetuilla risteilyillä pääsee esimerkiksi **Kukourin linnoitussaareen** ja **Varissaareen** sekä reitti- ja risteilyaluksilla **Tammioon** ja itäisen Suomenlahden kansallispuistoon kuuluvaan **Ulkotammioon**. Tammion vanha kalastajakylä on itäisen Suomenlahden parhaiten alkuperäisenä säilyneitä saaristolaiskyläitä. Ulkotammion asumaton saari on kiinnostava kohde sekä luonnon että sotahistorian kannalta. Saarelle järjestetään opastettuja kieroksia ja siellä voi yöpyä joko teltassa tai autiotuvassa. Haminasta Merisetin Vikla-alusten vuoroliikenne kuljettaa kesäisin Tervasaaresta Tammioon ja Ulko-Tammioon. Teemoihin ja kohteisiin yhdistettyjä risteilyjä ovat muun muassa **arktinen linturisteily** ja retki Pyhtään **Kaunissaareen**, jonka vanha kalastajakylä on suojeltu perinnemaisema. Saarella on majotus-, kahvila- ja ravintolapalvelujen lisäksi rauhallisia hiekkarantoja ja **Saaristolaimuseo**. Kaunissaareen liikennöi kesäisin aluksia myös Kotkan Kuusisen satamasta, matka kestää noin tunnin.

Suomenlahden kansallispuiston uloimpia saaria on **Mustaviiri**, josta löytyy sodanaikaisia rakennelmia, näkötorni, luontopolku, jatulintarha ja Unescon maailmanperintöluetteloon hyväksytty Struven kolmiomittausketjun mittauspiste. Saareen ei ole reittiliikennettä, mutta retkisatamaan pääsee rantautumaan. Pyhtään Äyspääselällä sijaitsee **Kuussaari**, jonne pääsee veneellä, meloen ja talvella jäitä myöten. Kuussaari on uusi retkisatama, jonka kaikki virkistysrakenteet uusittiin vuonna 2014.

Violahti on erityisesti lintuharrastajien kohde, joka on tunnettu **arktista eli arktisten lintujen muutosta**, yhdestä lintumaailman näyttävimmästä tapahtumasta. Upeimmat hetket koetaan vuosittain toukokuussa, kun Suomenlahtea pitkin matkaa miljoonia vesilintuja ja satoja tuhansia hanhia kohti arktisia pesimäalueitaan. Violahti on Suomen paras paikka seurata arktikaa.

Omatoimiveneiljät pääsevät nykyisin tutustumaan Hurpun merivartioasemaan, sillä rajavyöhykettä on siirretty sen verran, että Virojoelle ja Ukkosaareen voi veneillä ilman rajavyöhykelupaa. Matkalla on silti navigoitava tarkasti, koska ollaan hyvin lähellä valtakunnan ja EU:n rajaa. Reitin varrella voi havaita lukuisia vartiotorneja ja joskus vartioaluksiakin. Merivartioaseman läheisyydessä oleva Hurpun tila tarjoaa veneilijälle mahdollisuuden levähtää yön yli telтта- tai mökkimajoituksessa.

Pyhtäällä on sisäliikunta- ja harrastekohde **Sirius sport**, jonne on rakennettu laaja sisävesiliikuntapaikka. Toiminnallinen kohde on hyvä esimerkki uudelta vesimatkailutuotteistuksesta.

ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA
TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA:

Kotkan meripäivät Tall Ships' Races 2017 Kotka Kotkan kalamarkkinat
Pyhtään saaristomarkkinat Kymijokipäivä Kaunisaaripäivä
Kaunissaaren muinaistulet Keihässalmen kesämarkkinat
Virolahti Fish and Soul Puikkari-päivät Haapasaari
Paljon pieniä paikallisia satamatapahtumia
Kymijoen Lohisoitto -musiikkifestivaali Klamilan Silakkamarkkinat

Kymijoen varrella sijaitseva **Kouvola** on maakunnan suurin kaupunki. Kymenlaakson pohjoisosat ja Kymijoen vesistöalue muodostavat kokonaisuuden, jota kuvaavat seikkailu- ja elämyspalvelut ja luontoaktiviteetit. Vastavuoroisesti kulttuuria tarjontaan tuovat alueen vesistön historiaan liittyvä **Verlan** tehdasmuseon alue (Unescon maailmanperintökohte) ja sen ruukkikylä. **Repoveden kansallispuiston** maisemiin, järviolueeseen, uittoväyliin ja yli 6 000 vuotta vanhoihin kalliomaalauksiin pääsee tutustumaan Repoveden ja Verlan seudulta järjestettävillä **veneretkillä**. Repoveden kansallispuistossa on yli 40 kilometri eritasoisia retkeilyreittejä sekä mainiot melontavedet. **Repovesikeskus** on alueella toimivien yritysten muodostama varauskeskus, josta voi varata alueen majoitus-, kokous- ja ohjelmapalvelut sekä niihin liittyvät ateriapalvelut ja vuokravälineet. Lisäksi Kouvolan alueelle toimii useita muita ohjelma- ja majoituspalveluja tuottavia matkailualan yrityksiä.

Yhteensä 113 km pituinen **Väliväylän melontareitti** alkaa Etelä-Karjalan puolelta Saimaan Kivijärvestä, kulkee Kymenlaakson Kannuskoskelta Käyrälammelle ja sieltä Lappalanjärvelle. Reitin viimeinen jokiosuus, Harjujoki, yhtyy lopulta Kymijokeen Kuusankoskella. Väliväylän varrella ja Kouvolan alueella on matkailuyrittäjiä, jotka vuokraavat kanootteja ja järjestävät myös retkiä Väliväylän vesistöön. Pohjois-Kymenlaaksossa sijaitsee myös vuonna 2015 valmistunut Vuohijärven luonto- ja kulttuuritalo. Repoveden kansallispuiston lisäksi Kouvolan alueella on **Heisanharjun** upea retkeilyalue sekä **litin Hiidenvuoren** melonta- ja retkeilyalue. Kouvolassa on Suomen kolmanneksi suurin huvipuisto Tykkimäki. Huvipuiston yhteyteen Käyrälammen rannalle rakennettiin vuonna 2014 laaja vesipuisto, **Tykkimäki Aquapark**.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Kotkan–Haminan seudun matkailullisen kehittämisen veturi on kehittämissyhtiö Cursor Oy yhdessä kuntien matkailuorganisaatioiden ja yhdistysten kanssa. Tekemisen keskiössä on

erityisesti matkailutoimijoiden verkostoituminen. Alueen kärkihankkeet kytkevät matkailun kehittämisen osaksi laajempaa kansallista kokonaisuutta. Tärkeitä elementtejä vesistömatkailun kehittämisessä ovat saarten ja niiden palvelutason matkailullinen kehittäminen, liikennöinti saarille ja matkailupalvelujen tuotteistus.

Merikotka Oy:n koordinoima Itäisen Suomenlahden vesistömatkailun kansainvälinen kehityshanke on 30 Miles -hanke, jossa ovat mukana Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, Posintra Oy ja Cursor Oy sekä kuusi partneria Virossa. Hankkeessa muodostetaan Suomen ja Viron rannikolle noin 30 merimailin välein kattava vierassatamien verkosto. Satamiin tehdään perusinvestointeja, satamien ja veneilyn vastuullisuutta ja turvallisuutta kehitetään sekä markkinoidaan verkostoa ja sen palveluja. Hanke käynnistyi vuonna 2015 ja jatkuu kevääseen 2018. Kehittämisessä tehdään yhteistyötä myös Venäjän kanssa, jotta koko Itäisen Suomenlahden matkailupotentiaali saataisiin mahdollisimman tehokkaasti käyttöön.

Kymenlaakso on mukana myös Visit Finlandin Merellinen saaristo -kasvuohjelmassa. Eteläisen Kymenlaakson osalta merellinen saaristo on tärkeä osa matkailupalvelujen kehittämistä. Kouvola ja Pohjois-Kymenlaakso eivät ole mukana kasvuohjelmassa, koska alueen tuotteet ovat selkeästi lakeland-tyyppisiä. Pohjois-Kymenlaaksolla on oma ylimaakunnallinen Yhdessä enemmän – kestävä kilpailukyky luontomatkailun liiketoimintaan -hanke, jossa ovat mukana VisitKouvola, Mäntyharjun Seudun Elinkeinojen Kehitys Oy (Mäsek) ja Metsähallitus. Hankkeessa on tehty muun muassa Repoveden kansallispuiston lähialueella Vesistöportti-esiselvitys sekä kehitetty Väliväylä melontareitin opastuspalveluja.

Retkisatamien ja retkisaarten taukopaikkoja huoltaa Kymenlaakson virkistysalueyhdistys (Kyvi) yhdessä paikallisten pursiseurojen kanssa. Virolahdessa Klamilan Veneilijät toteuttivat yhdessä kunnan kanssa Klamilan sataman alueen parannustyöt.

Esimerkki yritysverkoston yhteistyöstä on Pohjois-Kymenlaakson Repovesikeskus. Usean yrityksen muodostamasta Kouvolan seudun varauskeskuksesta voi varata alueen majoitus-, kokous- ja ohjelmapalveluja.

Maakunnan pohjoisosissa haasteena ovat erityisesti vesistöjen välisten kulkuväylien logistiset esteet ja infran puutteet. Veneilymatkailu Päijänteen suuntaan on saamassa uusia mahdollisuuksia Kimolan kanavan kehittämisen myötä. Kymenlaaksossa on runsaasti matkailupalveluja ryhmä- ja tilausasiakkaille, mutta ympärivuotisia palveluja tarvitaan enemmän omatoimimatkailijoille.

LAPPI

“Revontulta sen talvinen taivas luo, kun pakkaneen parhaana räiskää, ja tunturilaaksojen vuolas vuo, se kallioseinihin läiskää. Niin mieltäni nostaa ja juhlistaa tämä kymmenen, kymmenen virran maa!”

Lapin maakuntalaulu

Yleistä

Lappi on laaja maakunta, johon kuuluvat Tunturi-Lapissa Enontekiö-Kilpisjärvi sekä tuntureista Pallas, Olos, Ylläs ja Levi. Pohjois-Lapin seutukuntaan kuuluvat Inari-Saariselkä ja Itä-Lapissa merkittävimmät matkailualueet ovat Pyhä-Luosto, Suomu, Kemijärvi, Salla ja Posio. Etelä-Lapissa sijaitsevat Rovaniemi, Tornionlaakso ja Meri-Lappi. Lapin seutu on jaettu kahteentoista matkailualueeseen.

Matkailu on Lapin tärkeimpiä toimialoja. Lapissa matkailu on erittäin kansainvälistä, maakunta houkuttelee matkailijoita vuosittain noin 140 eri maasta. Yöpymisistä jo lähes 40 % on kansainvälisten matkailijoiden yöpymisiä, ja suunta näyttää jatkuvan. Lapin matkailustrategian 2015–2018 tavoitteena on matkailun ympärivuotisuuden kehittäminen ja myynnin kasvattaminen. Tavoitteeseen pyritään kehittämällä matkailua kestävästi, painottaen erityisesti saavutettavuutta, tuotekehitystä ja markkinointia. Maankäytön erilliskysymyksissä matkailustrategiaa täydentää Lapin maankäyttöstrategia 2040.

Lapin vahvuuksia ovat arktinen luonto ja luonnonilmiöt. Lappi elää luonnonvaroista ja luonnonolosuhteista. Strategiassa Lapin matkailun haasteeksi nostetaan kesämatkailun kehittäminen. Lappi mielletään edelleen pitkälti talvikohteeksi. Tilanne on päinvastainen kuin parikymmentä vuotta sitten, jolloin ulkomaalaisten matkailu kohdistui lähes pelkästään kesäaikaan. Vaikka kesämatkailu on talven ohella taas kehittynyt, on siihen tarvetta panostaa. Kesämatkailun puitteet ovat Lapissa erinomaiset, mutta esimerkiksi vesistöjä on hyödynnetty liian vähän. Kesämatkailun kehittämisen strategisena tavoitteena on kehittää kesäkaudesta toinen vahva sesonki talvimatkailun rinnalle vuoteen 2025 mennessä. Strategiassa on linjattu, että kesätuotteiden kehittämisen kärkenä ovat erityisesti maastopyöräily, vesistöt, kansallispuistot ja kalastusmatkailu.

Maakunnan markkinoinnin kehittämisessä pitkäjänteinen yhteismarkkinointi ja eri toimialojen välinen yhteistyö on välttämätöntä. Tätä valmistellaan ja tehdään jatkossa työnimellä **House of Lapland**. Tavoitteena on Lapin näkyvyyden ja vetovoiman varmistaminen tulevaisuudessa.

pungin keskustasta on lyhyt matka kalastamaan, melomaan, laskemaan koskia tai vaeltamaan. Talvella jäällä kuljetaan suksilla, luistimilla, lumikengillä tai moottorikelkoilla.

Itä-Lapin kuuden kunnan alueen vesistöä kuvaa monimuotoisuus. Posion runsaslukuisten järvien ja suuren Kemijärven muodostama järviluonto muuttuu pohjoisempana jokien ja purojen tiheäksi verkostoksi. Pelkosenniemen, Savukosken ja Sallan vesistöt ovat suurelta osin virtavesiä. Sodankylän vesistöjä leimaavat sähkövoiman tuotantoon valjastettu Kitiinen ja sen patoaltaat, joista suurimmat ovat Lokka ja Porttipahta. Kalastajille, melojille ja veneilijöille Itä-Lapin alueella on monipuoliset mahdollisuudet harrastamiseen. Vesistöjä ympäröivä suoluonto on tärkeä alueen lintumatkailulle.

Posio on tullut erityisen suosituksi jääkiipeilijöiden, kalastajien sekä metsästäjien parissa. Koivukönkään nelimetrinen vesiputous **Korouman retkeilyalueella**, Korouman rotkolaakossa, on Posion tärkeimpiä nähtävyyksiä. Korouman putous valittiin vuonna 2015 Vuoden Retkipaikaksi. Kiipeilyn ja vaelluksen lisäksi Korouma tarjoaa erityiset puitteet kalastukseen. Laaja kalastusalue koostuu noin kymmenestä järvestä ja lammesta. Erityisen hyvänä harjusjokena pidetään Korojokea, joka laskee Auttijärveen. Muutoinkin Posiolla on kalastajille runsaasti valinnanvaraa, yli 3 000 järveä ja lampea sekä useita jokikalastusalueita. Suosituimpia järvikalastusalueita ovat Korouman alueen lisäksi esimerkiksi **Kitkajärvi**, Livojärvi, Kirintöjärvi ja Suolijärvet. Kristallinkirkasta Kitkajärveä kutsutaan Euroopan suurimmaksi lähteeksi. Livon ranta tunnetaan ”Lapin Rivierana”. **Livojärven ja Hietajärven** kilometrien pituiset hiekkarannat ovat Posion suosituimpia kesäkohteita.

Meri-Lapin muodostavat viisi kuntaa Simo, Tervola, Keminmaa, Kemi ja Tornio. Meri-Lappia ilmentävät suuret **lohijokien kosket**, niiden mutkittilevat sivuhaarat ja **meren saaristo**. Meri-Lappi on **ympärivuotinen vesistömatkailukohde**, jonne on tuoteistettu monipuolisesti veteen, lumeen ja jäähän liittyviä matkailupalveluja. Potentiaalia vesistömatkailun kehittämiseen on runsaasti. **Kemin** matkailubulevardi rakentuu meren rannalle vuoteen 2020 mennessä. Kahdesti palkittu vierassatama on alueen ympärivuotinen keskus. Perämeren vedestä rakennettu **Kemin LumiLinna** ja **LumiHotelli** ovat mielenkiintoisia käyntikohteita ja suosittuja vihkipaikkoina. Kansainvälisiä matkailijoita houkuttaa mahdollisuus häämatkan ja revontulien yhdistäminen.

Jäämurtaja Sampo risteilee vuoden ympäri, talvella risteilyyn voi yhdistää pulahduksen hyisessä merivedessä. Kemistä **Perä-Meren lakeuksille** pääsee talvella moottorikelkalla, ralliautolla tai rauhallisemmin koiravaljakolla. Kesäkaudella omatoimisen vesiretkeilyn rinnalle voi valita veneretken Kemijoella, laivaristeilyn Perämeren rannikolla tai reippaan koskenlaskun **Kukkolankosken** kuohuissa. Lapinmeren melojat tarjoavat koulutusta, ohjattuja retkiä kesällä ja vuokraavat kanootteja. Kemin Purjehdusseura vuokraa sup-lautoja sekä järjestää tilauksesta ryhmille retkiä. Perämeren kansallispuistossa, Sarven saaren rannassa, on kolmen kilometrin mittainen **sukelluspolku**.

Tunturi-Lapin erikoisuutena on vahva saamelainen kulttuuri ja tutkitusti Euroopan puhtain luonto. Pallas–Ounas-tunturijonoa pitkin kulkee yksi Suomen suosituimmista vaellusreiteistä. Alueella on satoja kilometrejä hiihtolatuja, kalastukseen sopivia järviä ja jokia sekä retkeilijöille Suomen vanhin, vuonna 1938 perustettu, kansallispuisto. Enontekiö-Kilpisjärvi-käsivarren erämaasta alkavat suuret ja kalaiset jokien synnyttäjät, enot: Poro-, Romma-, Toris-, Lätäseno ja Kilpisjärven suunnasta laskeva Könkämäeno virtaavat vapaina ja yhtyvät alempana yli 500 km pitkäksi Tornion-Muonionjoeksi, joka on Euroopan pisin padoista vapaa jokialue. Joki yhdistää myös Tunturi-Lapin Meri-Lappiin Kemin seudulla.

Rajajoki on hyvä esimerkki valtakuntien välisestä yhteistyöstä kehittää kalastusmatkailua. Samalla luvalla saa kalastaa sekä Suomen että Ruotsin puolella lähes koko jokialueella. Tornion-Muonionjoelle on laadittu vuonna 2015 pitkäjänteinen kalastusmatkailustrategia, joka kattaa pääjoen lisäksi laajasti sen ympäristöä. Tavoitteena on nostaa jokialue yhdeksi Euroopan merkittävimmistä kalastusmatkailualueista yhdistämällä kalastustarjontaan Ylläksen matkailukeskuksen massiivinen majoituskapasiteetti.

Länsi-Lappiin, Ylläksen ja Levin välimaastoon, on rakennettu jo 16 vuoden ajan vuosittain **Lainion lumikylä**. Rakentamiseen tarvitaan noin 15 miljoonaa kiloa lunta ja 300 000 kiloa luonnon jäätä. Alue on kokonaisuudessaan noin 20 000 m² ja siellä on noin 3 000 m² katettuja sisätiloja.

Pohjois-Lappia markkinoidaan brändillä Saamenmaan kylät. Matkailun kehittämisestä ja markkinoinnista vastaa Inari-Saariselkä Matkailu Oy, joka on pohjoislappilaisten yritysten sekä Inarin ja Sodankylän kuntien omistama matkailun markkinointi- ja kehitysyhtiö. Pohjois-Lappi on maakunnan vesistöisin alue; Tenon kosket, lukuisat tunturipurot, järvet ja lammet sekä saamenmerekseksi kutsuttu puhdasvetinen Inarinjärvi ovat Pohjois-Lapin matkailun kärkiä. Inarinjärven länsipäähän laskee jokien joeksi kutsuttu Juutuanjoki, jonka suulta on löydetty merkkejä asutuksesta yli 8 000 vuoden takaa.

Alueen matkailutarjonnassa on laajasti kaikki veteen liittyvät elementit; kullanhuuhdonta, melonta, koskenlasku, veneily, vesiretkely, jokiveneet ja risteilyt Lemmen- ja Ivalonjoella sekä Kevon luonnonpuiston upea vesiputous Fiellu. Pohjois-Lapin helmi on Tenojokilaakso. Mahtavana Jäämereen virtaava Tenojoki on yli 150 km matkalla Suomen ja Norjan välinen rajajoki. Tenojoki on yksi maailman merkittävimmistä Atlantin lohen lisääntymisjoista. Tenolla on pitkä historia yhtenä Euroopan arvostetuimpana lohikalastusjokena. Tenolle saapuivat englantilaiset lohilordit ensimmäisen kerran jo vuonna 1838. Edelleenkin Teno on monelle urheilukalastajalle lähes jokakesäinen pyhiinvaelluspaikka. Tenosta kalastettiin tiettävästi Suomen suurin vapavälineillä saatu lohi kesällä 2014, sillä oli painoa 30,3 kiloa.

Kansallispuistoilla on tärkeä merkitys Lapin matkailulle. Suomen 39 kansallispuistosta Lapissa sijaitsee kahdeksan. Näistä Lemmenjoen, Urho Kekkosen ja Palla–Yllästunturin

**ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA
TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA:**

Yöttömän Yön soutu Kemijärvi **Watercross -kilpailut** Ylläs **Kalastusviikko** Tenolla
Ruskamelontavaellus Jäämerelle **Ivalon Watercross kisat**
Kullanhuuhdonnan SM-kisat Ivalo **SM-rautupilkki** sekä **Inarijärven uistelukisat**
Down By the Kemi river **Satama Open Air** Kemi **Venetsialaiset** Kemi
Luleå Regatta Kemi

kansallispuistot ovat Suomen suurimmat. Lisäksi Lapissa sijaitsevat Pyhä-Luoston kansallispuisto, Perämeren kansallispuisto sekä Koillismaahan ja Lapin rajalle sijoittuvat Riisitunturin ja Oulangan kansallispuistot. Pallas-Yllästunturin kansallispuisto on Suomen suosituin kansallispuisto, 2015 sinne tehtiin 525 600 käyntiä.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Lapissa verkostoitumisessa ja matkailun kehittämisessä nähdään tärkeäksi laajat strategiset kumppanuudet eri toimialojen kesken; yritykset, maakunnalliset toimijat, kansalliset toimijat sekä rajat ylittävä yhteistyö esimerkiksi Pohjois-Ruotsin ja Pohjois-Norjan kanssa.

Maakunnan matkailustrategiassa on linjattu, että toimijoilla täytyy olla selkeät roolit ja kehittämistyötä tehdään näiden roolien puitteissa. Maakuntaliitto, Finpro, Visit Finland, kunnat, matkailualueet ja yritykset ovat keskeisiä toimijoita.

Kansainvälistä matkailumarkkinointia on toteutettu Lapland The North of Finland -hankkeessa, joka päättyi 2015. Myös tulevaisuudessa matkailun kasvun nähdään tulevan kansainvälisiltä markkinoilta. Tuote- ja palvelukehityksessä tarvitaan toimijoiden verkostoitumisen lisäksi tiivistä yhteistyötä yritysten kesken ja yritysten verkostoitumista yhteisten tuote- ja palvelutarjoomien kehittämisessä ja markkinoinnissa.

Hyvänä esimerkkinä laajasta vesistösidonnaisesta verkostosta on Tornion-Muonionjoen yhteislupa-alue, joka muodostuu kunnista, osakaskunnista, kalastusalueista ja matkailuyrittäjistä. Verkosto kattaa rajajoen alueen sekä Suomen että Ruotsin puolella. Verkostoon kytkeytyy myös paljon kalastusmatkailun ulkopuolisia toimijoita kuten suurena majoituskohteena Ylläksen matkailukeskus.

Meri-Lapin alueella alueorganisaationa toimiva Meri-Lapin Matkailu Oy ja Kemin Matkailu Oy ovat mukana Visit Finlandin Merellinen saaristo -kasvuohjelmassa. Kemissä on tavoitteena saada valmiiksi merellisen matkailubulevardin rakentaminen vuoteen 2020 mennessä. Lisäksi alueella on käynnistynyt kaksi uutta vesistömatkailun kehittämiseen liittyvää hanketta. Sahasaaren kehittämishankkeen tavoitteena on kunnostaa ja tehdä Sahasaaresta sekä paikallisia että matkailijoita palveleva kohde. Hankkeen taustalla on matkailualan kokeneita toimijoita. Toisena kehittämishankkeena on Perämeren rannalla sijaitsevan Kiikelin virkistymetsän kehityshanke. Alue on toiminut jo vuosikymmeniä paikallisten asukkaiden ulkoilu- ja retkeilykohteena. Kiikelistä luodaan ympärivuotinen ulkoilu- ja retkeilykohde, joka palvelee asukkaiden lisäksi matkailijoita ja teollisuuden vieraita. Hankkeen aikana merenrantaan rakennetaan näköalatorni sekä luodaan olemassa olevaan polkukverkostoon mobiiliopastetut retkeilyreitit.

Alueelliset toimijat vastaavat oman alueensa matkailun kehittämisestä ja markkinoinnista, sähköisen viestinnän ja markkinoinnin kanavien ylläpidosta ja kehittämisestä. Maakunnan alueellisia toimijoita ovat Rovaniemen Matkailu ja Markkinointi Oy, Ranuan Seudun Matkailu Oy, Kemin Matkailu Oy, TornioHaparanda matkailutoimisto, Matkailuinfo Ylitornio, Matkailuinfo Pello, Enontekiön Matkailuneuvonta, Kolarin ja Ylläksen alueen matkailuinfo, Muonion matkailuneuvonta, Levin Matkailuneuvonta, Savukosken matkailuneuvonta/ Opastuskeskus Korvatunturi, Sallan matkailuinfo, Posion matkailuneuvonta, Pyhä-Luosto Matkailuyhdistys ry, Kemijärven matkailuinfo / Palvelukeskus Sortteeri ja VisitInari.

PIRKANMAA

Jäi laajat lahdet, seljät ja salmet Päijänteen, yöpilvet pitkät, heljät, ja kuulas hohto veen; kun jäänyt vaan ei muuta ois, mun mennyt rinnan rauha pois, jos vei sen päivät Päijänteen, ma palaan uudelleen.

Eino Leino

Yleistä

Pirkanmaan vesistöjä ympäröivät kaupunkien ja kuntakeskusten hyvät palvelut. Maakunnan pääkaupunki on Tampere, Suomen vilkkain sisävesisatamakaupunki. Pirkanmaan matkailustrategiassa 2016–2017 matkailupalvelujen kehittämisen runkona ovat Visit Finlandin kärkiteemat. Pirkanmaalla hyvinvointi, luonto ja elämykset ovat osa tätä kokonaisuutta.

Luonto- ja vesistömatkailulta odotetaan usein luonnonrauhaa, mutta samalla yhteydet palveluihin ja kaupunkeihin halutaan säilyttää. Tämä tekee Pirkanmaasta houkuttelevan vesistömatkailukohteen ympäri vuoden. Maakunnassa on lukuisia järviä, joita yhdistävät salmet,

kosket ja pitkät vesireitit. Maakuntaohjelmassa 2011–2014 huomioidaan vesistö- ja luontomatkailun tarjoamat mahdollisuudet. Elämystalouden strategia-asiakirjassa mainitaan vesistöjen runsaus Pirkanmaan yhtenä mahdollisuutena nostaa profiiliaan sekä kotimaisten että ulkomaisten matkailijoiden keskuudessa. Pirkanmaan liitossa on käynnissä maakunta-uudistuksen esivalmisteluvaihe, joka kestää vuoden 2017 kesäkuun loppuun asti.

Maakunnan vesistöissä on matkailullisesti hyödyntämätöntä potentiaalia vielä runsaasti. Maakunnassa tiedostetaan, että pelkkä vesistöjen runsaus ei riitä matkailutulon kasvattamiseen. Erityisesti vesistöjen saavutettavuutta täytyy kehittää. Ilman omaa venettä liikkuvan matkailijan on vaikea päästä nauttimaan Pirkanmaan laajoista vesialueista. Risteilyjen lisäksi tulisi tuottaa uusia, helposti saavutettavia palveluja ja kohteita. Pirkanmaa ja erityisesti sen keskus Tampere haluaa profiloitua ympärivuotisena matkakohteena. Vesistöjen läheisyys nähdään luontevaksi vetovoimatekijäksi myös talvella.

Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Pirkanmaan kokonaispinta-alasta jopa 15 % on vettä, mikä tarkoittaa yhteensä 220 000 hehtaaria vesistöjä. Suuria vesialueita Pirkanmaalla on noin 20, ja yli hehtaarin suuruisia yli 2 500. Maakunnassa on järviolaa 2 021 km² ja rantaviivaa 13 437 km. Yli puolen hehtaarin kokoisia saaria on 2 906. Eniten saaria on Ruoveden, Kangasalan, Pälkäneen, Mänttä-Vilppulan ja Virtain kunnissa. Pysyvästi asuttuja saaria ilman kiinteä tieyhteyttä on kuusi. Maakunnan tunnetuin saari on Tampereen virkistys- ja kulttuurisaari Viikinsaari.

Pirkanmaan suurimmat järvet ovat Näsijärvi, Vanajavesi, Längelmävesi, Pyhäjärvi ja Mallasvesi-Roine. Maakunnan järvet ovat melko syviä, keskisyvyydeltään noin 11 metriä. Pääosa Pirkanmaan järvistä on hyvässä tai erinomaisessa tilassa.

Pirkanmaalla on kaksi kansallispuistoa; Seitsemisen ja Helvetinjärven kansallispuistot.

Mielenkiintoisia saaristo- ja vesistömatkailukohteita

Vesistöjen ympäröimä **Tampere** on maakunnan keskus ja lähikunnat mukaan luettuna Suomen toiseksi suurin kaupunkialue. Vesi on näkyvä elementti myös Tampereen keskustassa ja vesivoimalla pyöritettiin aikanaan myös Tampereen laajaa teollisuutta. Kaupunkimaisuuden ja laajojen vesialueiden lisäksi Tampereella on runsaasti helposti saavutettavia "lähivesiä". Kaupungissa on yli 30 julkisin varoin ylläpidettyä uimarantaa, ja talvisin avantouintiin ja retkiluisteluun varattuja alueita. Lähivesillä kulkevat jäätilanteen salliessa hiihto- ja kelkkareitit. Keskustan tuntumassa sijaitsee rannoiltaan kosteikkoinen **lidesjärvi**, joka on suosittu lintuharrastajien retkikohde. Kesällä Pyhäjärven **Viikinsaaren** liikennöivät päivittäin Suomen Hopealinjan alukset. Laivamatka suosittuun perhepuistoon kestää 20 minuuttia Tampereen keskustasta. Omalla veneellä liikkuvia saareissa palvelee 12-paikkainen satama. Saari on suosittu retkeilykohde, jossa järjestetään myös runsaasti erilaista ohjelmaa. Viikinsaaren kokonaispinta-ala on 14,9 hehtaaria, josta luonnonsuojelualuetta on noin 10 hehtaaria. Alueella on merkitty luontopolku.

Orivesi ja **Vesilahti** ovat Pirkanmaan kunnista nimensä mukaisesti runsasvesistöisiä. Pienehköissä kunnissa on yli 300 järveä uimareille ja kalastuksen harrastajille. **Nokia**lla elementtinä on virtaava vesi. Kaupungin keskustaa halkoo Nokianvirta. Kesäisin Nokialta on risteilyliikennettä Pyhäjärveä pitkin Tampereelle ja Hämeenlinnaan sekä Kulovettä pitkin Vammalaan. Pyhäjärven rantamaisemissa on perheiden suosima **kylpylähotelli Eden**.

Lempäälän keskusta sijaitsee saarella kauniiden järvenselkien, koskien ja salmien ympäröimänä. Vesistöt tarjoavat runsaasti mahdollisuuksia **kalastuksesta koskikelluntaan** ja **kanoottiretkistä talviuintiin**. Lempäälän kanava ja satamat palvelevat vene- ja laivaliikennettä. Kolmen suuren järven lisäksi **Kangasalla** on parisataa pienempää järveä ja hyvät mahdollisuudet melontaan, retkeilyyn ja retkiluisteluun. Kunnan uusin vesiaiheinen kohde on uintikeskus **Kuohu**.

Näsi- ja Pyhäjärven lisäksi maakunnan pienemmät järvet tarjoavat hyvät olosuhteet **sisä-vesiristeilyille**. Pirkanmaan vesillä risteilee vuosittain jopa 120 000 matkustajaa. Kesällä säännöllinen reittiliikenne kulkee Tampereelta Hämeenlinnaan. Reittiliikenteen lisäksi Tampereelta liikennöivä **Suomen Hopealinja** on pidentänyt risteilykautta erilaisilla **teemallisilla risteilytuotteilla** kuten iltaristeilyillä myöhäiseen syksyyn sekä halloween-, octoberferst-, pikkujoulu- ja uuden vuoden risteilyillä. Historiallinen **höyrylaiva Tarjanne** liikennöi Näsijärvellä Mustanlahden satamasta Ruoveden kautta Virroille. **Laukon kartano** Vesilahden Narvassa avattiin uudistettuna keväällä 2016. Laukkoon pääsee risteilyaluksella Tampereelta tai omalla veneellä.

Kalaisan Kyrösjärven rannalle sijaitseva Ikaalinen on tunnettu kylpylästään. Kaupungin matkailussa aukeaa uusi sivu kesällä 2017, kun Kyrösjärvellä aloittaa reitti- ja tilausliikenteessä 50-paikkainen **sisävesilaiva**. Ikaalisten vesistömatkailun yhtenä painopisteenä tulee olemaan kalastusmatkailun kehittäminen esimerkiksi mökkeileville asiakkaille. Ikaalisten matkailupalvelu välittää Pirkanmaalla yli 150 mökkiä, joista kolmannes sijaitsee vesistöjen äärellä Ikaalisissa. Mökkien varustetasoon tullaan kiinnittämään entistä enemmän huomiota. Suunnitelmissa on varustaa esimerkiksi järven rannalla sijaitsevat mökit jatkossa varustaa veneellä ja kalastusvälineillä.

Kuoreveden ja Keurusselän välisellä kannaksella sijaitsevan **Mäntän** vetovoimaa voitaisiin hyödyntää laajemmin myös vesistömatkailussa. Mänttä-Vilppulan vuonna 2015 valmistuneessa matkailustrategiassa vesistön tuotteistukseen onkin kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota. Kaupunki houkuttelee runsaasti kulttuurimatkailijoita, joista osa voisi kiinnostua kaupunkia ympäröivien vesialueiden tarjonnasta. Reittiliikenteessä pohditaan mahdollisuutta luoda uusi juna-laiva-reitti välille Tampere–Vilppula–Tampere. Keurusselällä laivaliikennettä on Mäntän ja Keuruun välillä, jossa liikennöi siipiraslaiva Elias Lönnrot. Kaupungin pohjoislaidalla sijaitseva Vilppulankoski on suosittu kalastuskohde, jonka rannalla on myös leirintäalue ja käyntisatama. Taiteen ohella Mäntän kalastusmatkailu on tuotteistettu kansainväliselle tasolle. Sen veturina on majoitusyritysten kanssa hyvin verkostoitunut Kalastuspalvelu Juha Happonen, jota pidetään sisävesien johtavana kalastusmatkailuyrittäjänä.

Suomen virallinen juhannuskaupunki on Virrat. **JuhannusVirrat** koostuu lukuisista tapahtumista järvien ympäröimän kaupungin maisemissa. Kesällä Virrat on erityisesti koskika-

lastajien suosiossa. Talvella monet kosket tarjoavat huimat mahdollisuudet jääkiipeilyyn. **Herraskosken kanava** yhdistää Vaskiveden ja Toisveden järvet toisiinsa. Virrat on mukana **Näsijärvireitin** pyöräilyverkossa, reitti kulkee Tampereen, Ylöjärven, Ruoveden, Mänttä-Vilppulan ja Juupajoen alueella. Näsijärvireitin muodostaa kolme runkoreittiä; **Rantatie** seurailee nimensä mukaisesti Näsijärven rantoja, reitin pituus on 143 km. Osan reitistä voi taittaa Höyrylaiva s/s Tarjanteella, jolloin pyöräilyosuudeksi tulee 60–70 km. **Patruunan polku** kulkee Näsijärven pohjoispuolella, Torisevan rotkojärvillä, Helvetinjärven kansallispuistossa, Runebergin lähteellä ja Mänttä-Vilppulan maisemissa. Reitin kokonaispituus on 150 km, mutta reitin varrella voi käyttää junaa, bussia tai laivaa ja polkea vain osan matkasta. **Karhunkaataja** on Näsijärvireitin Grand Tour, haastava reitti, jonka aikana Helvetinjärven kansallispuisto ja Torisevan rotkojärvet tulevat tutuiksi. Mittaa koko kierrokselle tulee 320 km, mutta reitti on muokattavissa monin tavoin.

Lempäälässä on Suomen ensimmäinen ajanmukainen uitto- ja säännöstelykanava. Pyhäjärven ja Vanajaveden yhdistävässä, 1275 metriä pitkässä kanavassa on edelleen jopa 3 000 sulutusta vuodessa. Vanajaveden rannalla sijaitsevan **Vaihmalan Hovin** laiturista lähtevät Suomen Hopealinjan risteilyt Tampereelle ja Hämeenlinnaan. Lempäälän järvisissä maisemissa on matkailijalle yli 11 erilaista saunaa saunottavaksi.

Pirkanmaan järviolueet muodostavat laajoja kokonaisuuksia. Pirkanmaa onkin **kalastuksen** harrastajille suotuisa kohde. Ohjattuja kalastus- ja luonto-ohjelmapalveluja tarjoavat useat yrittäjät. Lähes Valkeakosken keskustassa sijaitsee suosittu **Apianvirran heittokalastusalue**. Järvikalastuksen lisäksi Pirkanmaalla on useita koskikalastuskohteita, joista kolme on saanut valtakunnallisen ”Laatu-Apajat”-statuksen.

Melojille Pirkanmaalla on pieniä ja suuria järviä, jokia ja jopa koskia, joiden kautta melominen on mahdollista. Melontareittejä on noin 30, vaihdellen lyhyistä reiteistä yli 100 kilometrin mittaiseen reittiin. Päivitettyä tietoa maakunnan melontareiteistä ei ole keskitetysti missään. Selkeä kehityskohde onkin luoda kattava verkkopalvelu, johon on koottu tiedot maakunnan vesimatkailureiteistä. ”Selvitys vesistömatkailun edellytyksistä Pirkanmaalla” on tällä hetkellä paras lähde, johon maakunnan melontareitit on koottu.

Pirkan Taipaleen retkeilyreitistö kulkee yhdentoista kunnan ja kaupungin alueella. Yhteensä 300 kilometrin laajuinen reitistö jakautuu useisiin reitteihin. Sopivia lähtö- tai päätepisteitä ovat esimerkiksi Helvetinjärven ja Seitsemisen kansallispuistot. Reitti myös yhdistää nämä kaksi kansallispuistoa toisiinsa.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Tampereen ja Pirkanmaan matkailussa on viisi erilaista teemaa, joista Urban Nature -teeman alla markkinoidaan järvi- ja mökkimatkailua ja luontoaktiviteetteja. Tampereen

**ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA
TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA:**

Kultapilkki ja -uistelu Kyröskalan ry:n operoimana Ikaalinen
Kalastuskunnan lastentapahtuma, pilkkikisat, onkikilpailut,
pursiseuran tapahtumat Virrat
Soudun SM-kilpailut Valkeakoski

kaupunkiseudun elinkeino- ja kehitysyhtiö Tredea Oy:n omistama tytäryhtiö Visit Tampere Oy hoitaa matkailutuotteiden ja -palvelujen myynti- ja välitystoimintaa. Tampereen seudun kansainvälistä markkinointia yhdistää Tampere - All Bright! -brändiviesti.

Kaikissa Pirkanmaan kunnissa, Akaa, Hämeenkyrö, Ikaalinen, Juupajoki, Kangasala, Kihniö, Lempäälä, Mänttä-Vilppula, Nokia, Orivesi, Parkano, Pirkkala, Punkalaidun, Pälkäne, Ruovesi, Sastamala, Urjala, Valkeakoski, Vesilahti, Virrat, Ikaalinen ja Ylöjärvi, kehitetään oman alueen matkailua sekä tehdään kuntarajat ylittävää yhteistyötä eri hankkeissa.

Pirkanmaalla selvitettiin vesistömatkailun kehittämistarpeita 15 pirkanmaalaisen kunnan yhteisessä Vene vie -esiselvityshankkeessa vuonna 2015. Kehittämistarpeista nousivat esiin muun muassa melontareittien kunnostus, tarve tuotteistaa lyhyitä laivareittijä, lisätä rantautumispaikkoja ja helpottaa järveltä toiselle liikkumista. Laivareittien monipuolistamiseksi selvityksessä esitettiin lyhyiden reittien lisäksi pysähdyskohteiden lisäämistä reiteille ja selkeämpiä rengasreittejä, joilla osa matkasta tehdään laivalla ja osa bussilla tai polkupyörällä. Tällaisesta tuotteistuksesta löytyy toimiva toteutus Näsijärven pyöräreitiltä.

Pirkanmaalla ympärivuotisen vesistömatkailun kehittämiseen on hyvät mahdollisuudet. Vesistömatkailua tulee kehittää maakunnallisena yhteistyönä, johon tällä hetkellä tarvittaisiin sopivaa vastuuorganisaatiota. Alueellisen yhteistyön vahvistaminen ja yhteismarkkinoinnin kehittäminen ovat erityisen tärkeitä pienille vesistömatkailutoimijoille. Tuotteiden paketointi suuremmiksi kokonaisuuksiksi, tunnettuuden lisääminen ja yhteiset myyntikanavat avaisivat uusia mahdollisuuksia esimerkiksi maatilamatkailun, ohjelmapalvelujen, välinevuokrauksen sekä paikallisuoran myynnin kehittämiseen. Keskeisiä markkinoinnin teemoja Vene vie -selvityksen perusteella ovat vesistöt, maakunnan monipuolisuus, laitevuokrauksen kehittäminen, kalastus ja vesistöön liittyvät talvilajit. Matkailijat hakevat näitä palveluja internetistä asiasanoilla, eivät niinkään kunnan tai yrittäjän mukaan.

Voimaa Pirkamaan matkailuun -kehittämishanke 2016–2017 on parhaillaan käynnissä. Pää- töstä uuden monikansallisen hankkeen käynnistymisestä odotetaan alkuvuodesta 2017. Myös pienempiä alueellisia hankkeita on käynnissä kuten Näsijärvi-reitin kehittäminen.

POHJANMAA

Tässä yksin mä istun. Hiljaa kitaraa näppäilen. Aamu auringon nousun. Aistin iholla lämmön jo. Aava meri ja kaukaiset luodot, usvan takaa ei selvästi näy. Kaukaa kuuluu lokkien huudot. Jossain laivan moottori käy. Merenkurkussa aistit sä luonnon, meren tuoksun ja vapauden. Aavojen, salaisen luodon, nähdä karun kauneuden.

Merenkurkku laulu, Kari Laaksoharju

Yleistä

Pohjanmaan maakunta sijaitsee Selkämeren ja Merenkurkun rannikolla, alue tunnettiin Vaasan rannikkoseutuna vuoteen 1998 asti. Maakunnassa on 15 kuntaa, joista suurin on maakunnan keskus Vaasa ja pienin puolestaan myös koko Suomen pienin kaupunki Kaskinen. Maakunta jakaantuu Pietarsaaren ja Vaasan seutuun, Suupohjan rannikkoseutuun ja Kyrönmaahan.

Pohjanmaan maakuntastrategiassa 2014–2014 yhdeksi hyvän elinympäristön tekijöinä mainitaan koko Pohjanmaan monimuotoinen luonto ja puhtaat vedet: ”luonnon monimuotoisuuden turvaaminen tulee huomioida kaikessa luontoa muuttavassa toiminnassa”.

Matkailualalla maaseutu-, saaristo ja kalastusmatkailu ovat tärkeitä kehittämiskohteita. Pohjanmaalle tyypillisiä kulttuuriympäristöjä ovat jokilaaksojen kylät, viljelty lakeus, pohjalaistalot, rannikon puukaupungit ja merellinen kulttuuri. Alueella on myös paljon muinaisjäännöksiä. Merkittävin näistä on Pohjoismaiden vanhin tunnettu asuinpaikka Susiluola Karijoen ja Kristiinankaupungin rajamailla, mistä on löydetty neandertalin ihmisen tekemiä esineitä 120 000 vuoden takaa. Rannikon ja saariston kulttuuriympäristöön kuuluvat kalastajakylät, majakkaympäristöt, vanhat satamat ja veneveistämöt.

Strategian mukaan on tärkeää, että luontoreitistöjä ja virkistysalueita kehitetään ja ylläpidetään kattavasti. Nämä palvelevat sekä matkailijoita että paikallisia asukkaita. Luontomatkailua ja luonnon virkistyskäyttöä pyritään edistämään eri toimijoiden välisenä yhteistyönä koko maakunnan tasolla.

Pohjanmaan liiton maakuntastrategiaan on kirjattu, että merellisten alueiden suunnittelun koordinoimiseksi Pohjanmaalla jatketaan saaristo- ja rannikkoalueiden yhdenmätyn käytön ja hoidon toteuttamista (iCZm, integrated Coastal Zone management).

Pohjanmaalla sijaitsee Suomen ensimmäinen luonnonperintökohde. Merenkurkun saaristo hyväksyttiin Unescon maailmanperintöluetteloon vuonna 2006, yhdessä Ruotsin Korkean Rannikon kanssa. Korkea Rannikko ja Merenkurkun saaristo ovat vain muutaman tunnin laivamatkan päässä toisistaan (150 km). Suomen ja Ruotsin välisten saarten etäisyys on lyhimmillään vain 20 kilometriä. Alue muodostaa kahden valtion yhteisen maailmanperintökohteen, jossa Suomen matala moreenisaaristo ja Ruotsin jyrkät kalliorannat antavat yhdessä kuvan noin 10 000 vuotta sitten päättyneen jääkauden aiheuttamasta maankohoamisilmiöstä ja sen vaikutuksista luontoon. Maankohoamisen seurauksena alue on ainutkertainen esimerkki maisemasta, joka muuttuu jatkuvasti. Merenkurkku onkin yksi maailman 192:sta ihmeestä.

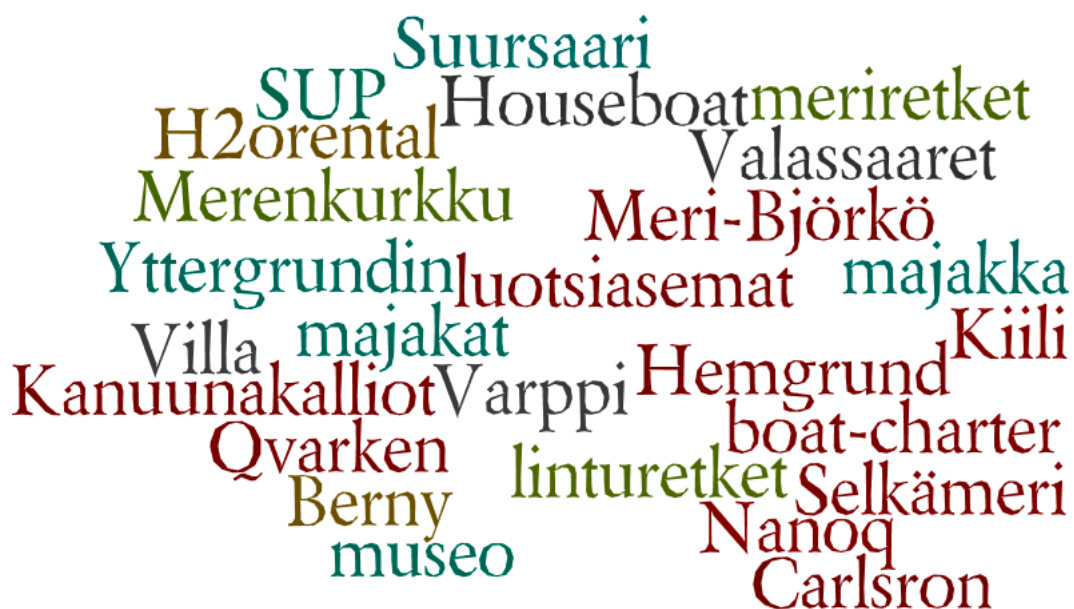
Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Pohjanmaalla on erittäin pitkä rannikko, jonka edustalla on kapea saaristovyöhyke lukuun ottamatta rannikon pohjoisosissa sijaitsevia saaristoalueita ja etenkin laajaa Merenkurkun saaristoaluetta. Pohjanmaan vesistöisyyteen liittyy ennen kaikkea meri, enimmilläänkin etäisyys sisämaasta meren rantaan on vain kolmisenkymmentä kilometriä. Maankohoaminen, ainutlaatuinen ja jatkuva luonnonilmiö, muokkaa rantaviivaa noin yhden senttimetrin vuodessa eli uutta maata syntyy Pohjanmaalle vuosittain lähes 150 jalkapallokentän verran. Merenkurkun saaristolla onkin ainutlaatuinen geologinen arvo, sillä alueen maankohoamisen nopeus on yksi maailman suurimmista.

Saaristo muodostuu tuhansista erikokoisista saarista, joita eräiden laskujen mukaan on noin 5 600. Merenkurkku on osa Suomen Natura 2000 -verkostoa, jonka tarkoituksena on suojella tärkeitä luontotyypppejä ja lajeja sekä säilyttää luonnon monimuotoisuus. Matalat vedet ja suojaisat lahdet ovat tärkeitä monille kalalajeille, ja alueen vesistön kalakanta sekä linnusto ovat runsaita. Oma erityispiirteensä Merenkurkun alueella ovat talven aikana jäiden siirtämät kivet, jotka keväällä ilmaantuvat esiin uusilla paikoilla. Veneväylät ja merikortit vanhentuvat nopeasti ja ne joudutaan laatimaan usein uusiksi.

Maakunnan kokonaispinta-alasta järviolaa on 183 km² ja merialaa 10 256 km² eli vesipinta-alaa on yhteensä 10 439 km², rantaviivaa 10 961 km. Yli puolen hehtaarin kokoisia saaria on 4 010. Merialueen suurimmat saaret ovat Raippaluoto, Oxkungar-Tengmo-Kvimo, Luoto, Björkö ja Österö-Västerö. Eniten saaria on Mustasaaren, Maalahden, Maksamaan, Närpiön ja Luodon kunnissa. Pysyvästi asuttuja saaria ilman kiinteää tieyhteyttä on neljä. Maakunnassa on yksi saaristokunta, Maalahti ja neljä saaristo-osakuntaa; Mustasaari, Luoto, Närpiö ja Vöyri. Suurimmat joet ovat Kyrönjoki ja Ähtävänjoki.

Mielenkiintoisia saaristo- ja vesistömatkailukohteita

Matkailualueena Pohjanmaa voidaan jakaa ruotsinkieliseen saaristoon ja rannikkoseutuun sekä suomenkieliseen sisämaahan. Näiden alueiden matkailulliset profiilit poikkeavat merkittävästi toisistaan. Maakunnan tulevaisuuden tavoitteena on profiloitua nykyistä vahvemmin ympärivuotiseksi matkailukohteeksi. Tämän tueksi tuoteistetaan erilaisia ohjelmallisia aktiviteetteja aiempaa runsaammin. Matkailullista potentiaalia on luonto- ja maaseutumatkailulla ja erityisesti maakunnan ainutlaatuisella meriluonnolla. Aiemmin vilkas laivaliikenne on jälleen elpymässä ja tulee olemaan tärkeä lisä maakunnan matkailun kehittämisessä.

Pohjanmaan vanhojen rannikkokaupunkien erityispiirre on merellisyys. Maakunnan keskus **Vaasa** on energiaosaamisestaan tunnettu yliopistokaupunki. Kaupungin rantoja kiertävät kävelyreitit, kuntopolut, merkityt vaellusreitit sekä pyörätiet. Meri tarjoaa mahdollisuudet kalastukseen, veneilyyn, melontaan sekä avantouintiin tai vaikkapa moottorikelkkailuun meren jäällä. Meren äärelle sijoittuu myös erityisesti lapsiperheiden suosikki vesipuisto **Tropiclandia**.

Idyllinen **Kristiinankaupunki** kuuluu kansainväliseen, elämänlaatua korostavaan Cittaslow-verkostoon. Kaupungissa sijaitsee Rannikko-Pohjanmaan korkein kohta, Pyhävuoren alue, joka on suosittu retkikohde luonnonystävälle ja kuntoilijoille. Maastoon järjestetään myös opastettuja retkiä. Patikointireittien lähtöpisteenä on Pyhävuoren vapaa-aikakeskus. Saunanseinäreitti on 3,6 km mittainen ja Susireitin pituus on 8,5 km. Kristiinankau-

pungin läheisillä saarilla on veneilijöille useita retkisatamia; **Yttergrundin** majakkasaari (yksi Suomen korkeimmista), **Högklubb** Skaftungin ulkopuolella sekä **Kiilin vierasvenesatama** Siipyssä. Varsinainen **vierasvenesatama** sijaitsee Kristiinankaupungin keskustassa Hotel Kristinan rannalla.

Kaskinen on Suomen pienin kaupunki, jonne tullaan siltoja pitkin. Kaupunki sijaitsee saarella eli meri ympäröi kaupunkia joka suunnalta. Alle kilometrin merimatkan päässä kaupungin keskustasta on **Kaskisten majakka Sälgrund**, jonka vanhaan luotsiasemaan on kunnostettu kokous- ja majoitustilat. Saarelle voi tehdä päivätetken tai jäädä yöksi luotsiaseman tiloihin. Kesäkaudella majoitusta on myös pihapiirin aitoissa. Saarella on luontopolku, jonka varrelle on koottu tietoa saaristoluonnosta. Kuljetuksista saarelle huolehtii veneyritys, joka tarjoaa myös saaristo- ja kalastusretkiä läheisillä vesillä. Sälgrundin Laxhamnien venelaiturissa on joitakin vieraspaikkoja veneille.

Pietarsaari on perinteinen laivanrakennus- ja merenkulkukaupunki, jossa sijaitsee Suomen ensimmäinen **arktinen museo Nanoq**. Lyhyen venematkan päässä kaupungista ovat Mäskärin ja Fäbodan saaret. **Mäskärin** saarella on Mäskärin Luontoasema, vanha luotsiasema, jossa on ravintola sekä kokous- ja yöpymistilat. Saarella on saaristoluonnosta kertova luontopolku. Kesällä Mäskäriin on säännöllinen liikenneyhteys ja talvella saarelle kuljetaan jään yli. Lähes koskemattoman luonnon keskellä sijaitseva **Fäboda**, noin 10 km Pietarsaaren keskustasta, on saarkeidas josta löytyy hiekka- ja kalliorantoja silmäkantamattomiin. Alueella sijaitsevat myös Fäboda-Pörkenäsin luontopolku sekä kahvila-ravintola.

Hyvä alku lähteä tutustumaan Unescon luonnonperintökohteeseen on **Merenkurkun Luontokeskus Terranova**, joka sijaitsee Vaasassa, ja on osa Pohjanmaan museota. Näyttely kertoo Merenkurkun saaristoa ja Korkea Rannikko -alueen luontoa muokanneesta jääkaudesta ja maankohoamisesta. Näyttelyssä on esillä myös saariston nykyistä luontoa ja siellä eläviä kasveja sekä eläimiä.

Suomen pisin silta (1 045 km) **Raippaluodon silta** yhdistää Raippaluodon saaren mantereeseen Mustasaaren kunnassa. Mustasaassa on neljä eripituista luontoreittiä; Björköby-Panike-reitti, Sommarö- ja Bodvattnet runt -luontopolut sekä Västerössä kulkeva Vöyri-Maksamaan reitti. Björkeby-Panike-reitin varrella sijaitseva **Saltkaretin** näkötorni on hyvä kohde ihastella saaren pyykkilautamoreeniksi kutsuttua De Geer -moreenimaisemaa.

Pohjanmaan vesistömatkailun ylivoimainen erityisyys on **ulkosaaristo**. Siellä operoivia yrityksiä on maakunnassa lukuisia. Merelle on tuoteistettu ympärivuotisia palveluja sekä yksittäisille matkailijoille että ryhmille; risteilyjä, reittiliikennettä, melontaa, veneretkiä, 1600-luvun tyyllisiä purjehduksia, postiveneitä, taxiveneitä, kuunareita, viikinkialuksia, sup-lautaretkiä, vesijettejä, hiihto- ja luisteluretkiä, hyljesafareita, majakkaretkiä, moottori-kelkkasafareita ja koiravaljakoita, hiihto- ja luisteluretkiä, kalastusta, vaelluksia, luonto-

ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA
TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA:

Venetsialaiset rannikolla
Kristiinankaupungin mestaruuspilkkikilpailut Härkmerenjärvi
Lohtajan Ohtakaran kalajuhlat Tankarin karikokous Kokkolan kalamarkkinat

kuvausta ja linturetkiä. Merenkurkun murtovesistöt ovat erityisesti kalastajien mieleen. Aluetta pidetään yhtenä maailman parhaana hauenkalastus paikkana. Merenkurkun Natura 2000 -alueella on neljä luontopolkua ja kaksi vaellusreittiä.

Alla muutamia esimerkkejä ulkosaariston kohteista:

Mikkelinsaarten luotsiasema sijaitsee Kummelskärin saarella, ulkosaaristossa Vöyrin kunnassa, 20 km Köklotin kalasatamasta pohjoiseen. Entinen merivartioston rakennus on kunnostettu luontoasemaksi ja on nykyään Metsähallituksen omistuksessa. Luotsiaseman ja näkötornin lisäksi saarella on kahden kilometrin pituinen luontopolku, jonka varrella voi tutustua vanhaan saaristolaisalaan. **Rönnskäretin** saaristo koostuu sadoista saarista ja luodoista. Alueen linnusto on hyvin monipuolinen. Luotsiaseman vanhoihin asuintiloihin on kunnostettu majoitushuoneita. Rannalla oleva telakkarakennus Docket on myös vuokrattavissa ja siellä on makuupaikkoja 8 hengelle, rantasauna sekä näyttelytila. **Norrskär** on ollut sotilasalue toisesta maailmansodasta lähtien aina vuoteen 2000 asti, jolloin puolustusvoimat jätti saaren. Norrskär soveltuu runsaan linnustonsa ja herkän luontonsa vuoksi käyntikohteeksi vain pienille opastetuille ryhmille tai yksittäisille kävijöille.

Valassaarten saariryhmä sijaitsee Merenkurkun ulkosaaristossa. Saariryhmän suurin saari muodostuu Ebbskäretistä ja Storskäretistä, jotka maankohoamisen seurauksena ovat kasvaneet yhteen. Saaren vaihtelevaan luontoon pääsee tutustumaan 2,5 kilometrin pituisella luonto- ja kulttuuripolulla. Saaren 36 metriä korkea majakka on ranskalaisen Henry LePauten suunnittelema. Hänen kuuluisin työ lienee Pariisin Eiffel-torni, ja rakenteellisesti nämä kaksi rakennusta muistuttavatkin toisiaan.

Eri puolilla saaristoa toimii useita majataloja, leirintäalueita ja myös vuokramökkejä on tarjolla. Metsähallituksen ylläpitämät ja hallinnoimat vuokratuvat tarjoavat myös majoitusta. Veneilijöitä varten on useita vierasvene- ja retkisatamia.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Maakunnan matkailun kehittämisessä tärkeässä roolissa on laaja verkostoituminen. Tästä esimerkkinä on VisitPohjanmaan yhteismarkkinointi. VisitPohjanmaan Pohjanmaan kautta -yhteistyössä ovat mukana VisitVaasa, VisitKristiinankaupunki, Concordia Oy, Kokkolan Matkailu ja Etelä-Pohjanmaan matkailu.

Tuotekehitystä on Pohjanmaalla tehty viime vuosien aikana pääsääntöisesti yritysten ja eri projektien välisenä yhteistyönä. Sisämaan maaseutumatkailua kehitetään ”Kyrönmaa yhteinä” -projektissa. Seutukunnallisia yhteenliittymiä on sekä rannikolla että sisämaassa.

Näkyvää yhteistyötä markkinoinnissa tehdään Merenkurkun yli Ruotsin puolelle. Yhteistyötä rahoittaa ja koordinoi Merenkurkun neuvosto. Myös Vaasan kaupungin matkailutoimisto hoitaa seutukunnallista markkinointia.

Pohjanmaa on mukana Visit Finlandin Merellinen saaristo -kasvuohjelmassa.

POHJOIS-KARJALA

*Lauluna sen kosket kuohuu, järven aallot loiskuaa,
säveleitä salot huokuu, ikihongat humajaa.*

Pohjois-Karjalan maakuntalaulu

Yleistä

Pohjois-Karjalassa on edustettuna luontomatkailun kärjet; vaarojen ympäröimät järvimaisemat, hienot jokialueet ja runsaslumiset talvet. Koli ja siitä avautuva Pielinen ovat yksi Suomen tunnetuimmista kansallismaisemista. Alue on ikuistettu moniin maalauksiin ja se on antanut vaikutteita myös suomalaiseen musiikkiin. Jean Sibelius, Eero Järnefelt, Juhani Aho, J.K. Inha ja monet muut taiteilijat viihtyivät Kolin maisemissa. Helposti saavutettava Kolin kansallispuisto, ja erityisesti sen suosituin reitti Herajärven kierros, ovat ainutlaatuisia monimuotoisen metsän ja vesiluonnon yhdistelmiä.

Pohjois-Karjalassa tai sen lähialueilla on helposti saavutettavissa peräti kuusi kansallispuistoa; Koli, Patvinsuo, Petkeljärvi, Kolovesi, Hiidenportti ja Tiilikka, jotka yhdessä Ruunaan retkeilyalueen kanssa muodostavat kansainvälisiä markkinoita kiinnostavan ja ainakin Euroopan sisällä ainutlaatuisen kokonaisuuden. Pohjois-Karjalan kansallispuistojen ja luontoretkeilykohteiden matkailijamäärät ja niiden mukanaan tuomat taloudelliset vaikutukset ovat olleet kasvussa. Tietoisuus reitistöistä ja niiden käyttö on kasvanut erityisesti uusien sähköisten ja painettujen oppaiden ansiosta sekä Kolin vetovoiman imussa.

Maakunnan matkailun teema- ja toimenpideohjelmassa 2014–2020 kuitenkin todetaan, että luontomatkailun ohjelmalliset sisällöt eivät vielä ole nousseet valtakunnan tasolla riittävän tunnetuiksi vetovoimatekijöiksi ja niiden tuotteistamisen ja näkyvyyden eteen on tehtävä työtä. Yhdeksi keinoksi nimetään kansallispuistojen ja luontokohteiden matkailuliseen hyödyntämiseen liittyvää verkostoitumista esimerkiksi Euroopan Geopark -verkoston kanssa. Maakunnan luonto- ja vesistömatkailua on luontevaa kehittää paitsi yli maakuntien rajojen, myös molemmin puolin Suomen ja Venäjän rajaa tarjottavien matkailupalveluiden avulla. Venäjän kanssa tehtävät hankkeet odottavat nyt kuitenkin seesteisempää poliittista ja taloudellista aikaa.

Maakunnan luontomatkailukohteissa, esimerkiksi Ruunaalla, Petkeljärvellä, Pamilon kosken alueella sekä Outokummun Erä- ja luontokeskuksessa, esteettömyyttä on kehitetty pitkäjänteisesti. Luontomatkailun esteettömyys halutaan nostaa yhdeksi Pohjois-Karjalan matkailun kilpailueduista. Esteettömiä ohjelmalveluja kehitetään maakunnassa aktiivisesti, näihin Pohjois-Karjalassa kuuluvat luontevasti myös luontokuvaus ja luonnon tarkkailun mahdollistavat palvelut.

Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Suomen itäisin maakunta on vaarojen, harjujen, metsien, soiden ja runsaiden vesistöjen maakunta, jonka suurin järvalue on Pielinen, Suomen viidenneksi suurin järvi. Maakunta jakaantuu kahdeksi maisemakokonaisuudeksi, järvi- ja vaaraseuduksi. Niiden raja noudattelee Pielisen järvaltaan reunaa ja jatkuu sen suunnassa kaakkoon valtakunnan rajaa kohti. Pohjois-Karjalan järvisyys, jonne pääosa maakunnan asutuksesta on sijoittunut, edustaa tyypillistä Järvi-Suomea. Itään ja pohjoiseen levittäytyvät alueet ovat erämaista, harvaan asuttua Vaara-Karjalaa.

Maakunnan pinta-alasta lähes viidennes on vettä. Suurin osa vesistöistä kuuluu Vuoksen vesistöalueeseen. Järvalaa Pohjois-Karjalassa on yhteensä 3 821 km², rantaviivaa 20 953 kilometriä. Suurimmat järvet Pielisen lisäksi ovat Pyhäselkä-Jänisselkä, Puruvesi, joka osittain kuuluu Etelä-Savo, Höytiäinen, Juojärvi, Pyhäjärvi, Koitere, Viinijärvi, Rikkavesi, Suuri Onkamo ja Nuorajärvi.

Pohjois-Karjala on paitsi suurten järvien, myös tuhansien pienvesien maakunta. Vuoksen ja Laatokan lukuississa latvavesissä on runsas ja monipuolinen kalakanta. Joensuun halki virtaavan Pielisjoen kosket kaupungin alueella ovat viimeisiä Saimaan lohen luonnonkannan lisääntymispaikkoja. Monet alueen joista ja järvistä ulottuvat Venäjän puolelle. Pohjois-Karjalan maakunnassa on valtakunnan raja-alueita 304 km.

Yli puolen hehtaarin kokoisia saaria Pohjois-Karjalassa on 4 433. Järvien suurimmat saaret ovat Oravisalo, Varpassalo, Paalasmaa, Niinisaari ja Suitsansaari. Eniten saaria on Ilomant-

sin, Lieksan, Liperin, Rääkkylän ja Kiteen kunnassa. Maakunnassa on 21 pysyvästi asuttuja, ilman kiinteää tieyhteyttä olevaa saarta. Saaristo-osakuntia ovat Juuka, Kitee, Lieksa, Liperi ja Rääkkylä. Suurimmat joet ovat Pielisjoki, Lieksanjoki, Koitajoki, Valtimojoki, Jongunjoki, Viinijoki, Haapajoki, Tuulijoki ja Saramojoki.

Mielenkiintoisia saaristo- ja vesistömatkailukohteita

Matkailullisesti maakunta jakaantuu kolmeen matkailualueeseen ja -keskittymään: Joensuun matkailualueeseen, Pielisen Karjalan matkailualueeseen ja Keski-Karjalan matkailualueeseen.

Joensuun matkailualueeseen kuuluvat Joensuun kaupungin lisäksi Kontiolahden talviurheilukeskus, Outokummun Aarrekaupunki, Huhmarin matkailukeskus ja Ilomantsi.

Maakunnan pääkaupunki **Joensuu** sijaitsee Höytiäisen ja Pyhäselän välisellä kannaksella. Järviä yhdistää Höytiäisen kanava, joka syntyi vuonna 1859 hallitsemattomana vedenpurkauksena alueillaan olevan kanavatyömaan rakenteiden petettyä. Höytiäisen pinta aleni tuolloin peräti yhdeksän metriä. Kaupungin halki virtaa lisäksi Pielisjoki, joten Joensuun kaupunkialueella on luontaiset mahdollisuudet monipuoliseen ja helposti saavutettavaan vesistömatkailuun. Laivaliikenne, veneily, melonta ja kalastus jopa kaupungin keskustassa ovat merkittävä potentiaali palveluiden kehittämiseksi.

Ilomantsin alueella sijaitsee kaunis vesistöinen **Petkeljärven kansallispuisto**, ja osa Lieksan suuntaan ulottuvaa **Patvinsuon kansallispuistoa**. Ilomantsi kuuluu Pohjois-Karjalan biosfäärialueeseen yhdessä Lieksan ja Joensuuhun kuuluvan Tuupovaaran kanssa. Ilomantsissa Koitajoen kainalossa sijaitsee myös Suomen itäisin kylä **Möhkö**, jossa on mahdollisuus tutustua alueen ruukki- ja tukkilaishistoriaan.

Pielisen Karjalan matkailualueella sijaitsevat Koli, Bomba-Hyvärilän alue sekä Ruunaa ja Vuoniskylät. Pohjois-Karjala tunnetaan vahvasta **Koli**-brändistään, jonka vahvuuksia upean luonnon lisäksi ovat palvelujen ympärivuotisuus. Luontomatkailun kehittämisen lisäksi Kolin alueen merkittävimpiä investointeja ovat olleet muun muassa Break Sokos Hotel Kolin ja Koli Spa Lotuksen kylpyläinvestoinnit. Kolin menestys heijastuu imagohyötynä ja matkailijavirtana koko maakuntaan. Kolin Vuonislahden ja Lieksan välillä risteilee Suomen suurin sisävesien autolautta MF Pielinen. Uutena laivakalustona liikennöi kantosiipialus MF SuviExpress samalla reitillä.

Ruunaan retkeilyalueella on suuri merkitys maakunnan toiminnallisena luontomatkailukohteena. Siinä missä Koli on ympärivuotinen matkailukohde, Ruunaan matkailullinen merkitys painottuu edelleen kesäaikaan, erityisesti vesiretkeilyyn ja kalastusmatkailuun. **Koskenlasku** on Ruunaan perinteinen menestystuote. Alue on tunnettu myös kalastuskohteena, jossa on ryöppyävien koskien lisäksi kalaisia erämaajärviä. Pohjois-Karjalan matkailun teemaohjelmassa Ruunaa on nimetty maakunnan kalastusmatkailun kehittämisen kärkikohteeksi. **Bomban karjalaiskylä** kylpylöineen sijaitsee Pielisen rannalla. Vesistön ympärille on tuoteistettu ympärivuotisia palveluja, talvella laajat retkiluistelureitit, kesällä melontaa, kalastusta ja veneilyä. Lähiympäristössä on useita retkeily- ja virkistysalueita sekä laajoja erämaa-alueita ja kansallispuistoja. Alueella on myös käynnissä mittavat kylpyläinvestoinnit, Break Sokos Hotel Bomba valmistuu uusittuna helmikuussa 2017.

Keski-Karjalan matkailualueen kärkikohde on Pajarinhovin kylpylä ja lomakylä. Tohmajärven alueella sijaitseva Niiralan rajanylitysasema on Pohjois-Karjalan matkailun kannalta tärkeä venäläismatkailijoiden sisään tuloväylä. **Pajarinhovin** kylpylä ja lomakylä sijaitsevat kirkasvetisen Karjalan Pyhäjärven rannalla Kiteen Puhoksessa. Lomakohteen yhteydessä on myös **Kiteen Eläinpuisto**, jonka kahden kilometrin mittainen maisemapolku kulkee järvimaisemissa. Puiston eläinlajit ovat pääosin Suomen luonnossa tavattavia nisäkkäitä ja lintuja. Rääkkylässä, vanhassa meijeriympäristössä, sijaitseva **Paksuniemen** alue vierasvenesatamineen on kehittynyt voimakkaasti viime vuosina. Kesälahden kunnan alueelle ulottuvan kirkasvetisen Puruveden rannalla on useita lomakohteita, joista suurin ja pitkät perinteet omaava on **Ruokeen lomakylä**. Sen rannasta starttaa vuosittain Puruveden lohikuningaskisa, jossa kalastusveneet toimivat soutuvoimalla.

Pohjois-Karjalan **kalavedet** ovat monipuolisia ja kalakanta runsas. Maakuntakalan eli järvilohen lisäksi kalastetaan kuhaa, ahvenia, haukia, harjuksia, taimenia ja siikoja. Maa-

ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA
TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA:

Karelia Soutu Puruveden lohikuninkuus Jongun Hujaus Ruunaan Rysäys
Pielisen jäähiihto Ruunaan koskihiihto Arktinen jäätiejuoksu
Kaislikkohiihdon MM-kisat Kolin Venetsialaiset Vuonislahden Muikkumarkkinat

kunnassa on mahdollista kalastaa kaupunkikeskustan tuntumassa tai hakeutua omaan rauhaan erämaan ympäröiville kalavesille. **Pielisjoki** on järvilohen synnyinjoki, joka yhdistää Pielisen kalaisan ja kuuluisan järven ja alapuolisen Saimaan toisiinsa. **Ruunaan koskialueen** helmiä ovat Paasikoski ja Haapavitja, joiden alueella ei tehdä istutuksia eli kalastus perustuu luonnon kantaan. Neitikoski, Murrookoski sekä Siikakoski ovat alueita, joihin istutetaan pyyntikokoisia järvitaimenia ja kirjolohia. Ruunaan koskialueella on myös luontaisesti lisääntyvä taimen- ja harjuskanta. Pidemmän aikavälin toiveena on saada palautettua alueelle luontainen Saimaan lohien kanta. **Koitere**, Karjalan helmeksikin kutsuttu karu erämaajärvi, on tunnettu kuhasta, siiasta ja muikuista. Ilomantsin valtavirta **Koitajoki** on kalastuksen lisäksi suosittu melontareitti. **Oriveden kalastusalue** alkaa Joensuu edustalta. Alueen houkuttimena ovat sekä kalaisat vedet että myös alueen lukitsemattomat kalasaunat, laavut ja nuotiopaikat. Outokummussa on **Erä- ja luontokeskus**, mittava ja esteetön kalastus- ja retkeilytukohta, jossa on myös lapsille oma kalakeidas.

Talviaikaan Pielisen yli kulkee seitsemän kilometrin mittainen Euroopan pisin **jäätie**. Se ulottuu järven itärannan Vuonislahden kylästä järven länsirannalla sijaitsevaan Koliin. Jäätietä on ylläpidetty jo vuodesta 1980. Keskimäärin jäätiellä kulkee 210–215 ajoneuvoa vuorokaudessa, parhaimmillaan sitä on ajanut lähes 500 ajoneuvoa päivässä. Pääosin tietä ajavat turistit, mutta myös paikalliset kulkevat sitä pitkin. Jäätien ansiosta matka Kolin kylän keskustasta Lieksan keskusta lyhenee 51 kilometrillä (92 km:stä 41 km:ksi) ja Kolista Vuonislahden keskusta matka lyhenee 62 kilometrillä (76 km:stä 14 km:ksi). Pielisen yli menevä jäätie avataan vuosittain olosuhteiden salliessa. Keskimäärin reitti on avattu tammi-kuun puolen välin tienoilla ja tavallisesti se suljetaan maaliskuun lopulla. Tie avataan, jos järven jää saavuttaa 40 cm paksuuden helmikuun 15. päivään mennessä. Aina olosuhteet eivät ole olleet otolliset jäätien avaamiselle. Vuosina 1984, 1992 ja 2001 sitä ei saatu virallisesti avatuksi lainkaan.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Matkailun teema- ja toimenpideohjelman ohjauksesta vastaa Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. Lisäksi toteutumista aktivoidaan ja seurataan säännöllisesti Karelia Expert matkailupalvelu Oy:n toimesta. Karelia Expert Matkailupalvelu Oy on Pohjois-Karjalan matkailun alueorganisaatio, joka vastaa alueen yhteisestä matkailumarkkinoinnista, tuotekehityksestä, matkailupalvelujen myynnistä sekä matkailuneuvonnasta. Lisäksi Pohjois-Karjalan matkailun markkinointi-, myynti- ja kehittämistyötä tehdään yritysten oman työn tukena alueiden matkailuyhdistyksissä. Niiden tärkein tehtävä on toimia oman alueensa yhteistyön foorumina ja vastata matkailun tukipalveluista kuten yhteismarkkinoinnista, kehittämisestä ja reitistöistä.

Seuranta- ja ohjaustyötä tehdään myös kaikille matkailuyrityksille, toimijoille ja sidosryhmille vuosittain järjestettävässä avoimessa matkailuparlamentissa. Kokouksissa koordinoidaan eri matkailun kehittämistoimijoiden, kuten maakuntaliiton, Karelia Expert matkailupalvelu Oy:n, matkailuyhdistysten, seudullisten elinkeinoyhtiöiden, kuntien ja matkailualan koulutuksesta vastaavien oppilaitosten, yhteistyötä.

Matkailun kehittämistä ohjataan valtakunnallisen matkailustrategian lisäksi maakunnallisilla kehittämisohjelmilla. Myyntiä tuetaan asiakas- ja trendilähtöisellä tuotekehityksellä. Kolmivuotisen ”Matkailun kasvuohjelma 2015–2018”-hankkeen kautta ohjataan merkittävä osa kehittämisresursseista matkailukeskittymien kilpailukykyyn parantamiseen, kansainväliseen myyntiin ja markkinointiin sekä edistetään toimialan investointeja.

POHJOIS-POHJANMAA

Kesäaurinkos kanssa ma valvonut oon ja viettänyt yötöntä yötä.

Ja vaipuen vienohon haaveiluun vain katsonut Luojan työtä.

En tenhoas tuota voi unhottaa, oi kymmenen, kymmenen virran maa!

Pohjois-pohjanmaan maakuntalaulu

Yleistä

Pohjois-Pohjanmaa ulottuu Perämeren rannikolta aina Suomen itärajalle asti. Maakunta koostuu kolmesta erilaisesta matkailullisen profiilin omaavasta alueesta: Koillismaasta, Oulun seudusta ja Kalajoen matkailualueesta. Koillismaan alueen muodostavat Pudasjärvi, Taivalkoski ja Kuusamo yhdessä Lapin maakuntaan kuuluvan Posion kanssa. Alueen matkailukeskuksena toimii Ruka, jonka vetovoimaa täydentää luonto- ja maaseutupalveluiden runsas tarjonta. Rukan kesämatkailun tunnuslause ”Luonnon koordinaatit” korostaa

alueen luontoa vetovoimatekijänä. Potentiaalia ympärivuotisen matkailun kasvattamiseksi on erityisesti alueen kalastus- ja luonto- ja erämatkailun palveluissa.

Oulun seudun vetovoima perustuu kaupunki- ja kokouspalveluiden lisäksi tapahtumiin ja lähialueiden virkistyspalveluihin. Alueen matkailu on ympärivuotista, mutta suurin sesonki ajoittuu kesään.

Kalajoen alueella on vahva kesäsesonki, jonka rinnalle kehitetään yhä aktiivisemmin ympärivuotista matkailua. Kalajoen strategiset painopistealueet ovat Marepolis-strategia sekä matkailukauden jatkaminen palveluita kehittämällä sekä erityisesti uusien lyhyt sesonkien avulla. Ympärivuotisten matkailutuotteiden kehittäminen lähimarkkina-alueelle on lähivuosien tärkeimpiä toimia. Kehittämiskohteina tulevat olemaan myös kohde- ja teemamatkailu ja venesatama- ja marina-alueen palvelut.

Matkailun kärkihankkeita maakunnassa ovat muun muassa kansainvälisen kilpailukyvyyn sekä saavutettavuuden parantaminen ja alueen matkailuimagon ja profiilin kirkastaminen. Pohjois-Pohjanmaalla on vuosina 2012–2015 tehty useita matkailullisesti merkittäviä investointeja, jotka liittyvät alueen vesistömatkailun kehittämiseen: Oulun ja lähikuntien merelliset hankkeet Varjakka, Hailuoto, Liminganlahti, Virpiniemi sekä Merikeskus. Hailuotoa halutaan kehittää yhdeksi Suomen saaristomatkailun ykkössaarista. Lisäksi maakunnassa on investoitu muun muassa Kalajoen Aurinkohiekkojen kaava-alueen toteutushankkeeseen sekä alueen reitistöjen ja luonto- ja kalastusmatkailun kehittämiseen.

Matkailun tuotteistukseen ja markkinointiin on panostettava entistä voimakkaammin. Maakunnan matkailustrategiassa on linjattu, että vesistö- ja kalastusmatkailun edellytysten ja tuotepakettien suunnittelua ja kehittämistä tehdään yhteistyössä matkanjärjestäjien ja yritysten kanssa. Tähän liittyy esimerkiksi tuotepakettien ja ohjelmalveluiden konseptointi lähiruoan, GreenCare ja Wild Life teemojen ympärille.

Maakunnan Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Pohjois-Pohjanmaalla on erittäin pitkä rannikko, jossa on pääsääntöisesti vähän saaria. Poikkeuksen muodostavat Oulun läheiset merialueet, joilla on Hailuodon lisäksi useita pienempiä saaria sekä etelässä Rahjan saaristo ja Raahan edustan saaristo.

Pohjois-Pohjanmaan maisemassa vaihtelevat Perämereen laskevien jokien halkoma tasainen rannikkoseutu, Suomenselän karut suoalueet ja Koillismaan ylänkömaisemat. Maakunnan matala rannikko on syntynyt jatkuvasta maankohoamisesta johtuvan rannan siirtymisen seurauksena. Erityisesti Oulun edustalla meri syvenee hitaasti, 20 metrin syvyys saavutetaan vasta noin 50 kilometrin päässä rannikosta. Pohjois-Pohjanmaalla on merialaa

6 300 km², rantaviiva on ehjä ja saaria sen edustalla on vähän. Oulun edustalla on yksi suuri saari, hiekkakankaistaan tunnettu Hailuodon saaristokunta.

Pohjois-Pohjanmaa on vähäjärvistä aluetta. Poikkeuksena on Kuusamon seutu, jossa järvisyys on lähes 14 % maa-alasta. Rantaviivaa maakunnassa on kaikkiaan yli 23 000 km. Laajin kokonaan Pohjois-Pohjanmaan alueella sijaitseva järvi, maakunnan nimikkojärveksi valittu Pyhäjärven Pyhäjärvi, sijaitsee maakunnan eteläosassa, jossa maisemat muuttuvat nopeasti Pohjanmaasta Järvi-Suomeksi. Maakunnan muita suuria järviä ovat Muojärvi, Ala-Kitka, Kostonjärvi ja Oulujärvi.

Yli puolen hehtaarin kokoisia saaria on 2 583. Eniten saaria on Kuusamon, Pudasjärven, Taivalkosken ja Haukiputaan kunnissa. Hailuodon lisäksi tunnettuja saaria ovat Vaalan Manamansalo, Kalajoen edustalla sijaitsevat pienehkö Rahjan saaristo, Maakalla ja Ulkokallan majakkasaari. Pysyvästi asuttuja saaria ilman kiinteää tieyhteyttä on kolme. Maakunnassa on yksi saaristo-osakunta, Vaala.

Pohjois-Pohjanmaalla on useita merkittäviä rakentamattomia jokia, muun muassa Oulanka- ja Kitkajoki, Kuusinkijoki sekä Kiiminkijoki. Maakunnan suurimmat joet ovat Oulujoki, Iijoki, Siikajoki, Pyhäjoki ja Kalajoki.

Maakunnan Mielenkiintoisia saaristo- ja vesistömatkailukohteita

Maakunnan keskus on **Oulu**, jonka matkailualueeseen kuuluvat myös Rokuan sekä Syöteen matkailukeskukset. Oulun kaupungin merellinen matkailukohde on **Nallikari**, Pohjolan Rivieraksi kutsuttu ympärivuotinen lomakeskus hiekkarantoineen. Alueella on kylpylä-hotelli, ympärivuotinen leirintäalue sekä lomakylä. Nallikari on suosittu kesäkohde, mutta palveluja on tuoteistettu alueella ympärivuotisesti. Meri ja rannat tarjoavat aktiviteetteja omatoimisille matkailijoille, jäänyt meri houkuttelee pilkkijöitä, retkeilijöitä, hiihtäjiä ja tuulilajien harrastajia. Syksyisin ja aikaisin keväällä alue on erityisesti lintuharrastajien suosiossa.

Oulun seudun matkailualueen toimenpideohjelmassa 2014–2020 on todettu, että “vesiaktiviteetit eivät näyttele merkittävää roolia alueen vetovoiman ja palvelutarjonnan kannalta vielä, mutta niissä piilee merkittävä potentiaali oikealla tuoteistuksella muun muassa melonnassa, purjehduksessa, vesijettisafareissa ja kalastuksessa sekä talvisen merenjäälakeuden hyödyntämisessä”. Myös risteilymatkailussa nähdään uusia kasvumahdollisuuksia, joita alueella parhaillaan selvitetään.

Perämeren suurin saari, **Hailuoto**, on kaikista Suomen merialueiden saarista pinta-alaltaan kolmanneksi suurin. Se on kohonnut merestä noin 2 000 vuotta sitten, ja maankohoaminen jatkuu. Hailuoto on nimetty yhdeksi Suomen kansallismaisemista, ainoana kokonaisuutena kuntana koko Suomessa. Hailuotoon ei ole kiinteää tieyhteyttä. Kesäaikana saarelle pääsee Oulunsalosta ilmaisilla lautoilla, talvella käytössä on jäätie. Etäisyys Ouluun on noin 30 km, matka-aika lautalla noin 30 minuuttia. Matkailjoita varten saarella on palveluja, esimerkiksi vanhan majakan luotsiasemaan rakennettu hotelli.

Maakunnassa on yksi saaristo-osakunta, Vaala, johon kuuluu **Manamansalon saari** Oulujärvessä. Saareen on sekä kiinteä tieyhteys että reittiliikennettä saaren ja mantereen välillä. Saari jakaa Oulujärven kahteen lähes erilliseen lohkokon. Saaren pituus on 16,2 km ja suurin leveys 13,8 km. Saaren pinta-ala on 76 km². Manamansalo on Oulujärven suurin ja Suomen sisävesien viidenneksi suurin saari. Manamansalo on tunnettu pitkistä hiekkarannoistaan. Saarella sijaitseva Kassu Halosen taidetalo on tukikohta vuosittaisille saarikonserteille. Manamansalossa vieraillee noin 60 000 kävijää vuodessa.

Oulun seudun matkailualueeseen kuuluva merellinen **Raah**e kehittää aktiivisesti merenkulkuun ja saaristoluontoon tukeutuvia palveluja. Raahen matkailulle saariston merkitys on suuri, ehkä matkailullisesti jopa tärkein. **Pikkulahti** on kaupungin merellinen keskipiste, josta lähdetään melomaan, sup-lautailemaan tai fatbike-pyöräilemään rannikkoa pitkin. Pikkulahden Palvelut järjestää meriaktiviteettien lisäksi koskenlaskua Pyhäjoen Pyhäkoskella. Raahen **saaristo** valittiin **vuoden 2016 retkikohteeksi Suomessa**. Tunnustus innosti alueen kalastajia tiiviimpään yhteistyöhön. Syntyi yritys, joka järjestää saaristoristeilyjä ja charter-matkoja saaristoon risteilyalus M/B Jennamarialla. Kesällä 2016 yritys kuljetti

kahden kuukauden aikana noin 1 000 asiakasta. Määrä on merkittävä lisäys koko Raahen matkailulle.

Raahen Meripelastus ry järjestää matkoja pelastusristeilijä PR Niilo Saarisella. Saaristoon pääsee myös haruspurjekuunari Raahen Fiialla. Erilainen tapa tutustua saaristoon on lähteä **sukellusretkelle**. Raahen urheilusukellusseura Mursut ry järjestää sukellusretkiä Raahen edustan hyllyille. Lähivesillä on kiinnostavia kohteita kuten Tamara IX kolmimastoparkki, joka upposi vuonna 1922. Matkoja järjestetään sukelluksen harrastajille, mutta mukaan voi lähteä myös vain seuraamaan sukeltajien matkaa. Raahen merellinen tarjonta on paitsi monipuolista, myös ympärivuotista. **Taskun saari** on suosittu retkeilykohde sekä kesällä että talvella. Saareen on matkaa Raahen kaupungin museon rannasta noin viisi kilometriä. Talvella jäätilanteen salliessa saarelle pääsee hiihtäen tai luistellen. Saarella on 1800-luvun harvinainen **Pooki-majakka**. **Iso-Kraaselin** saareen pääsee omalla veneellä, kajakilla tai tilauskuljetuksella. Saarella on luontopolku sekä harvinainen kluuvijärvi, majakka ja vanha 1800-luvun luotsitupa, jossa on majoitusmahdollisuus. Natura-hankkeen myötä Raahen lähistön saariin on rakennettu laavuja, vessoja ja rantautumispaikkoja.

Koillismaahan matkailun ympärivuotisena matkailukeskittymä toimii hiihto- ja laskettelukeskuksena hyvin tunnettu **Rukatunturi**. Ruka on Suomen kuuluisimman vaellusreitin **Karhunkierroksen** eteläinen päätepiste. Karhunkierroksen lisäksi alueella on lukuisia lyhyempiä päivävaellukseen sopivia reittejä, joista kauneimpia on **Oulangan kanjonin ympyräreitti**. Kuusamon vapaana virtaavat vedet muodostavat kattavan verkoston kalastukseen, koskenlaskuun, melontaan ja vesiretkelyyn laajasti. **Kitkajoki** on tunnettu koskenlaskujoki, jossa lajiin voi tutustua joko opastetuilla, rauhallisilla etapeilla tai kokeilla taitojaan hurjemmissa laskuissa. Kuusamon alueella on **luokiteltuja järvi- ja jokimelontareittejä** noin 350 kilometriä. **Pienveneilyreittejä** on lähes 100 kilometriä alueen suurimmilla järvillä: Kitka-, Kuusamo- ja Muojärvillä sekä Kiitämässä, Kirpistöllä ja Suiningissa. Reitit ovat merkitty vesistöihin kummelein ja merkein sekä kuvattu erillisissä veneilykartoissa ja Maanmittauslaitoksen maastokartoissa. Kuusamossa on kaksi kalastusatamaa: Ala-Kitka ja Sossonniemi. Lisäksi Posion puolella on kalastussatama Mourusalmissa. Vesistöjen rannoilla on hyvin venesatamia, venevalkamia ja rantautumispaikkoja. **Kuusamojärvellä** on mahdollisuus myös kirkkoveneristeilyyn sekä omatoimiseen kirkkovenesouteluun.

Kalastuksen harrastajille Kuusamon alue tarjoaa lähes kaiken, pienistä erämaajärvistä vapaana virtaaviin koskiin. Alue on erityisesti perhokalastajien suosiossa. Suotuisista olosuhteista kertoo elokuussa 2020 alueella järjestettävät **perhokalastuksen MM-kilpailut**. Kuusamo on toista kertaa vaikeasti tavoiteltavien perhokalastuksen MM-kisojen näyttämönä. Edellisen kerran Kuusamossa kisattiin vuonna 1989, jonka ansiosta Kuusamo nousi kansainväliseen maineeseen kalastusmatkailukohteena. Tulevan kilpailun vesiksi on alustavasti valittu jokia ja järviä Kuusamon, Taivalkosken ja Sallan alueilta.

Kuusamosta vajaan 40 kilometrin päässä sijaitsee **Oulangan luontokeskus ja kansallispuisto**, joka täytti 60 vuotta vuonna 2016. Alueen maisemat, maaperä ja kasvisto edustavat ainutlaatuista jääkauden muokkaamaa jokiluontoa. Luontokeskukselta lähtee yhteensä 150 kilometrin verran merkittyjä reittejä, tunnetuin niistä on Karhunkierros. Kansallispuiston tunnetuimpia nähtävyyksiä on **Kiutaköngäs**. Yksi Suomen komeimmista vesiputouksista on oikeastaan jyrkkien koskien sarja. Putoukselle pääsee helposti Oulangan luontokeskukselta. Hyvien opasteiden ja polun ansiosta könkäälle pääsee lähes mihin vuodenaikaan hyvänsä. Oulangan kansallispuisto tekee yhteistyötä venäläisen sisarpuistonsa Paanajärven kansallispuiston kanssa.

Kuusamon naapurikunta **Taivalkoski** on runsasvetistä vedenjakajaseutua. Alueen vedet kuuluvat lijoen vesistöön. Iijoki virtaa itä-länsi suuntaisesti kunnan keskustaan, missä se kääntyy lounaaseen ja muodostaa useita sivujokia. **Iijoki** on Suomen eteläisin suurjoki, jonka pääuoman pituus on lähes 370 kilometriä. Korkeuseroa joessa on 250 metriä. Ylä-juoksulla Iijoki ja sen ympäristö, varsinkin Taivalkosken alue, on maisemaltaan erämainen ja erinomainen kalastusalue. Alueen puhdas ja monipuolinen luonto ja vesistöt ovat myös retkeilijöiden sekä seikkailu- ja elämysliikuntalajeja harrastavien suosiossa. **Taivalkosken melontakeskus** on alueen vesiturheilukeskus, jossa voi harrastaa kanoottipujottelua, freestylemelontaa, opetella melonnan alkeita tai laskea riverboogielaudalla.

Kylmäluoman retkeilyalue sijaitsee kunnan koillisosassa 45 kilometriä Kuusamosta etelään Kajaanin suuntaan. Retkeilyalueen maasto on pääosin karua männikkökangasta, jolle ovat tunnusomaisia vesistöjen varsia seurailevat korkeat harjujonot. Retkeilijöiden suosiossa ovat niin patikointi, kalastus ja melonta sekä talvella hiihto ja pilkkiminen. Kylmäluoma on erityisesti perheiden suosima lomakeskus. Taivalkoski kuuluu Suomen lumivarmimpiin alueisiin. Kunnan alueella on **Taivalvaaran hiihtokeskus** sekä runsaan puolen tunnin ajomatkan päässä **Iso- ja Pikku-Syötteen hiihtokeskukset**. **Iso-Syötteen retkeilyalue** rajoittuu Iso-Syötteen laskettelu- ja matkailukeskukseen, pohjoisessa Syötteen kansallispuistoon ja etelässä Syötteen virkistysmetsään. Alueet muodostavat yhdessä Syötteen virkistys- ja luonnonsuojelualueiden kokonaisuuden. Monipuoliset patikka- ja hiihtoreitit kiertelevät retkeilyalueella ja sen laitamilla. Muun muassa **UKK-reitti** kulkee Iso-Syötteen maastoissa.

Maakunnan eteläosan suosituin matkailukohde on **Kalajoen alue**, joka on hiekkarannoistaan tunnettu kesäkohde. Kapasiteetiltaan Suomen suurin **Surf Center** sijaitsee Kalajoen Hiekkasärkillä. Alueen matkailua halutaan kasvattaa ympärivuotisesti. Talvella erityisesti jäällä tapahtuvat aktiviteetit ovat Kalajoen alueella potentiaalisen kasvun paikka. Kalajoki tunnetaan Suomen johtavana jääpurjehdusalueena. Siellä on järjestetty useita kansainvälisiä kilpailuja. Vuonna 2012 kilpailtiin Euroopan mestaruuksista, ja heti seuraavana vuonna järjestettiin MM-kisat. Ympärivuotinen kohde on myös **Kylpylähotelli Sanin** yhteydessä

**ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA
TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA:**

Perämeren melontapäivät Raahen Pooki Flakkaa **Meripäivät** Raahen
Käylän Tukkilaiskisat Kuusamon **Koskenlaskun Suomi Cup** Oulanka
Naisten melonta Oulanka **SUP Weekend** Oulanka

oleva **Meriluontokeskus**, jossa pääsee sukeltamaan Perämeren vedenalaiseen maailmaan tai onkimaan Suomen ennätyskalan ja testaamaan sukellusvenesimulaattori Botniaa.

Pohjois-Pohjanmaan alueelle ulottuu myös Peuran polku -retkeilyreitti, joka kulkee Pohjois-Pohjanmaan lisäksi Keski-Suomen ja Keski-Pohjanmaan maakunnissa.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Pohjois-Pohjanmaalla eri toimijat tekevät tiivistä yhteistyötä matkailukeskusten sekä lentokenttien vaikutusalueella. Hyvinä esimerkkeinä lentokenttien vaikutusalueen verkostoitumisesta ovat Oulun Matkailu Oy ja Kuusamo Lapland. Oulun kaupungin imagoa rakennetaan Capital of Northern Scandinavia -teemalla. Oulun Matkailu Oy toteuttaa matkailuyritysten ja kärkekohteiden yhteismarkkinointia laajalla alueella. Pohjois-Pohjanmaalla toimintaan osallistuvat Oulun seudun lisäksi Kalajoki, Syöte ja Suomen ensimmäisen Geopark-statusen saanut Rokua Geopark.

Nivala-Haapajärven ja Haapavesi–Siikalatvan seudut kehittävät matkailua yhteistyössä Oulun seudun kanssa. Seutujen matkailun kehittämisestä ja yhteismarkkinoinnista vastaava Keskipisteen matkailuyhdistys on Oulun Matkailu Oy:n osakas.

Maakunnassa mietitään myös kansainvälisen markkinoinnin tiivistämisestä yhdessä Kainuun kanssa Pohjola Arctic -teeman alla. Pohjanmaan ja Kainuun kansainvälisen matkailun kehittämiseen tähtäävä yhteistoiminta tarjoaa uudenlaisia mahdollisuuksia lisätä alueen kiinnostavuutta. Koillismaalla Lappi-brändiä voidaan hyödyntää yhdistellen omaperäisiä ja laadukkaita luonto- ja elämyspalveluja.

Koillismaan matkailun kattojärjestönä toimii Ruka-Kuusamo Matkailu ry. Yhdistyksen perustivat alueen suurimmat matkailutoimijat ja Kuusamon kaupunki vuonna 2002. Yhdistykseen kuuluu tällä hetkellä noin 140 yrittäjää eli suurin osa alueen matkailuyrittäjistä.

Raahe on mukana Visit Finland Merellinen saaristo -kasvuohjelmassa. Vesistömatkailuun halutaan kunnassa panostaa voimakkaamin sekä kansainvälisissä hankkeissa että paikallisesti. Raahessa haetaan parhaillaan ”isoa ideaa” siitä, miten saaristoa hyödynnettäisiin nykyistä paremmin.

POHJOIS-SAVO

”Pohjois-Savon maakuntalintu Kuikka (Gavia arctica, Black-throated Loon) on lyhyesti sanoen valmista tekoa. Se on pysynyt samanlaisena kymmenen miljoonaa vuotta. Se on jo itsessään todiste harvinaisen onnistuneesta prototyypistä. Vähän niin kuin myö savolaiset.”

Yleistä

Vesistöisen maakunnan suurin järvi on Kallavesi, jonka rannalle sijoittuu maakunnan keskuskaupunki Kuopio. Maakunnan matkailustrategiassa on linjattu, että monipuolinen vesistö ja luonto ovat Pohjois-Savon vahvuuksia ja niiden saavutettavuuteen ja tunnettuuteen täytyy panostaa. Strategian mukaisesti vesistö-, kalastus- ja luontomatkailun kehittäminen on neljän tärkeimmän kehittämisteeman joukossa. Matkailustrategian lisäksi Pohjois-Savon maakuntakaavaan on esitetty luonnonoloihin perustuvia kehittämisalueita edistämään luontomatkailua ja sen tukemista.

Vesistöisyyden vetovoima maakunnassa siis tunnustetaan, mutta samalla todetaan, että niiden hyödyntäminen, tuotteistaminen ja palvelutarjonta eivät ole kehittyneet riittävästi. Tarvitaan tuotteistamista, palvelutarjonnan laajentamista, yritysten tiiviimpää yhteistyötä ja yhteismarkkinointia, jotta vesistömatkailu myös saavuttaa sille asetetut tavoitteet.

Pohjois-Savossa ovat kaikki mahdollisuudet ja puitteet kasvattaa yritysten liiketoimintaa yhdistämällä ekologinen luontoympäristö ja ympärivuotinen palvelutarjonta.

Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Pohjois-Savossa alueen kokonaispinta-alasta vesialaa on 17 % ja rantaviivaa yli 20 000 km. Kallaveden lisäksi maakunnan suurimmat järvet ovat Nilakka, Juuresvesi ja Onkivesi. Maakunnan järvissä on runsaasti saaria, yksistään Kallavedessä on yli 2 000 saarta. Yli puolen

hehtaarin kokoisia saaria on 5 276. Maakunnassa on kaksi saaristo-osakuntaa; Tervo ja Kuopio. Pysyvästi asuttuja, ilman kiinteää tieyhteyttä olevia saaria on 49.

Runsas vesistö houkuttelee myös mökkiläisiä. Pohjois-Savossa on yhteensä 31 449 kesämökkiä, joista ulkopaikkakuntalaiset omistavat 64 %. Eniten kesämökkejä on Kuopiossa, noin 8 700 mökkiä, mikä onkin toiseksi eniten kaikista Suomen kunnista.

Maakunnan vesistöisin kaupunki on Kuopio, noin kolmannes kaupungin pinta-alasta on veden peitossa. Kallavesi muodostaa muiden samassa tasossa olevien järvi- ja järvialtojen, Suvasvesi, Juurusvesi, Riistavesi ja Muuruvesi, kanssa 898 km² laajuisen Iso-Kallan, joka on Suomen viidenneksi suurin sisävesiallas ja tärkeä risteilyliikenteen kannalta.

Ylä-Savon vesistöt ovat vesiretkelijälle suotuisia kohteita. Alueella on lukuisten järvien lisäksi rauhallisesti virtaavia jokia ja vauhdikkaita koskia. Nurmijoen 25 km pitkä koskireitti on yksi Pohjois-Savon monista jokireiteistä ja edustaa hyvin maakunnan tarjoamia vesireittejä. Jokia täydentävät kymmenen koskea, joista osa on rauhallisia, mutta muutamat vauhdikkaita ja voimakkaasti kuohuvia.

Pielaveden, Keiteleen ja Tervon kuntien alueella sijaitseva Nilakkajärvi edustaa Pohjois-Savon parhaimpia kuhavesiä, jossa kalat kasvavat muun muassa runsaan kuorekannan ansiosta nopeasti.

Etelä-Konneveden ja Tiilikajärven kansallispuistojen lisäksi Pohjois-Savossa on useita retkeily- ja virkistysalueita. Pohjois-Savon liitto ylläpitää kuntien kanssa yhteistyössä retkeilyreittikartastoa, joka toimii myös hyvänä vesistöisyyteen tukeutuvien matkailutuotteiden markkinointipaikkana. Kartassa näkyvät sekä veneily-, melonta-, patikointi-, hiihto-, ratsastus- ja moottorikelkkailureitit sekä reittien varrella olevat palvelut sekä matkailukohteet.

Mielenkiintoisia saaristo- ja vesistökohteita

Pohjois-Savossa vesistömatkailun kasvusta ovat pitkään vastanneet pitkälti risteily-yritykset niillä paikkakunnilla, joilla yritykset operoivat. Sisävesiristeilyjen huippuvuosi etenkin **Kuopiossa** oli asuntomessujen aikaan vuonna 2010. Muina vuosina suosio on ollut taiseempaa. Risteilyliikenteelle avasivat uusia mahdollisuuksia vuonna 2014 valmistuneet Kallansillat. Mittavassa tiehankkeessa toteutettiin teiden ja raideliikenteen uudistusten lisäksi laivaväylälle avattavat sillat. Muutokset liikennejärjestelyissä mahdollistivat uusien risteilyreittien toteuttamisen.

Kuopiosta pääsee risteillen, lossilla, tietä tai talvisin jäätietä pitkin suomalaisen tilaviinin synnyinsijoille **Vaajasalon saareen**. Vuonna 1995 avattu Alahovin Viinitila on ensimmäinen Suomessa aloittanut viinitila. Vaajasalo on 9,5 km² ja 100 asukkaan saari Kallavedessä, Kuopion itärannalla. Saaren erottaa Kuopion keskustasta Kallaveden selkä. Alahoviin on kesäisin säännöllistä laivaliikennettä. Laivalaiturissa on myös pienvienepaikkoja.

Kuopiosta lähtee Suomen pisin sisävesien laivareitti, niin sanottu **Heinäveden reitti**, joka kulkee Pohjois-Savosta Etelä-Savoon väliä Kuopio–Savonlinna. Heinäveden reitti on tunnettu useista kanavista. Näistä Varistaipaleen kanava on 14,5 metrin pudotuskorkeudeltaan Suomen suurin ja ainoa sisävesien nelisulkuinen kanava. Reitti sivuaa myös **Soisalon saarta**, joka on Kallaveden ja Haukiveden sekä Leppävirran ja Heinäveden reittien välinen alue Pohjois-Savon ja Etelä-Savon rajamailla. Sitä on pidetty Suomen suurimpana, ja myös koko Euroopan suurimpana, sisävesien saarena. Soisalon pinta-ala on 1 638 km². Uudemman käsityksen mukaan Soisalo ei ole maantieteellisesti saari, koska sitä ympäröivä vedenpinta ei ole kauttaaltaan samassa tasossa. Omaperäinen kohde kahden maakunnan rajapinnassa kuitenkin.

Uudenlainen, vesialueeseen liittyvä kohde on Kuopion **Saaristokaupunki**. Neljän uuden kaupunginosan muodostamalla vyöhykkeellä järvi- ja rantamaisemat ovat näkyvin osa alueen ympäristöä. Saaristokaupungissa on yli 40 km rantaviivaa. Kaikki alueen asunnot ovat enintään 500 metrin etäisyydellä Kallavedestä, useat aivan rannoilla tai rannan tuntumassa. Vaikka Saaristokaupunki ei ole varsinainen matkailukohde, on se tuotteistettu risteilyliikenteeseen osana Kuopiosta käsin liikennöiviä reittejä.

Pohjois-Savon merkittävin matkailukeskittymä on nykyisin Kuopion kaupunkiin kuuluva **Tahko**. Alueelle on tehty kehittämissuunnitelma vuoteen 2030. Tahkon nykyinen vahvuus on talvisesonki, mutta alueen ympärivuotista käyttöä halutaan edistää. Tässä erityisesti vesistöt ja luonto ovat valtteja. **Vesireitti Tahkolta Kuopioon** avattiin liikenteelle kesällä 2002. Kauniissa jokimaisemissa kiemurteleva reitti kulkee Kuopiosta Juankosken kaupungin halki Tahkolle ja aina Varpaisjärvelle saakka. Tahkon vesireitti on harvoja suomalaisia vain matkailu- ja virkistyskäyttöön rakennettuja vesireittejä. Reitin varrella olevat kolme kanavaa toimivat itsepalveluperiaatteella.

ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA
TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA:

Kallavesj messut Kuopio-halli Kalaryssäys Avovesijuoksukisa
Kuopio Triathlon Tahko Triathlon

Leppävirralla Saimaaseen kuuluvan Unnukanlahden jäätä siirretään hiihtoareenan luolastoon rakennettavaan maailman suurimpaan jäätaidenäyttelyyn. **Jäämaailma** avataan ensimmäisen kerran 15.2.2017 ja se pidetään avoimena toukokuuhun saakka. Jäätaidetta syntyy luolastossa järjestettävän MM-kilpailun myötä. Kilpailuun kutsutaan 12 kahden hengen joukkuetta eri maista. Kilpailijat edustavat maailmalla parhaiten menestyneitä veistäjiä. Jäätaitteen lisäksi 3 000 m² kokoiseen luolastoon rakennetaan tapahtumalava, kappeli, jääbaari, jääliukumäkiä ja erilaisia muita jäärakenteita. Tavoitteena on tehdä Jäämaailmasta pysyvä vetovoimatekijä. Varastoidun jään avulla seuraava näyttely avataan joulukuksi 2017. Luolastossa on tasainen -3 asteen lämpötila, ja hiihtotoiminta lähes kilometrin mittaisella radalla jatkuu ympäri vuoden. Jäämaailman ympärille luodaan pienempien talvitapahtumien ketju, johon kuuluvat muun muassa jääravit sekä luisteluun, hiihtoon, potkukelkkailuun ja pilkintään liittyviä tapahtumia. Jäätaitteen toteutuksesta vastaa Jäälinna ry yhdessä paikallisten yritysten kanssa.

Äyskosken varrella sijaitsee **Tervon Lohimaa**. Yksi Suomen upeimmista koskikalastuspai-koista on tunnettu erityisesti järvitaimenen catch & release -kohteena. Lohimaa kilpailee varustetasollaan myös Pohjoismaiden koskikalastuskohteiden kärkikaartissa.

Muita vesistöisyyteen tukeutuvia suurempia matkailukohteita Pohjois-Savossa ovat muun muassa Matkailukeskus Rauhalahti Kuopiossa, Vesileppis Leppävirralla, Kuntoranta Varkaudessa ja Metsäkartano Rautavaaralla. Juankosken historiallinen ruukkimiljö on aikanaan rakentunut vesivoiman ympärille ja se on nykyisin mielenkiintoinen museokohte. Maaningalla sijaitseva Korkeakoski on 36 metrin pudotuskorkeudellaan Suomen korkein vapaana virtaava koski ja erittäin suosittu käyntikohte. Vesistöisyys leimaa kaikkia Pohjois-Savon kuntia ja vesistöjen ympärille on kehittynyt voimakas vuokrattavien lomamökkien, maatilamatkailun ja ohjelmalvelujen verkosto.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Pohjois-Savon matkailustrategiassa maakunnan tärkeimpiä kehittämisen kohteina ovat Tahkon ja Kuopion alueet. Erä- ja luontomatkailu on kehittynyt pienin askelin ja vesistömatkailun infrastruktuuria ja palveluja halutaan kehittää. Tuotteistamiseen on strategian mukaan kiinnitettävä huomiota erityisesti matkailun kehittämisvyöhykkeillä. Reitistöjen ylläpitoon on tärkeää löytää pysyviä rahoitusmalleja ja pysyviä ylläpitäjiä, jotta laadukkaasti hoidetut reitit ovat käytettävissä ympäri vuoden.

Maakunnassa halutaan aktiivisesti tutkia mahdollisuuksia ja edistää yhteismarkkinointia Saimaa- ja Lakeland-teemojen kautta sekä profiloitua osaksi Järvi-Suomea. Yhteistyön kehittämisessä on tärkeää kehittää ohjelmalveluyrittäjien verkostoitumista niin, että syntyy maakunnan rajat ylittäviä yhteisiä reitti- ja palvelukokonaisuuksia.

PÄIJÄT-HÄME

“Päijät-Häme on luonnollinen, dynaaminen, turvallinen ja selkeälinjainen maakunta. Päijät-Häme on profiloitunut kongresseihin, messuihin ja muihin tapahtumiin, liikuntaan ja hyvinvointiin sekä slow lifeen: ruoka ja palvelu. Päijät-Häme on muotoilun keskus, ja matkailun kärkinä ovat Teivaan liikunta- ja hyvinvointikeskus, nuorentava Päijänteen vesi, tarinat, messut ja tapahtumat.”

Päijät-Hämeen matkailustrategia

Yleistä

Päijät-Häme on yhdeksän kunnan maakunta rannikon ja Järvi-Suomen välissä. Salpausselkä jakaa maakunnan kahteen erilaiseen osaan. Eteläinen osa kuuluu rannikkoalueeseen ja on alavaa peltomaisemaa. Pohjoisosa on muodostunut Päijänteen ja Vesijärven alaiden ympärille. Sille ovat tyypillistä runsaat vesistöt, joista laajin on Suomen kolmanneksi suurin järvi, Päijänne.

Päijät-Hämeen keskus on Lahti, Päijänteen eteläinen portti, jota pitkin pääsee Pohjois-Savon Pielavedelle asti. Lahden yhtenä matkailun kehittämisen tavoitteena on Vesijärvi-Päijänne vesistöalueen hyödyntäminen monipuolisesti matkailun käyttöön. Maakunnan matkailun strategisia painopisteitä ovat vesistöjen lisäksi tapahtuma- ja hyvinvointimatkailu sekä pääkaupunkiseudun läheisyys ja hyvän junayhteyden ansiosta helppo saavutettavuus Pietarista ja Moskovasta. Vesistömatkailun kehittäminen liittyy vahvasti sekä hyvinvointi- että tapahtumamatkailuun.

Päijät-Hämeen maakuntakaavassa (2014) vesistömatkailun linjauksia ovat muun muassa Päijänteen satama-alueiden, venesatamien ja melontareittien kehittäminen. Lisäksi loma- ja matkailualueet ovat kytketty maakunnan viherverkostoon, ja näin edistetty alueiden moninaiskäyttöä.

Päijät-Hämeessä maaseutumatkailun vahvuuksia ovat hyvä sijainti pääkaupungin läheisyydessä, perheyrittäjäyys ja innovatiiviset palveluideat, joissa hyödynnetään maaseutuuympäristöä ja vesistöä. Teemapohjaisten matkailupalvelutuotteiden kehittämisessä tärkeätä on myytävien vesistömatkailu- sekä luontoaktiiviteettituotteiden kehittäminen. Laajaan luontoaktiiviteettimatkailun tuotetarjontaan sisältyvät sekä vesistöön liittyvät että perinteiset luonnossa liikkumiseen liittyvät palvelut. Päijät-Hämeen matkailun kansainvälistymisen suunnitelma 2015–2017 toimii tuotekehitys-, markkinointi- ja myynninedistämistyön välineenä valituilla kansainvälisillä markkina-alueilla.

Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Päijät-Hämeen kokonaispinta-alasta 18 % on järvalaa. Päijänteen lisäksi maakunnassa on noin 1 000 järveä ja lampea. Vesipinta-alaa on kokonaisuudessaan noin 1 440 km² ja ranta-aviivaa noin 5 500 km. Maakunnassa on yksi saaristo-osakunta, Asikkala. Yli puolen hehtaarin kokoisia saaria Päijät-Hämeessä on 1 333, joista suurimmat ovat Virmaila, Salonsaari, Haukkasalo, Muuratsalo, Vehkasalo.

Päijät-Hämeen lupaus ”Juotavan puhtaiden vesistöjen” maakuntana on vankalla pohjalla, sillä reunamuodostumien ja pitkittäisharjujen ansiosta Päijät-Hämeessä on paljon pohjavesialueita. Päijät-Hämeen 182 pohjavesialueesta jopa noin 40 % on tärkeimpiä ensimmäisen luokan alueita.

Puhtaat ja runsaat vedet sekä pääkaupunkiseudun läheisyys houkuttelevat Päijät-Hämeeseen runsaasti mökkiläisiä. Kesäasukkaat ovat yksi Päijät-Hämeen matkailun vahvuuksista. Tilastokeskuksen vuoden 2015 tilaston mukaan Päijät-Hämeessä on yhteensä 22 101 kesämökkiä. Eniten kesämökkejä on Asikkalassa, yhteensä 4 066 kappaletta. Puolet Päijät-Hämeessä sijaitsevista kesämökeistä sijaitsee Asikkalassa, Heinolassa ja Sysmässä. Maakunnan mökeillä myös viihdytään. Tuoreen mökkibarometrin mukaan mökin käyttöaste on suurinta Uudenmaan ja Varsinais-Suomen lisäksi Päijät Hämeessä.

Maakunnan toiseksi suurin järvi, Vesijärvi, on Suomen arvokkaimpia lintujärviä. Järven vesilintukanta on runsas ja siellä esiintyy useita maassamme harvinaisia järviruovikossa pesiviä lajeja kuten kaulushaikara, ruskosuohaukka ja rastaskerttunen. Sorsia Vesijärvellä pesii enemmän kuin samankokoisella Liminganlahdella, jota pidetään maamme arvokkaimpana lintukosteikkona. Päijät-Hämeessä on useita muitakin kansallisesti ja kansainvälisestikin arvokkaita lintuvesikohteita, joten ei ole ihme, että lintuharrastus on maakunnas-

sa aktiivista. Päijät-Hämeen lintutieteellinen yhdistys on koonnut kattavasti koko maakunnan linturetkelykohteet omille sivuilleen.

Mielenkiintoisia saaristo- ja vesistömatkailukohteita

Lahdessa ja Lahden seudulla liikutaan Etelä-Suomen kauneimmassa järviluonnossa. Alueella on Päijänteen kansallispuiston lisäksi Heinolan kansallinen kaupunkipuisto, johon liittyvät laajat vesialueet sekä kylpyläajoista muistuttavat rakennukset, uimaranta ja Harjupaviljonki. Vesistöjen varsilla on runsaasti monipuolisia kuntoilureittejä palveluineen. Salpausselän ja Lahden alueen maastot kattavat yli 100 km laajuisen latu- ja retkeilyreitiverkoston.

Lahti sijaitsee Vesijärven lahdessa, josta pääsee laivalla aina Jyväskylään asti. Vilkkaasta satamasta lähtee myös pieniä Vesijärvi-**risteilyjä**, joissa siipirasalus tai vanha höyrylaiva käy kääntymässä Päijänteellä kuvauksellisen **Vääksyn kanavan** kautta. Toinen reitti samoille vesille kulkee Heinolasta **Kalkkisten kanavan** kautta. Päijät-Hämeen vesistöille ovat tyypillisiä viehättävät kanavat, avarat järvien selät ja kauniit kapeikot. Perinteisten päivä- ja lounasristeilyjen lisäksi vesistöihin pääsee tutustumaan ammattikäyttöön rakennetulla isolla RIB-kumiveneellä tai rauhallisesti reittiliikenteellä väliä Lahden matkustajasatama - Enonsaari - Messilä - Enonsaari - Lahden matkustajasatama. Vesijärvellä Lahden edustalla sijaitseva perinteinen **Enonsaari** on suosittu retkeily- ja uimapaikka laavuineen ja kahviloineen. Heinolan ja Lahden välillä kulkee maisemallisesti kaunis laivareitti.

Liikuntakeskus **Pajulahti** sijaitsee Iso-Kukkanen -järven rannalla, lähellä laajaa luonnonsuojelualuetta. **Retkeilijöille** Päijät-Häme tarjoaa hyvät puitteet ja useita merkittyjä ja vaihtelevan pituisia reittejä, esimerkiksi Suomen Urheiluopiston Ilves- ja Juustopolut. Ilvesen mukaan on nimetty myös Asikkalan Aurinko-Ilves ja Päijänne-Ilves -reitit. Muita merkittäviä retkeilyreittejä ovat muun muassa Kammiovuoren polku, Karhulenkki, Kelvenne Harjupolku, Päijätsalo, Sammalistonpolku ja reitti Tiilijärvien ympäri. Päijännettä ei

ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA
TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA:

Tainionvirran kalapäivät Suopellon Suvisoutu
Päijänne Uistelut Päijänne purjehdus

turhaan ole kutsuttu **järvimelojan paratiisiksi**, alueella on monia reittivaihtoehtoja lyhyistä muutaman tunnin reissuista aina kymmenien kilometrien ja useamman päivän retkiin.

Päijänteen kansallispuisto on Asikkalan, Sysmän ja Padasjoen alueilla sijaitseva harju-saarien helminauha. Kansallispuiston alueella on hiekkarantoja, järvimaisemaa, lintuja, kalastuskulttuuria, retkeilyhistoriaa, kalliomaalauksia sekä Päijätsalon näkötornilta avautuvat maisemat. Alue sopii erityisesti kesäisin vesiretkelijoille. Puistossa on viitisenkymmentä saarta ja luotoa. Kansallispuiston sydämenä toimii **Kelvenne**, joka on maamme suurimpia ja komeimpia harjusaaria. Padasjoen laivarannasta lähtevä noin 13 km mittainen **Päijänne-Ilves-reitti** toimii yhdysreittinä **Evon** retkeilyalueelle. Reitin voi kulkea myös toisinpäin, ja Padasjoen päässä tutustua Päijänteen vesistöön ja harjumaisemiin. Reitin varrella on laavuja ja autiotupia. Patikoinnin lisäksi reitti soveltuu hyvin myös maastopyöräilyyn. Evon Ilvesreitit tarjoavat yhteensä lähes 70 kilometriä patikoitavaa.

Päijät-Häme on tunnettu myös **kanavistaan**. Vääksyn kanava valmistui jo vuonna 1871 mutta on edelleen yksi Euroopan vilkkaimmin liikennöidyistä vapaa-ajan sisävesikanavista. Kanavat ovat kesäisin suosittuja matkailukohteita. Kalkkisten kanava ja koski Asikkalassa ovat valtakunnallisia nähtävyyksiä. Koski on Etelä-Suomen ainoa vapaana virtaava koski, ja kanava on sulkuväliltään Euroopan pisin makean veden kanava. Asikkalassa sijaitsevassa **Päijänne-talossa** sijaitsee Suomen vapaa-ajan kalastusmuseo.

Heinolan laajat vesialueet havaitsee päivittäin noin 20 000–30 000 E75-tiellä liikkujaa ylittäessään massiivisen, lähes kilometrin pituisen Tähtiniemen sillan. Sillalta on näkymä viehättävälle Heinäsaaren leirintäalueelle. Samalla rannalla lähempänä Heinolan keskustaa sijaitsee **Kumpeli Spa** niin veden partaalla, että huoneiden parvekkeilta voi vapavälineillä kalastaa. Muutoinkin Heinolassa kalapaikat löytyvät aivan keskustan tuntumasta **Siltasaaren** urheilukalastusalueelta.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Maakunnan luontomatkailun kehittämisstrategia keskittyy kansainvälisillä markkinoilla pääasiassa vapaa-ajan matkailijoihin. Strategiasa luonto toimii tuotteistuksen vetovoimana.

Matkailua ja matkailuun liittyviä palveluja kehitetään monessa Päijät-Hämeen kunnassa. Lahden kaupungin strategiassa matkailu on osa vapaa-ajan palveluiden kehittämistä. Lahden seudulle on lisäksi laadittu matkailun ja asumisen markkinoinnin master plan, jonka tärkeimpänä tavoitteena on kasvattaa koko maakunnan vetovoimaa ja houkuttelevuutta yhteisen kattoimagon alla. Vastuu tavoitteen toteuttamisesta on seudullisella markkinointi- ja myyntiyhtiö Lahden Seutu – Lahti Region Oy:llä.

Hollolan kuntastrategiassa matkailualojen kehittämisen kärkinä ovat Vesijärven ympäristössä Messilän ja Pyhäniemen alueet. Etelä-Päijänteen alueen kahden kunnan, Asikkalan ja Sysmän, strategioissa matkailulla on merkittävä rooli alueen kehittämisessä. Asikkalan kunnan elinkeinostrategiassa 2013–2016 korostetaan matkailun ja vapaa-ajan asumisen ympärivuotisuutta. Strategian toimenpideohjelmassa tavoitteena on kunnan kehittäminen eteläisen Päijänteen ympärivuotiseksi matkailun sydämeksi. Toimenpiteet tavoitteen saavuttamiseksi sisältävät tuotteistamista, tapahtumatarjonnan monipuolistamista, kana-va-alueen infran parantamista sekä tunnettuuden vahvistamista.

“Sysmä itsenäisenä tulevaisuuteen 2014–2020” -strategiassa tavoitteena on kehittää matkailusta vahva toimiala, jossa uusilla palveluilla on vahva rooli. Kunnassa on ideoitu muun muassa kelluvaa kylää majoitustilaksi. Kansainvälisyys, luonnon ja maiseman tuotteistaminen ja ympärivuotisuus ovat kehittämisen keskiössä.

Padasjoki on tehnyt erillisen matkailun yleissuunnitelman vuosille 2015–2025. Padasjoen kuntastrategiassa matkailun kärjeksi nimetään puhdasvetinen Päijänne, kansallisuisto sekä majoitustoiminta. Padasjoki on lisäksi työstänyt erillisen matkailun yleissuunnitelman vuosille 2015–2025. Siinä kehittämiskohteita ovat myös Laivarannan satama sekä Kullasvuoren ja Mainiemen alueet. Suunnitelmassa huomioidaan vesistön ja luonnon rooli matkailullisina vetovoimatekijöinä.

Heinolan seudun matkailun visiossa määritellään alueen olevan vuonna 2020 metropoli-alueen vapaa-ajanmatkailun keskus, joka tarjoaa innovatiivisia palveluja yhdistettynä monipuolisiin asumisen ja majoittumisen muotoihin, tapahtumiin, liikunta- ja hyvinvointipalveluihin ja kulttuuripalveluihin.

Maakuntarajat ylittävän verkostoitumisen tavoitteena on valjastaa Keski-Suomen ja Päijät-Hämeen järvisuodut laajasti hyöty- ja virkityskäyttöön. Tässä työssä matkailulla on merkittävä rooli. Yhteistyö on vasta aluillaan, ja työhön tarvitaan yrittäjiä mukaan sekä taloudellisia re-

sursseja satama-alueiden ja reitistöjen kunnostukseen. Tavoitteena on kehittää sekä Päijänteen asuin- ja matkailualueiden tarjontaa että laajan järvialueen vesiaktiiviteetteja.

SATAKUNTA

“Kerran kesässä pitää paatittomankin Merikarvian Amerikas käydä.”

Yleistä

Olennainen osa satakuntalaista maisemaa on noin 140 kilometriä pitkä Selkämeren rannikko ja sen omaleimainen saaristo. Vesistöt ovat maakunnalle niin luonteisia, että maakuntakuvan luomisessa niitä käytetään jatkuvasti, mutta matkailun kannalta niissä löytyy vielä paljon ammennettavaa.

Maakunnan matkailun tavoite- ja toimenpidesuunnitelmassa luonto ja elämykset nousevat yhdeksi matkailun kehittämisen ja markkinoinnin kärjistä. Satakunnan vahvuuksia ovat meri ja luonto, Kokemäenjoki ja muut joet, vahvat ja tunnetut tapahtumat, kulttuuri ja historia sekä sijainti lähellä potentiaalista asiakaskuntaa. Selkämeren kansallispuiston kehittämistavoitteet ovat mukana Satakunnan maakuntaohjelmassa ja ovat olleet mukana maakunnan edunvalvonnan kärkihankkeissa.

Matkailun tavoite- ja toimenpidesuunnitelmassa on nimetty matkailun kärkikohteiksi Porin Yyteri luonto- ja rantamatkailukohteena sekä Pori Jazz, Unescon maailmanperintökohteet Vanha Rauma ja Sammallahdenmäki sekä Jämi. Lisäksi suunnitelmaan on nostettu maakunnallisesti tunnettuja matkailukohteita, joilla on potentiaalia kehittyä valtakunnallisesti tunnetuiksi matkailukohteiksi. Näitä ovat Selkämeren kansallispuisto, Kokemäenjoen uudet tuotteet, Pyhäjärviseuutu, kartanot (Vuojoki, Villilä), ruukkialueet Kauttua, Leineperi ja Noormarkku sekä Satakunnan arkkitehtuuri (muun muassa Alvar Aallon kohteet).

Vuonna 2016 valmistunut Satakunnan luontomatkaohjelma 2025 täydentää matkailun tavoite- ja toimenpidesuunnitelmaa. Ohjelmassa määritetään Satakunnan luontomatkaohjelmassa kehittämisteemat, tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset, joiden kautta maakunnan luontomatkaohjelmassa liiketoimintapotentiaali saadaan esille. Satakunnassa on toteutettu ja käynnissä useita paikallisia luontoon liittyviä matkailuhankkeita, mutta maakunnan tasolla yhtenäistä tavoitteen asettelua ei ole luontomatkaohjelmassa osalta aikaisemmin tehty.

Vesiluonnonvarojen hyödyntäminen tarjoaa mittavia mahdollisuuksia palveluliiketoiminnan kasvulle myös Satakunnassa. Maakunnan vesistöissä nähdään olevan erityisesti matkailu- ja virkistyskäytön sekä hyvinvointipalvelujen kasvumahdollisuuksia (Varsinais-Suo-

men ELY-keskus 2015). Myös Satakunnan luontomatkailuohjelman 2025 mukaan maakunnan luontomatkailukohteina korostuvat sen monimuotoiset vesistöt: Selkämeri sekä järvet ja joet. Satakunnan selvä vahvuus on se, että maakunnassa on kaikki vesistötyypit. Yksittäisistä kohteista nousevat esille Satakunnan rannikkoseutu–Selkämeri, Kokemäenjoen suistoalue ja kosket, Karvianjoen vesistöalue, Merikarvianjoki, Pyhäjärvisseutu, Joutsijärven järvi- ja metsäalue, Puurijärvi–Isosuon kansallispuisto, Pinkjärven metsä-, suo- ja järviolue.

Satakunnassa on monia kansainvälisesti ja valtakunnallisesti vetovoimaisia vesistökohteita, joita voidaan hyödyntää erilaisten veteen liittyvien palvelujen kehittämisessä.

Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Satakunnassa karu Selkämeren rannikkoalue muodostuu kapeasta saaristovyöhykkeestä sekä alavasta ja maisemaltaan pienipiirteisestä rannikkokaistaleesta. Rannikkovyöhykkeellä on useita merellisiä matkailupalvelualueita sekä virkistyskäytön kannalta merkittäviä vetovoimakohteita.

Selkämeri on Suomen puhtain merialue. Veden puhtaudesta kertovat runsas kahlaajien ja vesilintujen määrä sekä rakkoleväesiintymät. Vuonna 2011 perustettiin **Selkämeren kansallispuisto**, joka ulottuu Varsinais-Suomen puolelta Kustavista aina Satakunnan ja Pohjanmaan rajalle Merikarvialle. Satakunnassa on järviolaa vain 456 km², mutta merialaa yli 3 000 km². Vesipinta-alaa maakunnassa on yhteensä 3 696 km². Rantaviivaa on lähes 7 000 km.

Tunnetuimpia yksittäisiä saaria ja saaristoja Satakunnan merialueilla ovat Olkiluoto, Kylmäpihlaja, Kuuskajaskari ja Säppi, Luvian Eurajoen, Porin ja Rauman edustan lukuisat saaret sekä Ouran saaristo Merikarvialla. Kaiken kaikkiaan maakunnassa on 2 506 yli puolen hehtaarin kokoista saarta. Eniten saaria on Porin, Merikarvian, Eurajoen ja Rauman kunnissa. Järvien suurin saari on Kiettare, merialueiden Olkiluoto ja Aikonmaa-Nurmes. Maakunnassa on 12 pysyvästi asuttua, ilman kiinteää tieyhteyttä olevaa saarta. Tunnetuimpia matkailusaaria ovat Rauman Kuuskajaskarin linnakesaari, Kylmäpihlajan majakkasaari ja Reksaari, Säppi Luvian edustalla, Kaunissaari Eurajoella, Porin Reposaaari ja Merikarvian Ouraluoto.

Satakunnan suurin vesistö on Hämeen ja Pirkanmaan alueelta alkunsa saava ja Selkämereen laskeva Kokemäenjoki. Kokemäenjoen suisto on Pohjoismaiden laajin suistoalue. Muita tunnettuja jokia ovat Eurajoki, Lapijoki, Merikarvianjoki, Karvianjoki, Kynäsjoki, Harjunpäänjoki, Eteläjoki, Pohjajoki ja Loimijoki. Maakunnan eteläosiin ulottuvat Eurajoen ja Lapijoen vesistöalueet ja pohjoisosa kuuluu Karvianjoen vesistöön.

Satakunnan alueella on yhteensä 479 järveä. Maakunnan suurimpia järviä ovat Säskylän Pyhäjärvi maakunnan eteläosassa, Isojärvi Pomarkun ja Siikaisten alueella, Karhijärvi Laviassa sekä Sääksjärvi Kokemäellä ja Köyliönjärvi Köyliössä. Säskylän Pyhäjärvi on sekä

Satakunnan että Varsinais-Suomen maakuntajärvi. Muita maakunnan matkailullisesti merkittäviä järviä ovat muun muassa Joutsijärvi, Pinkjärvi ja Koskeljärvi.

Mielenkiintoisia saaristo- ja vesistömatkailukohteita

Satakunnan maakuntakeskus on Pori, joka sijaitsee Kokemäenjoen suulla Selkämeren rannikolla. Kaupunki tunnetaan erityisesti **Pori Jazzeista**, **SuomiaAreenasta** ja perhe- ja tapahtumakohteena tunnetusta Kirjurinluodosta. Lyhyen matkan päästä kaupungista löytyvät luonnonkauniit Yyterin hiekkarannat ja omaleimainen Reposaaari.

Yyteri on yksi Satakunnan matkailun kärkituotteista. Yyterissä on kuuden kilometrin pituudella hienohiekkaisista rantaviivaa. Yyteri on ennen kaikkea tunnettu kesäkohteena, mutta talvipakkasilla lumen peittämällä dyneillä lasketaan mäkeä ja hiihdetään, meren jäällä luistellaan, hiihdetään ja harrastetaan tuulilajeja. Keväällä sekä syksyllä Yyteri on lintuharrastajien ja retkeilijöiden suosiossa. Kesäkaudella Yyterissä on paljon tekemistä ja aktiviteetteja muun muassa surfkeskus, golfkenttä, veneretket, luontoreitit, luontolavat. Yyterissä on kylpylähotelli, useita lomakeskuksia ja huviloita. Keväällä 2017 Yyteriin avataan uusi **seikkailupuisto Huikee**. **Yyterinniemi** on kansainvälisesti arvokas luontotyyppikokonaisuus, joka on tunnettu runsaasta linnustostaan. Parhaisiin lintuvesiin voi tutustua alueen lukuisista luontotorneista, jotka kaikki sijaitsevat Meri-Porissa. Osa Yyterin **retkeilyreiteistä** ulottuu aina Selkämeren kansallispuiston alueelle asti.

Parhaiten Selkämeren kansallispuiston alueeseen tutustuu vesitse joko omatoimisesti tai järjestetyillä **veneretkillä**. Alueen lukuisiin käyntikohteisiin voi tutustua 360° kuvien avulla selkameri.fi-verkkopalvelussa.

Rauman kaupunki on panostanut Raumanmeren saaristokohteiden retkeilyrakenteisiin ja saaristoretkeilyn edellytysten parantamiseen jo useamman vuoden ajan. Vuodesta 2016 alkaen Kylmäpihlajan saari ja iso osa Kuuskajaskaria ovat kuuluneet Selkämeren kansallispuistoon. Selkämeren kansallispuiston alueella, esimerkiksi Seliskerissä ja Iso-Enskerissä, Säpissä ja Munakarissa, on kohennettu retkisatamien palveluja. Rakenteiden kehittämistä ollaan aloittamassa myös Merikarvian Hamskerin ja Eurajoen (Luvian) Nirvon saarilla. Merikarvian kunnan aloitteesta on kehitetty Ouraluodon retkeilymahdollisuuksia ja Ouraluotoon järjestetään kesäisin venekuljetuksia.

Ahlaisten kylärannan alueella on useita kauniita retkeilyreittejä. Makeanveden ja vähäsuolaisen murtoveden vaihtumisvyöhyke on luonut Mustalahdelle ja Ahlaistenjokisuulle mielenkiintoiset luonnonolosuhteet luontomatkailuun.

Noin kolme kilometriä pitkä ja puoli kilometriä leveä **Reposaari** sijaitsee aivan meren ja mantereen läheisyydessä. Suomen Kotiseutuliitto valitsi vuonna 2016 Reposaaren Suomen vuoden kaupunginosaksi. Saarelle pääsee veneellä sekä myös tietä pitkin. Tie kulkee ensin merenlahden halki kauniina pengertienä ja jatkuu edelleen saarien ja luotojen kautta Reposaarelle. Reposaari on koko itäisen Pohjanlahden suurin kalastussatama, jonka toimintaa voi seurata **Kalastuskeskus Merimestan** näkötorjasta. Kuuden kilometrin pituisen Reposaari-kierroksen voi tehdä pyörällä tai jalan. Reitin varrella tulevat tutuiksi sekä Siikarannan kallioiset ja tyrskyiset rannat että historiallinen linnakepuisto.

Selkämeren rannalla sijaitsee merikaupunki **Rauma**. Sen vanha kaupunki lisättiin Unescon maailmanperintökohteiden listalle vuonna 1991. Rauman toinen Unescon maailmanperintökohde on Sammallahdenmäki. Kaupungin historiasta ja suurten purjelaivojen aikakaudesta muistuttaa **Poroholman** purjelaivasatama Otanlahden rantapuistossa. Alue on puistomainen lomakeskus meren äärellä. Satamasta löytyy Suomen suurin purjehduskuntoinen alus, 45-metrinen priki Gerda. Kaljaasi Marita on muutettu museolaivaksi, mutta sataman muut alukset ovat kesäisin ravintolakäytössä. Poroholma on myös kaupungin virallinen vesibussisatama, josta lähtevät risteilyt Rauman saaristoon, Kylmäpihlajan majakalle sekä muihin matkailusaariin.

Selkämeren kansallispuistoon kuuluva Rauman saaristo koostuu noin 300 luonnonkauniista saaresta aivan **Rauman** kaupungin kupeessa. Rauman edustalla oleva sirpaleinen maankohoamis saaristo on kuin **melojille** tehty. Reitit sisäsaaristossa kulkevat pääosin suojaisissa poukamissa ja salmissa. Tutustumista kansallispuiston vedenalaiseen luontoon ja kulttuurihistoriaan helpottaa Rauman Laitesukeltajat ry:n aktiivinen toiminta alueella. Yhdistys ylläpitää muun muassa **Riskonpöllän sukelluspuistoa** ja järjestää erilaisia leirejä ja sukellustapahtumia. Sukelluspuistossa on vuonna 1898 paikalle uponnut kuunari Siivo, 1990-luvulla upotettu troolari, sukelluskello sekä vedenalainen tehtävärata. **Lasten sukellus-**

Iuspuisto toimii keskikesällä Kuuskajaskarin linnakesaarella. Lähelle rantaa reilun metrin syvyyteen on upotettu veistoksia lasten löydettäväksi.

Rauman kolme tunnetuinta matkailusaarta ovat luonteeltaan hyvin erilaisia ja ne kaikki sijaitsevat lyhyen vesibussiyhteyden päässä Rauman kaupungista. **Kylmäpihlajan majakkasaari** on kaikille avoin kesäretkikohde. Se on Suomen viimeinen miehitetyksi rakennettu majakka, joka toimi myös luotsiasemana. Nykyään majakan tornissa on 13 majoitushuonetta. Saarella on sekä ravintola että rantavajassa toimiva kahvila. Kesäkuukausina vesibussi liikennöi saarelle päivittäin. Muina aikoina majakka on avoinna tilauksesta. Rauman Saaristokuljetus tekee erilaisia teema- ja tilausretkiä Kylmäpihlajan lisäksi saariston muihin kohteisiin.

Kuuskajaskarin linnakesaarella sijaitsi vuodesta 1939 vuoteen 1999 puolustusvoimien rannikkolinnake. Saaren koko on noin 30 hehtaaria ja sen omistaa Rauman kaupunki. Saarella voi liikkua vapaasti. Saarella on majoitus-, kahvila- kokous- ja ravintolapalvelujen lisäksi kesäaikaan myös kesäteatteri.

Reksaaren luontosaari on kesäkohde, jossa ravintola- ja majoituspalvelut ovat vanhassa Kartun saaristolaistilalla. Saarella on avomeren ääreen johtava 2,6 kilometrin retkeilyreitti sekä reitille johtava kolmen kilometrin mittainen saaristolaisluontopolku.

Merikarvian edustalla, noin kahdeksan kilometriä rannikolta, sijaitsee **Ouraluoto**. Saareen pääsee Krookan satamasta lähtevällä venekuljetuksella. Merikarvian kunnan omistama Ouraluoto on yleisessä käytössä oleva virkistys- ja matkailualue, jonka entistä luotsiasemaa ja ryssäkasarmia vuokrataan majoituskäyttöön. Natura 2000 -suojeluverkostoon kuuluva Ouran saaristo koostuu sadoista saarista ja luodoista.

Eurajoen edustalla, Eurajoensalmessa, lähellä Eurajoen suuta sijaitsee **Kaunissaari**, joka on yksi eteläisen Satakunnan arvokkaimmista luontokohteista. Kaunissaarella toimi vuosina 1874–1923 Antti Ahlströmin omistama höyrysaha. Saarella asuttiin ja siellä käytiin töissä myös mantereen puolelta. Nykyään retkeilijä voi löytää maastosta monenlaisia merkkejä menneestä asutuksesta ja teollisuudesta. Saarella on merkitty kulttuuripolku, jonka varrella on Kaunissaaren luonnosta ja historiasta kertovia opasteita.

Laitakarin satama on portti Selkämeren kansallispuistoon. Laitakari sijaitsee Luvialla Eurajoen kunnassa. Luvian kunta ja Eurajoki yhdistyivät vuoden 2017 alussa. Luvialla on maineikas laivanrakennushistoria. Luvian varveilta eli laivanrakennuspaikoilta tiedetään valmistuneen noin 400 purjealusta. Suurimmat niistä rakennettiin Laitakarissa 1800-luvun lopulla. Vuonna 2010 laskettiin vesille talkootyönä rakennettu **kaljaasi Ihana**. Kaksimastoinen kahvelitakiloitu perinnepurjealus tekee yleisö- ja tilauspurjehduksia toukokuun alusta lokakuuhun asti lähes päivittäin. Luvian lisäksi Ihana tekee päiväpurjehduksia

**ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA
TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA:**

Majakkapäivä Rauma, Kylmäpihlaja, Eurajoki, Luvia, Säppi
Nurmes Trail run -polkujuoksutapahtuma Nurmeksen saari Rauma
Poroholman venetsialaiset Rauman Poroholman lomakeskus
Pori Jazz Kirjurinluodon tapahtumat **Sieravuori SUP-masters** Eura

esimerkiksi Rauman Syväraumanlahdelta ja Porin Reposaaaresta. Kaljaasi Ihana on varustettu ja katsastettu myös pidemmille purjehduksille, joten sen liikennealue ulottuu koko Itämeren alueelle.

Perinnelaivayhdistys Ihanan uusi hanke on retkisatama Nirvon saareen. Purjelaivakauden vanha suojasatama tarjoaa rantautumispaikan paitsi Ihanalle, myös muille alueen vesiliikenneryttäjille, omatoimiveneilijöille ja myös melojille. Nirvon retkisataman kunnostus-hanke toteutetaan yhteistyössä Metsähallituksen kanssa. Nirvon saareen rakennetaan vuoden 2017 aikana luontopolku opasteineen, nuotiopaikka sekä kuivakäymälä.

Satakunnan tunnettu kalastusalue on Merikarvianjoki, jossa on 24 kilometriä pitkä ja kuuden kilometrin matkalla useita koskia käsittävä luonnonlohien ja meritaimenien kalastusalue. Kalastuskursseja alueella tarjoaa Eumer Fishing Center. Toinen suosittu kalastuspaikka on Kokemäenjoen Nakkilankosket. Seitsemän kosken muodostamassa virtaketjussa saaliskaloina ovat meritaimen ja luonnonlohi sekä istutettu kirjolohi. Nakkilankoskilla kalastuspalveluja ja kalastuskursseja järjestää Lohijoki Oy.

Satakunnan maakuntakala on nahkianen, joka ei kuitenkaan tieteellisen määritelmän mukaisesti ole varsinaisesti kala, vaan kuuluu ympyräsuisiin selkärangattomiin. Nahkaisesta valmistetaan Satakunnan alueella moninaisia herkkuja. Jokiin kutemaan nousevien nahkiaisien pyynnin sesonkiaika on syys-lokakuussa.

Satakunnan kolme kansallispuistoa sijaitsevat eri puolilla maakuntaa. **Selkämeren kansallispuistosta** 98 % on merenpinnan alapuolella. Alue on tunnettu arvokkaasta vedenalaisesta ympäristöstään, monipuolisesta linnustosta, karusta ja kivikkoisesta ulkosaaristosta sekä majakkamiljoista. Kansallispuisto on melojien ja veneilijöiden lisäksi myös sukeltajien

ja snorklaajien suosima kohde. Maankohoaminen muuttaa Selkämeren saariluontoa jatkuvasti, ja kansallispuisto on siksikin ainutlaatuinen tutustumiskohde.

Puurijärvi–Isosuo sijaitsee Huittisten ja Kokemäen alueella ja sen keskus on kansainvälistikin runsaasta linnustostaan tunnettu matala ja rehevä Puurijärvi. Alueella sijaitsee yksi Pohjoismaiden korkeimmista lintutorneista, 18-metrinen Kärjenkallion torni.

Kauhanevan–Pohjankankaan kansallispuisto sijaitsee Karviassa keskiaikaisen kulkureitin varrella. Myös se on tunnettu runsaasta linnustostaan.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Satakunnan matkailualan tulevaisuudesta päävastuun kantavat matkailualan yritykset, joista suuri osa on pieniä yrityksiä. Julkisella sektorilla on yrityksiä tukeva rooli. Maakunnan matkailun tavoite- ja toimenpidesuunnitelmassa luonto- ja elämysmatkailun kehittämiseksi on linjattu muun muassa seuraavia toimenpiteitä: luontomatkailuinfran kytkeminen verkostomaiseksi kokonaisuudeksi muun matkailuinfran kanssa, opastuksen kehittäminen, hyvinvointi- ja liikuntamatkailun keskittymien kehittäminen sekä yhtenäisten maakunnallisen luontoreitityksen rakentaminen.

Maakunnan luontomatkailussa toimii pieniä, paikallisia verkostoja. Satakunnan ammattikorkeakoulu (SAMK) koordinoi maakunnallista luontomatkailuverkostoa, joka koostuu luontomatkailun kehittäjätahoista ja hanketoimijoista. SAMK:lla on tärkeä rooli matkailun kehittämisessä yhteistyössä alueen matkailutoimijoiden ja yritysten kanssa.

Satakunnan luontomatkailua on kehitetty valtakunnallisen Outdoors Finland -ohjelman mukaisesti. SAMK:in maakunnallisessa hankkeessa on koottu yhteen Satakunnan luontomatkailureittejä kaikkiaan 34 kappaletta. Näistä osa on melontareittejä ja kalastuskohteita. Maakunnan luontomatkailukohteita ja palveluja on koottu teemoittain Outdoors Satakunta -verkkosivustolle.

Uusi kehitteillä oleva matkailukohde on suoteemainen Lauhanvuoren Geopark-alue, joka sijoittuu Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan alueelle. Lauhanvuoren-Hämeenkaan alueen luontomatkailusuunnitelma valmistui 2013. Alueella on toteutettu myös matkailun kehittämishanke, jossa tehtiin ylimaakunnallista kehittämissyhteistyötä ja laadittiin esiselvitys Geopark-konseptista. Tällä hetkellä on käynnissä Pohjois-Satakunnan kehittämissuunnitelman hallinnoima Lauhanvuori Region Geopark-alueeksi -hanke (2016–2018), jonka tavoitteena on toteuttaa Geopark-jäsenyyden saavuttamisen kannalta oleellisia toimenpiteitä ja hakea Geopark-jäsenyyttä syksyllä 2018. Ympäristökasvatuksen edistäminen on myös tärkeä osa Geopark-toimintaa. Hankkeessa toteutetaan kehittämistoimia Geopark-statuk-

sen edellyttämien kriteereiden mukaisesti. Tavoitteena on luoda Geopark-toimintamalli, joka perustuu konkreettiseen, sopimukselliseen yhteistyöhön.

Juuri käynnistyvä BOOSTED-hanke on Itämeren alueen matkailun koulutushanke, joka toteutetaan yhteistyössä Viron ja Latvian matkailun koulutusta tarjoavien korkeakoulujen kanssa. Tavoitteena on yhdenmukaistaa ja kehittää matkailun liiketoimintaosaamista Itämeren alueella, jotta sen kilpailukyky ja vetovoima yhtenäisenä matkailukohteena vahvistuu. Hankkeen myötä Satakunta pääsee mukaan laajaan Itämeren alueen matkailun yhteistyöverkostoon sekä vaikuttamaan matkailukoulutuksen ja -osaamisen kehittämiseen laajalla maantieteellisellä alueella. Merkittävässä roolissa Itämeren matkailun kehittämisessä on juuri liiketoimintaosaamisen kehittäminen, jolla voidaan vastata muuttuviin matkailijoiden tarpeisiin.

Satakunta on mukana valtakunnallisessa Visit Finlandin Merellinen saaristo -kasvuohjelmassa.

UUSIMAA

*Missä maat on mainiommat, vetreämmät veet, sadat saartaa niemet,
lahdet rakkaampaata rantaa! Missä virrat viehkeämmät, salmet seljäteet,
maa ja meri aulihimmin aarteitansa antaa!*

Uusmaalaisen laulu

Yleistä

Suomenlahden rannikolla sijaitseva Uusimaa on ylivoimaisesti Suomen runsasväkisin ja tiheimmin asuttu maakunta. Elokuussa 2016 Uudenmaan väkiluku oli 1 633 457 henkeä. Maakunnan väestötiheys on kymmenisen kertaa korkeampi kuin Suomen keskiarvo. Itä-Uudenmaan maakunta liitettiin Uudenmaan maakuntaan vuoden 2011 alussa. Matkailullisesti Uusimaa kuuluu kulttuurialueeseen, jonka muodostavat Turun saaristo, Ahvenanmaa, Varsinais-Suomi, Satakunta ja Suomenlahden rannikkoseutu.

Uudenmaan liiton Uusimaa-ohjelma 2040 sisältää maakunnan pitkän aikavälin vision ja strategian sekä strategiset valinnat vuosille 2014–2017. Ohjelma myös raamittaa maakunnan matkailullisia linjauksia, vaikka varsinaista Uudenmaan matkailustrategiaa ei liitto-tasolla tehdä, vaan matkailualueet, -keskittymät ja -hankkeet tekevät aluekohtaiset strategiansa. Uusimaa-ohjelman yksi kolmesta strategisesta tavoitteesta vuodelle 2040 on puhdas ja kaunis Uusimaa. Se tarkoittaa muun muassa hiilineutraalia maakuntaa, puhtaita

vesistöjä sekä monimuotoista luontoa. Uudenmaan rannikko, saaristo, merialueet ja vesistöt muodostavat arvokkaan osan uusmaalaista luontoa.

Matkailun kasvulle on Uudellamaalla potentiaalia useiden vetovoimatekijöiden ansiosta. Helsinki pääkaupunkina on maamme matkailun ykköskohde. Helsingin satamat välittävät lähes kaksi kolmasosaa Suomen kansainvälisen laivaliikenteen matkustajista. Vuonna 2016 Helsingin sataman kautta kulki 11,56 miljoonaa laivamatkustajaa. Määrä on 3,1 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna.

Espoon Nuuskio, Luontokeskus Haltia ja Sipoonkorven kansallispuistot tarjoavat luontoelämyksiä. Saaristo ja rannikko ovat vetovoimaisia vesimatkailun alueita. Kulttuuri ja tapahtumamatkailun kohteita on useita. Kehitystrendit korostavat Uudenmaan mahdollisuuksia kehittää sekä maaseutuelinkeinoja että matkailua ympäristöön tukeutuen ja kestävä kehitys huomioiden.

Tästä selvityksessä Uudenmaan tarkastelun näkökulmaksi valittiin Uusimaa-ohjelmaan kirjatut kehittämisen kolmiot. Kärkikolmion muodostavat Uudenmaan kolmen kaupungin, Helsingin, Espoon ja Vantaan suuret kehityshankkeet. Kasvukolmion muodostavat Uudenmaan **itä-, keski- ja länsiosat**, joilla jokaisella on omat vahvuutensa. Itäisen Uudenmaan vahvuuksia ovat energiasektorin ja Venäjän läheisyyden lisäksi matkailu, keskisen Uudenmaan vahvuudet löytyvät logistiikasta, pk-yritystoiminnasta ja miellyttävästä asumisesta, johon vesistöisyys ja luonto vahvasti liittyvät. Läntisen Uudenmaan vahvuutena ovat tehokkaat tavaraliikennenyhteydet Euroopan maihin, yrittäjyys sekä luonnonläheinen asuminen.

Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Uudenmaan vesien tila on selvästi muuta maata heikompi, erityisesti joet ja Suomenlahden rannikkovedet ovat heikossa tilassa. Pintavesien ekologista tilaa heikentää alueella vuosikymmeniä jatkunut voimakas vesistö-rakentaminen. Luonnontilaisia joki- tai puro-uomia on jäljellä Uudellamaalla erittäin vähän, ja useimmat Suomenlahteen laskevista jokivesistöistä on padottu. Padot, perkaukset, ruoppaukset ja muu rakentaminen uhkaavat alueen jäljellä olevia uhanalaisia kalakantoja ja muita lajeja. Tavoitteeksi maakunnassa on asetettu, että vesien tila on hyvä. Tämä tavoite tukee myös vesistö- ja luontomatkailun kehittämistä.

Uudenmaan makeavesiala on 471 km² (1,4 % Suomen makeavesialasta) ja merivesiala vastaavasti 6 491 km² (12,4 % Suomen merivesialasta). Koko pinta-alasta merialueet pois luetuna on sisävesien osuus 5,2 % eli noin puolet Suomen keskiarvosta.

Uudenmaan rannikkovyöhyke on erittäin rikkonainen ja monimuotoinen. Merenrannikon lahdet, kuten myös sisämaan kapeat järvet ja joet, sijaitsevat usein kallioperän suorissa,

Merellinen **Helsinki** alkoi kehittyä jo 1600-luvulla, kun kaupunki siirrettiin Vironniemelle. Alueella sijaitsee 1700-luvun puolella välissä perustettu **Suomenlinna**, joka sai Unescon maailmanperintökohteen statuksen vuonna 1991. Suomenlinnan lisäksi Helsingin merellisyys tarjoaa ympärivuotisia kohteita ja palveluja. Meri ympäröi Helsinkiä kolmesta eri suunnasta, kaupungin edustalla on lähes 100 kilometriä rantaviivaa ja yli 300 saarta, joista useat ovat virkistyskäytössä. Useisiin kohteisiin on vesibussiyhteys tai säännöllistä reittiliikennettä Helsingin keskustasta vähintään kesäkaudella. Helsingin Kauppatorilta lähtee kesällä päivittäin lukuisia rannikko- ja saaristoristeilyjä, joilla pääsee tutustumaan kaupunkiin mereltä käsin. Meren lisäksi **Töölönlahti** on tärkeä vesistöön liittyvä virkistyskohde kaupungin ytimessä. Paikka on erityisesti sup-lautailijoiden suosiossa. Kaupungin strategiasa merellisyys ja rantojen kehittäminen on nostettu tärkeiksi kehittämisen painopisteiksi. Vesistöpalvelut palvelevat sekä kaupunkilaisia että matkailijoita.

Viime vuosina Helsingin edustalla on avattu uusia, mielenkiintoisia saarikohteita yleisölle kuten entinen miinanraivaussaari **Lonna**. Kesällä 2016 avautui Santahaminan ja Suomenlinnan välissä sijaitseva **Vallisaari**, kiinnostava retkikohde, josta löytyy paljon koskematonta luontoa. Puolustusvoimien käytöstä vapautuneella sotilasalueella voi ihailla merimaisemien ja luonnon lisäksi hyvin säilyneitä linnoituksia. Retkeily saarella tapahtuu merkittäviä reittejä pitkin. Lähialueen edelleen suljettuihin saariin pääsee tutustumaan tiettyinä teemaviikonloppuina. Esimerkiksi Suomenlinnan Rannikkotyökistökilta ry järjestää Helsingin edustalla sijaitsevaan suljettuun **Kuivasaaren linnakesaaren** opastettuja kiertokäyntejä, jonka aikana tutustutaan saaren historiaan, valtaviiden tykkien maanalaisiin käytäviin sekä ympäriväähän ulkosaariston luontoon. **Pihlajasaari** on yksi suosituimpia virkistysaaria uimarantoinen ja ravintoloinen. Aivan kaupungin keskustan tuntumassa Kaivopuiston rannassa sijaitsee **Uunisaari**, joka on avoinna yleisölle koko vuoden. Saareen pääsee siltaa pitkin ja kesäisin vesibussilla. Kaupungin ainoa ulkoilmamuseo **Seurasaari** on ollut helsinkiläisten suosima retkikohde jo 1880-luvulla. Silloin kaupunkilaiset tulivat saareen veneillä, nykyisin saareen pääsee siltaa pitkin.

Lukuisten kesä- ja talviuintipaikkojen lisäksi Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla on innostuttu saunoista. Vaihtoehtoja löytyy lukuisia kuten sähkötön **Kaurilan sauna**, tunnelmallinen puulämmitteinen vanhanajan sauna Helsingin Meilahdessa. **Kotiharjun sauna** on Helsingin ainoa jäljellä oleva perinteinen puulämmitteinen korttelisauna, joka on ollut toiminnassa jo vuodesta 1928. Tuomas Toivosen ja Nene Tsuboin **ekologinen design-sauna** Merihaan veistoksellisen arkkitehtuurin katveessa tarjoaa puupellettilämmitteisen saunan lölyt. Vuodesta 1929 Kaarlenkadun ja Helsinginkadun kulmassa toiminut **Sauna Arla** on helsinkiläistä kaupunkikulttuuria puhtaimmillaan. Löylyhuone lämpenee maakaasulla ja puilla. Keväällä 2016 avatussa **Löyly-designsaunassa** pääsee saunomisen lisäksi kokemaan suomalaista ruokakulttuuria ja nauttimaan avarista merimaisemista isolla terassilla. Puurakenteinen, terasseineen pinta-alaltaan yli 1 800 m² ja harjakorkeudeltaan yhdeksään metriin nouseva uudisrakennus on myös upea nähtävyys ja puurakentamisen taidonnäyte.

Saunat ja ravintola ovat avoinna ympäri vuoden. Uusin saunakeidas on Itämeren vanhaan kylpyläperinteeseen pohjaava uudenlainen **Allas Sea Pool**, joka avattiin elokuussa 2016 Kauppatorin kupeeseen. Altaalla on yhteensä kolme eri uima-allasta, joista iso lämmitetty allas sekä merivesiallas ovat auki ympäri vuoden. Alueella on lisäksi ravintola ja Itämeri-keskus.

Reittiliikenne Helsingin ja Porvoon välillä on kesäaikaan päivittäistä, ja Loviisaan risteilee kerran viikossa vuonna 1912 valmistunut M/S J.L. Runeberg. Muuten Uudenmaan rannikkoristeilyt ovat lähinnä tilausliikennepohjaisia. Liikenteessä on moottorialusten ohella muun muassa purjelaivoja. Porvoon ulkosaaristossa, noin 15 meripeninkulman päässä Helsingistä, sijaitsee karujen kallioluotojen muodostama **Söderskärin majakkasaari**. Saarelle on kesäaikaan reittiliikennettä päivittäin Helsingin Vuosaaresta, merimatka kestää reilun tunnin. Kansainvälinen laivaliikenne on keskittynyt Helsingin satamaan, josta on autolautta yhteydet Tallinnaan, Maarianhaminan kautta Tukholmaan sekä suora yhteys Saksan Rostockiin. Tallinnaan liikennöi Helsingistä myös nopeita pika-aluksia.

Espoossa on 58 km merenrantaa ja 165 saarta, joista moniin pääsee kesäaikaan paitsi omalla veneellä, myös säännöllisillä reittiveneillä ja vesibusseilla; **Iso Vasikkasaari** (pinta-ala 24 ha) on saaren luoteisnurkkaa lukuunottamatta ulkoilualueita. Saaren luonto on monipuolista ja rehevää. Saarella on vanha kalastaja-asumus, joka toimii kioskina. **Stora Herrön** (pinta-ala 44,3 ha) rannat ovat enimmäkseen kallioisia, mutta saaren itärannalla on myös matalia, hiekkaisia lahdelmia rantaniittyineen. Pääasiassa kallio- ja kivikkorantainen **Rövaren** (pinta-ala 9,1 ha) ja **Gåsgrund** (9,8 ha) ovat suosittuja telttailusaaria, jonne on myös reittiliikennettä. Espoon Suvisaaristossa sijaitseva **Pental** on Etelä-Suomen korkein saari. Noin puolet saaresta on luonnonsuojelualueita. Saarella on myös Pentalanjärvi (Pentalträsket), jossa on noin 0,15 hehtaarin kokoinen saari. Saareen on suunnitteilla Saaristolaimuseo. Saarella on yksityiskäytössä olevia kesämökkejä, eikä säännöllistä reitityhteyttä saareen vielä ole.

Vaikka Espoon rannat ovat tiiviisti rakennettuja, rantaviivaa riittää myös virkistyskäyttöön. **Espoon rantaraitti** tarjoaa mahdollisuuden liikkua ja virkistäytyä merellisessä ympäristössä mahdollisimman lähellä meren rantaa. Rantavyöhykkeelle on kaavoitettu alueita rantapuistoiksi, pienvenesatamiksi sekä uimaranta-alueiksi, joiden kautta tai tuntumassa rantaraitti kulkee. Yhtenäistä raittia on suunniteltu ja toteutettu jo parinkymmenen vuoden ajan. Kevyelle liikenteelle tarkoitettuja, muusta liikenteestä täysin erillään olevia rantaraittiosuuksia on valmistunut jo noin 40 kilometriä. Rantaraitin varrella on lähes 100 kiinnostavaa kohdetta, jotka kertovat Espoon luonnosta, kulttuurihistoriasta ja rakennuskannasta sekä jo unohtuneita anekdootteja menneestä rannikkoelämästä. Useimmat tiiviisti rakennetun Espoon ulkoilureiteistä ja luontokohteista sijaitsevat vesistön läheisyydessä.

Metsähallituksen hallinnassa oleva **Nuuksion kansallispuisto** sijaitsee Espoon, Vihdin ja Kirkkonummen alueilla. Kansallispuisto muodostaa läntisimmän osan Nuuksion järviylängöstä, joka on Uudenmaan laajin ja luonnonarvoiltaan tärkein yhtenäinen saloalue. Sen pinta-ala on 37 km². Alueella on 38 pientä järveä ja lampea. Joukossa on sekä ruskeavetisiä, nevarantaisia lampia että kirkkaita, kalliorantaisia järviä. Erämainen ja haastava maasto tarjoaa mahdollisuuden tutustua luontoon myös retkeillen. Alueella on luontotupa, merkittyjä reittejä ja tulentekopaikkoja. Nuuksion Pitkäjärven rannalla sijaitsee **Suomen luontokeskus Haltia**. Ekologisen luontokeskuksen näyttely esittelee kootusti kaikki Suomen kansallispuistot ja retkeilykohteet. Espoon Korpilammen alue tunnetaan Pohjoismaiden suurimmasta **Vesipuisto Serenasta**, ja Bodomin järvialueen eteläpäässä sijaitseva laaja **Oittaaan ulkoilualue** on suosittu retkikohde.

Vantaalla sijaitseva **Kuusijärvi** on suosittu ulkoilu- ja vesiliikuntakohde, missä voi kesäisin uimisen ja retkeilyn lisäksi harrastaa supp-lautailua, melontaa tai kokeilla märkäpuvussa uimista. Kuusijärvelle houkuttelevat myös saunat ja erityisesti paikan kuuluisat aidot suomalaiset savusaunat. Kuusijärveltä on lyhyt matka **Sipoonkorven kansallispuistoon**. **Vantaanjoki** on ollut aikoinaan merkittävä kalajoki. Edelleenkin yli 100 km pitkä joki, jonka ympärillä asuu yli miljoona ihmistä, on tärkeä kalastus- ja virkistyskohde. Vantaanjoen ylpeys on Viikissä Tekniikanmuseon läheisyydessä kohiseva Vanhankaupunginkoski. Kalastajille Vantaanjoelta löytyy useita koskipaikkoja sekä rauhallisia jokiuomia.

Länsi-Uusimaa on Uudenmaan maakunnan läntisin osa, jota markkinoidaan brändilä Visit South Coast Finland. Se käsittää Lohjan, Siuntion, Inkoon, Hangon ja Raaseporin kunnat. Alueella on meren ja saariston lisäksi laajat järvialueet. Uudenmaan suurin järvi **Lohjanjärvi** on suosittu melojien, veneilijöiden, kalastajien ja lintuharrastajien kohde. Järvellä toimii useita ohjelmopalveluyrityksiä, jotka järjestävät muun muassa avovesiuintimatkoja, sup-lautaretkiä ja -vuokrausta, melontaretkiä ja kanoottivuokrausta, kalastusmatkoja, esteettömiä kalastusmatkoja, flyboardingia, venevuokrausta, järviretkiä ja purjehduskursseja. Järven läheisyydessä sijaitsevat 8 500 vapaa-ajan asuntoa tuovat melkoisen matkailupotentiaalin alueelle. Talvella jäätälanteen salliessa järvellä kohtaavat pilkkijöiden lisäksi retkiluistelijat, hiihtäjät ja tuulilajien harrastajat. Järvellä järjestettiin talvella 2016 avantouinnin SM-kilpailut. Vesireittiä pitkin Lohjanjärveltä pääsee melomaan merelle asti. Reitillä voi pysähtyä **Lohjansaaressa**, **Kisakallion Urheiluopistolla** tai Karjalohjan puolella **Kylpylähotelli Päiväkummussa**.

Suomen eteläisin kunta **Hanko** on kolmelta suunnalta meren saartama. Ominaista Hangolle onkin merenrannat, erityisesti hiekkarannat, joita kaupungissa on yli 30 kilometriä. Hanko on sukeltajien, surffareiden ja tuulilajien harrastajien suosikki. Myös melojat, kalastajat, lintubongarit ja retkeilijät löytävät Hangosta palveluja sekä kohteita harrastamiseen. Alueella on tuotteistettu paljon erilaisia mereen liittyviä palveluja; perinteisempien kalastuksen tai melonnan lisäksi Hangosta voi lähteä hyljesafarille tai osallistua merenrantoja

kiertelevälle villiyrtykävetylle. Hanko tekee markkinointiyhteistyötä Merellinen saaristo -kasvuohjelman lisäksi myös Ahvenanmaan, Raaseporin, Kemiönsaaren ja Turun saariston kanssa.

Tammisaarella sijaitseva **luontokeskus** kertoo kiinnostavasti Itämeren ja länsi-uusimaalaisen saariston muuttuvasta luonnosta. Lapsille suunnatussa näyttelyssä voi ihmetellä vedenalaisia ääniä, ihastella kalastajamökkiä, etsiä vieraslajeja kuivasta akvaariosta ja tutustua kosteikon elämään. **Tammisaaren saariston kansallispuisto** ulottuu sisäsaaristosta avomerelle saakka. Lähes 90 % puistosta koostuu vesialueista. Puistossa suojellaan sekä veden ylä- että alapuolista luontoa. Kansallispuiston tavoittaa parhaiten omalla veneellä, mutta ilman omaa venettä liikkuva pääsee Tammisaaren pohjoissatamasta risteilyaluksilla Jussarön vanhalle kaivossaarelle ja **Älgön** saarella sijaitsevalle Rödjanin vanhalle kalastajatilalle.

Jussarön kaivossaari on ainutlaatuinen yhdistelmä Suomenlahden kalastuksen, merenkulun, puolustuksen ja kaivostoiminnan historiaa. Se on suojeltu valtakunnallisesti merkittävänä rakennettuna kulttuuriympäristönä. Jussaröllä on hienoja vaellusreittejä. Tammisaaren saaristossa, 17 kilometrin kaupungin keskustasta, lossimatkan päässä sijaitsee **Sommaröstrandin** vierassatama. Suosittu kesäkohde on myös ainutlaatuinen talvikohde, josta käsin pääsee tutustumaan talviseen saaristomeren luontoon ilmatyynyaluksella. Alueella toimiva pieni lähikauppa Skåldö Fiskebod on ollut auki joka päivä aina vuodesta 1984 lähtien. Suomen parhaaksi kotimaiseksi matkakohteeksi vuonna 2015 valittu **Fiskarsin ruukki** tarjoaa paitsi kulttuuria ja elämyksiä, myös luontokokemuksia. Ruukin tunnelman voi kokea vaikka jokea pitkin sup-laudalla tai läheisillä järvilla meloen.

Kirkkonummella on luontoharrastajille lukuisia retkeilyreittejä Meikon erämaajärven luonnosuojelualueella, Nuuksion kansallispuistossa sekä Porkkalan saaristomaisemissa. Paitsi veneilijöille hyvin varustettu satama, Kirkkonummen **Porkkalanniemessä** on myös Uudenmaan hiljaisin paikka. Uudenmaan virkistysalueyhdistys ry on saanut pitkäaikaisella sopimuksella puolustusministeriöltä hallintaansa Porkkalanniemestä aiemmin suljettuna olleen luonnonsuojelun alueen, joka liittyy viereisiin Vantaan, Kirkkonummen ja Nurmijärven virkistysalueisiin. Alueella on sekä jylhiä kalliorantoja, Telegrafbergetiltä avautuvat panoraamanäköalat aavalle merelle sekä karua rantakalliometsikköä. Keväisin ja syksyisin Porkkalanniemi on lintuharrastajien suosiossa, ja syksyllä paikalle löytävät tyrskykalastajat.

Keski-Uudellamaalla sijaitsevaa **Tuusulanjärveä** ympäröi kaksi kuntaa, Järvenpää ja Tuusula. Järvellä voi soutaa, meloa, sup-lautaila, purjehtia, luistella, hiihtää tai harrastaa tuulilajeja. Järvi on hyvin matala, joten suuremmilla aluksilla liikkuminen on hankalaa. Suosituimpia tapoja tutustua alueeseen on **pyöräillä** järven kiertävä 25 kilometrin mittainen ympyräreitti. Reitti kulkee kauniissa kulttuurimaisemassa, ja matkan varrella sijaitsee useita

tunnettuja taiteilijakoteja kuten Jean Sibeliuksen Ainola ja Pekka Halosen Halosenniemi. Tuusulanjärven kaikki matkailullisesti merkittävät kohteet ovat vesistön läheisyydessä.

Suomen matkailun tunnusmerkkinä on usein kuvattu **Porvoon** punaisia rantamakasiineja, jotka nykyisin ovat kahvila- ja ravintolakäytössä. Porvoon keskusta-alueen elämä sykkii etenkin kesäaikaan vanhassa kaupungissa ja Porvoonjoen varrella. m/s JL Runeberg risteilee Helsingin ja Porvoon väliä päivittäin. Kesällä 2017 joki- ja saaristoristeilyjen tarjonta kasvaa, kun uusi toimija käynnistää liikennöinnin. Porvoon uusi vierasvenesatama on kehitteillä. Porvoon keskustasta on avoimelle ulapalle useamman meripeninkulman matka. Jokisuistossa meri on matalaa kaislikkoa, kansainvälisestikin merkittävää lintureservaattia ja kansallista kaupunkipuistoa. Seuraavaksi tulevat metsäiset saaret, joissa asutaan ja eletään. Uloimpana on horisontti ja kallioiset luodot. Haikonselältä avautuu näkymä Porvoon suurimpaan matkailu-rytkeyteen, Haikon Kartanoon, jolla on pitkät perinteet Suomen kylpylämatkailun vetovoimaisena kohteena.

Porvoon merellinen helmi on **Pellingin saaristo**, jonne maanteitse matkataan Tirmon lossilla. Lossin kupeessa on myös käyntisatama. Pellingin saaristo on suosittua vapaa-ajan asuntoaluetta mutta kesäaikaan sen löytävät myös matkailijat. Pellingissä voi vierailla esimerkiksi taidegalleria ArtMarinassa ja Hörbergsgårdenin saaristolaiskodissa. **Klovharu(n)** on Muumipeikkojen luoja Tove Janssonin ja taiteilija Tuulikki Pietilän kesäpaikka pienellä ja karulla Klovharun luodolla Pellingin saarella. Joka heinäkuu viikon ajan vieraat ovat tervetulleita saareen ja alkuperäisasussa säilytettyyn mökkiin. Muina aikoina mökki on yksityiskäytössä. Pellingissä merivartiostolta vapautuvassa **Glosholmenin** saarella sijainnut majakka oli mallina Tove Janssonin muumitalolle. Glosholmenista voi lähivuosina kehittyä yksi Metsähallituksen virkistysalueista.

Porvoon merialueen itäreunalla sijaitseva **Virvik** on luonnonkaunis merellinen virkistysalue ja matkailukohde. Alueella on täysimittainen golfkenttä ja kartanoravintola, luontopolku ja suosittu uimaranta.

Porvoossa laadittiin vuonna 2012 laaja suunnitelma Saaristokeskuksen perustamisesta mutta sitä ei heikossa taloustilanteessa päästy toteuttamaan. Viimeksi yksityinen yrittäjä on valmistellut keskuksen rakentamista Tirmon salmelle. Hanke on kuitenkin ollut useita vuosia vastatuulella kaavoituksen takia. Sekä maalta että mereltä käsin saavutettava laadukas Saaristokeskus olisi tervetullut vetovoimatekijä itäisen Suomenlahden palveluverkostoon.

Itäisen Suomenlahden rannikkoreitti on maakunnan rajat ylittävä reitistö, joka tarjoaa saaristoelämyksiä, meren läheisyyttä, puutalokaupunki-idylliä, linnoituksia, kartanoita ja tapahtumia Suomenlahden rannikolla. Reitti on noin 200 km pitkä kaupunkien helminau-

ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA
TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA:

Helsinki Sauna Day Seurasaaren juhannusvalkeat Stadin silakkamarkkinat
Rantamaraton Espoo Avantouinnin SM-kisat Lohja
Kubu kulttuuribussi Lohjanjärven ympäri Lohjanjärven ympäripyöräily
Järvirieha & Uiva venenäyttely Lohja Ratamoottoriveneilyn MM-kisa Lohja
Pellingin markkinat Porvoo Tirmo Blues Pentalan Saaristopäivät Espoo
Evli Hangon Regatta Hanko Sea Kayk Gatering Itämeri maraton
Muinaistulien yö Hanko Sup-lauta kilpailut Fiskarsin ruukissa
Jäänveistökilpailu Järvenpää Tuusulanjärvi ilmiö – yhdessä 120 vuotta

ha Helsingistä Venäjän rajalle asti. Reitin varrella sijaitsevat Sipoo, Porvoo ja Loviisa sekä Kymenlaakson maakunnasta Pyhtää, Kotka, Hamina, Virolahti ja Miehikkälä.

Loviisalle meri on keskeinen elementti läpi vuoden. **Loviisan Laivasilta** Loviisanlahden rannalla on kaupunkilaisten ja matkailijoiden kesäinen keidas. Laivasillalla järjestetään runsaasti tapahtumia vuoden mittaan, yksi suurimmista tapahtumista on Small Ships' Race. **Merenkulkumuseo** esittelee Loviisan merenkulkuhistoriaa. Laivasillalta lähtevät kesällä risteilyt Porvooseen ja Helsinkiin sekä **merilinnoitus Svartholmaan**. Loviisanlahden suulla sijaitseva Svartholma on Suomenlinnan sisarlinnoitus ja kuuluu samaan puolustusketjuun. Svartholma on suosittu koko perheen käyntikohde, jonne pääsee laivalla tai omalla veneellä. Kerran vuodessa Loviisan saaristossa ovet aukeavat Poju Zabłudowiczin kuvataidekeskukseen ja taiteilijaresidenssiin Sarvisalossa.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Uudenmaan liiton koordinoimana kokoontuu Uudenmaan matkailun asiantuntijaryhmä, joka seuraa matkailuelinkeinon kehitystä sekä tekee aloitteita kannanotoiksi, toimenpiteiksi ja rahoittajayhteistyössä käsiteltäviksi asioiksi. Ryhmä edustaa matkailuelinkeinon osaamista maakunnan suunnittelussa. Ryhmä koostuu kuntaryhmien ja viranomaistahojen edustajista.

Uudenmaan maaseudun kehittämissuunnitelmassa 2014–2020 linjataan myös lähimatkailuun ja maaseutumatkailuun liittyviä toimia. Ohjelma ottaa kantaa muun muassa vesistö- ja saaristomatkailuun maakunnassa; saariston perinteiset elinkeinot pyritään säilyttämään, ja matkailua sekä sitä tukevia palveluyrityksiä edistetään saariston herkkää luontoa häiritsemättä.

Maakunnan matkailun veturina toimii Helsinki, ja erityisesti kansainvälisessä markkinoinnissa metropolia-alue on kattobrändi. Kunnat ja alueet tekevät omat matkailustrategiat, joita ohjaavat kansallinen matkailustrategia. Visit Finlandin Merellinen saaristo sekä FinRelax -kasvuohjelmat ovat tärkeitä kansainvälistä matkailua ohjaavia linjoja.

Helsingillä, Espoolla, Vantaalla, Porvoolla, Hangolla, Raaseporilla ja Lohjalla on kaupunkien/kuntien omat matkailuorganisaatiot. Useimmissa kunnissa, esimerkiksi Hyvinkäällä, Kirkkonummella, Loviisassa, Mäntsälässä, Nurmijärvellä, Sipoossa ja Vihdissä, matkailun kehittäminen ja markkinointi on kunnan kulttuurin-, vapaa-ajan- tai elinkeinotoimien vastuulla. Keski-Uudellamaalla matkailua kehitetään ja markkinoidaan Tuusula-Järvenpää yhdistyksen toimesta.

Läntisen Uudenmaan matkailun veturina toimii Länsi-Uudenmaan Lumo Matkailu Oy. Lumo on voittoa tavoittelematon yhtiö, jonka omistavat länsi-uusimaalaiset yritykset ja kunnat.

Länsi-Uudenmaan matkailustrategia on laajan yrittäjävetoisen ryhmän tekemä alueellinen strategia, joka on hyväksytty seitsemässä alueen kunnanhallituksessa; Lohjalla, Siuntiossa, Raaseporissa, Karkkilassa, Inkoossa, Hangossa ja Kirkkonummella. Uutta matkailustrategiaa päivitetään vuoden 2017 aikana. Lumo on mukana muun muassa Caito-matkailun edistämishankkeessa. Caito kuuluu Central Baltic Interreg -hankekokonaisuuteen ja sen kohderyhmänä ovat Japanin markkinat. Caitossa on mukana maaseudun pk-yrityksiä. Matkailuorganisaatioille lähetetyn kyselyn mukaan Länsi-Uudenmaan vesistömatkailun kehittämisen ongelmana ei ole kohteiden puute vaan saavutettavuus. Alueella tarvitaan lisää yhteysaluksia, vesibusseja ja esimerkiksi vuokraveneitä välittäviä yrityksiä sekä uudenlaisia ratkaisuja palvelujen tuottamiseen.

Vuonna 2015 käynnistyi selvityshanke Espoon ja Kirkkonummen saariston ja rannikkoalueiden kehittämiseksi. Tavoitteena on Espoon ja Kirkkonummen merellisen saariston palveluiden aktivointi, kehittäminen ja tarjonnan monipuolistaminen. Erityisesti uusien saaristokohteiden kartoittaminen, tuotteistaminen sekä markkinointi on tärkeää. Kohteita on, mutta yrittäjillä ei ole riittävästi resursseja palvelujen kehittämiseen tai tietoa markkinoista. Espoon ja Kirkkonummen rannikkoalueella on myös useita yrityksiä joiden liiketoiminnan kehittämisen esteenä on infran kehittämiseen liittyvä pääomien puute.

Selvityksen perusteella laaditaan pitkäjänteinen suunnitelma alueen kehittämiseksi.

Posintra on Itä-Uudellamaalla toimiva kehitysyhtiö, jonka tehtävä on tukea alueen elinkeinon elämisen kilpailukykyä. Itä-Uudellamaalla matkailullisesti merkittävä on elinvoimainen saaristo. Porvoo, Loviisa ja Sipoo ovat yhdessä koonneet Itä-Uudenmaan saaristo-ohjelman 2012, jossa linjataan kehittämistoimenpiteet vuoteen 2016 asti. Kunnat ovat tuottaneet vuonna 2014 Merikartta - Itä-Uudenmaan saariston kehittämisen uusi luotaus -selvi-

tyksen ohjelman tueksi. Kehittämisen näkökulmasta saaristoa on tarkasteltava kansallisena voimavarana, ei ainoastaan saaristolaisten asumisen ja yrittämisen paikkana. Itä-Uudenmaan saaristo kytkeytyy metropolialueen läheisyyden vuoksi kaupunkien kehittämiseen ja harvaan asutun seudun ja etäisyyksien vuoksi maaseutumaisten alueiden kehittämiseen. Saaristo-ohjelma sisältää alueen saariston kehittämissuunnitelman, tekemisen painopisteet ja toteutusohjelmat. Tavoitteena on toimia saariston kehittämisen moottorina ja työkaluna kunnille, alueviranomaisille ja alueen elinkeinoelämälle. Merikartta on uusi työkalu, josta löytyy konkreettisia toimenpide-ehdotuksia alueen elinkeinoelämän kehittämiseen. Molemmilla asiakirjoilla on huomioitu valtakunnallinen saaristolaki ja TEM:n saaristo-ohjelma. Kehittämistoimia seurataan vuosittain avoimissa saaristoseminaareissa.

STAR-hankkeen aikana Posintra sekä Porvoo, Loviisa ja Sipoo tekevät tiivistä yhteistyötä Visit Finlandin kanssa ja edistävät alueella yritysten mahdollisuuksia hyötyä parhaalla mahdollisella tavalla käynnissä olevista valtakunnallisista matkailun kansainvälistymishankkeista. Tämän lisäksi hankkeessa sparrataan yrityksiä kehittämään omia ja yhteisiä tuotteita sekä tuotekokonaisuuksia kansainvälisille markkinoille sopiviksi. Hankkeen pääasiallinen kohderyhmä on saaristossa ja rannikkoalueella toimivat yritykset, mutta hankkeeseen voi osallistua yrityksiä laajemmalla alueella.

Maaliskuussa 2016 käynnistyneessä **30 Miles** -hankkeessa kehityskohteina ovat Porvoon uusi vierassatama, Loviisan Laivasilta, Haminan Tervasaari ja Virolahden Klamila. Hankkeen koordinoinnista vastaa Posintra.

Osan majoituskohteiden ja ohjelmalvelutoimijoiden toiminnasta on kausiluonteista, mikä heikentää alueen saavutettavuutta ja tuotteistuksen tasoa. Markkinointipanostuksia on tehty, mutta toisaalta saavutettavuus ei ole parantunut. Tähän tarvitaan ratkaisuja koko maakunnan tasolla. Haasteiksi mainitaan myös hallinnon jäykkyys ja prosessien hitaus yrittäjien kannalta sekä laajemman, kokoavan strategian puute.

AHVENANMAA

“Meri jäljet lyö luotoon. Vaot kallion, ne aalto tehnyt on. Myös myrkysää tarttuu Maijan muotoon ja leudot tuulet kiinni Jannen silmiin jää, Meren ankara työ, heihin merkkinsä lyö, heihin merkkinsä lyö.”

L. Mårtensson, Myrskyluodon maija-

Yleistä

Ahvenanmaa muodostuu 16 kunnasta, joista Maarianhamina on kaupunki. Muut kunnat ovat Brändö, Eckerö, Finström, Föglö, Geta, Hammarland, Jomala, Kumlinge, Kökar, Lemland, Lumparland, Saltvik, Sottunga, Sund sekä Vårdö. Ahvenanmaan 6 700 saarta ja luotoa muodostavat ainutlaatuisen saarimaailman, jossa meri on joka puolella läsnä. Suuri osa maakunnan matkailutuloista tulee joko suoraan tai epäsuorasti vesistön hyödyntämisestä. Vesistöjen merkitys vapaa-ajan- ja virkistystoiminnassa on merkittävä ja tämä vaikuttaa myös matkailupalvelujen kehittämiseen.

Suomen ja Ruotsin välinen lauttaliikenne on mahdollistanut matkailun voimakkaan kasvun Ahvenanmaalla. Matkailijoiden määrä on viime vuosina ollut noin 2,2 miljoonaa henkeä, useimmat matkustajat ovat päiväkävijöitä. Yöpymisiä rekisteröidään vuosittain noin 530 000 maakunnan runsaassa sadassa hotellissa, vieraskodissa, leirintäalueella ja mökkikylässä. Kesäisin omilla purje- tai moottoriveneillä matkustavilla on käytössään lähes 20 vierassatamaa. Ahvenanmaan satamista lähtee Ruotsiin ja Suomeen noin 25 matkustajalauttaa vuorokaudessa ympäri vuoden. Lisäksi Ahvenanmaalla vierailee useita kansainvälisiä risteilyaluksia, kesälle 2017 jo noin 20 alusta on ilmoittanut tulostaan.

Ahvenanmaan matkailu painottuu kesäkauteen, kevät ja syksy ovat kalastajien, retkeilijöiden ja luontoharrastajien sesonkia. Erityisesti pyritään kehittämään matkailua syys-, talvi- ja kevätkuukausille. Talven hyödyntäminen riippuu paljon jäätilanteesta. Retkiluistelu ja jääalajit ovat suosittuja niin paikallisten kuin matkailijoidenkin keskuudessa.

Mosaiikkimainen saaristomaisema, Manner-Suomesta poikkeava luonto ja kasvillisuus sekä punertavat rapakivigraniittiset silokalliot ovat Ahvenanmaan matkailumaiseman omaperäisiä elementtejä.

Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Ahvenanmaa sijaitsee Saaristomeren lounaisosassa Ahvenanmeren itäpuolella ja Selkämeren eteläpuolella. Ahvenanmaan saaristoon kuuluu 6 757 vähintään 0,25 hehtaarin kokoista saarta ja luotoa, näistä 60 on asuttuja. Maakunnan pääsaari on Manner-Ahvenanmaa, jonka osuus maa-alasta on noin 70 %. Sen pituus pohjoisesta etelään on 50 km ja le-

veys idästä länteen 45 km. Saaren pinta-ala on 689 km².. Vaikka välimatkat ovat lyhyitä, on maakunnassa kuitenkin yleisiä teitä 912 km.

Pääsaaresta on siltayhteys Eckerön ja Lemlandin saariin, Lemlandista edelleen Lumparlandin saareen. Manner-Ahvenanmaan keskellä on Lumparnin merenselkä, Vårdön ja Kumlingen välillä Teili-niminen merenselkä. Manner-Ahvenanmaalta on Ruotsin mantereelle 40 kilometriä ja Suomen mantereelle 100 kilometriä.

Ahvenanmaahan kuuluvalla Märketin luodolla on Suomen läntisin kohta. Ahvenanmanner, Lemland, Eckerö, Lumparland ja Vårdö ovat merialueen suurimmat saaret. Pysyvästi asuttuja saaria ilman kiinteää tieyhteyttä on 25. Ahvenanmaan saaristokunnat pääsaaren ulkopuolella ovat Brändö, Föglö, Kumlinge, Kökar, Sottunga ja Vårdö. Ahvenanmaan, ja koko Suomen, pienin kunta on Sottungan saaristokunta, jossa on noin 100 asukasta. Vaikka Eckerö ja Lemland/Lumparland ovat maantieteellisesti saaria, hallinnollisesti nämä molemmat kunnat lasketaan Manner-Ahvenanmaahan. Saaristokuntia ovat Brändö, Föglö, Kumlinge, Kökar, Sottunga ja Vårdö.

Maakunnan suurin järvi on Finströmin ja Saltvikin kunnissa sijaitseva Vandöfjärden. Joissakin yhteyksissä se lasketaan merenlahdeksi, ja silloin suurimmaksi järveksi nimetään kanavan yhdistämät Östra ja Västra Kyrkssundet Sundin kunnassa. Niiden yhteispinta-ala on noin kolme neliökilometriä.

Maakunnassa on järvalaa vain 25 km², merialaa 11 780 km² eli vesipinta-alaa on yhteensä 11 805 km². Rantaviivaa on 10 494 km.

Ahvenanmaalla jokamiehenoikeudet ovat tietyiltä osin rajoitetumpia kuin mantereella. Maakunnassa on noin 40 luonnonsuojelualuetta. Maarianhaminan läheisyydessä sijaitsevat esimerkiksi tunnetut Ramsholmenin ja Nåtön lehtoniittyalueet.

Mielenkiintoisia saaristo- ja vesistömatkailukohteita

Maakunnan keskus **Maarianhamina** sijaitsee kapealla niemellä kahden merenlahden sekä niiden satamien, itäsataman ja länsisataman, välissä. Länsisatamaan saavutaan suurilla matkustajalaivoilla Tukholmasta, Kapellskäristä, Helsingistä, Turusta ja Tallinnasta. Omalla veneellä saapuvat suuntaavat joko länsisatamassa sijaitsevaan purjehdusseura ÅSS:n vierassatamaan tai itäsatamassa MSF:n vierassatamaan.

Ahvenanmaan vahvat merenkulkuperinteet on tallennettu Ahvenanmaan **merenkulkumuseoon**, jossa merenkulun historiaan pääsee tutustumaan myös interaktiivisin keinoin. Museon vieressä sijaitsee maailman ainoa alkuperäisessä kunnossa säilynyt iso purjealus **Pommern**.

Viisi päivää kestävä **Ahvenanmaan Meripäivät** järjestetään heinäkuussa Maarianhaminan Merikorttelissa, Itäsatamassa. Merellisessä ympäristössä voi tutustua veneenveistoon ja muihin merenkulkuun liittyviin käsityöammatteihin. Jokaisella päivällä on oma teemasä; käsityöläisyys, kansanmusiikki, meri, ruoka ja lapset. Kaikki teemat kytkeytyvät kuitenkin mereen ja maakunnan merellisyyteen.

Vanha luotsiasema **Kobba Klintar** sijaitsee Maarianhaminan edustalla sisääntuloväylän varrella. Luotsiasema rakennettiin kaupungin perustamisen yhteydessä vuonna 1861 ja lakkautettiin 1972. Nykyisin Kobba Klintar on suosittu retkikohde. Asemalle pääsee omalla veneellä tai tilausveneellä Maarianhaminasta. Saarella järjestetään kesäisin taidenäyttelyitä sekä konsertteja.

Maarianhaminasta noin 30 kilometriä länteen on Långnäsiniemi, josta on laivayhteys Manner-Suomeen ja Ruotsiin. Långnäsistä lähtevät myös yhteysalukset Kumlingen saareen sekä Turunmaan saaristoon Paraisille Korppooseen Kökar-saaren kautta, reitti on osa Saariston rengastietä. Pohjoinen Suomeen tuleva yhteys vie puolestaan Kustaviin.

Kastelholman linnan alue on yhdistelmä historiaa, luontoa ja korkeatasoisia palveluja. Kastelhomaan pääsee sekä maitse että omalla veneellä. Alueella on linnan lisäksi ahvenanmaalaisista rakennusperinteistään tunnettu Jan Karlsgårdenin ulkoilmamuseo ja vankilamuseo Vita Björn. Ravintoloitsija Michael Björklundin isännöimässä ravintola Smakbyssä on näkymät linnaan ja kapealle merensalmelle.

Kymmenen kilometriä Kastelholmasta sijaitsevat **Bomarsundin linnoituksen rauniot**. Linnoituksen historiaa esittelevä näyttely on Prästön vanhassa luotsitivassa. Sundista on vaijerilautta Vårdön saarelle, josta matkaa voi jatkaa lautoilla Ahvenanmaan ulkosaaristoon.

Maarianhaminasta noin 30 km luoteeseen sijaitsee Eckerö, Suomen läntisin ja tilastojen mukaan aurinkoisin kunta. Ahvenanmaan **metsästys- ja kalastusmuseo** sijaitsee meren rannalla Eckerössä, Käringsundin vanhan kalasataman vieressä. Museon kokoelma sisältää metsästys-, kalastus- ja saaristolaisaiheista esineistöä. Paitsi historiasta, Eckerö tunnetaan myös upeista hiekkarannoistaan, kalastusmahdollisuuksistaan, luonto- ja hyljesafareistaan sekä nopeasta lauttayhteydestä Ruotsiin. Eckerössä on maakunnan **Posti- ja tullimuseo** ja Postitien lähtöpaikka. Historiallinen **Postitie** kulki vuodesta 1638 lähtien Tukholmasta Ahvenanmaalle ja edelleen Turun kautta Pietariin. Ahvenanmaalaiset talonpojat vastasivat postin ja matkustajien kuljetuksesta meren yli. He järjestivät hevoset, majoituksen ja ruoan matkan varrella. Postin oli kuljettava kaikkina vuodenaikoina joka säässä. Kivikummelit näyttivät postiveneille reitin merellä, kun taas maalla postitalonpojat suunnistivat kilometripylväiden avulla. Postitien pituus on 65 km ja se kulkee Ahvenanmaalla yhdeksän kunnan läpi. Nykyisin tien varrella on opaskylttejä mielenkiintoisissa paikoissa, ja kesäkuussa järjestetään vuosittainen talonpoikaisveneiden postisoutukilpailu.

Ahvenanmaan vesillä on useita merimajakoita, joihin voi tutustua omin päin, osaan järjestetään myös opastettuja retkiä. **Sälskärin** majakkaa on kutsuttu Itämeren kauneimmaksi ja se on samalla Ahvenanmaan vanhin merimajakka. Kesäisin Sälskärille järjestetään viiden tunnin pituisia opastettuja veneretkiä kerran viikossa. **Lågskärin** majakka sijaitsee matalalla, kallioisella saarella, jossa on mukulakiviranta. Lågskäriin rakennettiin Ahvenanmaan ensimmäinen valomajakka, joka otettiin käyttöön jo vuonna 1840. Lågskär on myös suosittu vierailijain ornitologien käyntikohta ja erinomainen paikka lintujen tarkkailuun. Punavalkoraidallinen **Märket** sijaitsee keskellä Suomen ja Ruotsin välistä rajaa. Majakan miehitys lopetettiin vasta vuonna 1976. Sen jälkeen majakka on toiminut radioamatöörien vierailukohteena. Suomen Majakkaseura käynnisti kampanjan majakan pelastamiseksi, ja

majakan entisöintityö jatkuu yhä. Vuonna 2007 Majakkaseura perusti saarelle majakanvartijan viran. Vartija on paikalla ja ottaa vastaan saarella kävijöitä ja opastaa heitä. Märketin majakalle tehdään kesällä Käringsundin vierassataman huoltolaiturilta retkiä joka tiistai, keskiviikko ja torstai.

Keskellä merta, paljaalla pienellä kalliolla Maarianhaminan eteläpuolella on **Bogskärin** majakka. Aaltojen huuhtomaa autiota luotoa on kuvailtu ”maailman yksinäisemmäksi paikaksi”. Kallioiselle saarelle on yhä nykyisinkin vaikeaa nousta maihin, tästä luonnon armoilla olevasta majakkamiljööstä voi nauttia parhaiten veneestä käsin.

Ahvenanmaan saarissa sijaitsevat komeat **kivikirkot** ovat Suomen vanhimpia. Historiallisten nähtävyyksien yhdistäminen **saarihyppelyyn** on suosittu tapa tutustua maakunnan kiehtoviin kohteisiin. Ahvenanmaan suojeluspyhimykselle Pyhälle Olaville omistettu Jomalan kirkko on rakennettu arvioiden mukaan jo 1200-luvulla. Ahvenanmaalla on kaikkiaan 16 kirkkoa, joista monet rakennettiin jo keskiajalla.

Ahvenanmaan mökeistä 80–90 % sijaitsee veden äärellä. Kesäisin **mökit** ovat lapsiperheiden suosiossa, syksyllä, talvella ja keväällä talviasuttavissa mökeissä viihtyvät erityisesti urheilukalastajat ja retkeilijät. Ahvenanmaata on ylistetty haukimetropolina, syksyisin maakunnassa järjestetään Ahvenanmaan avoimet haukimestaruuskilpailut. Ahvenanmaan lohenvetouistelukilpailut ovat muodostuneet jo perinteeksi. Kalastuskilpailujen uusia tulokkaita ovat 24-tuntiset kilpailut, jolloin kalastetaan itse valituilla kalastuskorttialueilla. Kyseinen kilpailumuoto on kasvattanut nopeasti suosiotaan. Kalastussäännökset poikkeavat Ahvenanmaalla muusta Suomesta mutta niitä voi ostaa helposti verkosta kalastusalueittain tai -tyypeittäin.

Ahvenanmaan ulkosaaristossa **melontaa** suositellaan vain kokeneille melojille, mutta suuria saaria ympäröivät pikkusaaret sopivat hyvin melottavaksi myös vähemmän melontaa harrastaneille. Föglössä ja Kökarissa ovat mainiot melontaolosuhteet. Föglön eteläosassa sijaitsee Sältingskärin ikaikainen kalasavottasaari, jossa voi yöpyä harmaissa, kunnostetuissa kalastusmökeissä. Maarianhaminan eteläpuolella kohti Stora ja Lilla Båtskärin saaria on hieno melontareitti, jossa on luonnon lisäksi historiallisesti kiinnostavia kohteita. Rödhamninn vanha luotsisaari ja sitä ympäröivä pieni saaristo ovat myös melojille hyviä reittejä. Rödhamnissa toimii purjehdusseuran vierassatama kahviloineen. Kaiken kaikkiaan Ahvenanmaalla on noin 20 vieras- ja luonnonsatamaa.

Föglön itärannalla sijaitseva **luontoreitti** on yksi monista Ahvenanmaan retkeilyreiteistä. Vajaan viiden kilometrin mittainen polku kiertelee rantakallioiden sekä sisämaan havupuuston välillä ja esittelee Ahvenanmaan saaristomaisen aidoimmillaan. Lounainen Saaristomeri on koko Suomen paras paikka bongata harmaahylkeitä, ja **hyljesafareita** järjestetään saarelta useamman yrittäjän toimesta.

ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA:

Bomarsund Open Water Challenge ja **Swimrun** -avovesiuintikilpailut
Meripäivät kalastuskilpailuja ja -tapahtumia esim. **Trollingträff**
purjehduskilpailut **Baltic Shanty Festival** **Käringsund Triathlon**

Myös hiljaisuus on tuoteistettu niin yksityisiä kuin ryhmämatkailijoitakin varten. Koillis-Ahvenanmaalla sijaitsevan Sviskärin saaren vanhaa kalastajatupaa vuokrataan matkailijoille **erakkomökkinä**. 30 hehtaarin kokoisella saarella ei ole muuta asutusta, sähköä, puhelinlinjoja eikä makeaa vettä. Saaren saa vuokraksi koko päiväksi, ja erakkoelämään voi yhdistää luksusta tilaamalla mukaan täysylläpidon mukaan eli ruokakoreja, jotka ovat täynnä saaristolaisherkkuja.

Ahvenanmaan on tunnettu paitsi paikallisesta hyvästä ruoasta, myös historiallisista juomista. Föglön ulkopuolelle ulkosaaristoon haaksirikkoutuneesta laivan hylystä nostettiin kesällä 2010 viisi olutpulloa, ja ainutlaatuista vanhaa shamppanjaa. Ahvenanmaan maakuntahallitus antoi ahvenanmaalaiselle Stallhagenin panimolle oikeuden historiallisen oluen rekonstruointiin. Sopimuksen mukaan osa myyntituloista menee meriarkeologiseen tutkimukseen. Teknologian tutkimuskeskus (VTT) analysoi meren pohjassa 50 metrin syvyydessä 170 vuoden ajan unohduksissa olleet pullot. Yhdestä hylkyoluesta on tieteellisten tutkimustulosten pohjalta luotu autenttinen jäljitelmä, jolle annettiin nimeksi Stallhagen Historic Beer 1842. Ahvenanmaalaiset käsityöläiset ovat valmistaneet olutpulloista 2 000 käsinpuhallettua kopiota rekonstruoidun oluen pullottamiseksi. Ahvenanmaan maakuntahallitus valtuutti VTT:n tekemään mikrobiologista tutkimusta maitohappobakteerien säilymismekanismien selvittämiseksi yhteistyössä kanadalaisen University of Saskatchewanin kanssa. Meri ja vesistöt kytkeytyvät Ahvenanmaalla siis lähes kaikkeen.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Maakunnassa pidetään tärkeänä erityisesti digitaalisen markkinoinnin ja myynnin kehittämistä. Visit Åland otti toukokuussa 2016 käyttöön digitaalisen varausjärjestelmän, jonka kautta voi varata ja ostaa majoituksen, erilaisia aktiviteetteja, pääsylippuja erilaisiin tapahtumiin sekä tehdä matkavarauksia. Myös monet markkinointikampanjat on digitalisoitu.

Saaristolauttojen varausjärjestelmän digitalisointi on helpottanut niin paikallisten kuin turistienkin matkustamista saaristossa. Järjestelmää kehitetään jatkuvasti. Myös kalastuskarttojen ja -lupien digitalisointi on edennyt viime vuosina, esimerkkinä tästä on online-kalastuskortti. Palveluntarjoajien oma aktiivisuus ja verkostoituminen ovat tulevaisuuden kehittämismahdollisuuksia.

Ahvenanmaan on mukana yhteisessä Vierassatamien kehittämissuunnitelmassa, jota koordinoi Skärgårdssamarbetet.org. Pohjoismaiden saaristoyhteistyö kattaa maantieteellisesti Tukholman, Itä-Götanmaan ja Uppsalan läänin saaristo-osat, Ahvenanmaan saaristokunnat sekä Varsinais-Suomen ja Uudenmaan saaristoalueet.

Ahvenanmaa on mukana myös Visit Finland Merellinen saaristo -kasvuohjelmassa.

VARSINAIS-SUOMI

”Matkailumaakunnan omaleimaisuus näkyy tarjontana ja tunnelmana ympärivuotisessa korkeatasoisessa tuotetarjonnassa, jonka perustana ovat saaristo, elinvoimainen kulttuuri ja Varsinais-Suomi ruoka-aihtana. Turun gateway -asema mereltä, ilmasta ja maalta vahvistaa koko maakuntaa. Kaupunkikulttuuria saariston sylissä on olennainen osa Suomen ja Itämeren matkailubrändiä”

Varsinais-Suomen matkailustrategia 2013–2020, visio 2020

Yleistä

Varsinais-Suomi sijaitsee Saaristomeren rannikolla ja se koostuu Loimaan, Salon, Turun, Vakka-Suomen ja Turunmaan seutukunnista. Maakunta brändätään kansallisesti sekä kansainvälisesti Kaupunkikulttuuria saariston sylissä -teemalla. Matkailun vetovoimatekijä on ainutlaatuinen Turun saaristo, jossa matkailupalveluja on kattavasti Kustavista Särkisaloon.

Matkailustrategiassa on linjattu, että ”vuoteen 2020 mennessä saarten keskinäiset palveluketjut toimivat ympäri vuoden kysynnän mukaan ja Saariston Rengastie on hyvin tuotetettu ja helposti saavutettava toimivin laiva- ja lauttayhteyksin. Saaristoelämyksiä pääsee kokemaan helposti eri puolilta maakuntaa. Kansallispuistoalueiden matkailullisessa hyödyntämisessä kestäväällä tavalla Varsinais-Suomi on kansainvälinen esikuva.” Linjaus antaa paitsi lupauksen, myös tekemisen tahdin matkailun kehittämiselle.

Tärkeitä kysymyksiä ovat saariston saavutettavuus ja saaristomeren tila niin, että asukkaiden, matkailijoiden ja mökkiläisten tarpeet huomioidaan. Aikataulujen tulee olla sujuvat ympäri vuoden ja ne on julkaistava käyttäjäystävällisellä tavalla.

Maakunnan vesistömatkailun kehittämisen näkökulmasta ovat tärkeitä muun muassa Saariston rengastien sekä Saaristomeren yhteistoiminta-alueen kehittäminen ja saaristokaupunkikeskusten huomioiminen matkailussa. Erityisesti saaristo- ja retkeilyvyöhykkeellä, jossa luonto on matkailullisessa pääosassa, on tärkeää panostaa matkojen maisemallisuuteen ja elämyksellisyyteen. Ympärivuotisten matkailupalveluiden tuotteistamisessa on tehty töitä, ja kesäsesongin ulkopuolisten kausien merkitys tulee maakunnassa kasvamaan.

Vesistöön liittyviä erityispiirteitä

Varsinais-Suomella on pitkä rannikko ja hyvin laajat saaristoalueet, jotka etenkin Saaristomereillä muodostavat leveän saaristovyöhykkeen. Saaristomereen laskeva Aurajoki ja sen jokilaakso ovat osa suomalaista kansallismaisemaa. Maakunnan suurin järvi on Säkylän Pyhäjärvi, jonka pituus on noin 30 km, suurin leveys noin kahdeksan kilometriä ja pinta-ala 155 km². Pyhäjärvestä suurin osa on kuitenkin naapurimaakunnan eli Satakunnan puolella.

Varsinais-Suomessa on järviolaa 247 km², merialaa 9 628 km² ja vesipinta-alaa yhteensä 9 875 km² eli jopa 93 % maakunnan pinta-alasta. Rantaviivaa on runsas 18 000 km.

Turun saaristo maakunnan lounaisosassa muodostuu noin 20 000 saaresta, joista osa on pieniä kallioluotoja, osa taas suuria asuttuja saaria. Uutta maata nousee maankohoamisen myötä merestä jatkuvasti lisää. Suuria, yli puolen hehtaarin kokoisia saaria on 9 853. Eniten saaria on Dragsfjärdin, Nauvon, Korppoon, Uudenkaupungin ja Houtskärin kunnissa. Merialueen suurimmat saaret ovat Kemiö, Otava, Storlandet, Älön ja Kyrklandet. Pysyvästi asuttuja saaria ilman kiinteää tieyhteyttä maakunnassa on 177. Saaristomeren alue on Aurajokilaakson tavoin yksi Suomen kansallismaisemista.

Varsinais-Suomessa on useita entisiä saaristokuntia, joista Dragsfjärd, Kemiö ja Västanfjärd muodostavat nykyisen Kemiönsaaren saaristokunnan. Houtskär, Iniö, Korppoo, Nauvo ja Parainen muodostavat nykyisen Paraisten saaristokaupungin. Kustavi on vanhoista saaristokunnista ainoa itsenäinen kunta. Rymättylä, Velkua ja Merimasku kuuluvat nykyään Naantalın kaupunkiin, joka on myös saaristo-osakunta. Muita saaristo-osakuntia ovat Kaarina, Masku, Salo, Taivassalo ja Uusikaupunki.

Varsinais-Suomi on suosittu paitsi veneilijöiden, myös kesä- ja vapaa-ajan asukkaiden keskuudessa. Maakunnassa on enemmän kesämökkejä kuin missään muussa Suomen maakunnassa, vuonna 2015 niitä oli noin 49 000.

Mielenkiintoisia saaristo- ja vesistömatkailukohteita

Saaristomeren rannikolla sijaitsee maakunnan keskus **Turku**. Merellisyyden lisäksi Turku tunnetaan **Aurajoesta**, joka halkoo kaupungin itä-länsisuunnassa noin yhdeksän kilometrin matkalta. Joen voi ylittää siltoja pitkin, joita kaupungissa on yhdeksän tai siirtyä förillä eli jokilautalla tois puolelta jokke. Joella liikennöivät Låna-picknick -vene ja Jakke-jokilautta. Joki on suosiossa myös melojien ja sup-lautailijoiden keskuudessa. Joki on suosittu tapahtumapaikka ja kesällä Suomen vanhimman ja suurimman kaupunkifestivaalin Down By The Laiturin (DBTL) näyttämö. Tapahtumakauden päättävät perinteikäs, jo vuodesta 1927 järjestetty Aurasoutu ja lokakuun Silakkamarkkinat. Kesällä 2017 Turussa järjestetään suurten purjelaivojen tapahtuma **Tall Ships Race**. Kaupunkitason strategiassa Turku on merellinen kaupunki, jonka tapahtumatarjonnassa pitää joka vuosi olla merellisiä tapahtumia.

Aurajoen rannassa on Merenkulun valtakunnallinen erikoismuseo, meripuolustuksen museo sekä toiminnallinen merikeskus **Forum Marinum**. Sen läheisyydessä on Suomen laivaston entinen koululaiva ja nykyisin museolaivana toimiva **Suomen Joutsen** sekä museolaiva **Sigyn**. Turun edustalla sijaitsee **Ruissalon** saari ja Turun suosituin Saaronniemen uimaranta. Saaren lounaispuolella avautuu Airiston lähes 20 km pitkä merenselkä.

Turun saaristo on matkailun helmi, Aspö-alus liikennöi Aurajoelta Aspön ja Jurmon kautta Utön ulkosaareen. Airiston selillä liikennöivät vesibussit. Merellisiä reittejä ja risteilyjä on tarjolla esimerkiksi Suomen rannikon viimeisellä reittiliikenteessä olevalla matkustajahöyrylaiva s/s Ukkopekalla saaristoon sekä läheiseen **Naantaliin**. Naantali on tunnettu paitsi kylpyläkaupunkina, myös Kailon saarella sijaitsevasta **Muumimaailmasta** ja vanhan kaupungin vierasvenesatamasta. Naantalista Taivassalon kautta Kustaviin kulkee **merelli-**

nen saaristoreitti. Tämä risteilyreitti toimii myös oikotienä pyöräilijöille. Reitin voi tehdä yhtenäisenä risteilynä tai reitin varrella olevissa kohteissa voi pysähtyä viettämään aikaa. Merimatka tehdään m/s Aavatar-aluksella, jonka kyytiin mahtuu 48 henkilöä. Reitti on hinnoiteltu erikseen kahden sataman väliseksi tai matka on ostettavissa pakettina. Reitiltä voi jatkaa **Saariston Rengastielle** tai Ahvenanmaalle.

Kesällä 2015 avattu uutuusreitti Naantali-Taivassalo-Kustavi tutustuttaa 2 000 saaren muodostaman Kustavin kuntaan, joka on yli 3 000 kesäasunnolla asukasluvuun suhteutettuna Suomen suurin mökkikunta. Kustavissa vuosittain järjestettävät suosittu Volter Kilpi -kirjallisuuspäivät tutustuttavat paitsi kulttuuriin, myös saariston elämään.

Pieni Rengastie vie Rymättylästä Nauvoon ja on myös suosittu pyöräilyreitti. Rengastie kattaa noin 190 km yleisiä teitä ja 50 km vesireittejä. Reitti on yksi parhaista tavoista tutustua Saaristomeren asuttuihin pääsaariin. Matka Saariston Rengastielle alkaa ja päättyy yleensä Turusta ja kulkee Raision, Naantalin, Merimaskun, Askaisten, Mietoisten, Taivassalon, Kustavin, Iniön, Houtskarın, Korppoon, Nauvon, Paraisten ja Kaarınan kautta.

Nauvosta liikennöi yhteysaluksia ja lauttoja noin 50 eri satamaan. Nauvon pohjoispuolella sijaitsee **Seili**. Luonnonkauniin saaren mielenkiintoinen historia alkaa jo 1600-luvulta, jolloin kuningas Kustaa II Adolf päätti, että Seilin saari toimii spitaalisten ja mielisairaiden karkoituspaiikkana. Synkästä menneisyydestään huolimatta saari on kaunis käyntikohde, jonne kesällä liikennöi yhteysalus M/S Östern päivittäin Nauvon kirkonkylästä. Matka kestää noin puoli tuntia. Seilin saaresta aiotaan tehdä yksi Airiston tärkeimmistä matkailukohteista.

Nötön saari sijaitsee Nauvon ulkosaaristossa, Nauvon ja Jurmon välillä. Saari kuuluu Saaristomeren kansallispuiston yhteistoiminta-alueeseen. Saari on yksi kansallispuiston suurimmista, sen pituus on 3,5 kilometriä. Saaren aikaisemmasta kyläyhteisöstä on jäljellä monia hyvin säilyneitä rakennuksia, esimerkiksi vanha kappeli 1750-luvulta sekä tuulimylly. Saareen liikennöi yhteysalus m/s Eivor. **Borstö** on eräs Nauvon saariston uloimpia saaria. Saaren pinta-ala on noin 40 hehtaaria, saari on noin kilometrin mittainen ja 12 km leveä. Saarella on museo, joka kertoo saaren ja merenkulun historiasta. Saarelle liikennöi kesäaikaan kaksi yhteysalusta, m/s Eivor ja m/s Nordep.

Yhteysalus Eivor kuljettaa matkailijat myös Korppoon kuntaan kuuluvalla Utön saarelle. Utöseen pääsee ympäri vuoden yhteysaluksella Nauvon Pärnäisistä, matka kestää noin neljä tuntia. Kesällä m/s Aspö liikennöi Turusta Aurajoen rannasta Utön saareen. Saari on toiminut jo 1600-luvulta lähtien luotsien, majakanvartijoiden, tullimiesten ja sotilaiden tukikohtana. Saaressa asuu edelleen noin 50 asukasta. Mökkimajoituksen lisäksi saaressa on hotelli sekä B&B-majoitusta ja korkeatasoinen ravintola.

Uusikaupunki on merellinen kaupunki, jonka rannoilta alkaa kaunis meriluonto. Idyllisiä saaria ympäröi Selkämeren kansallispuiston puhtaat vedet. Omalla veneellä saapuvat nauttivat kolmesti Suomen parhaaksi valitun vierasvenesataman palveluista. Saariston nähtävyyksiin voi tutustua myös ilman omaa venettä risteilyillä tai taksivenekierroksilla ympäri rannikkoa. Pohjoismaiden vanhin, yhä purjehtiva kaljaasi Olga, vie matkustajia saaristoon.

Historiallinen **Katanpään linnoitussaari** sijaitsee ulkosaaristossa Lyyrtyin saarella. Katanpää on eteläisin portti Selkämeren kansallispuistoon. Saarella on historiallisten nähtävyyksien lisäksi monipuolinen saaristoluonto luontopolkuineen, kahvila- ja ravintolapalvelut ja lemmikkieläinpiha. Saarella voi majoittua vanhassa Upseerintalossa. Kustavista lähtevien tilauskuljetusten lisäksi **Kaljaasi Olga** tekee kesäisin viikoittain saarelle risteilyjä Uudesta-kaupungista.

Isonkarin majakkasaaren matkailusesonki alkaa vappuna ja kestää syysmyrskyihin asti. Saareen tehdään keväisin ja syksyisin paljon lintu- ja luontoretkiä, länsirannan kallioilta voi bongata hylkeenkin. Niille, joita hylkeet erityisesti kiinnostavat, on tarjolla myös erityinen hyljesafari **Sandbäckin hylkeidensuojelualueelle**.

Uudenkaupungin edustalla järjestetään kesäkaudella **hylkyretkiä**, joilla tutkaillaan pohjaan painuneita merialuksia sekä veneestä että pinnan alta viistokaikuluotaimella. Veneenä toimii erityisesti sukellus- ja snorklauskäyttöön suunniteltu retkivene. Retkiä järjestetään pienryhmille (8-12 henkilöä) tilauksen mukaan, eikä niillä tarvitse osata sukeltaa.

Velhoveden Rengastie on reitti Uudenkaupungin pohjoiseen saaristoon, makeanvedenaltaan ympäri. Pituutta pääreitillä on noin 50 km. Reitistön varrella on kahvila- ja ravintolapalveluja ja saaristokylissä on mahdollisuus majoittua.

Kaarinassa on paitsi 140 km rantaviivaa, sen kautta kulkevat sekä Suomenlahden rannikon läheisyydessä kulkeva Kuninkaantie että Aurajoen alkuosia seuraileva Hämeen Härkätie. **Littoisten Verkatehtaan** historiallinen alue Littoisten järven rannassa tarjoaa erilaisen näkökulman vesistöisyyteen merestä ja saaristosta tunnetussa Varsinais-Suomen maakunnassa. Piikkiönlahden rannalla sijaitsevat keskiaikaiset **Kuusiston linnanrauniot**. Runsaan kolmen kilometrin mittaisen luontopolun päätepiste on Kappelinmäki, josta avautuvat silmää hivelevät merinäköymät.

Teijon kansallispuistossa pääsee vaihtelevaan meri-, järvi- ja suomalaismaan patikoihin, melomaan ja kalastamaan. **Kirjakkalan ruukkikylä** sijaitsee Teijon kansallispuistossa retkiverkoston ääressä Hamarijärven rannalla. Teijon alueen ruukkikylät Kirjakkala, **Teijo ja Mathildedal** sopivat kaikki vesiretkeilyyn ja kalastukseen. Teijoa kehitetään aktiivisesti myös talvimatkailukohteena.

**ESIMERKKEJÄ VESISTÖISYYTEEN TUKEUTUVISTA
TAPAHTUMISTA MAAKUNNASSA:**

Naantalin Venemessut **Veneet esillä** – käytettyjen veneiden näyttely Naantali
Unikeonpäivät Naantali **Aurasoutu** Turku **Down By The Laituri** Turku
Silakkamarkkinat Turku **Muinaistulien yö** Kaarina **Kaarinan Saaristo Open**
Saaristomeren Biosfäärialueen tapahtumia, Saaristomeren Kansallispuiston ja
Metsähallituksen tapahtumia ja teemaviikkoja

Bengtskärin majakka sijaitsee Saaristomeren uloimmalla luodolla Pohjoisen Itämeren itäosassa. Saari kuuluu Turunmaan saaristoon ja se on Suomen eteläisin asuttu paikka. Lähin saaristokylä Rosala sijaitsee Bengtskäristä 18 kilometriä pohjoiseen. Majakan valohuoneeseen kipuaminen vaatii 252 askelman uurastuksen, mutta fantastinen näköala palkitsee vierailijan moninkertaisesti. Majakka avattiin matkailijoille vuonna 1995. Saarella on majakkamuseo, museoasunto, pysyvä näyttely Bengtskärin taistelusta, vaihtuvia merellisiä näyttelyitä, majakkaposti ja kahvila. Saarella voi myös majoittua. Majakalle on reitti- ja tilausliikennettä kesäisin Hangöstä, Kasnäsista ja Turusta.

Kemiönsaaren uusin matkailuvaltti on **Örön** entinen puolustusvoimien linnakesaari, joka liitettiin Saaristomeren kansallispuistoon vuoden 2015 alussa ja avattiin matkailukäyttöön kesäkuussa. Saarella on paljon sotahistoriallista nähtävää. Luonto on erityisen monimuotoista, saarella on yli 1 600 erilaista hyönteistä ja perhosta - enemmän kuin missään muualla Suomessa. Saarella on retkireittejä jopa 20 km. Saarella voi majoittua ympäri vuoden.

Verkostoituminen ja vesistömatkailun kehittämishankkeet

Varsinais-Suomi ja Turun saaristo ovat Visit Finlandin Merellinen saaristo -kasvuohjelman ydinaluetta ja Turku Touring on siinä maakunnan ydintoimija. Turku Touring Oy toimii Turun kaupungin matkailutoimiston, Visit Turun, myynnin teknisenä ja vastuullisena osapuolena.

Visit Turku on koko maakunnan kattava alueellinen matkailun markkinointi- ja myyntiorganisaatio.

Saaristo ja merellisyys ovat Varsinais-Suomessa matkailun kehittämisen keskiössä. Maakunnan matkailustrategiassa on linjattu, että saaristoelämyksiä pääsee kokemaan helposti eri puolilta maakuntaa. Strategiassa otetaan voimakas linjaus saavutettavuuteen. Tähän liittyy

paitsi sähköinen löydettävyyys ja varattavuus, myös fyysinen saavutettavuus, jonka tavoitteena on taata yhteysalusten liikennöinti keskeisiin kohteisiin ympärivuotisesti. Lauttayhteyksien aikataulujen ja reittien suunnittelussa on tärkeää, että ne palvelevat sekä asukkaita, mökkiläisiä että turisteja sesongin mukaisesti. Eri puolilla saaristoa on tehty satamien kehitystyötä, jossa huomioidaan sekä matkailijoiden että saaristossa asuvien tarpeita.

Saariston Rengastie on yksi matkailun kehittämisen kärjistä, jota kehitetään niin, että palveluketju on katkeamaton etenkin sesongin aikana. Sesonkia pyritään pidentämään esimerkiksi tapahtumien sijoittamisella myös matkailukauden päihin, kevääseen ja syksyyn.

Varsinais-Suomen liitto toimii Central Baltic 2014–2020 -ohjelman hallinto-, todentamis- ja tarkastusviranomaisena. Central Baltic 2014–2020 -ohjelma rahoittaa rajat ylittäviä yhteistyöhankkeita Suomen (mukaan lukien Ahvenanmaa), Viron, Latvian ja Ruotsin alueella. Ohjelmalla on kolme alaohjelmaa, jotka ovat maantieteellisesti määritelty; keskinen Itämeri, Etelä-Suomi, Viro sekä saaristo ja saaret. Varsinais-Suomen alueella toimivat hankkeet edesauttavat muun muassa matkailukauden pidentämistä sekä parantavat pienvenesatamien palveluita.

Tiiviimpi yhteistyö kuntien kanssa täydentäisi matkailijan kokemusta rannikkoseudusta ja sitä myös eri toimijoiden taholta kaivataan. Erityisesti kansainvälisillä markkinoilla yhteistyö nähdään tärkeänä. Tuore kansainvälinen verkostoituminen ja yhteistyö käynnistyi 2016 kolmivuotisen Pyhän Olavin merireitti -hankkeen myötä (St. Olav Waterway). Hankkeen tavoitteena on luoda ensimmäinen meriteitä hyödyntävä pyhiinvaellusreitti Turusta Suomen ja Ahvenanmaan saariston kautta Ruotsin Hudiksvalliin, jossa reitti yhtyy olemassa olevaan Pyhän Olavin reittiin. Hanke edellyttää laajaa yhteistyötä paikallisten matkailuyritysten kanssa. Merireitti toteutetaan yhteistyössä Åbo Akademin, Paraisten kaupungin, Yrkeshögskolan Novian, Föreningen Franciscus på Kökar sekä Sottungan, Söderhamn ja Östhammarin kuntien ja Pilgrimstid Sverigen kanssa.

Turun Matkailuakatemia on Turun matkailun ja kulttuurin korkeakoulutuksen ja tutkimuksen poikkitieteellinen yhteistyöverkosto. Myös muut alueen korkeakoulut tuottavat matkailukentälle koulutusta, tutkimusta sekä kehittämis- ja innovaatiotoimintaa.

6 Kehittämisesitykset

6.1 Markkinointi

Esitetään, että vesistöt otetaan Suomen kansainvälisen markkinoinnin pitkäjänteiseksi pääteemaksi.

Perustelut:

Suomen vesistökokonaisuus on hyvin brändättyinä ainutlaatuinen ja pohjimmiltaan Suomen ehkä ainoa ylivoimainen kilpailuetu kansainvälisillä markkinoilla. Mitä kauemmaksi markkinoille mennään, sen suurempi tämä kilpailuetu on. Tähän brändättyyn kokonaisuuteen voivat tukeutua erilaiset alueelliset tai sektorikohtaiset palvelukokonaisuudet. Pitkälle viety digitalisointi palveluihin on toteutettava.

Markkinoinnissa on huomioitava päämatkailualueiden, järvialueen, meren saariston ja myös pinta-alaltaan suurimmat vesistöalueet omaavan Lapin maakunnan ominaispiirteet.

6.2 Kansallispuistot, valtion retkeilyalueet ja muut luonnonsuojelu- ja virkistysalueet

Esitetään, että kansallispuistojen, valtion retkeilyalueiden ja muiden luonnonsuojelu- ja virkistysalueiden matkailullista kehittämistä ja osuutta Suomen matkailumarkkinoinnissa vahvistetaan ja näiden alueiden ylläpitoresurssit turvataan.

Perustelut:

Peräti 70 % tämän selvityksen kyselyyn vastanneista matkailuorganisaatioista asetti vesistöiset kansallispuistot tärkeimmäksi asiaksi, jota pitäisi hyödyntää enemmän Suomen mat-

kailumarkkinoinnissa. Suomen upea kansallispuisto- ja retkeilyalueverkosto on suurelta osin myös mitä upeinta vesistömaisemaa.

Kansallispuistot ovat Suomen näyteikkuna luontoon. Ne ovat vielä toistaiseksi kohtuullisen hyvin varustettuja, ja lähes kaikista Suomen matkailukohteista pääsee alle tunnissa lähimpään kansallispuistoon.

Metsähallituksen luontopalveluiden resurssien voimakas heikentäminen uhkaa kuitenkin tämän palveluverkoston laadun ylläpitoa ja samalla satojen kansallispuistoalueilla tai niiden vaikutuspiirissä olevien yrittäjien toimintaa. Rahoituksen kehityksen tulisi olla päinvastainen huomioiden myös viime vuosien aikana tapahtunut uusien kohteiden avaaminen. Pitkälle viety digitalisointi liikkumiseen on myös toteutettava.

6.3 Sisävesi- ja rannikkoristeilyt

Esitetään, että sisävesi- ja rannikkoristeilyjen toimintaedellytykset varmistetaan julkisella osarahoituksella uusien kalliiden turvallisuusmääräysten toteuttamiseen.

Perustelut:

Sisävesi- ja rannikkoristeilyjen tarjonta kattaa koko maan, ja risteily on matkailijalle helppoin tapa kokea elämys vesillä. Ilman näitä palveluja pääosa matkailijoista saisi Suomen tärkeimmistä vetovoimatekijästä vajavaisen kuvan.

Kiristyneet ja edelleen kiristyvät turvallisuusmääräykset voivat kuitenkin johtaa kymmenien laivojen liikennöinnin loppumiseen, ja myös varustamojen toiminnan loppumiseen. Turvallisuusasioita on kiristetty porrastetusti usean vuoden ajan. Myös kesällä 2016 voimaan tullut paloturvallisuussäännöksen kiristyminen toi huomattavia lisäkuluja. Lopullinen isku liikenteelle uhkaa olla tammikuussa 2017 voimaan tulevat pelastuslauttamääräykset. Taloudellisten kustannusten lisäksi myös niiden tekninen toteuttaminen on käytännössä mahdotonta useissa alustyypeissä.

Varustamot toimivat pienellä katteella. Uusien pelastuslauttojen rahoittaminen on osalle mahdotonta, ja suuremmille varustamoille on tiedossa erittäin suuri kertainvestointi, joka joudutaan useassa tapauksessa toteuttamaan vieraalla pääomalla. Kun kaikilta osin syntyviä kustannuksia ei voida enää estää, on selvitettävä vakavasti mahdollisuutta, että varustamot saisivat valtiolta erillisen kertaluonteisen osarahoituksen näiden suurehkojen kulujen kattamiseen.

6.4 Tuotteistaminen

Esitetään, että saaristo-, vesistö- ja rannikkomatkailupalvelujen verkoittumista ja tuotteistamista tehostetaan vähentämällä byrokraatiaan kuluvaan rahaa ja muun muassa lisäämällä yhteiskunnan osarahoittamissa hankkeissa käytännön läheisiä yritysryhmähankkeita.

Perustelut:

Vesistömatkailuhankkeet, kuten muutkin matkailun kehittämishankkeet, ovat valitettavasti usein tuloksiltaan liian vaatimattomia. Valtaosa suurten hankkeiden rahasta kuluu hankeorganisaation kuluihin ja tuloksia tuottamattomaan tekemiseen. Rahoitus ei ulotu riittävästi ruohonjuuritasolle eikä kehitä yritystoimintaa.

Toiminnan tehostamiseksi kehittämishankkeiden painopistettä tulee siirtää lähemmäksi yrityksiä esimerkiksi Leader-rahoitteisten ”yritysryhmähankkeiden” ja Ely-keskusten ”yrityksen kehittämisavustuksen” käytön lisäämisellä. Hankkeiden pitää lähteä yrityksistä ja niiden pitää sitoutua työhön. Matkailuorganisaation mukanaolo on tärkeää, että tarjonta siirtyy alueen myyntiin ja markkinointiin. Matkailuorganisaation hallinnoimana voidaan hyödyntää myös ”yritysten toimintaympäristön kehittämisavustuksia”. Tekesin palvelusetelillä voidaan tehostaa yksittäisen yrityksen kehittämistä. Kouluttautumiseen digi-osaajiksi tulee myös panostaa.

6.5 Vesistöaktiiviteettien palvelukeskittymät

Esitetään, että saaristo- ja vesistöalueilla pyritään kehittämään riittävän suuria vesistöaktiiviteettien palvelukeskittymiä

Perustelut:

Useimmilla vesistöalueilla on perusongelma, että pienehköt toimijat eivät pysty hoitamaan suurempia asiakasryhmiä eivätkä markkinoimaan itseään riittävän tehokkaasti, koska tarvittava kalusto ja oppaat ovat fyysisesti liian hajallaan.

Palvelukyvyyn, sen luotettavuuden ja varattavuuden lisäämiseksi olisi mahdollisuuksien mukaan eri keinoin pyrittävä saamaan toimijoita yhteisiin palvelukeskittymiin, ja yhdistämään voimavaroja varusteiden hankinnassa ja ylläpidossa, tuotteistuksessa ja markkinoinnissa. Tätä suuntausta olisi tuettava taloudellisesti sekä fyysisten tilojen että varustehankintojen osalta. Verkoston tehokas toiminta ja ajoittainen riippumattomuus fyysisistä tiloista edellyttää pitkälle digitalisoitua toiminnan hallintaa.

Yhteenliittymiä voidaan perustaa myös osuuskuntapohjaisesti, ja siitä on toimivia esimerkkejä olemassa. Tämän kiinteän verkoston ja keskittymän on puolestaan verkostoiduttava mahdollisimman monen majoitusyrityksen kanssa ja palveltava näiden asiakkaita joustavasti.

6.6 Kalastusmatkailu

Esitetään, että Suomesta kehitetään Euroopan johtava kalastusmatkailumaa suunnitelmallisella toiminnalla, ja siirtämällä painopistettä määrällisestä kalastuksesta elämykselliseen suuntaan.

Perustelut:

Suomen vesistöominaisuudet täyttävät lähes täydellisesti ne vaatimukset, mitä menestykseen tarvitaan. Suomessa on kaikki vesiluonnon variaatiot. Laaja merialue ja sen pirstoutuminen suojaiseksi saaristoksi on lisäetu. Meillä on Euroopan suurin järvioluekokonaisuus, joka kattaa puoli Suomea. Meillä on hyvä joki- ja koskiverkosto pienipiirteisenä, ”brändijokina” Euroopan pisin lohijoki Tornion-Muonionjoki ja Euroopan tunnetuin lohijoki Teno. Molemmat ovat lisäksi rajajokia, mikä mahdollistaa kalastuksen kahden maan alueella.

Lisäksi Suomen valttina ovat puhtaat vedet, hyvät kalastussäännökset ja varsin kattava joukko hyviä kalastusoppaita, joilla on nykyisellään liian vähän asiakkaita. Itse kalastusfasiliteettien ja sisällön kehittämisen lisäksi on kalakantojen hoidossa siirrettävä painopistettä määrällisistä kalastustavoista elämykselliseen suuntaan, ja erityisesti turvattava luonnonkalakantojen riittävä vahvuus ja nousu kutujokiin.

Kuusamo on saanut järjestettäväkseen perhokalastuksen MM-kilpailut vuonna 2020. Tämän tapahtuman julkisuusarvo on suurempi kuin minkään muun kalastuskilpailun. Suomen pitää pystyä hyödyntämään tämä ainutlaatuinen näkyvyys ennen kilpailuja ja niiden jälkeen. Yhtenä asiana on Fishing in Finland -portaalin toiminnan ja pikaisen kehittämisen resursointi. Sopivina kokonaisuuksina on laadittava kansainvälisesti kilpailukykyiset kehittämissuunnitelmat ja -strategiat.

6.7 Ulkoinen ja sisäinen saavutettavuus

Esitetään, että suurimpien saaristo- ja vesistöalueiden kasvavan matkailun tarpeet huomioidaan kaikkien yleisten liikennemuotojen valtakunnallisessa kehittämisessä, ja alueen

sisäiset yhteysalus-, lautta- ja yksityistieliikenneyhteydet turvataan yhteiskunnan rahoittamana maksuttomana infrastruktuurina, vanhentunut kalusto uudistetaan suunnitelmallisesti pitkäaikaisilla hankintasopimuksilla ja puhtaasti matkailullisille saarille luodaan markkinaperusteinen toimiva yksityisliikenne.

Saariston tiedollisen matkailullisen saavutettavuuden osalta esitetään toimivien tietoyhteyksien varmistamista julkisella osarahoituksella myös jatkossa.

Perustelut:

Saaristo- ja vesistöalueiden matkailun kehittymiselle ovat kaikki liikennemuodot tärkeitä. Tämä koskee yleistä maantieverkostoa, rautateitä, lentoyhteyksiä ja vesiteitä sekä tietoliikenteen osalta tietoliikenneinfrastruktuuria.

Lautta-, yhteysalus- ja yksityistieliikenne on keskeisessä roolissa suurimpien saaristo- ja vesistöalueiden sisäisessä liikenteessä ja matkailun kehittämisessä. Nykyisellään liikenne on eurooppalaisittain kohtuullisen hyvällä tasolla. Kaluston ikääntyminen edellyttää kuitenkin kaluston uusimista ja samalla modernisointia.

Suurimpien saaristo- ja vesistöalueiden matkailun kehittymiselle on tärkeää liikennepalvelujen hankinnan riittävän pitkä aikajänne, että matkailuinvestointeja majoitukseen ja muihin palveluihin uskalletaan tehdä luottaen liikenneyhteyksien säilymiseen ja kehittämiseen samalla periaatteella kuin mantereellakin.

Saariston yhteysalusliikenteeseen liikenne- ja viestintäministeriössä 2016 suunniteltu maksullisuus uhkaa kuitenkin heikentää ratkaisevasti saariston matkailuyritysten kilpailukykyä mantereen rannikon vastaaviin matkailuyrityksiin nähden. Saariston yhteysalukset ja lautat onkin syytä nähdä jatkossakin mantereen tieverkkoon verrattavaksi infrastruktuuriksi, jonka käytöstä ei peritä maksuja niin kauan kuin mantereen maantietkin ovat maksuttomia väyliä.

Muilla kuin suurimmilla saaristoalueilla on saaristoliikenne hoidettava ja sitä kehitettävä markkinaperusteisesti valtion rahoituksen puutteen vuoksi.

Tietoliikenteen osalta matkailuyritysten toiminnan digitalisoinnin ehto on toimivan tietoliikenneinfrastruktuurin aukkojen korjaaminen saaristossa.

6.8 Saaristo- ja vesistömatkailun kehittäminen talvella

Esitetään, että saaristo- ja vesistömatkailun monille ulkomaalaisille ja suomalaisillekin eksoottisia talvituotteita ja niiden markkinointia kehitetään hyödyntäen liikkumis-, liikunta-, kalastus- ja maiseman katselun mahdollisuuksia maan laajoilla jääkentillä ja avoimilla talvisilla vesillä.

Perustelut:

Useimmat matkailuorganisaatiot ilmaisivat kyselyssä, että talvessa on kehittämismahdollisuuksia jopa kesää enemmän, vaikka kesän asiakaskunta on määrällisesti moninkertainen. Talvessa on useimmille ulkomaalaisille ja myös monille suomalaisille vetoavaa eksotiikkaa. Tuotteistamista kuitenkin tarvitaan, koska ulkomaalaisten talvimatkailu on kesäkautta pienemmässä määrin omatoimista ja vaatii enemmän ohjattuja aktiviteetteja.

Vesistöalueiden talvi tarjoaa haasteita mutta myös mahdollisuuksia, ja olennaista on saada esille oikeat tuotteet, jotka toimivat talvella. Mökkilomaa talvisessa vesistömaisemassa ja jäällä kävelyä on maailman väestöstä kokeilut hyvin pieni osa, pilkkiongintaa vielä pienempi. Retkiluistelu halki vesistöisen kansallispuiston ja potkukelkkaretki jäällä ovat jännittäviä elämyksiä, kuten myös autoilu jäätiellä tai sukellus jään alla. Nuottakunnan nuottausnäytöksen jälkeen saadusta saaliista tehty kalasoppa jäälle pystytetyssä lämpimässä teltassa lämpimän glögin jälkeen saattaa olla monelle talvisen Suomen matkan kohokohta. Näiden hienojen elämysten esilletuominen markkinoinnissa on tehtävä huolella, ja yhtä huolella matkailijat on ohjattava kohtaamaan elämykset.

LIITTEET

Liite 1. Saaret maakunnittain

Maakunta	0,5 ha–1 km ²	1km ² –10km ²	10 km ² –	Yhteensä
1. Varsinais-Suomi	9 687	145	21	9 853
2. Etelä-Savo	8 918	101	5	9 024
3. Lappi	8 594	60	3	8 657
4. Ahvenanmaa	8 014	77	14	8 105
5. Uusimaa	5 448	43	6	5 497
6. Pohjois-Savo	5 229	46	1	5 276
7. Pohjois-Karjala	4 386	42	5	4 433
8. Pohjanmaa	4 187	51	11	4 010
9. Keski-Suomi	3 971	37	2	4 010
10. Pirkanmaa	2 897	9	2 906	
11. Pohjois-Pohjanmaa	2 570	12	1	2 583
12. Satakunta	2 493	12	1	2 506
13. Etelä-Karjala	2 151	29	4	2 184
14. Kainuu	1 933	14	1	1 948
15. Kymenlaakso	1 618	16	1 634	
16. Päijät-Häme	1 318	14	1	1 333
17. Keski-Pohjanmaa	623	3	626	
18. Kanta-Häme	512	1	513	
19. Etelä-Pohjanmaa	480	1	481	
Yhteensä	75 029	713	76	75 818

Lähde: TEM (2012) Valtakunnallinen saaristopoliittinen toimenpideohjelma 2012–2015

Liite 2. Sisävesien vesistöalueet maakunnittain

Maakunta	Landskap	Maata Land km ²	Makeaa vettä Sötvatten km ²	Merivettä Havsvatten km ²	Yhteensä Totalt km ²
Ahvenanmaa	Åland	1 553,30	29,32	11 741,67	13 324,29
Etelä-Karjala	Södra Karelen	5 328,31	1 543,80	0,00	6 872,11
Etelä-Pohjanmaa	Södra Österbotten	13 443,73	555,17	0,00	13 998,90
Etelä-Savo	Södra Savolax	14 257,40	4 872,98	0,00	19 130,38
Kainuu	Kajanaland	20 197,41	2 489,96	0,00	22 687,37
Kanta-Häme	Egentliga Tavastland	5 198,49	509,12	0,00	5 707,61
Keski-Pohjanmaa	Mellersta Österbotten	5 019,38	199,79	1 243,78	6 462,95
Keski-Suomi	Mellersta Finland	16 702,83	3 245,65	0,00	19 948,48
Kymenlaakso	Kymmenedalen	5 148,88	485,08	1 821,55	7 455,51
Lappi	Lappland	92 666,98	6 316,35	1 383,49	100 366,82
Pirkanmaa	Birkaland	12 585,36	2 027,87	0,00	14 613,23
Pohjanmaa	Österbotten	7 752,41	181,98	10 256,25	18 190,64
Pohjois-Karjala	Norra Karelen	17 761,33	3 822,34	0,00	21 583,67
Pohjois-Pohjanmaa	Norra Österbotten	36 812,08	2 369,60	6 670,77	45 852,45
Pohjois-Savo	Norra Savolax	16 768,32	3 597,87	0,00	20 366,19
Päijät-Häme	Päijänne- Tavastland	5 124,42	1 130,24	0,00	6 254,66
Satakunta	Satakunta	7 819,25	448,73	3 224,71	11 492,69
Uusimaa	Nyland	9 097,33	471,00	6 490,99	16 059,32
Varsinais-Suomi	Egentliga Finland	10 662,83	246,91	9 628,11	20 537,85
Koko maa - Hela landet		303 900,04	34 543,76	52 461,32	390 905,12

Liite 3. Kaksikymmentä merialueiden suurinta saarta

Nimi	Kunta	Pinta-ala (km ²)
1. Ahvenanmanner	yht. 7 kuntaa	685
2. Kemiö	Kemiönsaari, Salo	524
3. Hailuoto	Hailuoto	195
4. Raippaluoto	Mustasaari	160
5. Aasla/Otava	Naantali	105
6. Lemland	Lemland	92
7. Eckerö	Eckerö	91
8. Öja	Kokkola, Luoto	90
9. Storlandet	Parainen	72
10. Ålön	Parainen	70
11. Kyrklandet	Parainen	64
12. Kivimaa	Kustavi	57
13. Pyhämaa	Uusikaupunki	53
14. Vessölandet	Porvoo	52
15. Kirjalansaari	Parainen	49
16. Oxkungar-Tengmo-Kvimo	Vöyri	46
17. Lillandet	Parainen	38
18. Stortervolandet	Parainen	37
19. Luoto	Luoto	37
20. Kaurissalo	Kustavi	36

Lähde MMM (2016) Suomi – Saarten ja vetten maa

Liite 4. Kaksikymmentä sisävesien suurinta saarta

Nimi	Kunta	Pinta-ala (km ²)
1. Soisalo	Heinävesi, Kuopio, Leppävirta, Varkaus	1 638
2. Kerimäensaari	Enonkoski, Savonlinna	1 069
3. Hurissalo	Mikkeli, Puumala	174
4. Partalansaari	Puumala, Sulkava	170
5. Viljakansaari	Puumala	115
6. Manamansalo	Vaala	76
7. Äitsaari	Ruokolahti	74
8. Moinniensaari	Savonlinna	53
9. Oravisalo	Rääkkylä	49
10. Kirkkosaari	Taipalsaari	47
11. Väisälänsaari	Hirvensalmi, Mikkeli	35
12. Virmaila	Padasjoki	35
13. Kuivainen	Savitaipale	33
14. Pyyliinsaari	Heinävesi	28
15. Varpasalo	Rääkkylä	27
16. Paalasmaa	Juuka	27
17. Salosaari	Ruokolahti	26
18. Judinsalo	Luhanka	25
19. Lintusalo	Puumala	25
20. Kyläniemi	Taipalsaari	23

Lähde MMM (2016) Suomi – Saarten ja vetten maa

Liite 5. Rantaviivaa maakunnittain

Maakunta	Merenrantaa km	Järvenrantaa km	Joenrantaa	km Yhteensä km
1. Ahvenanmaa	9 917	575	2	10 494
2. Varsinais-Suomi	14 535	2 301	1 550	18 386
3. Uusimaa	7 453	3 579	1 485	12 517
4. Kymenlaakso	1 711	3 051	1 040	5 802
5. Etelä-Karjala	0	8 000	2 301	30 376
6. Etelä-Savo	0	29 641	735	5 276
7. Häme	0	3 223	635	3 858
8. Satakunta	2 387	2 661	1 858	6 906
9. Pohjanmaa	7 281	2 164	1 536	10 961
10. Etelä-Pohjanmaa	0	3 235	2 301	5 536
11. Pirkanmaa	0	12 400	1 037	13 437
12. Päijät-Häme	0	5 507	437	5 944
13. Keski-Suomi	0	16 828	1 390	18 216
14. Keski-Pohjanmaa	622 1 390 1 232	3 244		
15. Pohjois-Savo	0 20 742 2 124	22 866		
16. Pohjois-Karjala	0	17 424	3 5291	20 953
17. Pohjois-Pohjanmaa	1 484	13 185	8 468	23 097
18. Kainuu	0	15 239	3 525	18 764
19. Lappi	751	56 643	17 745	75 139
Yhteensä	46 101	217 766	52 930	316 797

Lähde: TEM (2012) Valtakunnallinen saaristopoliittinen toimenpideohjelma 2012–2015

Liite 6. Kesämökkit maakunnittain

Kesämökkit (lkm)				
	2000	2005	2010	2015
	Rakennuksia (lkm)	Rakennuksia (lkm)	Rakennuksia (lkm)	Rakennuksia (lkm)
KOKO MAA	450 569	474 277	489 232	501 596
MANNER-SUOMI	445 170	468 622	483 253	495 303
Uudenmaan maakunta	39 586	39 968	41 241	41 692
Varsinais-Suomen maakunta	45 519	47 313	48 276	49 433
Satakunnan maakunta	18 119	18 766	19 360	20 104
Kanta-Hämeen maakunta	19 842	20 358	20 633	21 195
Pirkanmaan maakunta	42 253	42 686	45 602	46 773
Päijät-Hämeen maakunta	20 257	21 141	21 678	22 101
Kymenlaakson maakunta	17 160	17 568	18 175	18 534
Etelä-Karjalan maakunta	19 119	20 041	19 747	20 507
Etelä-Savon maakunta	42 596	46 271	47 344	49 070
Pohjois-Savon maakunta	28 657	29 989	30 952	31 487
Pohjois-Karjalan maakunta	22 214	22 857	23 740	24 203
Keski-Suomen maakunta	33 121	35 369	35 183	35 860
Etelä-Pohjanmaan maakunta	12 214	12 635	13 208	13 531
Pohjanmaan maakunta	18 211	19 809	21 079	21 174
Keski-Pohjanmaan maakunta	3 315	3 632	3 818	3 912
Pohjois-Pohjanmaan maakunta	27 900	30 125	31 118	31 768
Kainuun maakunta	10 883	11 947	12 223	12 478
Lapin maakunta	24 204	28 147	29 876	31 481
AHVENANMAA - ÅLAND	5 399	5 655	5 979	6 293
Ahvenanmaa	5 399	5 655	5 979	6 293

Saaristoasian neuvottelukunnan vuonna 2016 julkaiseman Mökkibarometrin mukaan Suomessa on Tilastokeskuksen tilastoiman n. 500 000 kesämökin lisäksi 100 000 vakinaiseksi asunnoiksi rakennettua rakennusta vapaa-ajan asuntokäytössä eli kesämökkeinä. Vapaa-ajan asuntojen todellinen kokonaisluku on siten 600 000.

Lähde: Tilastokeskus 2016

Liite 7. Lossit ja lautat yleisillä maanteillä ja paikallisteillä maakunnittain

Uusimaa

Pellinki, Porvoo
Skåldö, Tammisaari
Bärösund, Inkoo

Varsinais-Suomi

Kasnäs-Långnäs
Högsåra, Nauvo
Hammarönsalmi, Rymättylä
Nauvo – Korppoo
Kivimo, Houtskari
Korppoo – Houtskari
Korppoo - Norrskata
Våno, Parainen
Parainen - Nauvo
Keistiö
Kustavi – Iniö
Vartsala, Kustavi
Mossala, Houtskari
Saverkeit, Houtskari
Skagen, Iniö
Ulkoluoto, Särkisalo
Palva, Velkua
Velkuanmaa, Velkua

Etelä-Savo

Koivukanta, Savonlinna
Vekaransalmi, Sulkava
Hanhivirta, Enonkoski

Hätinvirta, Puumala
Kietävälä, Puumala
Rongonsalmi, Puumala
Puukonsaari, Hirvensalmi

Etelä-Karjala

Lamposaari, Lappeenranta
Kylänniemi, Taipalsaari

Pohjois-Savo

Puutossami, Kuopio
Kortesalmi, Kuopio

Pohjois-Karjala

Hirvisalmi, Juuka
Arvinsalmi, Rääkkylä-Liperi

Pohjanmaa

Bergö, Maalahti
Eskilö, Närpiö

Kainuu

Alassalmi, Vaasa

Pohjois-Pohjanmaa

Hailuoto

Lappi

Räisälä, Kemijärvi

Lauttapaikkoja on yhteensä 39

Lähde: Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (2016)

<http://www.ely-keskus.fi/web/ely/tilastot#.WHUqa4UzSto>

Liite 8. Lautat koko Suomessa

Liite 9. Suomen yksityistielossit

Ely-keskus	Lautan nimi	Kunta
Pohjois-Savo	Pängätsalon kuljetuslautta	Vesanto
Pohjois-Pohjanmaa	Pikkaralan lossi	Oulu
Pohjois-Pohjanmaa	Kellolammen kapulalossi	Pudasjärvi
Keski-Suomi	Haukkasalo	Kuhmoinen
Keski-Suomi	Kevässalmi	Saarijärvi
Varsinais-Suomi	Käldön lossi	Parainen
Varsinais-Suomi	Sorpon lautta	Parainen
Varsinais-Suomi	Haverön lautta	Parainen
Varsinais-Suomi	Petun lossi	Salo
Varsinais-Suomi	Sandön lossi	Parainen
Kaakkois-Suomi	Karhusalmen lossi	Lappeenranta
Kaakkois-Suomi	Jussilansalmen lossi	Taipalsaari
Etelä-Savo	Ritosaaren lossi	Savonlinna
Etelä-Savo	Tuohisaaren lossi	Savonlinna
Etelä-Savo	Pietolansaaren lossi	Savonlinna
Etelä-Savo	Laukansaaren lossi	Savonlinna
Etelä-Savo	Kongonsaaren lossi	Savonlinna
Etelä-Savo	Ahvionsalmen lossi	Savonlinna
Etelä-Savo	Kokonsaaren lossi	Savonlinna

Yhteensä yksityislosseja on 20 kpl.

Lähde: TEM (2016) Valtakunnallinen saaristopoliittinen toimenpide-ohjelma 2012–2015

Liite 10. Yhteysalusliikenteen reitit ja alukset

Yhteysalusliikenteen reitit ja alukset vuonna 2016

Rymättylän reittialue

- Palveluntuottaja: Kuljetus Savolainen Oy
- Sopimusaika: 1.1.2014–31.12.2018
- Yhteysalus: M/s Isla, rakennusvuosi 1962/2013
- Ilmatyynyalus

© Karttakeskus, L4356

M/s Isla

Liite 10. Yhteysalusliikenteen reitit ja alukset

Velkuan reittialue

- Palveluntuottaja: Suomen Saaristovarustamo Oy
- Sopimusaika: 1.1.2015–31.12.2019
- Yhteysalus: M/s Kivimo, rakennusvuosi 1994

© Karttakeskus, L4356

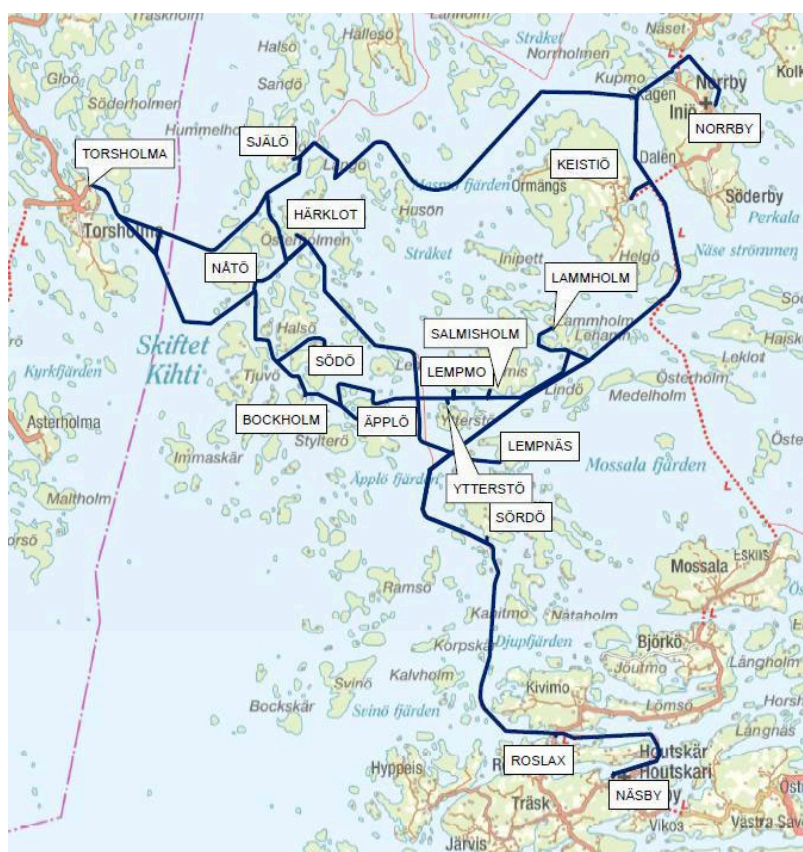
M/s Kivimo

Liite 10. Yhteysalusliikenteen reitit ja alukset

Houtskari-Iniö reittialue

- Palveluntuottaja: JS Ferryway Ltd Oy
- Sopimusaika: 1.1.2013–31.12.2021
- Yhteysalukset: M/s Karoliina, rakennusvuosi 1988 ja M/s Satava, rakennusvuosi 1976/2013
- 2 ilmatyynyä

Houtskarin reitti

© Karttakeskus, L4356

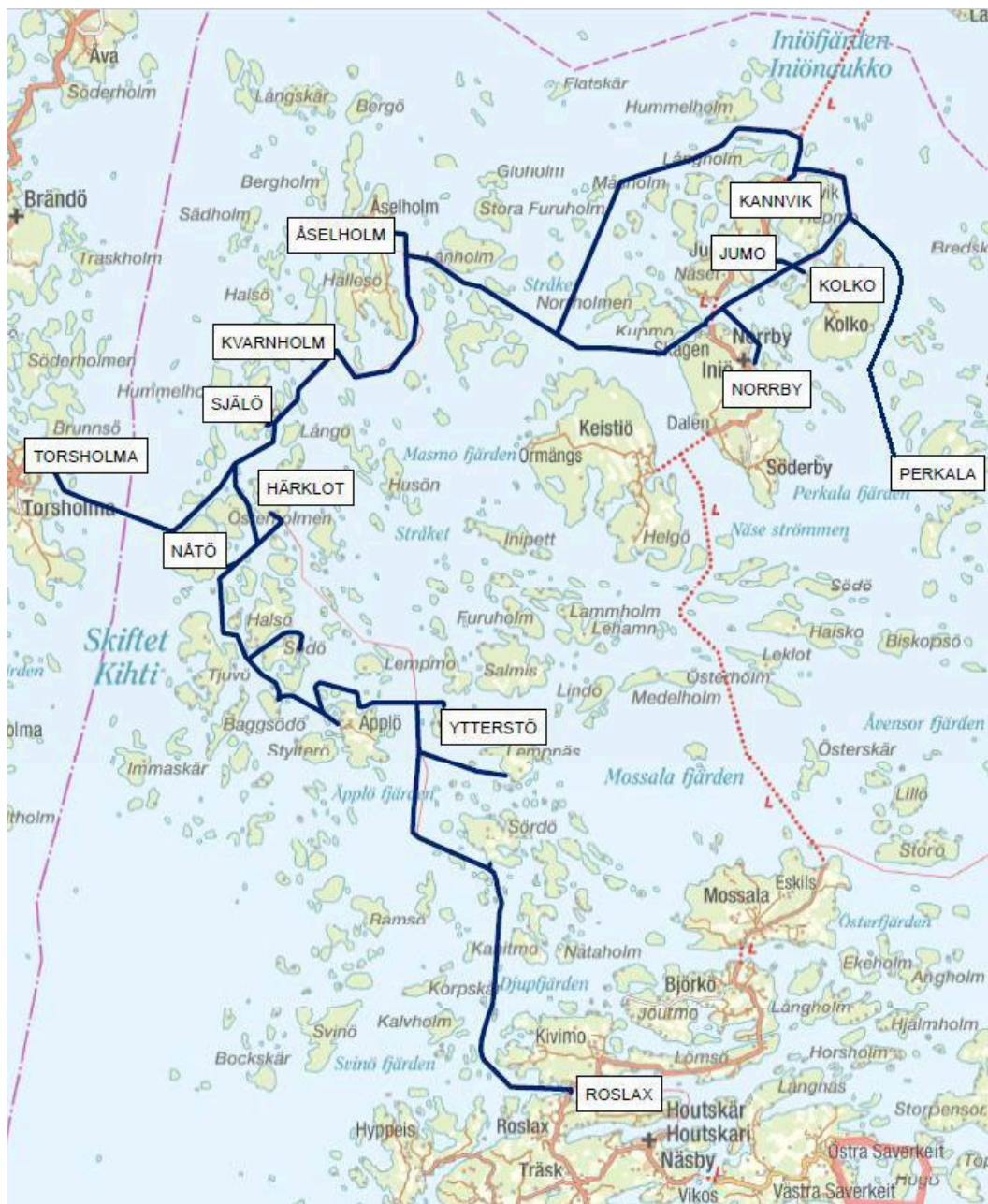
M/s Karoliina

M/s Hiittinen

Liite 10. Yhteysalusliikenteen reitit ja alukset

Iniön reitti

© Karttakeskus, L4356

M/s Satava

Liite 10. Yhteysalusliikenteen reitit ja alukset

Nauvon pohjoinen reittialue

- Palveluntuottaja: Suomen Saaristovarustamo Oy
- Sopimusaika 1.1.2014–31.12.2018
- Yhteysalus: M/s Falkö, rakennusvuosi 1976/1988
- Ilmatyynyalus

© Karttakeskus, L4356

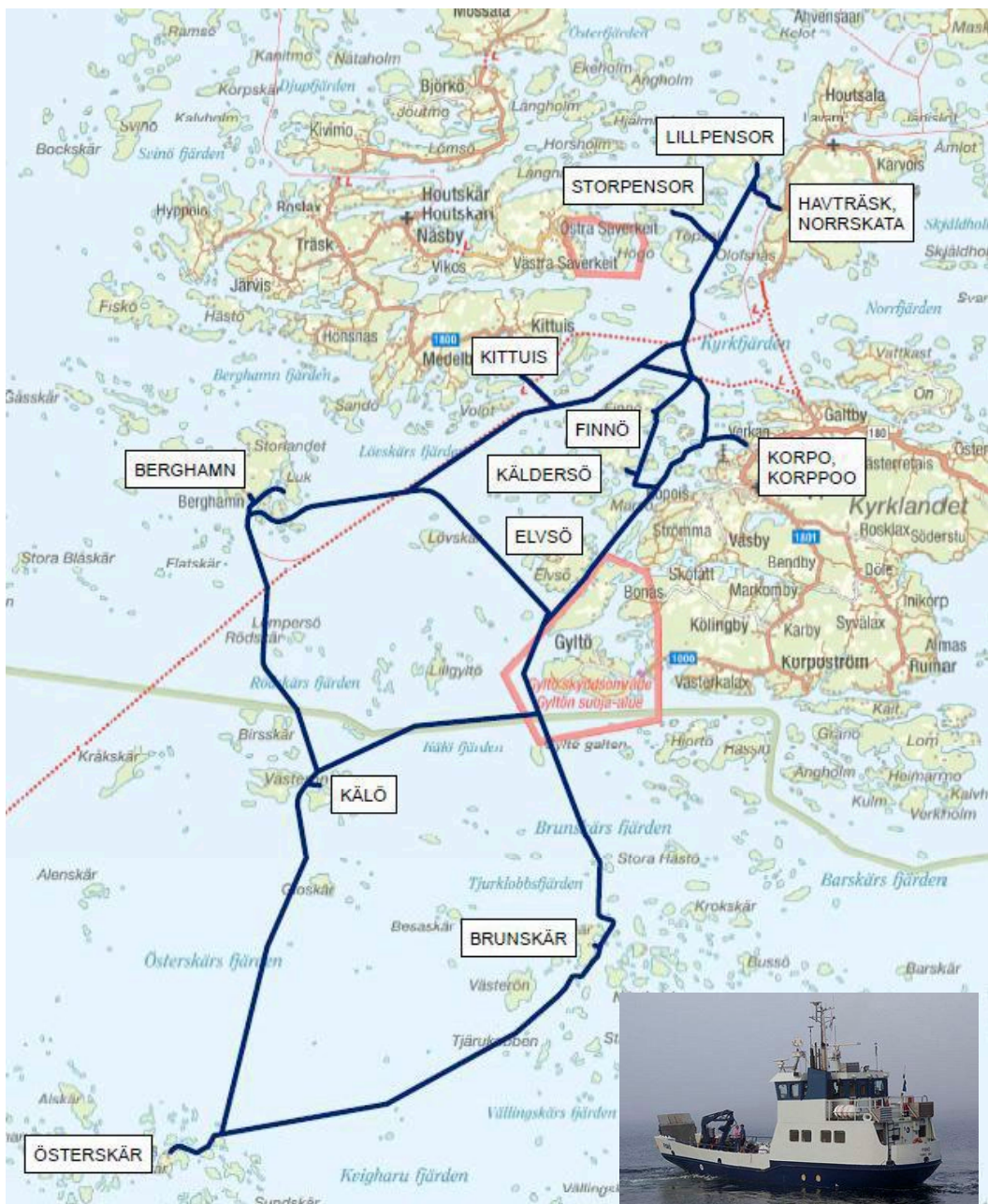

M/s Falkö

Liite 10. Yhteysalusliikenteen reitit ja alukset

Korppoon reittialue

- Palveluntuottaja: Archipelago Lines Oy
- Sopimusaika 1.1.2013–31.12.2020
- Yhteysalus: M/s Fiskö, Rakennusvuosi 1988
- Ilmatyynyalus

© Karttakeskus, L4356

M/s Fiskö

Liite 10. Yhteysalusliikenteen reitit ja alukset

Nauvon eteläinen ja poikittainen reittialue

- Palveluntuottaja: JS Ferryway Ltd Oy
- Sopimusaika: 1.1.2013–31.12.2021
- Yhteysalukset: M/s Nordep, rakennusvuosi 1987/2010, M/s Myrskylintu, rakennusvuosi 1994, M/s Cheri, rakennusvuosi, 1987
- 2 ilmatyynyalusta

Poikittainen reitti

© Karttakeskus, L4356

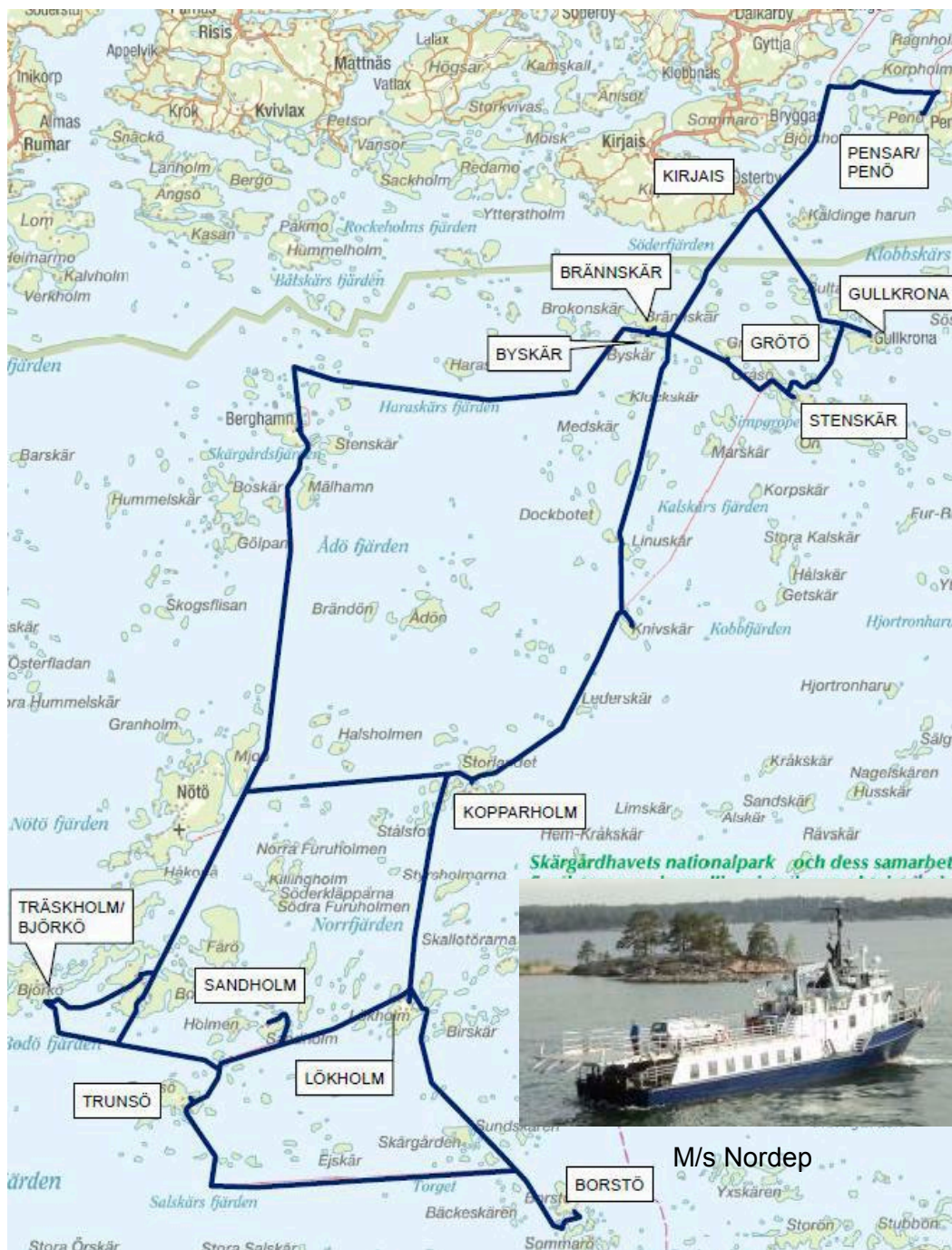
M/s Myrskylintu

M/s Cheri

Liite 10. Yhteysalusliikenteen reitit ja alukset

Eteläinen reitti

© Karttakeskus, L4356

Liite 10. Yhteysalusliikenteen reitit ja alukset

Paraisten reittialue

- Palveluntuottaja: Suomen Saaristovarustamo Oy
- Sopimusaika 1.1.2016–31.12.2020
- Yhteysalus: M/s Viken, rakennusvuosi 1987/2003
- Ilmatyynyalus

© Karttakeskus, L4356

M/s Viken

Liite 10. Yhteysalusliikenteen reitit ja alukset

Utön reittialue

- Palveluntuottaja: Rosita Oy
- Sopimusaika 4.5.2014–31.12.2019
- Yhteysalus: M/s Eivor, Rakennusvuosi 1990

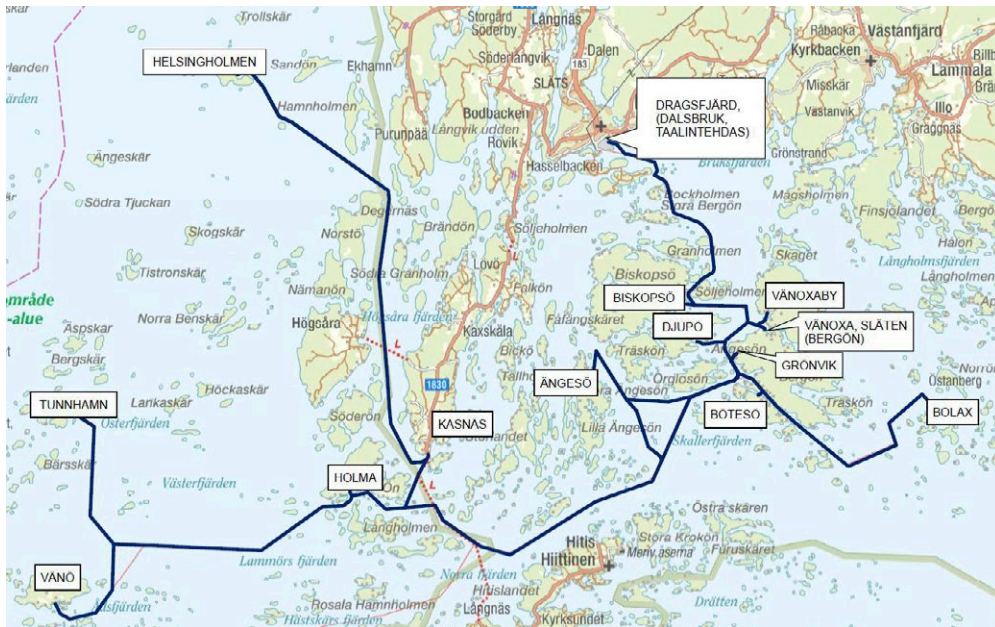
© Karttakeskus, L4356

M/s Eivor

Liite 10. Yhteysalusliikenteen reitit ja alukset

Hiittisten reittialue

- Palveluntuottaja: Kuljetus Savolainen Oy
- Sopimusaika: 1.1.2014–31.12.2023
- Yhteysalukset: M/s Stella, rakennusvuosi 1978/2013, M/s Alva, rakennusvuosi 2013
- 2 ilmatyynyalusta

© Karttakeskus, L4356

M/s Stella

M/s Alva

Liite 10. Yhteysalusliikenteen reitit ja alukset

Porvoon reittialue

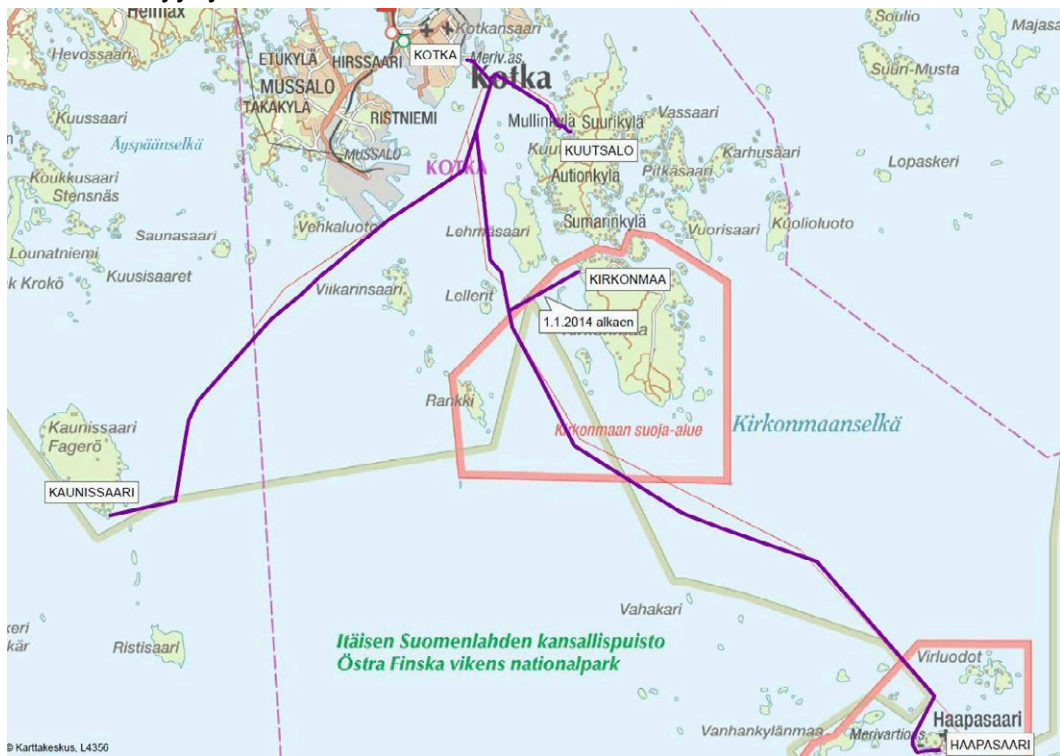
- Palveluntuottaja: EW Finland Oy
- Sopimusaika: 1.1.2012–31.12.2020
- Yhteysalus: M/s Pörtö, rakennusvuosi 2002
- Ilmatyynyalus

Liite 10. Yhteysalusliikenteen reitit ja alukset

Kotka-Pyhtään reittialue

- Palveluntuottaja: Suomen Saaristovarustamo Oy
- Sopimusaika: 1.1.2014–31.12.2023
- Yhteysalus: M/s Otava, Rakennusvuosi 2014
- Ilmatyynyalus

© Karttakeskus, L4356

M/s Otava

Liite 11. Kotimaan henkilöliikenteen alukset

	Pituus >=15 m	Pituus <15 m	Yhteensä
Suomenlahti	38	26	64
Saaristomeri	20	5	25
Ahvenanmaa	8	0	8
Selkämeri	2	1	3
Perämeri	2	0	2
Rannikolla yhteensä	70	32	102
Vuoksen vesistö	16	9	25
Kymijoen vesistö	10	4	14
Kokemäenjoen vesistö	8	3	11
Pohjanmaa	0	1	1
Pohjois-Suomi	4	5	9
Sisävesillä yhteensä	38	22	60
Kaikkiaan	108	54	162

Lähde: Liikennevirasto (2016) Kotimaan vesiliikennetilasto 2015

Liite 12. Rekisterissä olevat vesikulkuneuvot maakunnittain

Kriteerit: Vesikulkuneuvorekisteriin on rekisteröitävä moottorilla varustetut vesikulkuneuvot, joiden moottoriteho on vähintään 15 kilowattia (20,4 hv) sekä moottorilla tai purjeella varustetut vesikulkuneuvot, joiden rungon pituus on vähintään 5,5, metriä (laki 976/2006 4 §). Ahvenanmaan luvut koskevat vain ahvenanmaalaisten omistamia Manner-Suomessa rekisteröityjä veneitä. Ahvenanmaalla on oma vesikulkuneuvorekisterinsä.

Käyttömaakunta	Moottorivene	Purjevene	Muut	Yhteensä
Uusimaa	40 815	6 180	1 125	48 120
Varsinais-Suomi	26 711	3 367	753	30 831
Pohjanmaa	13 410	467	259	14 136
Pirkanmaa	12 013	544	402	12 959
Etelä-Savo	12 267	245	259	12 771
Keski-Suomi	8 950	336	212	9 498
Pohjois-Savo	8 978	282	222	9 482
Kymenlaakso	8 976	318	125	9 419
Satakunta	8 735	457	190	9 382
Lappi	7 559	122	295	7 976
Etelä-Karjala	6 848	315	158	7 321
Päijät-Häme	6 596	421	169	7 186
Pohjois-Karjala	6 674	137	152	6 963
Pohjois-Pohjanmaa	5 962	428	179	6 569
Kanta-Häme	3 132	28	70	3 230
Kainuu	2 182	26	34	2 242
Keski-Pohjanmaa	1 899	119	56	2 074
Etelä-Pohjanmaa	1 711	5	47	1 763
Tuntematon	1 167	141	55	1 363
Ahvenanmaa	54	4	55	58
Yhteensä	184 639	13 942	4 762	203 343

Lähde: Trafi Vesikulkuneuvorekisterin tilastot 2016

Liite 13. Kotimaan vesiliikenteen matkustajamäärät

Taulukko 6. Kotimaan vesiliikenteen matkustajamäärä ja kuljetussuorite, 1980–2015

Tabell 6. Passagerartrafiken och transportarbetet i inrikes sjötrafik, 1980–2015

Table 6. Passengers movements and transport performance in domestic waterborne traffic, 1980–2015

Vuosi År Year	Matkustajamäärä Passagerare Passengers			Kuljetussuorite Transportarbete Performance		
	Rannikolla Vid kusten Coasting	Sisävesillä På insjöarna Inland Waterways	Yhteensä Totalt Total	Rannikolla Vid kusten Coasting	Sisävesillä På insjöarna Inland Waterways	Yhteensä Totalt Total
	Milj. henkilöä • Mn personer • Million passengers			Milj. henkilökm • Mn personkm • Million passenger km		
1980	2,43	0,47	2,90	57,11	17,22	74,33
1981	2,48	0,47	2,95	66,63	17,01	83,64
1982	2,71	0,56	3,27	70,01	17,34	87,35
1983	2,67	0,54	3,21	70,39	17,22	87,61
1984	2,52	0,50	3,02	68,00	19,00	87,00
1985	2,27	0,51	2,78	68,00	17,30	85,30
1986	2,57	0,57	3,14	73,80	18,20	92,00
1987	2,35	0,56	2,91	71,80	16,30	88,10
1988	2,82	0,58	3,40	85,51	18,19	103,70
1989	2,82	0,53	3,35	84,93	17,36	102,29
1990	2,57	0,60	3,17	88,97	20,00	108,97
1991	3,12	0,54	3,66	93,48	16,59	110,07
1992	3,31	0,52	3,83	95,05	15,61	110,66
1993	3,21	0,48	3,69	85,53	14,47	100,00
1994	3,14	0,56	3,70	80,47	18,34	98,81
1995	3,53	0,51	4,04	86,39	17,17	103,56
1996	3,96	0,49	4,45	92,67	15,58	108,25
1997	3,42	0,52	3,94	110,88	15,71	126,59
1998	4,16	0,45	4,61	124,93	14,57	139,50
1999	4,03	0,50	4,53	140,71	15,99	156,70
2000	4,18	0,48	4,66	150,19	14,71	164,90
2001	4,03	0,50	4,53	137,15	15,23	152,38
2002	4,15	0,49	4,64	136,76	14,13	150,89
2003	3,89	0,43	4,32	132,40	13,24	145,64
2004	3,88	0,41	4,29	128,77	12,52	141,29
2005	3,82	0,40	4,22	128,35	12,94	141,29
2006	4,01	0,44	4,45	128,02	13,81	141,83
2007 ¹	3,94	0,41	4,35	121,26	13,66	134,92
2008	3,83	0,35	4,18	123,78	12,09	135,87
2009	3,91	0,35	4,26	124,39	11,20	135,59
2010	3,91	0,40	4,31	125,75	15,13	140,88
2011	3,98	0,37	4,35	123,66	11,10	134,76
2012	3,83	0,31	4,14	119,17	9,22	128,39
2013	4,00	0,31	4,31	126,00	7,92	133,92
2014	3,83	0,29	4,12	125,93	6,57	132,50
2015	3,96	0,23	4,19	131,80	5,22	137,02

¹ Yhteysalusreiteistä Hiittinen–Kasnäs ja Kustavi–Iniö tuli vuoden 2007 alusta maantien osia. Maantielautojen ja lossien liikenne ei kuulu tämän tilastoinnin piiriin.

Av förbindelsefartygsrutterna är Hitis–Kasnäs och Gustavs–Iniö sedan början av år 2007 delar av landsväg. Trafiken med landsvägsfärjor ingår inte i denna statistik.

Of the inland ferry routes Hitis–Kasnäs and Kustavi–Iniö are since the beginning of 2007 parts of the public road. Road ferry traffic is not included in these statistics.

Liite 14. Vapaa-ajan kalastajat kalastusalueittain

Alue	Kalastaneita henkilöitä (kpl)	Osuus alueen väestöstä (%)
Etelä-Suomi	616 000	27
Lounais-Suomi	175 000	26
Länsi- ja Sisä-Suomi	260 000	22
Itä-Suomi	272 000	49
Pohjois-Suomi	170 000	35
Lappi	88 000	49
Ahvenanmaa	8 000	27
Yhteensä	1 589 000	29 %

Lähde: Luonnonvarakeskus (Luke) Tilastotietokanta 2016

Liite 15. Vapaa-ajan kalastuksen saalis pyydyksittäin

	2004	2006	2008	2010	2012	2014
Verkko	15 249	15 920	13 894	11 922	11 121	11 050
Katiska merta tai rysä	4 872	6 625	4 927	4 286	3 130	3 895
Pilkkivapa	5 833	5 116	2 584	2 388	2 049	2 670
Onki	4 104	4 459	2 991	2 913	2 150	2 214
Heittovapa	3 916	5 322	3 681	3 629	2 653	3 665
Perhovapa	283	572	1 068	221	78	312
Vetouistin	3 412	3 043	3 051	3 237	2 973	4 333
Muu pyydys	985	930	672	601	352	505
Rapumerta	–	–	–	–	0	0
(2012>)						
Yhteensä	38 208	41 987	32 867	29 198	24 505	28 555

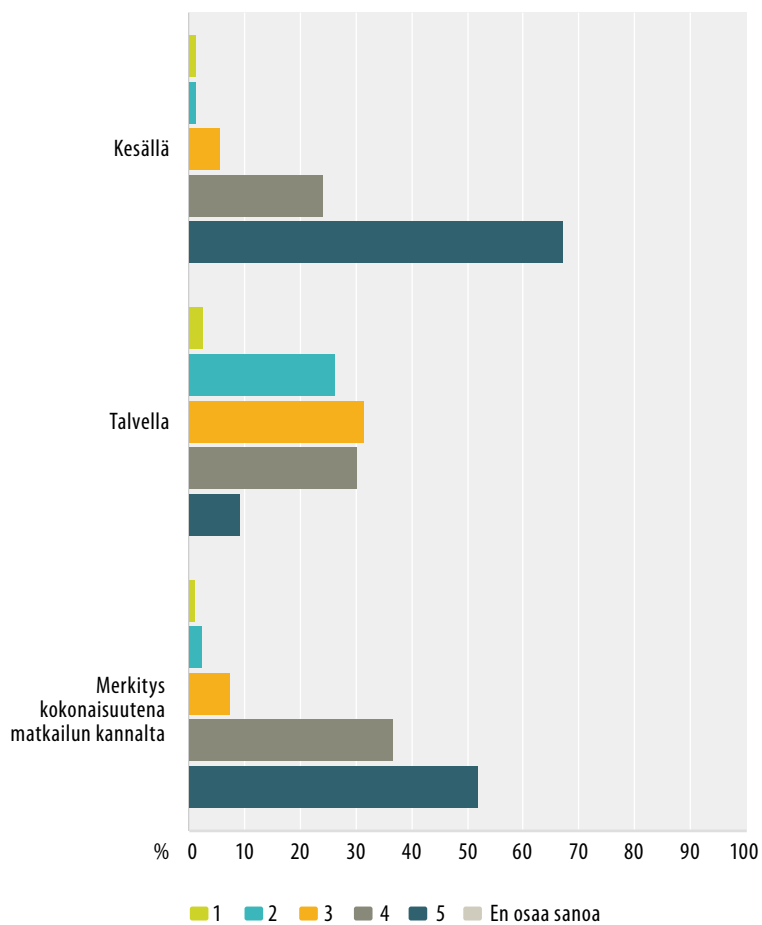
Lähde: Luonnonvarakeskus (2016) Vapaa-ajankalastuksen saalis pyydyksittäin (1 000 kg, ravut 1 000 kpl). Tilastoidaan joka toinen vuosi.

Liite 16. Suomen kalamarkkinatapahtumat 2016

Tapahtuman nimi	Kävijämäärä	Myyjien kokonaislukumäärä	Kalatuotteiden myyjät
Forssan Kalamarkkinat	2 000	35	16
Hailuodon Siikamarkkinat	3 000	45	10
Heinolan Kalamarkkinat	2 500	50	20
Iin Lohimarkkinat	1 500	35	10
Iisalmen Kala- ja lähiruokamarkkinat	2 000	20	11
Joensuun Kalamarkkinat	30 000	100	63
Kalamarkkinat "Kuha on Lohi" (Imatra)	2 500	30	10
Kalastuksen Päivä (Vaasa)	7 500	20	13
Kaskisten Kalarantapäivät	2 500	40	6
Kaskisten Silakkamarkkinat	1 250	100	9
Kauhajoen Kalamarkkinat	3 000	30	12
Keihässalmen Suvimarkkinat	1 000	11	5
Kemin Kalamarkkinat	1 500	30	15
Keski-Suomen Kala- ja kevätmarkkinat	8 000	80	30
Klamilan Silakkamarkkinat	5 500	70	15
Kotkan Kalamarkkinat	14 000	60	39
Kuopion Kalaryssäys	29 000	69	28
Kustavin Lohimarkkinat	4 300	100	8
Lahden Kalamarkkinat	25 000	48	38
Lappeenrannan Kalamarkkinat	15 000	120	20
Lestijärven Muikkumarkkinat	5 000	120	35
Lumijoen Ahvenmarkkinat	800	30	10
Porin Silakkamarkkinat	27 500	100	50
Posion Muikkumarkkinat	1 250	80	10
Rauman Silakkamarkkinat	20 000	150	47
Rymättylän Nuottasilakkamarkkinat	1 200	60	20
Rysän päällä Velkuassa -silakkatapahtuma	350	10	3
Stadin Silakkamarkkinat (Helsinki)	200 000	100	70
Taattistenjärven Suvinuotta	140	10	6
Taivassalon Silakryssäys	4 000	50	7
Tampereen Kalamarkkinat	30 000	80	34
Turun Silakkamarkkinat	80 000	180	91
Valkeakosken Kalamarkkinat	3 000	31	22
Ween maan wiljaa (Jyväskylä)	20 000	200	20
Vuonilahden Muikkumarkkinat	1 750	40	13
Yhteensä	556 400	2 294	836

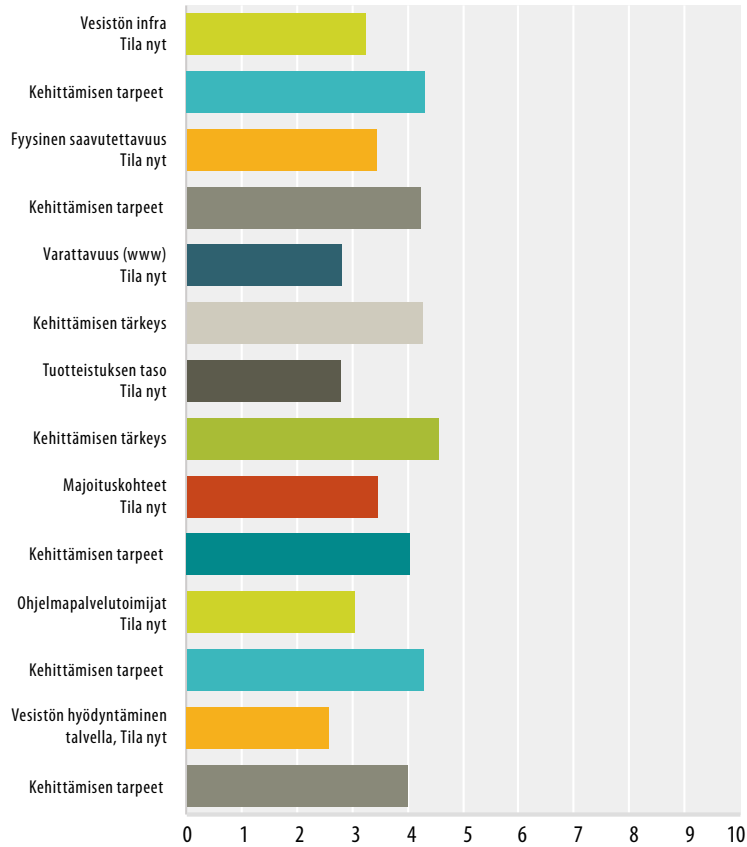
Liite 17. Matkailuorganisaatioille tehdyn kyselyn vastaukset

K1. Arvio vesistöjen hyödyntämistä alueellasi matkailupalveluiden kehittämisessä ja millainen on vesistö-jen merkitys matkailun kannalta? (1= ei ole merkitystä 5 = on suuri merkitys)?

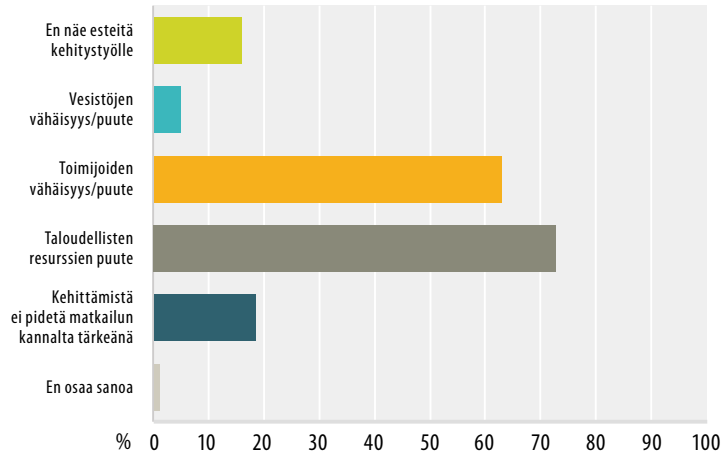
Liite 17. Matkailuorganisaatioille tehdyn kyselyn vastaukset

K2. Arvioi vesistöön kytkeytyvien matkailupalveluiden kannalta seuraavien asioiden nykytilaa ja kehittä-mistarvetta asteikolla 1 = ei ole merkitystä 5 = suuri merkitys. Täydennä tarvittaessa vapaassa kentässä.

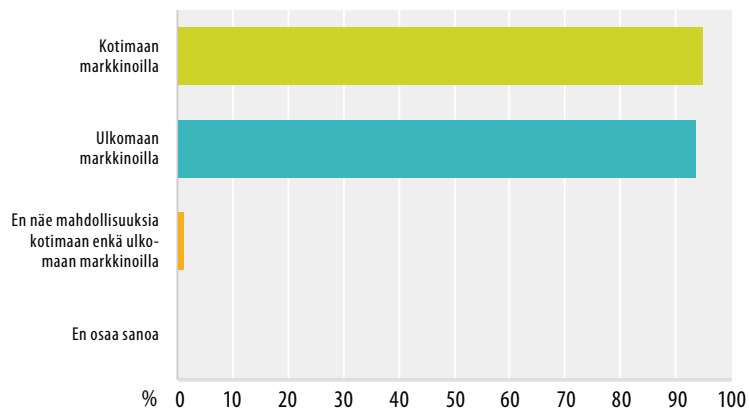

Liite 17. Matkailuorganisaatioille tehdyn kyselyn vastaukset

K3. Mitä esteitä näet vesistön matkailullisen hyödyntämisen kehitystyölle?

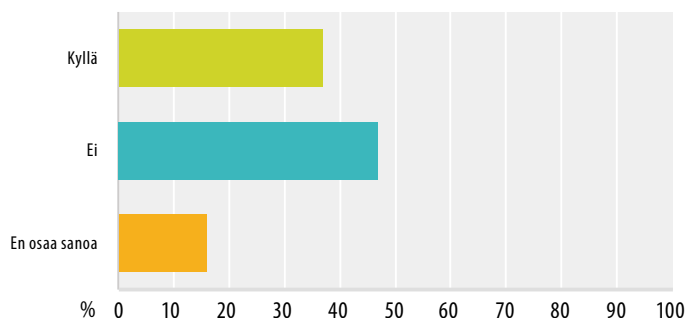

K4. Näetkö oman alueesi vesistöisyyteen liittyvien palveluiden kehittämisessä/ markkinoinnissa mahdollisuuksia?

Liite 17. Matkailuorganisaatioille tehdyn kyselyn vastaukset

K5. Onko alueellasi tehty viime vuosina merkittäviä investointeja vesistömatkailuun liittyviin palveluihin?

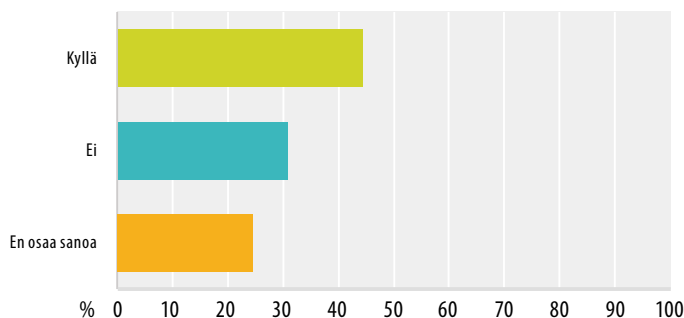

Jos vastasit kyllä, kuvaa investointeja vapaassa kentässä.

- Saaristolauttojen varausjärjestelmän digitalisointi on helpottanut niin paikallisten kuin turistien matkustamista saaristossa. Järjestelmää kehitetään jatkuvasti. Kalastuskarttojen ja -lupien digitalisointi.
- Naantalın vierasvenesataman laitureihin on investoitu viime vuosina kovasti.
- Virolahti Klamilan sataman alueen investoinnit kunnan ja Klamilan Veneilijöiden toimesta. Kyvi, Kymenlaakson virkistysalueyhdistys - retkisaarien taukopaikkojen kunnostus (ei kaupallista). 30 Miles hanke
- Investoinnit Haminan Tervasaaren, Kotkan Kantasataman, Virolahden Klamilan ja Pyhtään Keihässalmen satamien infraan ja peruspalveluihin. Lisäksi satamien liiketoimintakonseptit on tehty Klamilaan ja Tervasaareen.
- On yrittäjiä, jotka suunnittelevat uusien aluksien, joilla pääsisi Aurajoelta saaristoon, hankkimista.
- Melontareittien kartoitusta + melontaoppaan julkaisu Järviseudulla esim. Tervareitti.
- Kesälle 2017 tuleva laiva Kyrösjärvelle. Paikallinen toimija osti laivan naapurikunnan eläköityvältä yrittäjältä. Kauppakeskus Komppi (avattu 03/2014) rakensi rantaansa laiturin järveltä saapuville asiakkaille (paikalliset, mökkiasukkaat jne.)
- Mm. lisätty alueen majoituskapasiteettia jolloin esim. vesistömatkailijoiden määrää voidaan kasvattaa. Myös Metsähallitus on joitakin vuosia sitten kunnostanut rantamilla ja saarissa olevia autiotupia tms.
- Laivarannan uimaranta uudistettiin uusien määräyksien mukaisesti. Toisaalta kaupunki poisti kymmenisen uimarantaa "yleisten uimarantojen" joukosta.
- Uusi reitti- ja risteilyliikenne aloitettu Pielisellä.
- Raahan saaristo voitti vuoden retkikohdepalkinnon 2016. Sen jälkeen kalastajat perustivat yrityksen, joka risteilee saaristossa ja tekee charter-matkoja. Rakensimme laiturin autiosaarelle, joka pitää taas ensikesänä tehdä uudelleen. Lisäksi meillä on ollut Natura-hanke, jonka myötä olemme rakentaneet saariin laavuja, vesoja ja rantautumispaikkoja.
- Helsingissä kyllä, LÖYLY, Hernesaaren Ranta, Vallisaari ja Lonna, MeriAllas.... Hyvä Helsinki ja Metsähallitus.

Liite 17. Matkailuorganisaatioille tehdyn kyselyn vastaukset

K6. Onko tiedossasi vesistömatkailuun liittyviä käynnissä olevia, tulevia tai äskettäin päättyneitä hankkeita?

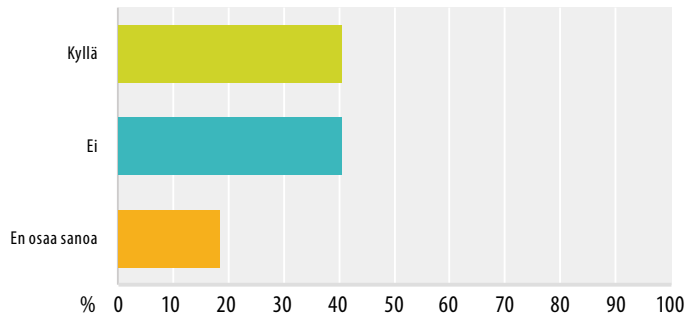

Jos vastasit kyllä, kuvaa hankkeita vapaassa kentässä.

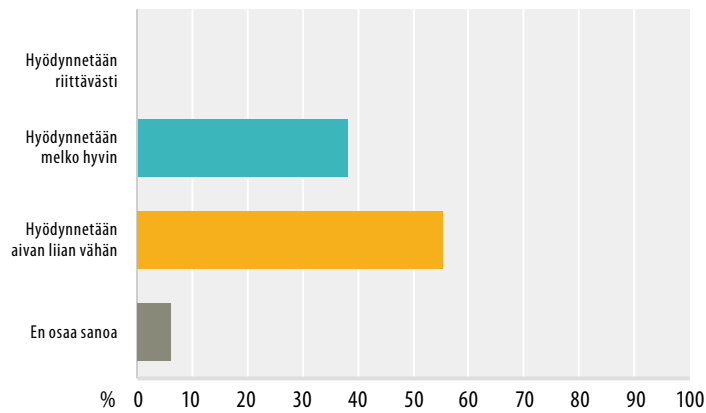
- Visit Finland Merellinen saaristo Vierassatamien kehittämisprojekti, skargardssamarbetet.org, Gutterp-kalastusprojekti, Visit Åland Lotta B-S -avovesiuintikilpailut: Bomarsund Open Water challenge ja Swimrun. Miisa Weuro Öppenvattensgruppen Central Baltic 2014–2020, Ester Miiros.
- Nauvon sataman kehittäminen/korjaus, St.Olof Waterway hanke
- 30 Miles – Itäisen Suomenlahden vesistömatkailun kehittäminen. Koordinaattori Merikotka Oy, Kotka, partnereita yhteensä 11 kpl Virosta ja Suomesta; Cursor Oy Kotka, Kyamk Kotka, Posintra Oy Porvoo, Helsingin yliopisto, SPV Helsinki.
- Miset Oy:n tekemä veistömatkailukartasto Saimaan alueella. Kalastusmatkailuhankkeita useampia ollut sekä tulevana osakaskuntien yhtistämishanke, jolloin kalastuslupien saanti/myynti olisi helpompaa (asiakkaan helpommin saatavissa).
- Näsijärven ympäristön veneily/järvimatkailuhanke.
- Tuusulan järvellä Keski-Uusimaan mukaan suunnitteilla hankkeita matkailun kehittämiseksi Tuusulan järvellä.
- Lohjansaaristoseuralla/Lohjan kylät on hanke mm. melontareittien kartoituksesta.
- Merellinen Espoo ja Kirkkonummi tunnetuksi.

Liite 17. Matkailuorganisaatioille tehdyn kyselyn vastaukset

K7. Onko alueesi aktiivisesti mukana jossain valtakunnallisessa (esim. VisitFinlandin merellinen saaristo) tai ylimaakunnallisessa vesistömatkailun kehittämis-, markkinointi- tai muussa hankkeessa?

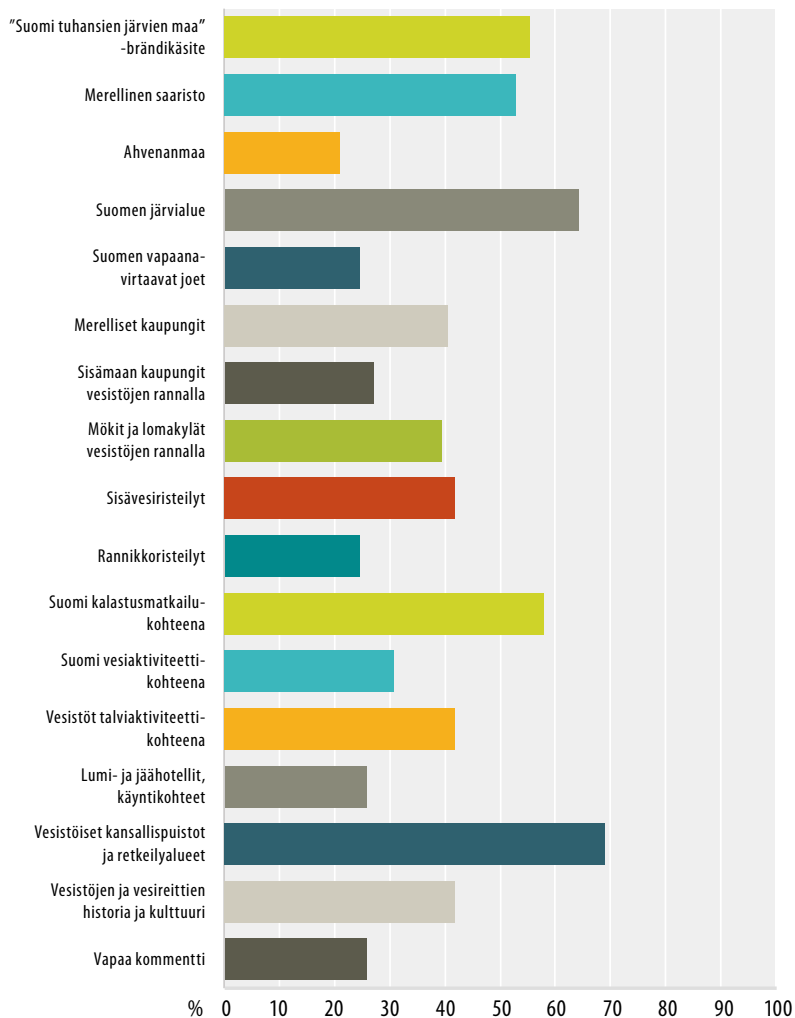

K8. Hyödynnetäänkö Suomen vesistöisyyttä riittävästi kansainvälisessä markkinoinnissa?

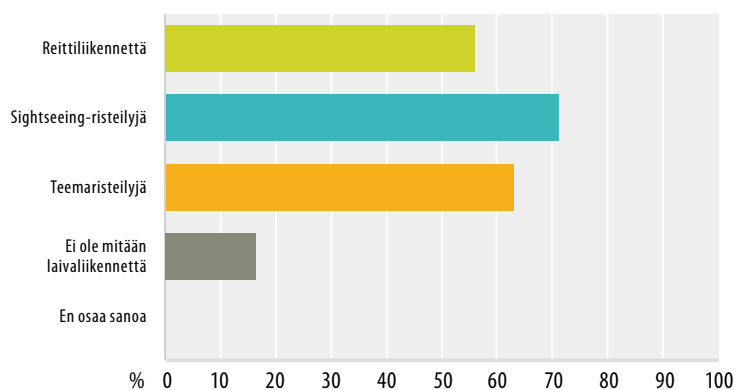
Liite 17. Matkailuorganisaatioille tehdyn kyselyn vastaukset

K9. Mitä vesistöisyyden elementtejä tulisi erityisesti tuoda esille Suomen kansainvälisessä markkinoinnissa?

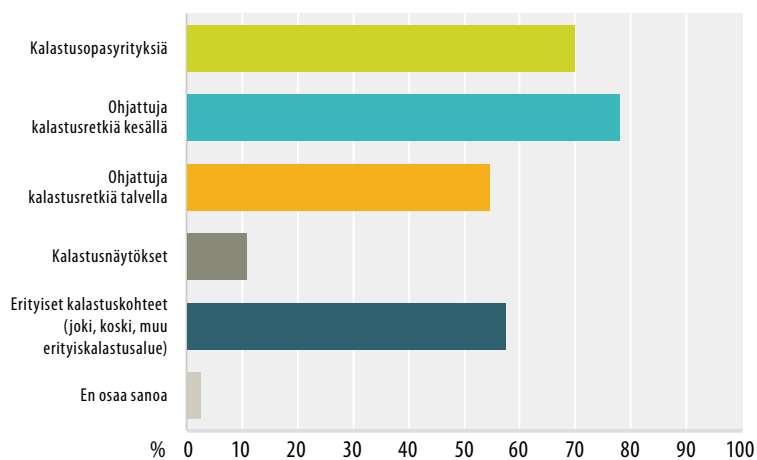

Liite 17. Matkailuorganisaatioille tehdyn kyselyn vastaukset

K10. Mitkä seuraavista vesistöön liittyvistä laiva- ja risteilypalveluista tiedät alueellasi olevan saatavilla?

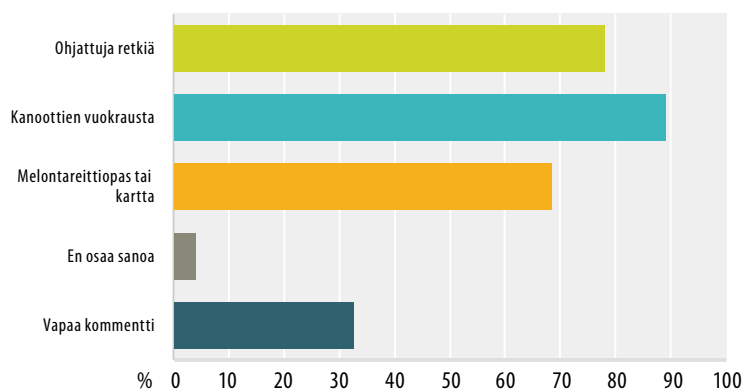

K11. Mitkä seuraavista kalastuspalveluista tiedät alueellasi olevan saatavilla?

Liite 17. Matkailuorganisaatioille tehdyn kyselyn vastaukset

K12. Mitkä seuraavista melontapalveluista tiedät alueellasi olevan saatavilla?

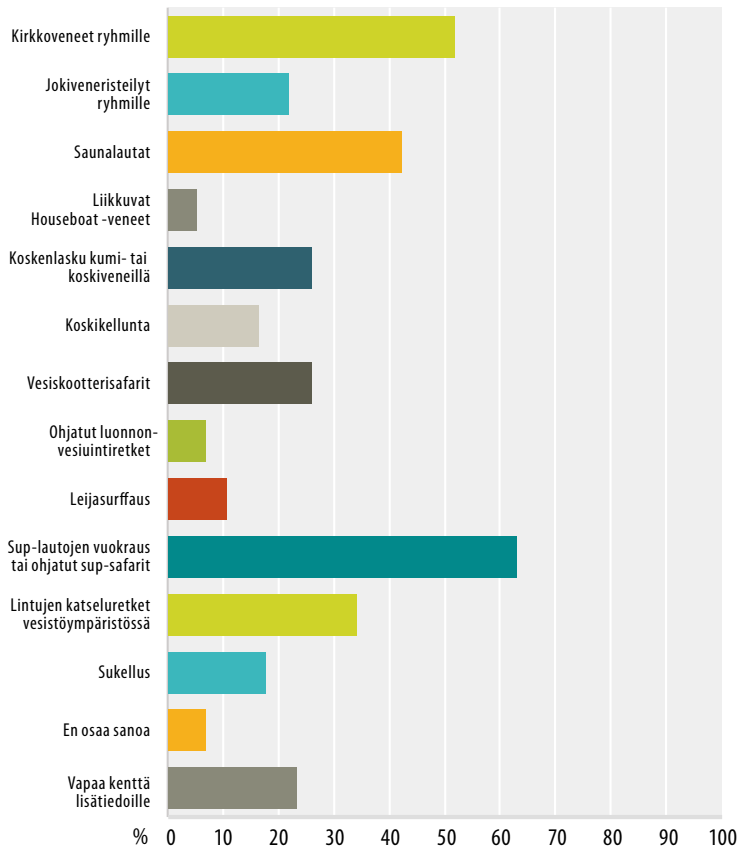

Vapaa kommentti lisätiedoille, nimeä yllä mainittuja palveluntarjoajia:

- Tavinsulka, Rantapirtti, Wanhan Witosen melontareitti, Saarijärven koskireitti, Konnevesi–Laukaa -melontareitti
- Korsuretket operoi Jämin alueella, Hiking Travel Hit, Ylöjärveltä operoi Pirkanmaan alueella
- Kavalton tila, Turun Aurajoessa vuokraustoimintaa.
- Kievari Rantapirtti, Eräopaspalvelu Talvi, HimosSafarit
- Reittioppaat alkavat olla todella vanhoja ja niitä pitäisi tuottaa sähköisten lisäksi myös printtinä yhä edelleen. Ohjattuja retkiä pitäisi olla enemmän, nyt vain yhden /kahden toimijan varassa.
- Seikkailu Kuopio, Kuopion seikkailukeskus, Ketunpolku, Viitakko
- Lapinmeren melojat tarjoavat koulutusta, ohjattuja retkiä säännöllisesti kesällä ja vuokraavat kanootteja.
- Erästely Canoe & Outdoors, Lieksan Melojat ry, Lomakylä Timitraniemi, Ruunaan retkeilykeskus, Koli Activ Oy, Korpisoturi Oy, Wildlife Caravan Safaris, Pohjolan Tähti Oy, Tmi Villiemäntä, Eräkeskus Wilder-ness Lodge

Liite 17. Matkailuorganisaatioille tehdyn kyselyn vastaukset

K13. Mitä muita avovesipalveluita tiedät alueellasi olevan saatavilla?

LÄHDELUETTELO

Kirjalliset lähteet:

Global Geopark - uusi tapa yhdistää paikallisuus ja kansainvälisyys, M. Kähtävä-Marttinen, s. 166-174, Etelä-Karjalan vuosikirja 2016

Suomalaiset kylpylät (SKS), Liisa Suvikumpu 2014

Suomi saarten ja vetten maa. Saaristoasiain neuvottelukunta, Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki, Val-

tioneuvoston kirjapaino. <http://epaper.fi/read/2559/JqOcO1Gr>

Suomen saaristo- ja vesistömatkailusta eurooppalainen vetovoimatekijä. Saaristoasiain neuvottelukunta, Sisäasiainministeriön julkaisu 6/2005. Sisäasiainministeriö, Helsinki. <http://www.intermin.fi/julkaisu/062005?docID=24960>

Sähköiset lähteet:

Yleiset:

Central Baltic -ohjelma <http://www.centrumbalticum.org/eun-itameri-strategia/itameri-strategian-rahoitus/rahoitusohjelmat/central-baltic>

Finlands öar rf - Suomen saaret ry <http://foss.fi/?lang=fi>

FinRelax http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2016/11/Puhtautta-ja-hiljaisuutta_FL.pdf

Ilman kiinteää tieyhteyttä olevat saaret, TEM 2010 http://mmm.fi/documents/1410837/1948019/Ilman_kiinteaa...TEM_julkaisu.pdf/3afcef7a-22c2-47f8-a037-0119d2924843

Kesän luontoaktiiviteettien kehittämisstrategia 2015 - 2018, Visit Finland 2014 <http://www.visitfinland.fi/studies/kesan-luontoaktiiviteettien-kehittamisstrategia-2015-2018/>

Kotimaan vesiliikennetilastot 2015, Tieliikennelaitos http://www2.liikennevirasto.fi/julkaisut/pdf8/Lti_2016-01_kotimaan_vesiliikennetilasto_web.pdf

Matkailualan tutkimustiedon verkkopalvelu <http://www.matkailu.org/>

Matkailukysynnän trendit vuoteen 2030 mennessä, Lahden ammattikorkeakoulu http://www.kulmat.fi/images/tiedostot/Artikkelit/tuleva_trendit_2030.pdf

Matkailun taloudelliset vaikutukset, Visit Finland <http://www.visitfinland.fi/tutkimukset-ja-tilastot/matkailun-taloudelliset-vaikutukset/>

Matkailun tilinpito, matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2013–2014 <http://www.visitfinland.fi/studies/matkailutilinpito-matkailun-talous-ja-tyollisyys-vaikutukset-2013-2014/>

Matkailun tuotekehittäjän käsikirja, Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti <http://matkailu.luc.fi/Tuotekehitys/Etusivu>

Matkailututkimus 2015, maakatsaukset, Visit Finland <http://www.visitfinland.fi/studies/visit-finland-matkailijatutkimus-2015-maakatsaukset/>

Matkailututkimus talvikausi 2015–2016, Visit Finland <http://www.visitfinland.fi/studies/visit-finland-matkailijatutkimus-talvikausi-2015-16-marras-huhtikuu/>

Merenalainen luonto kartalle, Suomen Ympäristökeskus 4/2013 [http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Ymparistolehti/2013/Merenalainen_luonto_kartalle\(28163\)](http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Ymparistolehti/2013/Merenalainen_luonto_kartalle(28163))

Merialueiden suunnittelu Suomessa, Ympäristöministeriön raportteja 29/2013 https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40891/YMra_29_2013.pdf?sequence=1

Merellinen saaristo, Visit Finland 2015 <http://www.visitfinland.fi/studies/merellinen-saaristo-markkina-ja-benchmarking-selvitykset/> ja <http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2015/10/Merellinen-Saaristo-yhteenvetoraportti.pdf?dl>

Modernit humanistit, Visit Finland <http://www.visitfinland.fi/studies/modernit-humanistit/>

Lakeland, Visit Finland <http://www.visitfinland.com/lakeland/>

Nordiska Skärgårdssamarbetet <http://www.skargards-samarbetet.org/fi/>

Pintavesien tila, Ympäristöhallinnon verkkopalvelu <http://www.ymparisto.fi/pintavesientila>

Pohjoismaiden kansainvälinen profilointi, Norden.org <http://www.norden.org/fi/teemat/international-profilering-af-norden>

Saaristoliikenne, Varsinais-Suomen Ely-keskus <http://www.ely-keskus.fi/documents/10191/45114/SLN-K+nettiin+6.10.2015.pdf/ca6fe6f8-744b-4345-9dcd-b31ac1f424dd>

Saksalaisten lomamatkailu 2025, Visit Finland 2015 <http://www.visitfinland.fi/studies/saksalaisten-lomamatkailu-2025/>

Suomen joet <http://www.joet.info/suomenjoet.htm#projects>

Suomalaiset kylpylät <http://www.spa.fi/suomalaiset-kylpylat>

Suomen matkailustrategia 2020, Visit Finland http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2013/04/Matkailustrategia_020610.pdf

Suomen meriliikennestrategia 2014-2020 <https://www.lvm.fi/documents/20181/797749/Suomen+meriliikennestrategia+2014-2022+verkkoesite/6f05594e-f22d-4751-9eb2-11dca750a3d9?version=1.0>

Suomen vapaa-ajankalastajien keskusjärjestö <http://www.vapaa-ajankalastaja.fi/laatuapajat/?svk=479>

Suomen virkistysalueyhdistykset <http://virkistys.info/>

s3fs-public/wysiwyg_images/vapaa-ajan_asunnon-
omistajan_opas.pdf
Veneily Saimaa <http://www.veneilyssaimaa.com/>
Villi Pohjola <http://wildnordic.fi/fi/>

Yöttömän yön soutu <http://www.kemijokiexperience.com/yys15/>
Öron linnakesaari <http://visitoro.fi/index.php>

Kansainvälisiä lähteitä:

Canal & River Trust <https://canalrivertrust.org.uk/>
European waterways <http://www.gobarging.com>
Netzwerk Deutsche Wasserwege <http://www.netzwerk-deutsche-wasserwege.de/>
Puola, Masurian järviolue, saksalaisten suosima, selkeä kilpailija Suomelle <http://www.masurianlakedistrict.com/> ja https://en.wikipedia.org/wiki/Masurian_Lake_District

Ruotsi, Göta canal, Dalsland canal <http://www.gotakanal.se/en/> ja http://www.dalslandskanal.se/files/2011/12/engelsk_dk.pdf
Saksa, Rügen <https://fi.wikipedia.org/wiki/R%C3%BCgen>
Historiallinen saari(sto), jossa käynnistynyt rakennushankkeita mielenkiintoisiin tiloihin. Lisäksi aluetta pidetään maailman parhaana jättihaukien kalastusalueena. <http://guidedfishing.eu/?p=7285>
Slovenia, vauhdikasta vesiturheilua, monipuolinen, Bled http://www.slovenia.info/?vodni_sporti=0&lng=2

Maakunnat:

Ahvenanmaan maakuntahallitus <http://www.ahvenanmaa.fi/>
Boosted-hanke, Satakunnan ammattikorkeakoulu <http://www.samk.fi/uutiset/samk-kehittaa-itamer-ta-yhtenaisena-matkailukohteena/>
Ely-keskus, Kohti kestäväää ja vastuullista kalastusta, Hämeen Ely-keskus http://www.ely-keskus.fi/web/ely/-/kohti-kestavaa-ja-vastuullista-kalastusta-hameen-ely-keskus-#_V_ZlkYUzStp
enjoySuomi-matkailuwebsite, Etelä-Savo <http://www.enjoyfinland.fi/etelasavo>
Eräluvat.fi / Manamansalo <http://www.eraluvat.fi/kalastus/kalastusmaksut-ja-luvat/vapalupa/alueet/manamansalo.html>
Espoo, saaristoliikenne http://www.espoo.fi/fi-FI/Kulttuuri_ja_liikunta/Ulkoilu/Saaristoliikenne
Etelä-Pohjanmaan matkailustrategia 2013-2017 http://www.seamk.fi/matko/tutkimukset/Matkailustrategia%202013-2017_nettiin.pdf
Etelä-Savon matkailustrategia 2014-2020 https://issuu.com/esavo/docs/esavo_matkailustrategia14-20_net_06
GoSaimaa, Imatran ja Lappeenrannan seutu <http://www.gosaimaa.com/fi>
Hanko <http://tourism.hanko.fi/>
Häme ohjelma, Hämeen liitto <http://hameenliitto.fi/fi/hame-ohjelma>
Häme ohjelma, strateginen maakuntaohjelma 2014+ http://www.hameenliitto.fi/sites/default/files/hame-ohjelma_lopullinen_28.11.2013_1.pdf
Hämeen virkistysalueyhdistys <http://www.hameenvirkistysalueyhdistys.fi/>
Hämewiki, vesistömatkailua Kanta-Hämeessä http://www.hamewiki.fi/wiki/Vesist%C3%B6matkailua_Kanta-H%C3%A4meess%C3%A4#Kanta-H.C3.A4meen_vesist.C3.B6t_ja_virkistysalueet
Höyrylaiva S/S Punkaharju, Hotelli Punkaharju http://www.hotellipunkaharju.fi/press/Hoyrylaiva_SS_Punkaharju_Hotelli_Punkaharju.pdf

Järviwiki, Lappi http://www.jarviwiki.fi/wiki/Lapin_maakunta?setskin=meiko
Imatran Seudun Kehitysyhtiö Oy, Suunnitteilla Saimaa Geopark http://www.sll.fi/mita-sina-voit-tehda-tule-mukaan-toimintaan/geopaiva/esitykset_2016/geopark_minnakm
Itäisen Suomenlahden rannikkoreitti <http://www.porvoo.fi/itaisen-suomenlahden-rannikkoreitti>
Itä-Lapin vesistö- ja luontomatkailu <https://sites.google.com/site/italapinvesisto/>
Kaakko135 <http://www.kaakko135.fi/>
Kainuun liitto, Kainuun matkailustrategia 2011 - 2020 http://www.kainuunliitto.fi/sites/default/files/kainuun_matkailustrategia_2010-2020.pdf ja <http://foss.fi/?lang=fi>
Kainuun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet, Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitys- ja täydennysinventointi 2011-2013 <http://www.maaseutumaisemat.fi/wp-content/uploads/2011/09/KAI-raportti-valtakunnalliset-ja-maakunnalliset.pdf>
Kainuun matkailun maankäyttöstrategian esiselvitys, loppuraportti 30.4.2015 http://www.kainuunliitto.fi/sites/default/files/kainuun_matkailun_maankayttostrategian_esiselvitys_loppuraportti_30042015.pdf
Kajaani <http://www.kajaani.fi/fi/perinnekuulttuuri>
Kemiönsaari <http://www.visitkimitoon.fi/fi/>
Kemiönsaari, saaristo-ohjelma 2011 <http://www.kemiionsaari.fi/media/forvaltning/pdf/saaristo-ohjelmaosa1.pdf>
Keski-Pohjanmaan liiton toimintakertomus 2014 [http://www.keski-pohjanmaa.fi/Data/Upload/83b14410-ac55-44d2-b220-ea5c21b59fe2_Toimintakertomus%202014%20\(ID%203704\).pdf](http://www.keski-pohjanmaa.fi/Data/Upload/83b14410-ac55-44d2-b220-ea5c21b59fe2_Toimintakertomus%202014%20(ID%203704).pdf)
Keski-Pohjanmaan maakuntastrategia 2030 http://www.keski-pohjanmaa.fi/Data/Upload/d42c4e79-9ce8-4907-ae2e-ec2c20e170a7_KP-%20maakuntastrategia%202030%20%28ID%202359%29.pdf

- Keski-Suomen liitto, matkailuelinkeinon kehittäminen ja markkinointi <http://www.keskisuomi.fi/matkailu>
- Keski-Suomen matkailuelinkeinon strategia 2015 <http://www.keskisuomi.fi/filebank/10343-KSMatkailustrategia2015.pdf>
- Keski-Suomi, aktiviteetit <http://www.keskisuomi.net/index.php?m=aktiviteetit&lang=fin>
- Keski-Suomi, Suomen saunamaakunta <http://www.keskisuomi.net/index.php?m=sauna&lang=fin>
- Korouman jääputoukset, Retkipaikka.fi <http://retkipaikka.fi/vapaa/korouoman-jaaputouksella-posio/>
- Kotka-Hamina seudun matkailustrategian ja toimenpano-ohjelman loppuraportti 3/2016 <http://www.cursor.fi/sites/cursor40.cursor.local/files/liitteet/Matkailustrategian%20p%C3%A4ivitys%201.3.2016.pdf>
- Kymenlaakson liitto, aluesuunnittelu/maisemat <http://www.kymenlaakso.fi/aluesuunnittelu/ymparisto-ja-luonnonvarat/maisema>
- Kymenlaakson liitto, maakuntakaava, maaseutu ja luonto/perusselvityksiä http://www.kymenlaakso.fi/images/Liitteet/MAAKUNTAKAAVA/tutkimukset_ja_selvitykset/Ekologisesti_arvokkaat_alueet.pdf
- Kyrönjoki <http://www.kyronjoki.com/>
- Lapin liitto <http://www.lappi.fi/lapinliitto/lapin-matkailu>
- Lapin matkailustrategia 2015 - 2018, Lapin liitto https://issuu.com/lappibrandi/docs/lapin_matkailustrategia_2015_-_2018 ja http://www.lappi.fi/lapinliitto/c/document_library/get_file?folderid=2265071&name=DLFE-25498.pdf
- Lauhavuoren Geopark-hanke <http://www.geologia.fi/index.php/uutiset/664-lauhanvuori-region-geopark-alueeksi>
- Leppävirta Jäämaailma <http://www.jaalinna.fi/koe-huippuelämys-leppävirralla/>
- Lohimaa, Tervon Lohimaa, Pohjois-Savo <https://lohimaa.fi/>
- LUMO Matkailu Oy <http://www.lumomatkailu.com/>
- Luontoon.fi/Evon aktiviteetit <http://www.luontoon.fi/evo/aktiviteetit>
- Maaseutumatkailun nykytila Etelä-Pohjanmaalla v. 2014 http://www.seamk.fi/matko/tutkimukset/Maaseutumatkailun%20nykytila%20Etel%E4-Pohjanmaalla%20v.2014_netiti.pdf
- Matkailun edistämiskeinot maakuntakaavoissa, Uudenmaanliitto 2015 http://www.uudenmaanliitto.fi/files/17251/Matkailun_edistamiskeinot_maakuntakaavoissa_E161-2015.pdf
- Matko-hanke, Etelä-Pohjanmaan matkailun kehityshanke <http://matko3.blogspot.fi/>
- Naantalın matkailu <http://naantalınmatkailu.fi/>
- Näsijärvireitti <http://www.nasijarvireitti.fi/>
- Oulunjoen reitti ry <http://www.oulujoenreitti.fi/erityispiirteita.php>
- Oulujärvi <http://www.oulujarvi.fi/fi/etusivu/>
- Oulun seudun matkailustrategian 2020 päivitys ja toimenpideohjelma 2014-2020 http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=447c3862-9ba0-48a5-adab-3f24b801cfe4&groupId=64186
- Ouraesite 2016 https://issuu.com/merikarviankunta_matkailu/docs/ouraesite_2016_netiti
- Outdoors Finland Etelä-Savo, aktiviteettien kehittämissuunnitelma http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20110478/urn_nbn_fi_uef-20110478.pdf
- Outdoors Satakunta <http://www.outdoorssatakunta.fi/>
- Parasta Pälkäneellä <http://www.palkane.fi/nae-ja-koe>
- Pirkanmaan liitto, Rohkee, mutta sopii sulle, Pirkanmaan maakuntastrategia 2040 http://www.pirkanmaa.fi/wp-content/uploads/Maakuntastrategia_netiti.pdf
- Pohjanmaan maakuntastrategia 2014 - 2017 <http://www.obotnia.fi/aluekehitys/ohjelmatyo/maakuntastrategia-2014-2017/>
- Pohjois-Karjalan kalastusopas <http://www.vaellus.fi/kalastus/index.php>
- Pohjois-Karjalan luonto <http://www.sll.fi/pohjois-karjala/pkluonto/pkluonto2014>
- Pohjois-Karjalan matkailun teema- ja toimenpideohjelma 2014 - 2020 <http://pohjois-karjala.fi/documents/557926/992667/172+Pohjois-Karjalan+matkailun+teema+ja+toimenpideohjelma+2014-2020/3bbc6e2a-7787-480c-813d-8fd4fe1a1f04>
- Pohjois-Karjalan vaellusreititopas http://www.vaellus.info/vaaroja_ja_jarvia.php
- Pohjoisen Keski-Suomen vesistömatkailu http://www.witas.fi/hankkeet/paattyneet/pohjoisen_keski-suomen_vesistomatkaailu_1405
- Pohjoisen Keski-Suomen vesistömatkailuhanke http://www.witas.fi/hankkeet/paattyneet_hankkeet/pohjoisen_keski-suomen_vesistomatkaailu_1405
- Pohjois-Pohjanmaan matkailun kehittämissuunnitelma 2020 <http://www.pohjois-pohjanmaa.fi/file.php?7798>
- Porin kaupunki, tapahtumat ja matkailu <https://www.pori.fi/tapahtumatjamatkailu.html>
- Päijänne, juotavan hyvä! <http://www.visitpajanne.fi/>
- Päijänne pinnalle -hanke http://www.paijat-hame.fi/wp-content/uploads/2016/08/esitys_25082016_Juha_Hz_P%C3%A4ij%C3%A4t-H%C3%A4me.pdf
- Päijät-Hämeen maaseutumatkailun kehittämissuunnitelma 2010-2015 <http://www.lahtiregion.fi/filebank/5138-Paijat-HameenMaaseutumatkailunKehittamissuunnitelma2010-2015.pdf>
- Päijät-Hämeen matkailustrategia 2010-2015 http://www.lahtiregion.fi/filebank/5122-Paijat-Hameen_Matkailustrategia_2010_2015_screen.pdf
- Päijät-Hämeen matkailun kansainvälistymisen yleissuunnitelma 2015-2017 http://www.lahtiregion.fi/filebank/6714-P-H_matkailun_kv-yleissuunnitelma_liitteet.pdf
- Päijät-Hämeen Vesijärvisäätiö ry, Yhteisillä aalloilla -hanke <http://www.puhdasvesijarvi.fi/index.php?mid=461>
- Ruka Kuusamo <http://www.ruka.fi/ruka-kuusamo-matkailu>
- Ruka <http://www.ruka.fi/>
- Ruokamatkailua Etelä-Savossa <http://www.esavo.fi/blogit?articleid=17>

- Saariston rengastie <http://www.saaristonrengastie.fi/>
 Saaristovaraus <http://saaristovaraus.fi/?p=nauvo&l=fi>
 Saimaan virkistysalueyhdistys <http://www.saimaanvir-kistysalueyhdistys.fi/>
 Salpakeskus, Salpapolku <http://www.salpakeskus.fi/fi/salpapolku>
 Satakunnan maakunta, Wikipedia https://fi.wikipedia.org/wiki/Satakunnan_maakunta
 Satakunnan matkailun tavoite- ja toimenpidesuunnitelma, loppuraportti 2012 <http://www.satakuntaliitto.fi/sites/satakuntaliitto.fi/files/tiedostot/linkki2ID1406.pdf>
 Satakunnan luontomatkailuohjelma 2025 <http://www.satakuntaliitto.fi/sites/satakuntaliitto.fi/files/tiedostot/Aluekehitys/Matkailu/outdoors-satakunta-luontomatkailuohjelma-2016-vedos5.pdf>
 Satakunta.fi/Selkämeren aarreaitta <http://www.satakunta.fi/selkameren-araaiaita>
 Satakuntaliitto /aluekehitys/matkailusuunnitelma <http://www.satakuntaliitto.fi/matkailusuunnitelma>
 Tampereen kaupunki, tiedote 19.11.2015 Vesistömatkailua ja satamia halutaan kehittää Pirkanmaalla yhteistyössä http://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankohtaista/tiedotteet/2015/11/19112015_2.html
 Tampereen kaupunki, Vene vie -hankkeen loppuraportti http://www.tampere.fi/tiedostot/K9f3E5o8Z/Vene_vie_loppuraportti.pdf
 Teijon kansallispuisto <http://www.luontoon.fi/teijo>
 Uudenmaan maakunta, wikipedia https://fi.wikipedia.org/wiki/Uudenmaan_maakunta
 Uudenmaan virkistysalueyhdistys <http://www.uudenmaanvirkistysalueyhdistys.fi/index.php?k=13396>
 Uusikaupunki <http://uusikaupunki.fi/matkailu/meri-jamuu-luonto>
 Uusimaa-ohjelma http://www.uudenmaanliitto.fi/files/12115/Uusimaa-ohjelma_A27-2013_valtuuston_hyvaksyma.pdf
 Vanajavesikeskus, elämää vedestä <http://www.vanajavesi.fi/>
 Vantaa, vapaa-aika http://www.vantaa.fi/vapaa-aika/matkailu/nae_ja_koe/aktiviteetit
 Varsinais-Suomen liitto, matkailuohjelma 2013-2020 <http://www.varsinais-suomi.fi/fi/component/content/article?id=238>
 Vesistömatkailu Pirkanmaalla, loppuraportti http://www.pirkanmaa.fi/files/files/hallinto/julkaisut/pdf/vesistomatkaulu_Pirkanmaalla_loppuraportti.pdf
 Vihreän kasvun Häme, alueellinen maaseutusuunnitelma 2014-2020, Ely-keskus, Ari Lindsqvist (toim.) https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/93521/Raportteja_106_2013_HAMELY.pdf?sequence=10
 Virrat <http://www.virrat.fi/matkailu/>
 VisitEspoo <http://www.visitespoo.fi/fi/>
 VisitHelsinki <http://www.visithelsinki.fi/fi>
 VisitKalajoki <http://visitkalajoki.fi/>
 VisitKouvola <http://www.visitkouvola.fi/fi>
 VisitLoviisa <http://www.visitloviisa.fi/fi/koe/showall=true/>
 Visit Mikkeli <http://visitmikkeli.fi/>
 VisitPorvoo <http://www.visitporvoo.fi/visit-porvoo-1>
 VisitPunkaharju <http://www.visitpunkaharju.fi/>
 VisitRaahe <http://www.visitraahe.fi/>
 VisitRaseborg <http://www.visitraseborg.com/fi/>
 Visit Saimaa, Lakeland Finland <http://www.visitsaimaa.fi/>
 Visit South Coas Finland <http://www.visitsouthcoastfinland.fi/>
 Visitturku.fi matkailuohjelma 2013-2020 http://www.visitturku.fi/sites/default/files/turkutouring/matkailuohjelma_nettti.pdf
 VisitTuusulanjärvi http://www.visituusulanjarvi.fi/luonto_ja_aktiviteetit/
 VisitVaasa matkailustrategia 2020 <http://www.visitvaasa.fi/Documents/VisitVaasanStrategia2020virallinen.pdf>
 Visit Åland <http://www.visitaland.com/fi/>
 Voimaa Pirkanmaan matkailuun 2016-2017 <http://visittampere.fi/media/9cd1d1f0-da30-11e5-befd-3993d28fed11.pdf>
 Wild Taiga ry <http://www.wildtaiga.fi/>
 Ähtärinreitin kalastusalue <http://www.ahtarinreitti.com/>
 30 miles -hanke <http://www.merikotka.fi/projekti/kaynissa-olevat/30-miles/>

E-sanomalehtiartikkelit:

- Akaan seutu 24.11.2015 Vesistömatkailua halutaan kehittää maakunnallisesti <http://akaanseutu.fi/2015/11/24/vesistomatkaulu-halutaan-kehittaa-maakunnallisesti/>
 Etelä-Saimaa 7.6.2016 Sarviniemeen suunnitellaan retkeilykohdetta <http://www.esaimaa.fi/Online/2016/06/07/Sarviniemeen%20suunnitellaan%20retkeilykohdetta%E2%80%89%E2%80%94toiveille%20ja%20ideoille%20avautui%20verkkokysely/2016120879412/4>
 Finpro uutiset, Suomalaismokeista vientituote 21.1.2016 http://www.finpro.fi/uutiset/-/asset_publisher/1skL/content/suomalaismokeista-vientituote-euroopan-suurin-loma-asuntojen-valittaja-lajentaa-suomeen
 Helsingin Sanomat, talous 3.5.2016 <http://www.hs.fi/talous/a1462164758763>
 Helsingin Sanomat, kotimaa 9.5.2015 <http://www.hs.fi/kotimaa/a1431061634216>
 Helsingin Sanomat, kaupunki 14.5.2016 Vallisaari haastaa Suomenlinnan <http://www.hs.fi/kaupunki/a1461208435402>
 Iita-Sanomat 25.10.2016, Suomenlinnassa pääsee vierailemaan pyhäinpäivänä paikoissa, jonne ei tavallisesti ole pääsyä. <http://www.iltasanomat.fi/matkart-art-2000001937688.html>

- Keski-Suomalainen 6.5.2016 <http://www.ksml.fi/ko-timaa/Koukuttavaa-katsottavaa-Seuraa-saimaan-norppaa-liven%C3%A4/766426>
- Satakunnan Kansa 16.6.2016 Lauhavuoren matkailualue pyrkimässä kansainväliseksi geoparkiksi <http://www.satakunnankansa.fi/satakunta/lauhavuoren-luontomatkaialue-muuttumassa-kansainvaliseksi-geoparkiksi>
- Turun Sanomat 2.5.2016 Kustavin Katanpää - erilainen kuin silloin ennen <http://saaristo.ts.fi/nae-ja-koe/kustavin-katanpaa-erilainen-silloin/>
- Yle 18.12.2012 Tuuli on leijalautailijan moottori <http://yle.fi/uutiset/3-6419489>
- Yle 13.3.2015 Lomamökkien välitykseen jättimäinen kilpailija Suomeen <http://yle.fi/uutiset/3-7866132>
- Yle 23.3.2015 Puolustusvoimien linnoitussaaret matkailukäyttöön toukokuussa <http://yle.fi/uutiset/3-7884192>
- Yle 13.5.2016 Suljettu saari Suomenlinnan syrjässä avaa ovensa <http://yle.fi/uutiset/3-8827973>
- Yle 20.5.2015 Suomalaiset innostuvat taas vuokramökeistä <http://yle.fi/uutiset/3-8001769>
- Yle 3.11.2015 Etelä-Karjalaan houkutellaan uusia asukkaita itä-rannikko imagolla Yle 3.11.2015 <http://yle.fi/uutiset/3-8426034>
- Yle 5.7.2016 Riihipihaa ei tunneta edes Kainuussa <http://yle.fi/uutiset/3-9002937>
- Yle 28.7.2016 Satojen tarinoiden Sahasaari <http://yle.fi/uutiset/3-9053802>
- 30 miles -hanke <http://www.kymensanomat.fi/Online/2015/12/12/30%20miles%20-hanke%20tuo%20rahaa%20it%C3%A4isen%20Suomenlahden%20vierasvenesatamiin/2015319994501/4>

Haastattelut

- Uudenmaan liitto, Tarja Koistinen 17.10.2016
- Imatran Seudun Kehitysyhtiö Oy, projektipäällikkö Minna Kähtävä-Marttinen 8.11.2016
- Luonnonvarakeskus, tutkimusprofessori Liisa Tyrväinen 21.11.2016
- Metsähallitus, projektipäällikkö Jouni Vuorinen 23.11.2016
- Kuninkaantie-hanke, projektipäällikkö Mia Aitokari 23.11.2016
- Sauna from Finland, Carita Harju (marraskuu 2016)
- Visit Finland, Heli Saari

Lisäksi tietojia tarkistettiin sähköpostitse:

Metsähallitus, Anneli Leivo

Varsinais-Suomen Ely-keskus, Tapani Jaakkola

Maakuntien tarkistukset lähetettiin sähköpostitse seuraavasti:

- Etelä-Karjalan liitto, Anu Talka
- Etelä-Pohjanmaan liitto, Timo Laakso
- Etelä-Savon liitto, Heli Günther
- Kainuun liitto, Pirjo Sirviö
- Hämeen liitto, Minna Takala
- Keski-Pohjanmaan liitto, Anne Sormunen
- Keski-Suomen liitto, Leena Pajala
- Kymen liitto, Minna Sirviö
- Lapin liitto, Satu Luiro
- Pirkanmaan liitto, Marko Mäkinen
- Pohjanmaan liitto, Irina Nori
- Pohjois-Karjalan liitto, Rauno Jussila
- Pohjois-Pohjanmaan liitto, Auli Suorsa
- Pohjois-Savon liitto, Kari Tarkiainen
- Päijät-Hämeen liitto, Juha Hertsi
- Satakunnan liitto, Krista Tupala
- Uudenmaan liitto, Tarja Koistinen, Per-Stefan Nyholm
- Varsinais-Suomen liitto, Sami Heinonen
- Ahvenanmaa VisitÅland, Sanna Könönen-Wahlsted

Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2017

